biblioteca școlarului

CEZAR BOLLIAC

ACVILA STRĂBUNĂ

biblioteca școlarului

CEZAR BOLLIAC

ACVILA STRĂBUNĂ

Colecţie iniţiată şi coordonată de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu
Concepţia grafică a colecţiei şi coperta: Vladimir Zmeev
Ediţie, tabel cronologic şi referinţe istorico-literare de
Constantin Mohanu
Ilustraţii de Alex Ussow
Textele din ediţia de faţă sunt reproduse după:
Cezar Bolliac, *Pagini alese*, Bucureşti,
Editura Tineretului, 1961

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE:

Mihai Eminescu,
Nicolae Iorga, D.Popovici,
Al.Piru, George Munteanu, Dumitru Micu,
Mircea Scarlat, I.Negoiţescu, G.Călinescu,
Ovidiu Papadima, Ion Rotaru,
Mircea Scarlat

Editura „Litera Internaţional“
O. P. 61; C.P. 21, sector 1, Bucureşti, România
tel./fax (021) 3303502; e-mail: info@litera.ro

Grupul Editorial „Litera“
str. B. P. Hasdeu nr. 2, mun. Chişinău, MD-2005, Republica Moldova
tel./fax (3732) 292 932, 294 110, fax 294 061;
e-mail: litera@litera.ro

Prezenta ediţie a apărut în anul 2003 în versiune tipărită
şi electronică la Editura „Litera Internaţional“
şi Grupul Editorial „Litera“.

Editori: *Anatol şi Dan Vidraşcu*
Lectori: *Valentina Solovei, Petru Ghencea*
Tehnoredactare: *Lorina Gîncu*

Tiparul executat la Tipografia „Universul“
Comanda nr. 8810

CZU 821.135.1-1
B- 66

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
Bolliac, Cezar
Acvila străbună / Cezar Bolliac (Bibl. şcolarului, col. iniţ. şi coord. Anatol şi Dan Vidraşcu; conc. gr. col. şi cop. / Vladimir Zmeev; serie nouă, nr. 426). B.: Litera Int., Ch.: Litera, 2003 (Tipografia „Universul“). 312 [p].
ISBN 9975-74-694-2 — ISBN 973-675-048-5
821.135.1-1

ISBN 973-675-048-5
ISBN 9975-74-694-2

TABEL CRONOLOGIC

1813

25 martie
Se naşte, în Bucureşti, Cezar Bolliac, fiu al medicului Anton Bogliaco (Bolliaco sau Poleac) şi al soţiei sale Zinca. La scurt timp după naşterea copilului, tatăl îşi părăseşte familia şi se reîntoarce la Florenţa. Zinca se recăsătoreşte cu stolnicul Petrache Peretz, în casa căruia va creşte şi îşi va începe educaţia micuţul Cezar.

1821-1830

După lecţiile primite acasă de la dascălul grec Neofit Duca, printre care noţiuni de istorie şi literatură clasică, urmează cursuri la Colegiul „Sf. Sava“ din Bucureşti, având ca profesor, între alţii, pe Ion Heliade Rădulescu, de la care îi vine impulsul pentru studiul limbilor şi literaturilor moderne.

1830

La 17 ani, Cezar Bolliac intră ca iuncher în nou înfiinţata „miliţie pământenească“. Aici îi întâlneşte pe viitorii revoluţionari de la 1848: Marin Serghiescu-Naţionalul, Constantin Telegescu, E. Pleşoian, Cristian Tell ş.a. Dar se retrage în scurt timp din armată.

1831-1833

După unele mărturii, Cezar Bolliac s-ar fi aflat în aceşti ani la studii la Paris.

1835

Începe să participe la activitatea Societăţii Filarmonice, unde e introdus de Ion Heliade-Rădulescu şi Ion Câmpineanu. Din Societate mai făceau parte Iancu Văcărescu, Gr. Alexandrescu, Ion Ghica, Ion Voinescu II. Scrie piese de teatru care s-au pierdut: *Matilda, Tăierea a 12 boieri la mănăstirea Dealului, Radu Vodă, Moartea lui Abel*. Debutează cu volumul *Operele lui Cezar Bolliac. Meditaţii. Proză şi versuri*, în Tipografia lui Eliad. Scrie o disertaţie împotriva robiei care nu se poate tipări fiind respinsă de cenzură.

1836

La sfârşitul anului scoate, împreună cu Constantin Filipescu, revista *Curiosul*, care încetează după al treilea număr. Intenţiona să înjghebeze şi o societate literară în jurul revistei.

1838

Este pomojnic la masa rangurilor din Secretariatul Statului.

1839

Simpatizează cu mişcarea patriotică condusă de Ion Câmpineanu; acum scrie *Epistola la colonelul I.Câmpineanu*.

1840

octombrie
Este arestat, fiind bănuit de participare

la conspiraţia revoluţionară condusă de D. Filipescu, alături de N. Bălcescu, Marin Serghiescu-Naţionalul, Eftimie Murgu, Const. Telegescu.

1841

martie
Este trimis în exil la mănăstirea Poiana Mărului, de unde este eliberat în luna iunie. Acum scrie poeziile *Ţiganul vândut, La maior Ion Voinescu II, Sila,* precum şi acea *Marsilliează a românilor* („Haideţi fraţi la Mărgineanu / Să-l salvăm pe Câmpineanu").

1842

Este numit procuror la un tribunal din Bucureşti, o dată cu venirea la domnie a lui George Bibescu.
iunie
Începe colaborarea cu poezii şi articole la *Foaie pentru minte şi literatură* din Braşov.

1843

iunie
Începe colaborarea la *Curier românesc*, revista lui Heliade. Apare volumul *Din poeziile lui Kesar Boliak*, Tipografia Curţii. Împreună cu N.Bălcescu, fraţii Goleşti şi N. Creţulescu, face o călătorie în Carpaţii Meridionali. Cu acest prilej scrie poeziile *O noapte pe Caraiman şi Muncitorul*.
6 octombrie
Se află la ocnele de sare de la Telega, unde scrie poezia *Ocna*. Devine membru al Societăţii literare care în 1845 se va reorganiza sub numele de „Asociaţie literară a României". În toamnă când ia fiinţă societatea secretă revoluţionară „Frăţia", închegată de N. Bălcescu, Ion Ghica, Cristian Tell şi Al.G. Colescu Negru, Cezar Bolliac face parte din Comitetul de conducere al societăţii.
Cu prilejul lansării pe Dunăre a navei „Mariţa" publică în *Curierul Românesc* poezia *La cea dintâi corabie românească*.
O cunoaşte pe fiica banului Mihail Ghica – Elena –, viitoarea scriitoare Dora D' Istria.
Este înaintat la rangul de serdar.

1844

An bogat de activitate literară: colaborează la *Vestitorul românesc*, la *Propăşirea*; scrie amplul poem *Episod din revoluţia lui Domnul Tudor*; publică două articole substanţiale: *Despre publicitate* (în *Curierul românesc*) şi *Către scriitorii noştri* (în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, unde publică şi poezia *La muza mea*).

1845

Scrie, de-a lungul întregului an, cronica dramatică în *Curierul românesc*. Începe cercetările arheologice de-a lungul Dunării şi apoi prin muncelele dintre Olt şi Prahova, împreună cu August Treboniu Laurian, D. Bolintineanu şi fraţii Peretz. Din aceste cercetări au rezultat notaţiile *Din itinerariul d. Bolliac*, publicate în *Curierul românesc*. În *Vestitorul românesc* publică articolul *Poezia populară*.

1846

În *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* publică articolele *Populul (Poporul)* şi *Poezia*.
24 noiembrie
Se căsătoreşte cu Aristiţa Izvoranu, fiica paharnicului Alexandru şi a Elenei Izvoranu, care îi aduce ca zestre moşia Glina din Ilfov.

1847

În tipografia lui Heliade îi apare volumul *Poezii noi*.

1848

Cezar Bolliac este printre fruntaşii

revoluţiei din Ţara Românească: face parte din Comitetul revoluţionar, împreună cu N.Bălcescu, Heliade, Ion Ghica, C.A Rosetti, fraţii Goleşti; devine secretar al guvernului provizoriu şi apoi vornic al capitalei, este unul din redactorii ziarului *Popolul suveran*, alături de Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu; la una din adunările populare propune ridicarea statuilor lui Mihai Viteazul, Tudor Vladimirescu şi Gheorghe Lazăr; la arderea Regulamentului Organic şi a Arhondologiei (cartea cu titlurile boiereşti) ţine un discurs în curtea Mitropoliei; alături de N. Bălcescu, susţine înarmarea maselor pentru a se împotrivi oştirii turceşti care intrase în ţară să înăbuşe revoluţia. Este membru în comisia pentru eliberarea ţiganilor; acum scrie poezia *O ţigancă cu pruncul său la Statua Libertăţii din Bucureşti*.După înăbuşirea revoluţiei, este arestat, împreună cu N. Bălcescu, D. Bolintineanu şi fraţii Goleşti şi îmbarcaţi pe o „ghimie“ (corabie), de pe care reuşesc să fugă la Orşova şi pe 12 noiembrie soseşte la Braşov.

1849

martie
Scoate la Braşov ziarul *Expatriatul* care apare până în luna iunie aceleaşi an. În ziar pledează pentru împăcarea revoluţionărilor români şi maghiari. devine unul dintre secretarii generalului Ben, conducătorul militar al revoluţiei maghiare.
iunie
Se întâlneşte la Budapesta cu N. Bălcescu şi împreună cu el încheie în luna iulie o conversaţie cu guvernul revoluţionar al lui Kossith pentru o alianţă între revoluţionarii români şi cei maghiari. Scrie poezia *România Solidară*.
august
După înăbuşirea revoluţiei maghiare Cezar Bolliac trece Dunărea şi se întâlneşte la Constantinopole cu Ion Ghica.
octombrie
Se află la Brussa în Turcia, unde se întâlneşte cu alţi revoluţionari români refugiaţi. Scrie poezia *Unirea*.

1850

martie
Scrie poezia *Se naşte sau se face omul?*
La Constantinopole, împreună cu Cristian Tell şi Gr. Pleşoianu pune la cale o nouă mişcare revoluţionară, pe care Ion Ghica nu o aprobă. Este arestat de turci, dar eliberat cu garanţia lui Ion Ghica.
august
Pleacă la Atena, pe furiş cu paşaport fals. La Atena scrie poezia *Patria*.
21 septembrie
Soseşte în Malta cu paşaport britanic pe numele Timoleon Paleolog.
16 octombrie
Soseşte la Paris, unde va rămâne până în 1857, desfăşurând o bogată activitate publicistică, în cadrul acţiunilor revoluţionarilor români exilaţi.

1851

ianuarie
Scrie poezia *Clăcaşul*.
noiembrie
Ia parte la editarea ziarului *Republica română* de la Paris. Aici publică studiul *Regulamentul. Arhondologia. Condica lui Caragea. Condica criminală din 1851*.

1852

Începe să scrie o serie de memorii şi scrisori ce le trimite marilor personalităţi din Franţa şi Anglia; le reuneşte în volum în 1856, în *Choix de lettres et mémoires sur la question roumaine*.

1856

Scrie poeziile *România* şi *Acvila străbună*, în care evocă „buciumul lui Zamolx“. În *Steaua Dunării*

de la Bucureşti publică articolul *Scrisori în ţară*, în care leagă ideea unirii Principatelor Române de ideea unităţii fondului dacic.
Publică, la Paris, *Tipographia de la Roumani*, prima broşură din seria unor Mémoires *pour servir à l'histoire de Roumanie* (*Provinces danubiennes*); nu a apărut decât această broşură.

1857

Participă şi mai impetuos la lupta pentru unirea ţărilor române: publică poeziile *Ţara Românească către Moldova* şi *Răsunet la Hora Unirii de V. Alecsandri*.

10 martie
Editează la Paris ziarul *Buciumul*, care apare până la 3 mai.
În versiunea franceză îi apar: *Domnul Tudor. Episode de la Revolution Roumaine de 1821* (scris în 1844); Poésies.
Publică volumele: *Poezii. Renaşterea României* (Paris, două ediţii); Colecţiune de poezii vechi şi noi (Bucureşti).

iulie
Se reîntoarce în ţară o dată cu ceilalţi exilaţi români cărora le încetează exilul.
Începe să colaboreze la *Seculul* şi *România*, gazetă unionistă, în redacţia căreia intră.

17 octombrie
Este numit director al *Monitorului Adunării ad-hoc*, care apare până la începutul lui ianuarie 1858.

1858

iunie
În scopuri arheologice, întreprinde o călătorie prin ţinuturile Dunării, dar după o lună i se interzice călătoria, bănuită că ar avea scopuri politice.

iulie
Începe colaborarea la ziarul *Românul*, colaborare care va dura până la sfârşitul anului 1862.

august
Publică, în *Naţionalul*, *Mozaicul social*, unul dintre cele mai importante articole ale sale.

1859

Cezar Bolliac este unul dintre cei mai aprigi luptători pentru unire; lui îi aparţine ideea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor la Iaşi şi la Bucureşti.

1860

martie
Este numit membru al Curţii apelative din Bucureşti, dar demisionează peste câteva luni pentru că i se respinsese alegerea ca deputat.

aprilie
Moare soţia lui Cezar Bolliac.
Primeşte misiunea de a cerceta monumentele şi documentele istorice din mănăstirile câtorva districte.

noiembrie
Este ales membru al Municipialităţii oraşului Bucureşti.

1861

În ziarul Românul începe seria articolelor de mare răsunet *Monastirile din Ţara Românească* prin care cere secularizarea imenselor averi mănăstireşti.
În acelaşi an publică, tot în *Românul*, studiul cu caracter arheologic *Cercetări prin mănăstiri*.
Publică volumul *Culegerea de mai mulţi articoli publicaţi atât în străinătate cât şi în ţară*.
Este nevoit să vândă moşia Glina, care constituise zestrea soţiei sale.

1862

Publică în ziarul *Românul* studiul *Monastirile dzise Brâncoveneşti*.
Publică în volum *Monastirile din România* (*Monastirile închinate*).

15 decembrie
Reapare *Buciumul* (proprietar şi director Cezar Bolliac) care va dăinui până în decembrie 1864.
Rupe toate relaţiile cu ziarul *Românul*, cu C.A. Rosetti şi cu Partidul Liberal care îi devin adversari.

1863

26 februarie
Cezar Bolliac este condamnat la 8 luni de închisoare şi 1500 lei amendă pentru nr.1 din *Buciumul* şi pentru articolul *Monastirile dzise închinate*. Publică în volum, în limbile română şi franceză, *Monastirile din România* (*Monastirile dzise Brâncoveneşti*). Susţine politica domnitorului Alexandru Ioan Cuza pentru reforma agrară, secularizarea averilor mănăstireşti şi alte reforme. Duce campanii împotriva „monstruoasei coaliţii“ (alianţa dintre burghezie şi moşierime) – termenul a fost folosit pentru prima dată de Cezar Bolliac.

1864

Este numit director la Arhivele Statului şi membru în Comitetul arheologic.

1865

1/13 martie
Apare primul număr din *Trompeta Carpaţilor*, care continuă *Buciumul*; revista va dăinui până la 18 ianuarie 1877, când scriitorul devine infirm în urma unei paralizii.
august
Întreprinde o călătorie arheologică. Donează Muzeului Naţional mai multe

obiecte arheologice şi manuscrise. Susţine fervent formarea întreprinderilor cu capital autohton şi a societăţilor anonime pe acţiuni; el însuşi devine acţionar la Monopolul tutunului.
octombrie
Vinde tipografia.

1866

februarie
După lovitura de stat din 11 februarie prin care este detronat Cuza, Cezar Bolliac se pronunţă pentru păstrarea neclintită a constituţiei, pentru vot direct şi universal, pentru toate legiunile lui Cuza.
martie
Duce o companie susţinută împotriva aducerii lui Carol de Hohenzollern la domnie.
iulie
Este scos din funcţia de director al Arhivelor Statului. Îi apare culegerea *Poezii umanioare*, Culese de jos de Poroiaru cu permisiunea autorului.
octombrie
Împreună cu I. Heliade-Rădulescu şi M. Kogălniceanu, pune la cale crearea unei grupări politice de centru, numită „partida naţională“ – tentativă eşuată.
noiembrie
Ca deputat al ţăranilor la Colegiul IV Vlaşca, intră pentru prima dată în Parlament. În ciuda subminării guvernului, va fi reales mereu de acum încolo.

1867

mai-iunie
Călătoreşte în Moldova; îi ţine locul la *Trompeta Carpaţilor* D.Bolintineanu, care este şi colaborator la ziar (cu semnătura Cosmat).
iunie-iulie
Călătorie arheologică în Oltenia. Se îmbolnăveşte grav, dar tratat de medicii cei mai buni din Bucureşti, se restabileşte.

1868

februarie-martie
Duce o susţinută campanie împotriva concesionării drumurilor de fier către societăţile cu capital străin.

1869

iunie
Este numit preşedinte al Comitetului arheologic din Bucureşti. Tot acum este numit inspector al muzeelor din România şi devine membru al

Societăţii Geografice Române. Pe plan extern este ales membru de onoare la Société de Geographie comparée, Société numismatique et archéoloque de Paris şi Société numismatique de France.

iulie-august
Face o călătorie arheologică pe Dunăre. Publică volumul *Excursiune arheologică din anul 1869*.

octombrie-noiembrie
În vederea unor viitoare explorări pe ruinile antice din România, studiază, la Neapole, modurile de săpături ale arheologilor italieni.

1870

iulie-august
Călătorie ştiinţifică în munţi.

1871

iulie-august
Face o călătorie ştiinţifică pe Dunăre, de la Giurgiu la Turnu-Severin.

1872

ianuarie
Organizează un curs de arheologie la locuinţa sa, deoarece i se refuză ţinerea lecţiilor la Muzeul de istorie.

mai-iulie
Face o călătorie arheologică pe cheltuială proprie, nefiind susţinut de minister. Obiectele descoperite le expune în locuinţa sa.

noiembrie
În *Trompeta Carpaţilor* publică un ciclu de poezii din tinereţe. Ziarul continuă să apară în ciuda unor mari greutăţi.

1873

Întreprinde mai multe călătorii arheologice. Dificultăţile financiare determină apariţia *Trompetei Carpaţilor* de multe ori doar săptămânal.

1874

Face mai multe călătorii arheologice în ţară în martie, aprilie, iunie.

august-septembrie
Întreprinde o călătorie la Paris; la întoarcere se opreşte la Budapesta şi în Transilvania.

1876

februarie
Este ales membru onorific în Comitetul Teatrelor, pentru partea literară şi morală.

martie
I se contramandează alegerea în comitetul teatrelor din cauza articolului *Răspuns jurnalului* Telegraful *în ale teatrului*. Demisionează din posturile de preşedinte al Comitetului arheologic şi membru al Societăţii Geografice Române.

iunie
Se retrage din activitatea politică, nemaifiind ales deputat.

iulie-august
Face o nouă călătorie arheologică.

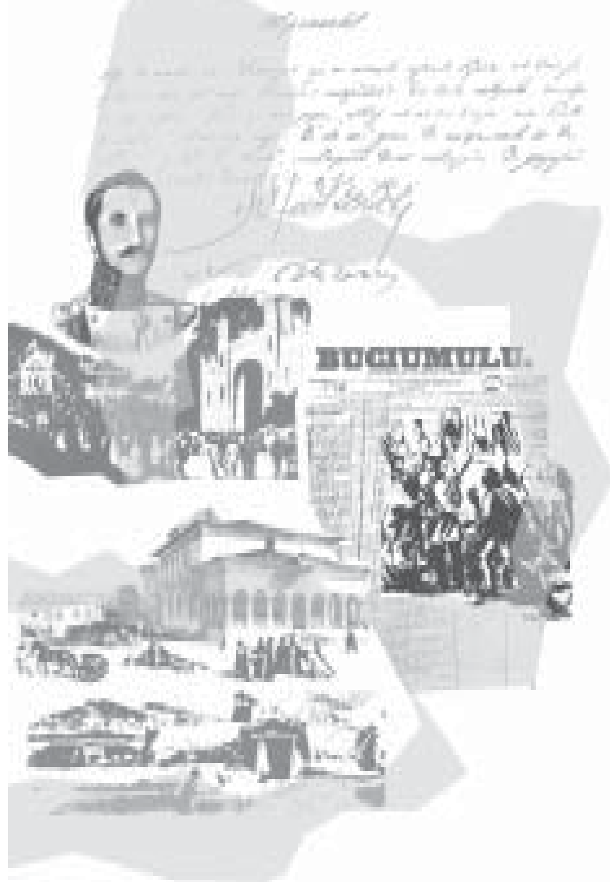
1877

22 ianuarie
Surmenajul şi munca istovitoare îi provoacă un atac de paralizie: îşi pierde graiul şi este imobilizat într-un fotoliu. Camera deputaţilor votează un ajutor de 400 lei lunar până la moarte. Mai supravieţuieşte încă patru ani, imobilizat, în îngrijirea unor oameni mai mult sau mai puţin binevoitori.

1881

25 februarie
Cezar Bolliac se stinge din viaţă la Bucureşti şi este înmormântat la cimitirul Bellu. Presa din Bucureşti publică necrologuri: „El îşi iubea ţara şi cu pasiune lupta şi scria... Bine a luptat pentru patria şi poporul român“ (*Românul*). Iar M. Eminescu scria în Timpul: „Atât *Buciumul* cât şi *Trompeta Carpaţilor* au fost în vremea lor ziare foarte mult citite, scrise fiind în graiul viu al poporului, cu acel bun-simţ şi cu acea bogăţie de locuţiuni şi figuri, cari ele abia dau un caracter curat naţional şi propriu limbei noastre“.

POEZII

ALAIUL UNUI CERŞETOR

„The proper study of mankind is man“ [1]
POPE

Popor, faceţi loc! trece-un călător!
Un sfeşnic înainte ş-un preot după dânsul;
De săraci se duce un trist cosciug de lemn.
Înfăşurat în trenţe, un corp este într-însul,
Lacrime sau doliu tristarea nu însemn.
Cei mari, vă plecaţi! trece-un cerşetor!

Bogaţilor, loc! trece-un călător!
Acel cerşetor care chiar ieri nu avea pâine,
Clopotul răsună, că a ajuns la port:
I-a încetat durerea şi grija pentru mâine;
Regii-s dopotrivă cu cerşetorul mort.
Staţi, ţari şi cezari! trece-un cerşetor!

Loc! loc, suverani! trece-un călător!
Ţărâna-i se depune în urna veciniciei,
Unde concheranţii [2] *p-a lor au depus,*
Şi viermii putrejunei dau pânteci lăcomiei –
Sufletele toate se văd acolo sus.
Îndărăt, bogaţi! trece-un cerşetor!

Stăpânilor, loc! trece-un călător!
Vă trageţi, plecaţi capul, gătiţi-v-a răspunde:
Creatoru-ascultă pe cerşetorul mort.
Din câte-a tras aicea nimica nu ascunde;
Greu or să răspundă acei ce griji nu port!
Tiranilor, loc! trece-un cerşetor!

Foaie pentru minte, inimă şi literatură,
1842, nr. 45 (9 XI).

[1] „Omenirii îi este proprie studierea omului“ *(engl.)*.
[2] *Concherant (fr. conquérant)* – cuceritor.

ŢIGANUL VÂNDUT

I

„Vai! ieri aveam soţie, aveam şi tată, mumă,
Aveam un copilaş!
Viaţa-mi părea lesne, robia-mi părea glumă,
Privind al meu sălaş!

Când trişti veneam pe noapte din munca cea în silă
În care ne-osândeam,
Şi dam o roată vetrii – oh! ne priveam cu milă,
Dar tot ne mângâiam;

Măcar că de la muncă veneam obosiţi foarte
De foame şi bătăi;
Măcar c-adeseoară rugam a noastră moarte
Ca să scăpăm de răi.

Când este-ntre-ai săi omul îşi află mângâierea
D-ar fi oricât mâhnit!
Dar când străin e omul, atunci e grea durerea
Şi focul îndoit!…

II

O! oameni fără lege! Stăpâni fără-ndurare
Cu inimă de fier!
Când smulgeţi unei mume un singur fiu ce are,
Gândiţi atunci la cer?

Gândiţi oari la durerea ce cearc-acea săracă?
L-acele reci sudori
În care desperarea şi lacrima îi seacă,
L-acele cruzi fiori

Ce se deştept într-însa când îşi aduce-aminte
Că nu mai are fiu,
Că nu o să-l mai vadă! îi piere dinainte!
Îl dă-n mormânt de viu?

O! când ne daţi botezul ziceţi că suntem rude;
Ziceţi că suntem fraţi!…
De domnul nu vă temeţi? Nu ştiţi că el v-aude?
Gândiţi că-l înşelaţi?

Când vă jucaţi cu oamenii întocmai ca cu vite –
Şi ce zic! mult mai reu!…
Căci voi cătaţi de vite; sunt mult mai îngrijite;
Iar noi, munciţi mereu!…

Un cal în grajdul vostru ce îngrijire n-are?
P-un cal câţi robi n-aţi da!
Ţiganul rob, sărmanul, ar fi el oare-n stare
C-un cal a măsura?

III

M-or fi plângând părinţii!… De mumă-mea mi-e teamă
C-o fi murit jelind!
Când îi întreabă fiu-meu: – „Unde e tata, mamă?“
Of! cum l-or fi minţind!

Când să-l mai văd o dată, parcă mi-ar fi mai bine,
Parc-aş putea să mor!…
Nevasta mea, săraca! o fi plângând de mine,
O fi murind de dor!

Acela ce ne vinde nu vinde şi gândirea;
Măcar că s-a tocmit
Pe sufletele noastre; măcar că omenirea
Nimic a socotit!

Şi-a râs el d-astea toate! şi-a râs el de durere
Pentru puţin venit!…
Să-i fi luat lui fiii, părinţii şi muiere –
Oari cum ar fi trăit?

O! cât ar fi mai bine să fim ca dobitoace,
Să nu simţim de loc
A noastră chinuire! Să nu ştim ce ne face
Pe când în cărţi ne joc!

IV

Ce-o fi luat pe mine?… A fi-n mai bună stare!
Of! ranele mă dor
Şi lanţul rău mă strânge! M-au strâns, cumpliţii, tare…
Cum aş voi să mor!…

Vedea-va faţa-ţi, doamne, stăpânul ce mă vinde?
Copiii i-or trăi?
Pe neamul său păcatul oari nu se va întinde
Când el nu va mai fi?

Oare-mi păstrezi acolo ceea ce-aci-mi lipseşte?
Voi fi eu răsplătit
De muncile şi chinuri la care m-osândeşte
Acest nelegiuit?

Bagi tu de seamă, Doamne, la astă omenire,
Cum merge treaba-aci?
Ştiai ce am a trage când îmi dedeşi simţire,
Şi ce fel voi trăi?

Când îmi dedeşi viaţă, când îmi dedeşi soţie,
Când tată m-ai făcut,
Ştiai ce-mi scrie soarta? Născut că-s în robie,
Şi c-o să fiu vândut?“

V

Aşa vorbea-ntr-o noapte, flămând, închis în casă,
Ţiganul cumpărat.
Privea gemând la lună, dar nu putea să iasă,
Căci strâns era legat.

A doua zi, stăpânul mai că se întristase
Aflând c-a păgubit
Patrusprezece galbeni; – atâta cumpărase
Ţiganul ce-a murit.

Foaie pentru minte, inimă şi literatură,
1843, nr. 15 (12 IV).

LA CEA ÎNTÂI CORABIE ROMÂNEASCĂ (MARIŢA)

Corabie frumoasă! Te du, te du, grăbeşte!
Pe ţărmuri depărtate aleargă, prevesteşte
Că lesne-aşa nu moare un neam ce a trăit;
Că tirania poate un om să prăpădească,
Dar viaţa unei naţii nu poate să sleiască:
Până-n sfârşit dreptatea etern a biruit.

Când vei ajunge bine în porturi depărtate,
Şi alte neamuri mândre, crescute-n libertate,
Vor vrea să te întrebe de numele ce porţi,
Atunci tu pavilionu-ţi să-l laşi să fâlfâiască,
Să spui că al tău nume e lesne să-l ghicească:
E scris în istorie p-ale măririi porţi.

Iar vrând să te întrebe de au vro-ncredinţare,
Şi dacă în pământu-ţi nu cerc vro strâmtorare –
Tu spune-le că neamu-ţi nu ştie vicleşug.
Că-i este prunc comerciul, nu-s reguli aşezate:
Dar este drept şi pacinic, şi fără răutate,
Măcar că n-avu condici, măcar că fu sub jug.

Robitul când îşi sparge obezile[1] *odată*
Şi peste-ale-nchisorii tării[2] *se mai arată,*
Atunci mai ager este, atunci e mulţumit,

[1] *Obezi* – instrumente de tortură care imobilizau picioarele sau mâinile osândiţilor, cătuşe.
[2] *Tărie* – întăritură, fortificaţie.

Atunci îi place cerul, dorinţa lui s-aprinde;
Ş-atunci, cu anevoie în curse se mai prinde:
Experienţa-nvaţă pe cel ce-a suferit.

Le spune că pământu-ţi e ţară generoasă,
Săracă-n meşteşuguri, dar clima-i e văroasă,
Produce mii de bunuri ce pot a-i mulţumi;
Că lânuri scoate bune, mătăsuri minunate;
Bogate are holde de feluri de bucate,
Şi n-or să se căiască în ea când vor veni.

Păduri că are-ntinse cu multă lemnărie;
Că munţii ei încuie o mare bogăţie,
Dar rar sunt care ştie comorile din ei;
O pescărie mare şi vinuri de minune;
Cirezi şi turme grase, căci are dulci păşune;
Şi faguri de zăpadă, in, cânepă şi piei.

Adaogă la astea că ţara-ţi nu hrăneşte
Nici fiare veninoase, nici plantă ce-otrăveşte –
Şi ei, expuşi naturii, nimic n-or pătimi.
Pădurile ei, spune, n-au umbră-omorâtoare;
Livezile-n ghizdee[1] *n-au ierbi otrăvitoare;*
Urs alb, hienă, tigru, viperi n-or întâlni.

[1] *Ghizdei* – plantă ierboasă.

Stejarul, ulmul, plopul şi bradul în veci verde,
Corn, frasinul, aninul ce vârfu-n nori îşi pierde –
Ei singuri fac cunune pe trâmbele de munţi.
Mistreţul, căprioara şi mii de cerbi şi ciute
În râuri de cristaluri se plec ca să se uite
La păstrovi ce se joacă cu lostriţe cărunţi.

Că sunt, le spune, liberi la orice vânătoare;
Că boalele năprasnici nu pot să mai omoare,
Şi hrana vieţii-oricine prea lesne va găsi;
Că foametea aicea abia se povesteşte;
Că frica de războaie părinţi nu îngrozeşte,
Şi rănile-i cumplite ei nu le vor simţi.
....
....*

Corabie frumoasă! Te du, te du, grăbeşte!
Pe ţărmuri depărtate aleargă, prevesteşte
Că lesne-aşa nu moare un neam ce a trăit!
Că tirania poate un om să prăpădească,
Dar viaţa unei naţii nu poate să sleiască:
Până-n sfârşit, dreptatea etern a biruit.

Curier românesc,
1843, nr. 46 (18 VI).

* Aci lipsesc strofe care s-au pierdut din manuscris: ce să spuie Italiei, Franciei şi Ispaniei. Sunt traduse în *Vaillant*, care le-a tradus de pe manuscris pe când era întreg, pe la 1840 (n. a. cu prilejul ultimei publicări a poeziei în *Trompeta Carpaţilor*, 1874).

CARNAVALUL*

I

Începe carnavalul! şi-n salele bogate
Se cerc artişti şi muzici plăceri mai noi s-arate,
În nouă veselii!
O! ce de griji acum la nouă toalete!
Ce visuri dulci, frumoase în junele cochete!
Ce mii de bucurii!

Fetiţa tot visează la flori, l-a ei ghirlantă,
La gaza[1] *cea subţire, la rochia-i elegantă*
Şi la ai ei cercei;
Gândeşte la răspunsuri, la graţii, la cuvinte;
Îşi râde în oglindă de loc[2] *ce-şi pune-n minte*
Ceva ce-i place ei.

Corsetul aci-şi pune; îşi cearcă iar rochiţa,
Panglica care-o prinde – săracă copiliţa!
Viaţa-i e romanţ!
O! cât a să mai joace! Ce bine a să-i vie
Şi păr, şi rochi, panglice, buchet de iasomie
La sol în contradanţ[3] *!*

* Autorul era închis într-o odaie mică la secret, în agia făcută atunci – cazarma pompierilor de azi – unde a stat şapte luni de zile. Această poezie este scrisă pre dosul scoarţei unei cărţi, cu condei făcut din coada unui ibric de tinichea, cu văpsea roşie făcută din praf de dinţi, nepermiţându-i-se nici hârtie, nici cerneală. Carte i se dase pre furiş de un paznic (*n. a.* cu prilejul ultimei publicări a poeziei în *Trompeta Carpaţilor*, 1872).

[1] *Gaz* – voal.

[2] *De loc* – îndată.

[3] *Contradanţ* – dans asemănător cu cadrilul.

Mulţime de machine prin case de neveste!
Femei şi croitori abia le prinzi de veste
Când vin, când se strecor!
Părinţii schimbă cifre în foile de zestre;
Galanţii-n neastâmpăr citesc pe sub ferestre
Bileturi dulci d-amor.

O! câte case nouă şi câte case sparte!
Ce visuri îşi mai face bătrâni şi juni în parte
În lungul carnaval!
Tot fierbe-n capitală! şi lumea îşi propune
Un lanţ de fericire, un şir de lucruri bune
De la întâiul bal!

Voi, câţi vă râde soarta! gândiţi că-n aste zile
Stau sub pământuri, ocne, prin temniţi şi exile
Atâţi nevinovaţi,
Pe care pizma, ura şi neagra calomnie
I-au părăsit cruzimei, şi oarba tiranie
Îi ia necercetaţi!

II

Când armăsarii voştri, cu coama lor pletoasă,
Alerg şi scapăr iute p-o gheaţă-alunecoasă,
Ca fulger, ca năluc;
Şi lângă drumul vostru – o! tremură în cale
Un biet bătrân ca iarna, cu piept, picioare goale,
Flămând şi fără suc;

S-opreşte,-şi ia căciula, spre voi mâna întinde,
Şi trista lui cătare în rugă se aprinde
Văzând că nu-l vedeţi;

Şi tremurându-i barba, spre ceruri mormăieşte;
Când sania din urmă de ziduri îl striveşte;
Voi treceţi şi râdeţi!

Nebunilor ce sunteţi! vă pare că e glumă
Un cap strivit de ziduri, un om ce se consumă
De foame şi de frig!
Vă pare că e glumă când cruntă disperarea
Şi ţintă către ceruri; vă râdeţi voi de starea
Victimelor ce strig:
. . . .
. . . .*

III

Când o căldură dulce, samururi[1]*, catifele,*
Sub draperii bogate de stofe, de dantele,
V-adoarme p-un divan;
Când mii lumini ascunse în lampe colorate
Restrâng şi vă-nmulţeşte-n oglinzile-ardicate
De jos până-n tavan;

Ş-o copiliţă dulce, râzândă, graţioasă,
În reverenţe intră uşoară şi frumoasă
Ca şi un îngeraş –
Şi după ea un june măreţ, voios şi tare,
Cu faţa vie, plină, cu fruntea-ntinsă, mare.
Şi şed p-un scăunaş;

Când vă vedeţi într-înşii pre voi miniatură –
Şi gest, organ, accente, oricare-a lor trăsură[2]
E-a voastră – îi iubiţi!

* Aci a tăiat cenzura patru strofe (n. a. la retipărirea poeziei în *Trompeta Carpaţilor*).
[1] *Samur* – blană de samur.
[2] *Trăsură* – trăsătură.

Îşi vede muma soţul, şi tata iar soţia;
Şi ştiţi c-aveţi mijloace, vă iartă avuţia
Să-i faceţi fericiţi;

Oare gândiţi atuncea că poate-n altă casă
Au doi bătrâni o fată, tot astfel de frumoasă,
Dar e trăită rău;
Şi plâng, căci mâine poate copila o s-apuce
O cale… n-au de hrană; şi viaţa este dulce,
C-aşa va Dumnezeu.

IV

Când cina vă aşteaptă în sala de mâncare,
Şi-n giurul vostru vase cu flori mirositoare
Vă-mbată de miros;
Când ochii vi se pierde pe mese încărcate
D-argint, de porţelane, cristale tot-săpate
C-un viu foc luminos;

Şi când pe masa voastră cea plină de legume
Ce globu-ntreg produce, d-esenţe şi de spume,
De vinuri spumegând,

Vedeţi îndestularea ce cară, grămădeşte,
Ş-un şir de servi în preajmă ce-alerg, vă ocoleşte
Punând şi ardicând;

Atunci, atunci gândit-aţi că lângă casa voastră
Este-o căsuţă veche şi spartă, mică, proastă;
Şi crivăţu luând
Hârtia din ferestre, un viscol o petrece,
Bagă în ea zăpada; e frig într-însa, rece.
Căci toată e în vânt!

Gândit-aţi vreodată c-aci-n astă cocioabă,
O văduvă săracă, bolnavă, goală, slabă,
Cu şase copilaşi,
Stau în ocol pre vatra abia cu un tăciune!
L-e frig, l-e somn, l-e foame şi pic de slăbiciune,
O, mult sunt drăgălaşi!

Când unul dintre dânşii ardic-o mânuşiţă
Scuţ[1]*, roşie ca racu, şi zice: – „Măiculiţă,*
Te scoal', nu mai dormi!
N-e frig şi ne e foame; te scoal'! fă focu mare!
Dă-mi pâine! Pune masa!" Şi ea,-n delir, tresare!
Nu poate-a-i mai minţi.

Se scoală,-şi smulge părul şi iese pe zăpadă,
Şi vede casa voastră în veci tot în paradă,
În veci în veselii:
Ferestrile-ndoite ce crapă de lumină
Şi vesela-vă umbră râzândă, dulce, lină,
Săltând în bucurii…

Curând! Daţi în genunche! Uitaţi! O! piară slava!
Blăstemele s-azvârlă, precum s-azvârlă lava
Ce-o varsă un vulcan!
O! Tremuraţi! căci glasu-i în ceruri e puternic!
Mai greu decât sentinţa cu care un nemernic
Striveşte un sărman!

Din poeziile lui Kesar Boliak,
Buc., 1843.

[1] *Scuţ* – sloi de gheaţă.

CUGETARE

„Nous naissons, nous vivons, bergère,
Nous mourons sans savoir comment;
Chacun est parti du neant:
Oě va-t-il?... Dieu le sait, ma chere.“ [1]

VOLTAIRE

Prieteni! priviţi zidul acela chinezesc,
Şi templii, elefanţii, colosuri egiptene,
Pagode suterane, pagode indiene,
Ce se mai lupt cu timpul ca neamul omenesc,

Şi spuneţi, unde-i omul ce-odată le-a zidit?
Priviţi Memfis, Efesul, priviţi Babilonia,
Cetăţile gigantici din Indii şi Asia,
Cui vreţi a le şti vârsta din stilul ce-a pierit!

Priviţi Sidonul, Tirul ce pe profeţi au dat;
Gândiţi l-a lor putere, pe lumea cunoscută;
Cătaţi-le-ţi ruina! A! este prefăcută
'N acele elemente din care s-a creat!

Oari unde e mulţimea ce-atuncea le mărea?
Şi unde l-e comerţul? Unde le e oştirea?
Unde le este legea? Ce s-a făcut mărirea,
Ştiinţa, avuţia ce-atunci le înflorea?

[1] „Ne naştem, trăim, păstoriţo,
Murim fără a şti cum;
Fiecare vine din haos:
Încotro merge?... Dumnezeu ştie, draga mea“.
(fr.).

Miraţi-vă-ţi acuma de cărămida lor!
Împleţi-vă-ţi muzeul de săpături, inscripţii!
Cătaţi chei d-alfabeturi! Croiţi-vă-ţi descripţii!
Râdeţi d-a lor credinţă, de epopeea lor!

Trei mii de ani vor trece şi alţi pitici turbaţi
Vor popula deşerturi acuma neumblate.
Ca mâine Paris, Londră pe pietrele surpate,
'Şi vor spune epopeea la altfel de-nvăţaţi.

....
....*

Ca mâine-n aste templuri, palaturi şi cetăţi,
Locaş al veseliei, al pompei, al trufiei,
Săracul unde-aţintă p-ăl beat de bucurie
Şi unde desfrânarea se-mbată-n nedreptăţi,

Castori or să s-adune; maimuţele, jucând,
Or să se strâmbe-n cioburi din lustrurile sparte;
Şi bufniţa, ciovlica, ţipând p-un colţ departe,
Vor trage prin palaturi haitic de lupi urlând…

Din poeziile lui Kesar Boliak,
Buc., 1843

* Strofele cu puncturi sunt şterse de cenzură (*n. a.* la retipărirea poeziei în *Trompeta Carpaţilor*).

FATA DE BOIER ŞI FATA DE ŢIGAN

„Comme elle est belle au soir! aux rayons de la lune
Peignant sur son col blanc sa chevelure brune;
Sous la tresse d'ebene on dirait, à la voir,
Une jeune guerrière avec un casque noir!“[1]

ALFRED DE MUSSET

I

Vedeţi colo p-o piatră, în dos-unui oltar [2],
O fată-ngenuncheată cu mâini prearugătoare,
Cu fruntea către ceruri, cu fiarele-n picioare,
Tremurându-i buza şi plângând amar.

Vedeţi cât e de slabă şi cât e de frumoasă!
Ce galbenă albeaţă, şi talia ei trasă
Poţi s-o coprinzi în mâini!
Vedeţi cea buclă neagră pe sân cum îi undează!
Vedeţi ce geană creaţă şi cum se-mpreunează
Cu-a ei sprâncene lini!

Vedeţi ce ochi vii, negri, şi focul ce-au în ei!
Vedeţi ce gură mică şi ce trăsuri plăcute,
Ce veştede s-arată! Pare c-ar fi trecute;
Cine-ar putea spune care e vârsta ei?

Vedeţi cum stă din geană-i o lacrimă să pice!
Auzi!… abia s-aude cuvintele ce zice;
Oh! staţi s-o ascultăm!
„De ce nu asculţi, doamne, şi la a mea durere?
De ce nouă, ţiganii, nu dai tu mângâiere
Când ţie ne rugăm?

[1] „Cât e de frumoasă seara! pieptănându-şi sub razele lunii
Părul negru revărsat pe gâtul alb;
Sub cosiţa de abanos, ai zice, văzând-o,
Că e tânără războinică cu un coif negru pe cap!“ *(fr.)*.
[2] *Oltar* – altar.

Nu suntem şi noi oameni ca ceilalţi ce-ai făcut?
Nu suntem şi noi oare făptura mâinii tale?
De ce ne zice, crudul, fiinţe ale sale,
Spune că noi suntem lucruri de vândut!

Ce-oi fi greşit eu, doamne, de sunt acum în fiare?
Căci am iubit odată, au drept să mă omoare?
Dar ei de ce iubesc?
De nu-mi este iertată iubirea – ce mi-ai dat-o?
De vatămă simţirea-mi – de ce nu mi-ai luat-o?
Ce-i laşi de mă muncesc?

Când aşti stăpâni la care ai vrut a ne-arunca
Intră-n lăcaşu-ţi, doamne, ca ţie să se-nchine,
Le-aduci tu oare-aminte că asta nu e bine?
Chinul ce ne face, nu e voia ta?

Ce! pentru noi, ţiganii, tu n-ai făcut nimica?
În loc s-avem speranţa, noi n-avem decât frica?
În loc a ne iubi,
Ne osândeşti, stăpâne, ca să trăim în ură?
Aşa ţi-e voia, doamne? E drept-astă măsură
La alţii a robi?

Şi cum am putea, Doamne, noi legea-ţi să ţinem?
Iubirea şi speranţa, şi milă, rugi, credinţa,
Ne sunt oprite toate! Ne iei şi chiar voinţa!
Poţi da îndatorire când drepturi nu avem?“

Ofta şi vărsa lacrimi, săraca biată fată!
Grăbea să meargă iute când o chema s-o bată,
Dar n-avea nici un spor;

Căci fiarele-i sunt scurte, nu putea să alerge!
Oh, ascultaţi, sărmana! O ceartă! cere verge!
O bat de o omor.

II

Fetiţe norocite ce soarta vă zâmbeşte
De când eraţi în leagăn; pre care vă iubeşte
Aceia ce iubiţi!
Rugaţi părinţii voştri, rugaţi-i să nu bată,
Să nu muncească astfel pre sărăcuţa fată
De taţi nenorociţi!

Ea e de vârsta voastră – ca voi de frumuşică –
I-e drag şi ei pe lume! Şi nimului nu strică
Când va a întâlni
P-acela ce-o iubeşte! Ea nu ştie să-i scrie,
Să-i însemneze ora pe când poate să vie –
Îl va când va veni.

Căci nici el nu e liber când a voi s-o vază;
Cu mare grijă vine, cu frică şi cu pază;
E rob ş-are stăpân.
De n-a ieşi la dânsul atuncea când o vede,
El tare se mânie, şi nicidecum n-o crede
C-are stăpân păgân.

Ea nu are saloane, ea nu are mijloace,
Teatruri, să s-arate aceluia ce-o place,
Concerturi şi plimbări.
Să iasă până-n poartă i-e toată fericirea;
Să n-o vază stăpânii i-e toată norocirea,
Când ia îmbrăţişări.

III

Voi, când sunteţi acasă, ieşiţi într-un balcon,
Ş-alene, fără grijă, cocheta ne-ngrijire
Vă-ngroapă p-un fotoliu în dulcea-vă răpire,
Învârtind pe deget un aurit lornion;

Simţiţi anima[1] *voastră din ce în ce a bate*
La zgomot-unei droşce, unui galop departe
Ce-auzu-vă-l ghicesc.
Pe nesimţite, mândre, priviţi pe om şi calul
Ce spumegă şi ţipă să stea în loc rivalul
Cu calu-i englezesc.

Atunci, punând lornionul, spre ei îl aţintaţi,
Băgaţi de seamă bine să nu fiţi înşelate
L-alegerea ce face o inimă ce bate,
Spune trebuinţa să vă-nduplecaţi.

Întocmai ca monarhul când merge-n bătălie
Şi-şi vede căpitanii, ce stau cu bucurie
Comanda a primi,
Şi se gândeşte bine să nu se amăgească
Cu-alegerea ce face, ş-apoi să se căiască
Când timp nu va mai fi.

O! câtă mulţumire aveţi când vă priviţi
Încongiurate-n cercuri de juni pe care-aprindeţi!
Ce vie bucurie, pe taină când le prindeţi
Ocheada sau suspinul – şi îi vedeţi uimiţi!

---

[1]*Animă* – inimă

Când la clavir vă puneţi rugate de mulţimea
Ce încântaţi c-un zâmbet; când toată tinerimea
Stă mut-a asculta;
Când degitele voastre, lungi, albe, subţirele,
Aleargă pe octave dând forţe tari şi grele,
Şi-ncep a detuna;

Când cearcănul sub buza de un mărgean în foc
Mărgăritaru-şi lasă pe sânu-vă să curgă;
Când pieptul vostru saltă cu glasul ce se urcă;
Ochii-azvârl scânteie ce prin lustruri joc.

Când îndrăzneţul ager, ce ochii vă-ntâlneşte,
Îşi lasă semicercul şi vine, se lipeşte
La spate, aşteptând
Când să întoarcă foaia – atunci se adâncează
Prin sânu-vă ocheada-i – atunci, el înviază –
Voi vă pierdeţi cântând.

Dar însă osebire e mare între voi
Şi-ntre ţiganca voastră; ea stă şi se piteşte
Când va voi să vază pe cel ce o doreşte;
Se văd, şi ei îndată s-ascund amândoi.

Ei nu au vreme multă ca să se tot gândească:
L-e jale şi l-e milă ca să se tot privească,
Ş-ascund chinul, se-nşel.
E plină de vii rane, e slabă, trenţeroasă,
Şi moare de ruşine, cu toate că-i frumoasă
Ş-iubită mult de el.

Se strâng în braţe numai oftând, plângând amar,
Unind a lor suspinuri, unind ale lor flăcări,
Plângând a lor junie, sorbind ale lor lacrimi,
Blestemând robia fără de hotar.
Şi cât le e de scurtă chiar astă mulţumire!
Ce scump este plătită! Amară chinuire,
Sărmanii, îi aştept!
Ce trist e-al lor adio! se despărţesc cu groază;
Nu ştiu ce-o să se-ntâmple, de pot să se mai vază;
Căci nu au nici un drept.

IV

Priviţi la ţigăncuşa ce-acum întâi iubeşte!
Grăbiţi a-i lua partea când crudul o munceşte –
Scăpaţi-o din bătăi!
Ea s-o ruga la ceruri viaţa să vă-ndulcească,
Să vă iubească lumea, şi ca să vă păzească
Să n-aveţi bărbaţi răi!

Gândiţi câte o dată, când într-astă copilă
În camerile voastre, pe taină sau de milă,
Pe alte slugi rugând,
Şi vede-atâtea lucruri la care se uimeşte;
La ce pot să servească ea nici că bănuieşte;
Le-admiră-n ea tăcând.

Când vine înaintea unei psyche[1] *a voastre*
Şi-şi vede goliciunea în nişte trenţe proaste
Ce-abia se ţin de ea,
Începe de-şi ia seama; se uită, se priveşte
Şi nu vede motivul ce o deosibeşte
D-acela ce-o bătea.

[1] *Psyche (fr.)* – oglindă mare, mobilă, în care se poate vedea cineva din cap până-n picioare.

Priveşte bine chipu-i: ochi, frunte, mână, gură,
Picior, piept, braţe, mijloc şi oricare trăsură
Făcută-a da plăceri;
Dar însă toate astea într-o complită stare:
Zdrobite rău de bice şi roase-adânc de fiare,
Pârlite de dureri!

Şi îşi închipuieşte cât i-ar veni de bine
În lucia mătase, în blondurile[1] *fine*
Şi într-o catifea...
Da-n visul ăsta dulce, un crud slugoi, obraznic,
O îmbrânceşte-afară. – Oh! ce blestem greu, groaznic
Se revoltează-n ea!

Când se combină-n minte-i a ei cumplită stare
Şi fericirea voastră; când va ca să compare
Ast trai ce v-osibesc;
Când nu se domireşte, ca ce să fie oară
De se munceşte astfel, ce vină o omoară,
De ce o chinuiesc –

Oh! Vorba care trece prin limba minţei sale
Înfiorează cerul! Ar strămuta în jale
Şi însuşi pe satan!
Popoarele acelea ce-au suferit robie
S-au şters din foaia vieţii: a cerului mânie
Zdrobeşte pe tiran.

V

Feriţi-vă, fetiţe, ca doar de-ţi scăpa voi
De grelele blesteme astor nenorocite
Fiinţe asuprite ş-atât de chinuite,
Împrotiv-acelui ce trăieşte-n noi!

[1] *Blondă* – dantelă de mătase.

Vai de legiuitorul ce le nimicniceşte!
Vai de nenorocitul care le chinuieşte
Cu dreptul de stăpân!
Cristos mântuitorul, cum spune-a noastră lege,
Când va veni al doilea, oari cum îşi va alege
Creştinul din păgân?

El, drage, porunceşte ca noi să fim toţi fraţi;
El a adus iubire, blândeţe, caritate,
Credinţa-n răsplătire şi dulce libertate,
Care le-o hrăpeşte aceşti neruşinaţi!

Fiara apucă prada şi-ndat-o şi sfâşie;
Creştinul, când ia robul, măsoar-a lui mânie:
'L omoară-ncet-încet.
Adună instrumenturi găsite în turbare,
I le aplică rece, dar nu va să-l omoare:
Va a-l privi schelet!

Gândiţi la copiliţa ce răii chinuiesc,
Ce n-a gustat, sărmana, plăcerile vieţii;
Se trece în robie, şi floarea tinereţii
Sub bicele de scorpii aşti cruzi ce veştejesc!

Gândiţi la ea, săraca! Gândiţi că este smulsă
Din braţul unei mume, spre-a fi etern expusă
S-o bată cine-o vrea!
Prin curtea-vă de grajduri, în pulbere, să zacă
Fără părinţi sau rude. – Flămândă, n-o îmbracă,
Nu l-e milă de ea.

Ea nu are speranţă a se căsători;
Să aibă soţ odată, să fie şi ea mumă!
Nu, fetiţe, nu râdeţi; nu vi să pară glumă
Soarta-i ce n-o iartă până va muri!

Ş-atunci când interesul va s-o căsătorească,
Ea ştie că durerea-i mai mult înc-o să crească;
Atuncea va simţi
Ş-a soţului robie, ş-a fiilor ce-or naşte:
O! Cât plânge ţiganca când vede că păşaşte
Copilul ce hrăni!

Pe ea o fac să creadă că este de alt soi;
Să nu spere nimica, nimic pe astă lume;
Etern să se roşească de ea, de al său nume;
Bând a sale lacrimi, goală în gunoi.

De-i este frig sau foame, ei o încarc de fiare,
Îi dau fărâmi de pâine călcate în picioare
D-al slugilor rândaş!
Oh, doamne! Fă stăpânii, fă-i, fă-i să se gândească
Că ei sunt fraţi cu robii! şi c-or să se unească
În sântul tău locaş!

Din poeziile lui Kesar Boliak,
Buc., 1843

TRĂDĂTORUL

I

Vedeţi colo în umbră un om cu păr zburlit,
Căutătura rece, cu faţa spăriată,
Ce-n giurul lui se uită, pare c-ar zice: iată,
Acum or să mă prinză! Eu sunt afurisit?

De umbra lui i-e frică, dar tot nu se căieşte.
Vedeţi cum mişcă buza pe gura lui cea largă?
Acuma la vreo crimă, sau la vânzări gândeşte –
Şi nu vânzări trecute, la altele aleargă.

Ca pacoste s-arată: e iadul întrupat.
Se infectează locul pe-acolo p-unde trece;
Pe urmă-i nu rodeşte; suflarea lui e rece:
Se uscă, se stârpează orice a sărutat.

Căci a muşcat adesea din a vânzării pâine;
Căci inima-i e locul ce naşte calomnia;
Căci noaptea se gândeşte la crima pentru mâine;
Căci faptele-i şi chipul arăt neomenia.

II

Intră în viezuină-ţi! Ascunde-te de tine!
Te pierde în deşerturi cu iesmele spurcate!
Te-afundă-n umezeală, strigoiul unde vine
Cu umbre serbezite, cu gnome [1] necurate,
Să cânte-al lor sabat!

[1] *Gnom* – duh.

Fugi cu arginţii-n mână şi pe obrazi cu palme;
Ascunde-te de soare, ascunde-te de lume,
Confund-a ta bârfire-n a iadurilor larme,
Cu-al lui satan alături înscrie ş-al tău nume,
Căci locul ţi-e lăsat.

………………………………………………

Mergi, mergi pribeag şi bolnav! Când ochii vei deschide,
Să nu vezi decât iesme şi lilieci, şi gnome,
Şi umbre fără corpuri; şi când îi vei închide,
Să vezi a tale fapte, să vezi crâşnind fantome
De oameni ce-ai vândut!

Etern s-auzi în giuru-ţi pas rar că te goneşte!
S-auzi murmuind râuri şi să te frigi de sete!
Mergi, mergi până-n tartaruri! Acolo te primeşte
Al tău prieten Iuda, sugând un om pe spete,
Cum Dante l-a văzut.

Din poeziile lui Kesar Boliak,
Buc., 1843.

VARA

I

Frumoasă este vara!
E cerul cu lumină
Şi pomii cu verdeaţă;
Natura este plină;
Roşatică e seara,
Gălbuie dimineaţa.

Câmpii prea colorate
Exal miros din flori,
Şi viersuri variate,
În cerul fără nori,
Ca dintr-o harpă mare
S-aud în depărtare
Şi-n inimi dau fiori.

Îmi place astă dată,
April când înfloreşte
Şi pomii şi câmpia,
Pădurea cea uscată
Să văz cum înverzeşte,
Cum naşte bucuria.

Să văz cum se destinde
Azurul cel ceresc;
Să văz cum se aprinde
Cu focul pământesc,
Cu munca şi cu sporul,
Speranţa şi amorul
În toţi câţi vieţuiesc.

Îmi plac şi gândăceii
Cu-aripe mititele,
Cu felurimi de feţe,
Îmi plac şi flutureii
De smalt pe floricele,
Când zbor cu aripi creţe.

Îmi place rândunica
La cuib s-o văz zidind,
Îmi place păsărica
S-o văz pe pui hrănind,
Îmi plac şi brotăceii –
Se-mbuc şi porumbeii
Iubind şi gungunind.

Îmi place-atunci grădina
Şi florile-ngrijite;
Să văz crescând zambila;
Să văz roind stupina
Pe coaste însmăltite;
Să văz râzând copila;

Să văz şezând la soare
Copilul mic şi blând;
Să văz că nu mai moare
Un orfelin flămând.
Să văz îndestularea,
Să văz îmbielşugarea
Pe cer şi pe pământ.

Atunci cel ce iubeşte,
Sau a iubit vrodată,
S-absoarbe în tăcere,
De vise se răpeşte,
De vise ce-i arată
Trecuta lui plăcere

În unda care fuge,
În crângul cel întins,
În mielul care suge,
În focul cel aprins,
În umbra ce se-mparte,
În dealul cel departe,
În danţul ce s-a prins.

Atunci, el parcă vede
Ieşind din crini, lalele,
O nimfă ce visează;
Atunci, pare c-ar crede
Că vede-n viorele
Cătări ce-l aţintează.

Zefirii când prin frunze
Adie-n brebenei,
El simte p-a lui buze
Trecând suflarea ei.
O simte-ntr-o cântare
De cuc, privighetoare,
O simte-n fluturei.

Se-nsoar-atuncea firea;
Sărbează universul
Ateii şi păgânii!

Fetiţe-nvăţ iubirea,
Poetul află viersul,
Întineresc bătrânii.

În om e fantazia,
Amoru-n trandafir;
În ochi e bucuria,
Plăcerea în zefir;
Plăcerea în gândire,
Plăcerea în unire;
Natura e-n delir.

II

O! mult îmi place vara
Cu verzi păduri stufoase,
Cu pomii plini de roade,
Cu grânele, secara
În holde mari, frumoase,
Cu spicul care cade!

Cu noaptea înstelată,
Cu cerul cel senin,
Cu luna cea curată,
Cu aerul cel lin,
Cu păsări cântătoare,
Cu fluturi peste floare,
Cu stupi cu fagul plin.

O! vara, călătorul,
Să umble-i este lesne
Şi-n munte şi-n câmpie;

Căci rece e izvorul,
Căci rar se află-n bezne,
Căci tot e veselie;

Căci roua scânteiază
Când ziua s-a ivi;
Căci raza-l luminează,
Şi când o osteni,
O umbră se destinde,
În braţe-i îl coprinde,
În somn a-l odihni!

Atunci, mulţimi de glasuri,
De păsări certătoare
Îl fur încet pe vise;
Atunci el simte pasuri
De nimfe jucătoare
Cu sânuri tot deschise.

O! vara, orfelinul
Părinţii şi-a aflat!
O! vara piere chinul;
Săracul e bogat;
Viaţa e frumoasă;
Natura e pompoasă;
Coliba e palat!

Din poeziile lui Kesar Boliak,
Buc., 1843.

MUNCITORUL

„Când mă născui în lume, murise al meu tată;
Căci mult el se luptase cu iasma încruntată
Ce-i zice Sărăcia!
El locuia cu dânsa din frageda-i junie;
Şi s-a luptat, sărmanul, cu multă bărbăţie;
Dar, vai! l-a-nvins pustia!

Bătrân de june încă, iertatul meu părinte
Cătă la cer şi zise: – „Oh! Fie-ţi milă, sfinte,
De bietul muncitor!“
Atunci veni la dânsul trimisul ce desface
Şi-i zise: – „Ia-ţi iertarea; eşti liber; du-te-n pace
La bunu-ţi creator!“

Şi biata maică-atuncea, în lacrimi şi sudoare,
Cu mine-nsărcinată, privea la el cum moare.
Apoi groapa-i săpă…
Fără nimic de hrană rămase-n văduvie,
Şi nu putea să lupte cu iasma Sărăcie,
Ce şi mai rău turbă…

Puţin după aceasta, în ziua sorocită,
Prin munci m-aduse-n lume, flămândă, părăsită,
Săraca măiculiţă!
Plângea pe două paie pe care mă născuse;
Căci n-avea faşe, mica; acum întâi făcuse;
N-avea nici cârpuliţă!

Apoi vărsa ea lacrimi cu mult şi mai amare,
Văzând că-i seacă pieptul, că n-are demâncare,
Văzând că n-ajungea
Căldura răsuflării ş-a sânului de mumă
Să ţie, să-ncălzească un şubred prunc de spumă,
Un prunc ce tot plângea.

Amorul mamei însă hrăneşte şi-ncălzeşte,
Şi biata măiculiţă, cu doru-i, izbuteşte
Din viaţă-i să-mi dea viaţă.
Lucrând şi zi şi noapte, şi vara pe greu soare,
Şi fără foc pe iarnă când firea toată moare,
Când toată firea-ngheaţă.

Ea n-avea altă grijă decât să mă ferească
De tot ce doare-n viaţă, să poată să mă crească,
Să poată a-mi zâmbi.
Creşteam şi-mi mergea bine sub dulcea-i îngrijire.
Râdea când ziceam: mamă! la-ntâia mea vorbire,
Văzându-m-a păşi.

Cum a putut, săraca, m-a dat apoi la carte.
O! câtă bucurie avea când, de departe,
Vedea că viu acasă
Cu cămăşuţa albă, cu căciuliţa neagră,
Cu cartea-n subţioară!… avea ea lumea-ntreagă
Când mă vedea la masă.

Apoi mai trecu timpul şi mă făcui mai mare.
O! câtă bucurie şi cât lucram de tare
Ca să produc ceva!
Gândeam adesea-n sine-mi: „Eu sunt voinic acuma
Şi, o, ce fericire! oi să-mi hrănesc eu muma!…
Ea nu va mai lucra!“

Dar viaţa-i se scursese în vreme prea puţină…
Acel care priveşte din cer p-ăl de suspină
Chemă pe a mea maică.
Zâmbind, p-a mele braţe s-opri a ei suflare,
Şi, dându-mi, prin cătarea-i, o bunăcuvântare,
Se duse l-al meu taică.

Când am băgat-o-n groapa de braţul meu săpată
Ş-am dat pe ea pământul… oh, maică preacurată!
Tu ştii cât am jelit!…
Acum, în lume singur, trăiam fără simţire,
Nutrindu-mă cu lacrimi, cu trista suvenire
A maicei ce-am iubit.

Prin negura vieţii zării eu o lumină:
În drumu-mi singuratic, o fiică orfelină
Trimise providenţa.
O! Roua primăverii, ninsoarea afânată
Nu poate fi ca dânsa, ca dânsa de curată!…
Mi-am pus în ea credinţa.

Dup-o ţintire, ochii în jos ni se lăsară
Şi sufletele noastre de loc se-mbrăţişară;
D-atuncea ne-am unit.
Nu, cerul niciodată, în sânta-i veselie,
Nu are strămutare, mai mare bucurie
De ceea ce-am simţit!

Eu îi ziceam adesea, sorbind a ei suflare:
– „Vezi lumea asta, dragă? oricât e ea de mare,
De noi este străină;
Pe nimeni nu îl doare, şi nimănui nu-i pasă
De ne-o fi rău sau bine… Vin', vin', să facem casă,
Sărman şi orfelină.

Stinghează turturică prin crânguri rătăcită!
Îţi voi clădi eu cuibul în care-i fi ferită
De frig şi vijelii.
Voi alerga eu, dragă, ca să-ţi aduc de hrană,
Îţi voi aduce toate: îţi voi aduce mană –
Vom fi în veselii."

Şi-mi răspundea copila: – „Şi eu, cu sârguinţă,
În lipsa ta, voi face ce-o sta-n a mea putinţă,
Ce trebuinţa cere.
Şi când te vei întoarce, ţi-oi da îmbrăţişare,
Voi fu cu îngrijire, ţi-oi face demâncare,
Voi fi l-a ta plăcere."

Munceam eu cât şi patru, şi făr-a face gură:
Şi când veneam din muncă, găseam în bătătură
Pe îngeraşul meu!
Oh! ce plăcere, doamne! când într-o zi mi-arată
Că am plecat pe drumul de a mă face tată!
Mărite Dumnezeu!

Eu mă topeam cu ziua de multa nerăbdare.
Gândeam ca ce dulceţuri să-i dau eu de mâncare,
Ce poate să poftească.
Dar ea, mai înţeleaptă, venea pe lângă mine
Şi îmi zicea să strângem pentru acel ce vine –
Spunea cum a să-l crească.

Era aproape ora ce-atâta aşteptasem,
Când o schimbare-n ţară, ce noi nu o visasem.
Începe-a se vesti:
S-adaogă iobaciul! s-adaogă la clacă,
S-adaogă cât omul nu poate să mai facă.
Nu poate dăini [1]*:*

– „Noi n-avem decât braţul; dar braţu este-al nostru!
Noi nu putem să-l spargem în veci în lucrul vostru,
Să mai scădeţi ceva!…“
Strigară muncitorii din satele vecine.
Dar iată o oştire a stăpânirii vine

Şi-ncepe a lega!…

[1] *Dăini* – a dăinui, a trăi.

O! cum ai să mai tremuri, dreptate omenească.
Când va veni odată dreptatea cea cerească,
Puternica dreptate!
Este un vis d-acilea pe care nu-l ţiu minte;
Ştiu că m-au dus la ocnă şi nu mi-au dat cuvinte.
Ce crudă răutate

Şi ce înverşunare! – Peste puţine zile
Zării draga-mi soţie că se-nălţa prin grile.
Ţipă când mă văzu!
Ea mai veni o dată, veni şi altă dată;
Da-i tremura genunchii, era însărcinată…
Săraca! o bătu…

D-atunci n-am mai văzut-o!… Părinte, dulce taică!
Soţie mult iubită! O, scumpă a mea maică!
Fiu încă fără nume!
Ce! voi, voi sunteţi colo, sus colo-n a lumină?
Voi sunteţi cea grămadă cu faţ-atât de lină?
Voi sunteţi p-aia lume?

Nu mă lăsaţi, o, drage! nu, nu fugiţi de mine!
Se sparg a mele lanţuri; v-ajung… ajung la bine,
L-al nostru creator!…
O clipă, şi nu-mi pasă de loc de a lor silă!
Oh!… iat-o vine!! vine!! – O, doamne! fie-ţi milă
De bietul muncitor!“

ăPropăşireaî Foaie ştiinţifică şi literară,
1844, nr. 15.

OCNA*

Încongiurat de paznici, cu fiarele-n picioare,
Cu mâinile-n cătuşe, de gât cu lanţul greu,
Un om frumos la faţă, în spasmuri, în fioare.
Aci cruntând la paznici, aci zâmbind la soare,
Căzu la gura ocnei chemând pe Dumnezeu.

Şi o durere-ascunsă, durere sufletească,
Mustrarea, disperarea juca pe faţa sa.
Îşi mai mărea în silă durerea cea trupească,
Voind să mai aline, voind să liniştească
A sufletului rană ce nu se vindeca.

Se afunda în gânduri, sărea strigând: – „Maria!
Maria nu e moartă!“ Ţintea un păzitor…
Se veselea pe clipă, uita atunci urgia,
Se azvârlea spre dânsul, şi-n ochii-i bucuria
Râdea cum râde raza când scapă printre nor.

Ce bun ai fost tu, Doamne, când ai sădit iubirea!
Ce crud ai fost tu, Doamne, când moarte ai rostit!
Sau a plăcerii numai să fi avut simţirea,
Sau de dureri trecute să pierdem suvenirea.
Sau omul să nu ştie de loc când a greşit!

* Protestare contra ţinerii osândiţilor în ocnă (n. a. cu prilejul ultimei publicări a poeziei în *Trompeta Carpaţilor*, 1872).

O, voi ce-aveţi puterea să osândiţi o vină!
Gândiţi că l-astă vină al lumii creator
Nu a prescris osânda? – Când sufletul suspină
Sub lovituri de cuget, a voastre munci alină
Durerea din năuntru – sunt balsam, sunt favor.

Din ghizdurile ocnei, pe funia sărată,
Pe funia ce duce pe oameni în tartar,
Legară osânditul în manta-i cea marcată
Şi-l slobozîră-n gura cea neagră, fiorată,
Spre moartea inventată în timpul cel barbar.

Se învârteşte roata şi scripetele zboară
În văitări sinistre, avânt fiorător –
Ca cucuvaia nopţii ce fâlfâie uşoară
Şi ţipă peste capul acelui ce-a să moară,
Se vaietă pre capu-i cu glas îngrozitor.

Pe gâtul lung al ocnei s-exală infectate
Durerea, agonia, suspinuri şi fiori.
Şi oaspele s-afundă pe căi întunecate,
În râsetele-acelor făpturi denaturate
Ce s-au deprins la crime a fi executori.

Se mărgineşte gâtul şi caosul se-ntinde,
Şi oameni ca insecte, ca licurici lucesc,
Cu focuri în spinare, cu feţele murinde,
Pe bolovani în trâmbe, pe stâncile sclipinde,
Pe munţii cei de sare pe care se muncesc.

Se leagănă căluşul şi liliacul zboară,
Alunecă ca umbră prin norii cei săraţi,
Prin care osânditul, ce spaima îl doboară,
Se lasă în răstimpuri, se strânge, se-nfioară
Încovoiat pre coardă cu perii ardicaţi!

Are să meargă încă, căci fundul e departe!
Şi cer şi ziua lumii se văd albind ca stea,
Ce palidă şi fixă în negure deşarte
Albeşte câteodată, ca steaua ce-şi împarte
Şi-ascunde-n cer scânteia când soare e sub ea.

Locuitorii nopţii, cu feţele pălite,
Îşi lasă bolovanii şi vin de-l încongiur;
Cu luminări în creştet, cu barbele zburlite,
Păroşi pe braţe, piepturi, cu haine zdrenţuite,
Buhavi de umezeală, dau roată împregiur.

Clipind la luminare şi mestecând tutunul,
Cu glasuri îngroşate urlară răguşit
Blestem şi anateme, căci le furară bunul,
Căci le hrăpiră ziua, căci nu putea nici unul
Să vază la lumină pe cel ce-a mai venit.

Apoi târâră-n noapte şi pe căluş legară
Un mort ce se umflase, un trup de vinovat.
– „Te du, bădiţă,-i zise – în lume este vară,
E soare, e lumină.“ Câţiva îl sărutară
Şi începu să ţipe machina fiorat.

Optzeci erau la număr făpturile uitate,
Pe care omenirea la iad a osândit;
Optzeci pe care legea, creştina caritate,
Regenerarea ţărei şi stricta echitate
A smuls de vii din lume şi-n ocnă a pornit.

Optzeci mai rămăsese; optzeci era-n picioare.
Ceilalţi gemeau în lacuri şi fără ajutor.
Chema la dânşii moartea, scorbutul să-i doboare,
Căci reumatismul junghie, căci agonia doare,
Căci sunt aci pe viaţă, moartea e viaţa lor.

– „Vai mie! – striga-n limbă-i, bătându-se în sare
Şi mai gonind năduful, un orb israelit –
Vai mie! daţi-mi apă, că-mi este sete tare!“
Şi un creştin d-alături, ce-şi da a sa suflare,
Îi spuse, dându-i mâna, că apa s-a sfârşit.

Se adunară-n noapte confraţii în durere
Şi smulseră cu grijă din cuiburile lor
Câte vreo două paie, ca singura avere
Ce ei posed în ocnă, şi-n larga încăpere
Adăogară cuibul d-un nou locuitor.

Era bălai şi june martirul ce venise
Şi trase simpatia acelor ce-l zări.
– „Cum seamănă c-un frate ce am acasă! – zise
Un flăcăiandru ager ce umezeal-albise –
Să fim noi fraţi de cruce cât ne-om mai chinui!

Dar spune-ne, măi vere, ce vină aşa mare
Făcut-ai tu în lume? Nu tăinui nimic,
C-aci e obiceiul să spuie fiecare
Păcatele-i din lume; şi mie cum îmi pare
Tu nu eşti hoţ de codru; ai vrun păcat mai mic.“

Înfricoşata cale ce junele făcuse
Îi dase iar simţirea, şi-n suvenirea lui
Părea că se strecoară procesul ce trecuse,
Durerea, fericirea şi câte petrecuse:
– „Eu n-am hrăpit, măi frate, averea nimului.

Am fost crescut acasă în larg, în destulare;
Părinţii mei cu cinste trăiau în satul lor.
Eram flăcău în horă, fruntaş cu stare mare,
Cu cal de călărie şi alţii de-nhămare;
Moştean, la părinţi unul, trăiam un trai uşor.

Părinţii biet, sărmanii, voiau să mă însoare;
Îmi tot spuneau de fete, dar nu-mi găseam pe plac.
Mă tot plimbam prin sate, mergeam la şezătoare,
Când văz odat-o fată, ce-n ochii ei, ca-n soare,
Să cat nu fu putinţă. O văz aci şi tac.

Mă tot codeam prin casă, spuneam la fete glume,
Mă dam pe lângă dânsa, dar nu-i puteam vorbi.
Roşea de-i prindeam ochii, sau mă striga pe nume
Fetiţile zburdalnici! Ca ea frumoasă-n lume,
Şi mândră, şi gingaşă gândesc că n-a mai fi.

Cât vru să ias-afară fetiţa rumeoară,
Eu sai ş-o iau în braţe, şi parcă fu a mea.
O strâng şi ea-mi răspunde. O iau la subţioară
Şi fug, căci era mică, ca peana de uşoară;
Bătea sub ţâţă-i pieptul şi gura îi ardea.

Ajung cu ea acasă ş-o bag la alde tata;
Aci o văzui bine şi tare îmi plăcu.
– „Eu mi-am găsit nevastă. Vă place vouă fata?
Trimiteţi la moş popa, că nunta este gata;
Să nu-ntrebaţi ce are şi cine o făcu."

Mă sărutară-ndată părinţii în urare
Şi eu şi cu Maria puparăm mâna lor.
D-aci apoi plecarăm, făcurăm nuntă mare,
Şi strânserăm o plasă să vie-n desfătare;
Căci mândră l-era nora şi june-al lor fecior.

Vreo două luni trecusem cu ea în căsnicie,
Când pe o lună plină ce peste noi plutea,
Ne desfătam sub cergă ascunşi pe deal în vie
Şi ne glumeam atâta, cu-atâta veselie,
Încât şi luna pare cu drag că ne privea.

Dar somnul câte-odată aduce grele vise!
Într-însul necuratul își joacă coada sa!
Se vede că norase și nimeni nu simțise;
Căci ploaia nu-ncepuse, dar trăsnetul izbise
Un nuc bătrân în preajmă, și câinele lătra.

Mie-mi păru deodată Maria spăriată
Că strigă, și la dânsa se dă un lup turbat.
Apuc în zăpăcire securea rezemată
De căpătâiul nostru, izbesc pe biata fată
Care dormea în pace. O dată a țipat!...“

Aci s-opri voinicul și perii-i se zburliră,
Și cearcăne de sânge rotiră ochii săi,
Și dinții îi scrâșniră, și mușchii tresăriră,
Și spume de balaur pe gura lui ieșiră,
Și nările-i deschise zvârlea în toți văpăi.

Telega, 1843, septembrie 6

Foaie pentru minte, inimă și literatură,
1847, nr. 14 (7 IV)

SILA

Era o iarnă aspră ş-o noapte ce-ngrozeşte,
Şi crivăţul, cu viscol, mugea precum mugeşte
Un taur ce-e rănit.
Într-un cătun de laturi a unui sat mai mare,
O rază îngânată da slabă luminare
Subt un troian albit.

Troianul era casă, căşcioară locuită,
Ce-i astupa nemeţii intrarea umilită –
Bordei de muncitor;
Şi raza îngânată venea dintr-o lumină
D-o flacără-n cenuşă ce vălvăia în tină
Pe un uscat cotor.

Cu furcile în brâne, cu feţele voioase,
Întind cât pot cu fusul din caiere stufoase
Două femei cântând.
Bătrână este una, ca iarna de albită,
Iar alta este jună, bălaie şi iubită
De cât o văd râzând.

P-un pat de paie numai un biet bătrân boleşte.
Femeile, cu rândul, când el se dezveleşte,
Se duc de-l învelesc.
Şi râd când văd că fierbe în oală o găină
Ce-au căpătat pe lucru de la a lor vecină;
Căci tortu-i omenesc.

Oftă bătrâna însă şi zise către fiică:
– „Când am luat pe tat'tău, pe când erai tu mică.
Eram mai fericiţi;
Aveam căsuţa noastră, aveam coprinsuri bune,
Aveam frumoase holde şi turme la păşune,
Aveam argaţi plătiţi,

Şi vite-n bătătură, şi plugul lângă casă,
Ş-un călător, oricare, afla ceva pe masă
Când s-abătea la noi.
Era fruntaş bătrânul, ca el puţini cu stare,
Abia-nvârtea prin curte cu carul său cel mare –
Un car cu şase boi.

Pe orice puneam mâna ieşea în toate bine.
Tu semănai cu tat'tău şi frate-tău cu mine…"
Aicea a-ncetat.
Ş-un ochi de disperare ţinti pe o icoană
A sântei născătoare, zicând: „În orice goană
A soartei te-am chemat!"

– „Tata spunea odată c-aveam şi noi moşie;
De ce-aţi vândut-o, mamă? Că-i rău în obăcie[1]*:*
Munceşti pentru străini."
Ş-o lacrimă din pleoapă-i luci precum luceşte
Pe geana aurorei o rouă ce pisteşte
Dintr-un azur senin.

[1] *Obăcie* – iobăgie.

– „Noi n-am vândut-o, mamă; vecinii ne-au luat-o."
– „Şi cum! aşa cu sila?" – „Ba tot ne-au tot scurtat-o
Cu cărţi de judecăţi,
Pân-au luat-o toată..." – „Ce viscol e afară;
Unde-o fi nenea, mamă?" – „Aleşii îl luară
Ş-acum ca ş-alte dăţi."

Pe masă, lângă tat'său, fetiţa-n nerăbdare
Întinse o maramă şi-i puse demâncare
Fiertura de la foc.
– „O! să-mi trăieşti, fetiţo, că foamea mă doboară!"
– „Şi-ţi am şi vin, tăicuţă; şi-ţi am şi pâinişoară,
Uite-o colea, o coc."

– „Să am de tine parte, fetiţă cu durere!
Atât îmi mai rămase din toată-a mea avere
La bătrâneţea mea;
Căci frate-tău, se vede că mi-l tot mână satul:
Săracii duc povara, iar rodu-l ia bogatul
În lumea asta rea!"

În ora asta dulce, când veselă-i copila
C-a bucurat pe tat'său, fiica satanii, Sila,
La uşa ei grinţa[1]*.*
Doi dorobanţi ce calea părea că rătăciră,
Zărind lumina noaptea, să stea aci veniră,
Că doar va senina.

[1] *Grinţa (fr. grincer)* – a zgârâia, a scrâşni.

Împing şi intră-n casă cu iarna în spinare:
– „Aci avem de toate, şi cald, şi demâncare,
Şi-n cupă vinişor.
Mai faceţi foc pe vatră şi daţi-ne-ţi şi patul.
Mai dă-te jos, bătrâne, sau culcă-te d-a latul,
Că dau de vă omor.“

Oftă adânc bătrânul, căci Sila e cumplită!
Lăsă bătrâna furca! era obicinuită
Cu astfel de nevoi.
Iar biata copiliţă, în marea ei durere,
Rosti plângând: – „Jupâne, n-avem nici o putere;
N-avem nici car, nici boi.“

Şi suspinând din suflet, ştergând cu zevelcuţa[1]
Şiroaiele de lacrimi, se dete sărăcuţa
Pe şubredul bătrân,
Şi îi şopti acestea: – „Îţi fac eu demâncare
Numaidecât, tăicuţă. Jupâne, aibi răbdare,
Căci doar n-ei fi păgân.

Mâncarea-i pentru tata, căci vezi-l cum boleşte,
E an acu-n păresimi[2] *de când se chinuieşte;*
Să nu-l daţi jos din pat.
Şi mama e bătrână şi n-avem nici găteajă,
Pe nenea de trei zile de când l-au dat de streajă…
Aleşii l-au luat.“

[1] *Zevelcă* – şorţ.
[2] *Păresimi* – postul Paştilor.

Dar dorobanţii ţepeni tot sparg şi tot înjură,
Şi zvântă şi a pâine, şi vinul, şi fiertură,
Că-s oameni stăpâneşti.
El nu mai stă la vorbă când are biciu-n mână;
Când leapădă opinca şi calul îşi înfrână,
Cu el să nu glumeşti!

Se-mbrobodea copila ş-o îneca suspine.
Era să-noate-n viscol, să meargă la vecine
Să cear-un ouşor.
O mână de făină, să fac-o pâinişoară.
Stă dinafara uşii să vad-o pârtioară,
Să vadă vrun focşor,
Când un argat din curte, din curtea boierească,
O prinde şi o-ntinde s-o ducă să muncească,
Căci ştie a lucra;
Şi e la curte clacă, şi s-a făcut de veste,
La câţi au fost p-acasă, la fete şi neveste,
Să meargă-a ajuta.

Căci este nuntă mare, e nuntă boierească
Duminica ce vine, şi trebui să gătească
Miresei aşternut.
Şi rugile şi lacrimi zadarnice îi fură;
Argatul nu glumeşte, o bate ş-o înjură,
Sau cere de băut.

Dar nu avea fetiţa decât o zeghie veche
Şi vre o trei parale cercel la o ureche,
Care voi a-i da.
Şi nu vru să primească cumplitul fără milă.
Bătrând-o, suduind-o, o tot brâncea în silă
La lân-a scărmăna.

Trei zile biata fată nimica nu aflase
De tată-său cel bolnav pe care îl lăsase
Flămând şi chinuit.
Şi când scăpă, micuţa, veni în nerăbdare…
Nemeţii cotropise şi casă şi intrare.
Abia a-nemerit.

Luptându-se cu iarna, să intre izbutise,
Dar tată-său, ca gheaţa, de mult înţepenise,
Şi mumă-sa murea;
Pe frate-său îl dase aleşii la oştire,
Şi singură, orfana, plângea în zăpăcire
Şi părul îşi smulgea.

Sufla în pieptul mă-sei ca doar s-o încălzească;
Îi căuta cojocul… dar unde să-l găsească,
Căci e la arendaş
Dodată cu căldarea luat zălog în silă
P-o oarbă datorie. – O, doamne! fie-ţi milă
De rob şi de clăcaş!

1840, ianuarie 4

Foaie pentru minte, inimă şi literatură,
1847, nr. 15 (14 IV).

O DIMINEAŢĂ PE CARAIMAN

I

Şi iacă-mă pe vârfuri ararea străbătute,
Şi unde achilonii[1] locaşul lor îşi pun.
Dar nici o vegetare! A iernelor trecute
Ninsorile, prin râpe, grămezi-grămezi s-adun.

Nici muşchiul nu se ţine pe cremenea lucioasă
Ce-o zvântă vijelia în drumul său trecând.
O! nici un semn de viaţă! nimica nu trăieşte,
Decât p-un colţ un vultur lumina aţintând.

Şi corbi, afund în vale, de carnivore doruri
Împunşi, se-ntrec şi plană – vrun hoit şi-au însemnat,
Sau paseri d-alte paseri mai tari ucise-n zboruri,
Sau fiare ce-alte fiare mai tari au sfâşiat.

Pe a căruntă stâncă ş-adesea porfirie,
Se sparg, se primblă norii, troienii mişcători,
Şi raza dimineţei, d-un soare ce-a să vie,
Aduce salutarea la vârfuri peste nori.

Departe, pe o creastă de culme lung întinsă,
Se-nşiră, fără număr, molifţi ieşiţi din nor,
Şi-n pompă militară, c-o frunte neînvinsă,
Îmi trec pe dinainte cu uniforma lor.

[1]*Aquilon (fr.)* – vânt de miazănoapte, crivăţ.

În văile afunde, a nopţii locuinţă,
Coboară-n şiruri brazii spre râul zgomotos
Ce spumegă, se luptă în repedea-i silinţă
Şi cade, se sfărâmă p-adânc prăpăstios.

Pe poalele de munte, colnice înverzite
Pe care-mbrăţişează pâraie şerpuind,
Albesc mulţimi de turme ici-colo risipite,
Şi buciume din stâne s-aud pe vânt venind.

Şi herghelii, cireade, păduri, livezi, corneturi
Pe coaste, prin vâlcele, când jos şi când mai nalt,
Ca frunze, umbruliţe pe nişte largi bucheturi,
Şi drumuri, potecuţe – cordele-n câmp de smalt.

Câmpia e adâncă, şi sate semănate,
Oraşe ici şi colo pe râuri se întind,
Şi muncitori şi holde pe brazdele arate
Abia le prinde ochiul pe peisagiu umbrind.

……………………………………………

Întinsă panoramă ce-ncet-încet se pierde,
În care se înmoaie, se sting şi se-nfrăţesc
Colorile d-a rândul, din cel mai închis verde
Până-n rozoşii aburi ce razele-auresc.

În urmă-mi catedrale de talii uriaşe,
Ce din tărâmuri fierte potopul a zidit,
Se-ntrec şi îşi înalţă cărunte şi golaşe
Mulţimi de turnuri gotici în cerul azurit.

Aeriane stavili ce taie firmamentul,
Pe care bat în frunte furtunele trecând;
Domenuri largi de iarnă pe care orientul
Îmbracă în tunice de purpuri luminând.

Sub strate de zăpadă ce timpul înnoieşte,
O strată se întinde de colţi adânci shistoşi,
Coloanele ce timpul smerit le ocoleşte,
Din care ies gigantici butingii monstruoşi.

Ca monstruri legioane ce se târăsc, se-nvită
În aer să răsufle de unde sunt striviţi,
Şi-n forme mari, schidoale, ce arta nu imită,
Se-nşir pe sub prăpăstii, când negri, când plăviţi

Palaturi milioane din vârstele titane,
Pârlite, ruinate, stau negre încruntând,
Rămasuri tari, semeţe, antedeluviane,
Ce-şi râd de timp, de secoli, vecia străbătând.

P-aicea uriaşii ai Daciei cei crude
Săgeata otrăvită zvârlea din mal în mal,
P-aicea umbla umbra lui Zamolx ce s-aude,
P-aici încura calul viteazul Decebal.

Dar unde e poetul ce poate da o seamă
De toată majestatea clădirii în eter?
Cine-ar putea să spuie această panoramă?
Prin vorbe cine poate s-arate-acest mister?

Eshil le-ar zice iaduri, adâncuri sfărâmate,
În care el priveşte pe Jupiter trăsnind
Giganţi şi Ecatonhiri, Titani care îl bate,
Zvârlind în ceruri munţii şi p-Adis greu rănind.

Pe Leauta noroasă ce ochiul n-o pătrunde,
Lungit, ca un alt munte, ar da pe Prometeu;
Pe crivăţ ne-ar aduce şi gemete afunde,
Şi zgomotul ce face vulturul din Orteu.

În largi domeni de brumă ce soarele-aureşte,
Un Osian ne-ar spune c-eroi aci conjur;
În tronuri de porfiruri, o fiică că iubeşte
Un june erou mândru cu ochi de azur.

Dar însă acum nu e nici bardul Tesaliei,
Ce vede zbârlind munţi acel imens Titan,
Ce-aude umblând Scila pe vântul Siceliei;
Nici al Scoţiei bardul, bătrânul Osian;

Profeţi de ai Iudeii ce pot să compareze
Troienii de calcair, graniţii ascuţiţi
Cu capete aprinse mergând să adoreze,
Cu trâmbe înzeite de preoţi şi leviţi.

Căci nu ai vrut, stăpâne, la dreapta-ţi împărţire,
S-atingi şi a mea frunte cu sânta mâna ta;
Tu nu ai vrut în pieptu-mi să sufli înzeire,
Tu n-ai vrut să-ţi fiu preot, la lumea-a te-arăta.

Însă-ai plantat în mine credinţa, contâmplarea,
Tăcuta admirare a drepţilor de sus;
Ai pus în mine-amorul, speranţa, adorarea,
Ş-ai încuiat eternul în slabul tău supus.

O, cât de mult slăbeşte cu spusul o credinţă!
Cât e de trist şi veşted amorul cel trezit,
Şi cât de mult îşi pierde obiectul de dorinţă
Când omul ce-l adoară d-aproape l-a privit!

D-aş fi putut a spune întreaga mea simţire,
D-aş arăta vederii orice aş contâmpla,
Când mă cobor în sine-mi, în ore de mâhnire,
Ca ce fel de senzaţii aş mai putea afla?

De nu poci fi poetul ce lumea cununează,
Vrun alt erald pe urmă-mi va spune ce-am simţit;
Acum , o, al meu suflet! iubeşte, contâmplează –
Tot asta este viaţa ş-aceea de elit!

O! când s-ajung odată la câmpii de lumină,
La ast hotar al vieţei, al vieţei de cuvânt!…
Mă simţ, mă simţ un suflet ce vine, se înclină
Pe rozele şi lacrimi ce cad p-al meu mormânt.

Îl simţ cum plan-ast suflet să ia o sărutare,
O sărutare dulce pe buze ce-a iubit;
Ş-apoi îl simţ, se nalţă p-o sântă aripare,
Se nalţă spre viaţa acea fără sfârşit,

Unde în râul vieţei, l-a vieţei obârşie
Se oglindesc aceia ce-n lume s-or iubi;
Unde pe cei ce sufer i-aşteaptă bucurie,
Unde iubirea toată va merge-a se-ntâlni.

Ca o dumbravă noaptea de lună mângâiată
Şi ca zâmbindul soare aproape de sfinţit,
Răpit pe fantazie spre viaţa cea visată,
Te-aştept, te-aştept eu pacinic, te-aştept, al meu sfârşit!

Căci patimile vieţei sunt lanţuri grele,-arzânde,
Din care numai moartea dezleagă-al lor supus,
Ş-a lor speranţe-s fragezi, cununi de flori râzânde
Zdrobite, desfrunzate la orice vând d-apus.

*

Se schimbă decorarea. – Cortine aburoase
Se-ntind, se trag, ş-un munte ascund cu al lui cer;
Îl lasă-apoi p-acela, se pierd şi, neguroase,
Se-ntorc şi se-ndesează ca munţi în vag eter.

Se leagănă, s-opreşte, se lasă, se destinde;
Vederea se închide şi totul e blocat:
Nu vezi ceea ce pipăi, şi fulgerul s-aprinde,
Alunecă, şi cerul apare despicat.

Şi zgomotul pe urmă-i cutremură-n tărie;
Eco îl prelungeşte departe revibrând,
L-amestică, confundă… e noapte de magie?
E vre un cor de demoni sabatul lor serbând?…

E caos universul, şi ceaţa umezeşte;
Mici părticele umezi dau răsuflarea greu;
Dar negura cu-ncetul se trage, se răreşte,
Şi raza, într-o clipă, arcează curcubeu.

Pe vârfuri e lumină şi razele curate;
Dar norii greu se scutur pe văile adânci;
Mai trec vro cinci minute, şi râuri turburate,
Şiroaie rupând fagii, i-azvârlă peste stânci!...

Şi cât e de mic omul când s-află pe un munte!
Ce slabă-i e fiinţa în urlet d-element!
Se vede cum se pierde la norul ce-a să-ncrunte;
D-o linie greşeală, şi piere-ntr-un moment...

Din astă nimicie în care el se crede,
Pierdut în elemente, un punct microscopic,
Suflare de insectă ce nici chiar el se vede,
O particulă-a brumei pe val oceanic,

Se simte totodată că nu mai e nemernic;
E mare cât şi lumea, nu-ncape-n firmament;
Dă mâna cu principul al totului puternic;
E univers gândirea-i; amoru-i, element.

În el e şi registrul epocelor trecute,
În el e şi putinţa natur-a scormoli;
L-ascultă elemente, se-njug, sunt prefăcute
La semnul mânii sale, la ce va chibzui.

El are facultate tăria a străbate,
A măsura eterul, a-l strânge, compacta,
A descompune corpuri, şi globuri depărtate
S-aţinte, ş-a lor lege s-aplice la a sa.

Fiinţă mult schidoală! insectă gânditoare!
Piticule gigantic! furnică creator!
O rază-ţi numai poate cu-ntregul să măsoare
Şi tu întreg – nimica!… un vierme târâtor.

De ce oare puterea acea nemărginită,
Puterea creatoare, a totului princip,
Zdrobită-n mici scânteie p-atomuri risipită,
Se-nchină şi ea soartei slăvită-n acest chip?

Şi cum ea poate toate până a nu se-mparte,
Ş-odată împărţită, puterile-i se stric?
De ce e nimicită, d-al său întreg departe,
Ş-atunci îşi ia puterea când intră în nimic?

Fatalitate! Basta! Blestem îţi e dorinţa!
Aşteaptă, trufaş vierme, când viermii te-or mânca;
Aşteaptă-ţi nefiinţa, de vrei să-ţi ştii fiinţa!
Sau, intră în nimica de vei să fii ceva;

Pegasu-ţi nu e-n stare acolo a străbate,
Ia-ţi cal apocaliptic, ş-atunci vei izbuti:
El singur ştie drumul ce nu se mai abate;
Ş-atunci vei afla taina – nimic când nu vei şti.
……………………………………………………
……………………………………………………
Eu las pe ast calcair cu formă omenească,
P-ast uriaş ce-nfruntă răstimpii pământeşti,
Martur eternităţii în bolta cea cerească,
O literă străină ştiinţei omeneşti!

Acel ce va străbate pe astă înălţime
Unde un geniu vine, vedenie de vis,
Şi smulge muritorul pe aripi de lucime –
Pătrunză el arcanul – citească ce n-am scris.

Poesii nuoe,
Buc., 1847.

PE MALUL DUNĂRII

E limpede eterul şi seara-naintează,
Când eu, setos de pace, viu singur să privesc
La câte muritorii nici pot, nici nu cutează
S-explice sau să-mpute, ci numai le iubesc.

P-un colţ ce mai rămâne dintr-o cetate-ntreagă,
Şi unde cârjaliul[1] *tabanul*[2] *şi-ascuţea,*
Aci, creştinul unde, modest, în haină neagră,
Să iasă-i era frică când turcul se iuţea,

Eu viu fără sfială în murg de înserare,
Îmi plimb a mele gânduri, ş-alene răsturnat,
Aţint pompoasa fire ş-a cerului serbare,
Când bolta-i cea senină cu torţi a luminat.

[1] *Cârjaliu* – tâlhar turc.
[2] *Taban* – oţelul paloşului.

Prin munţii cei plumbateci, ce-un soare care-apune
Păstrează aurita-i lucire de rubin,
S-arată zeea Cipris, prinoasele-şi s-adune,
Şi-n graţiile sale păşaşte în senin.

D-a dreapta-mi sentinela în postu-i preveghează,
Şi zidul ia d-a lungul cu pasu-i măsurat;
Din când în când sloboade un glas ce-naintează
La cel de mai la vale, ce-eco a repetat.

Pe lucia-i baghionetă[1] *văz luna se răsfrânge*
Şi-n Dunărea întinsă o văz a se-ncreţi;
Pe insule verzite văz umbrele-a se strânge,
Şi malul d-altă lege îl văz a se lăţi.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Poesii nuoe,
Buc., 1847.

[1] *Baghionetă* – baionetă.

LA UN COPIL

Un copil, odată, mic ca domnia-ta,
Ce-şi iubea părinţii şi îi asculta,
Când îi zice tat'său să meargă la şcoală,
El plecă îndată, dar cu mâna goală.
– „Unde-ţi este cartea? Ce te nebuneşti?
Dascalu-o să-ntrebe; pe ce-i să citeşti?...“
Băieţelul, leneş, se tot scărpina,
Se-nvârtea prin casă, nu-şt' ce tot căta.
Dar în sfârşit pleacă cu inima rea –
Plângea, sărăcuţul; cartea-i părea grea!

Mergând el alene, cu capu-ntr-o parte,
Căscând pe sus gura, îi cade-a sa carte;
Un cioban o vede şi-ndat-o şi ia.
El îi zice: – „Ia-o, să mă scap de ea!
Nu voi să-nvăţ carte; voi să fiu cioban,
Orice-ar fi mai lesne, măcar şi ţigan!...“
– „Dar, de ce, copile? Ce vorbeşti aşa?
Îi zice ciobanul, dându-i cartea sa.
Căci nu ştiu eu carte! Ce bine ar fi!
Acum aş fi altfel! Altor n-aş servi!...
Sileşte, copile, carte a-nvăţa,
Căci, când vei fi mare, tu te-i bucura.

Om, cal, chiar furnica, câte fiinţi sînt,
Toate fac o treabă aici pe pământ;
Cine stă din lucru numaidecât piere;
Viermii fac mătase; albinele, miere;

Câinii păzesc turme; oile ne-mbracă:
Omul dar se cade şi mai mult să facă;
Şi, făr-a şti carte, omu-i dobitoc;
Toate-naintează şi el stă pe loc.
Pe ţigani, văzut-ai, cum altu-i munceşte?
Pe ţărani, săracii, cum îi biciuieşte?
Ştii cauza ce e, de au astă parte?
Căci, sunt orbi, sărmanii, şi căci nu ştiu carte!...“

Ce făcu copilul, ce se socoti,
Strânse cartea bine, la şcoală porni;
Nu mai fuse leneş, dascalu-l iubea,
Şi-ntr-un an de zile – scria şi citea.

Poesii nuoe,
Buc., 1847.

MEŞTERUL MANOLE

„Manole, Manole,
Meştere Manole,
Zidul rău mă strânge,
ŢÂţişoara-mi curge,
Copilaşu-mi plânge,
Manole, Manole!“

Vara toată stau la muncă
Meşteri câţi în ţară sînt;
Iarna lucrul tot se strică,
Osteneala merge-n vânt.
Toată lumea e-n veghere
Şi să miră în tăcere.

Neagul-vodă porunceşte
Şi să jură-n Dumnezeu:
Sau că zidul se-ntăreşte,
Sau că mor cum e mai rău;
Căci e chiar o dievolie
Mânăstirea să nu ţie.

Meşterii se-nfiorară
Şi-ncepură-a se gândi
Cum să facă să nu moară,
Căci ei mâine n-or mai fi.
Neagul-vodă ce vorbeşte
Negreşit că se-mplineşte.

Meşterul Manole-ncepe
Iscusit a le vorbi;
Căci el singur se pricepe
Ce ispită poate fi
De se surpă peste gloată
Ce-au lucrat o vară toată.

– „De cuvânt să am eu parte,
Meşteri buni, mă ascultaţi!
Omenie aibă foarte
Fiecare dintre fraţi:
Cere zidul o muiere,
Ca să-i fie-ntemeiere!

Mâine-n zid să se zidească
Măcar care din femei,
Ce va fi să se ivească
Cu merinzi, la soţul ei!“
Meşterii se spăimântară
Ş-ochii-n jos cu toţi lăsară.

– „Staţi pe loc! Şi fără frică,
Cu credinţă să juraţi!
Că din voi nici unu strică
Fapt-aceasta ce-apucaţi!
La primejdia obştească,
Trebuie unul să jărtfească.

Sufletu-i să se unească
Cu al Iudii la un loc,
Şi ţărâna-i n-o primească
Nici pământ, nici vânt, nici foc!
Blestemat fie-n vecie
Cel ce-o spune la soţie!"

Ei cu toţii se jurară
Cum că taina nu o vând,
Şi apoi se-mbrăţişară,
Făr-a zice vrun cuvânt;
Dar sunt mulţi d-ăi fără frică,
Ce-astăzi jură, mâine strică.

Cu nevasta fiecare
Începu a se vorbi,
Să nu vie cu mâncare
Până seara va murgi.
Dar Manole-a ei venire
O lăsă la norocire.

Meşterii se mai adună
Până-n ziuă, la zidit;
Ş-ucenicii împreună
Toţi cu toţii au venit!
Însă tuturor l-e frică
A zidi, căci iar se strică.

Soarele către amiază
Începu a-nainta,
Şi Manole-atunci s-aşază
De unelte a-şi căta:
– „Fraţi, începem a zidi,
Căci suntem în miazăzi.

Puneţi mâna pe mistrie,
Calfe, ucenici idem,
Căci se vede o soţie
Nu şti-a cui din câţi suntem.“
Calea toţi o aţintară,
Dar pe loc s-astâmpărară.

Căci e Uţa, credincioasă
Meşterului cel cinstit,
Ce soţia-i cea frumoasă
La frăţie a jertfit.
De când ea se măritase,
Un an numai apucase.

O luă de mână-ndată
Şi pe zid o întreptă[1]*;*
Cum să stea apoi i-arată
Ş-a zidi se apucă.
Fie dragoste sau frică,
Ea cuvântul nu i-l strică.

[1] *Întrepta* – a urca pe trepte.

Ceilalţi meşteri, în mirare,
Toţi cu groază îl privesc,
Şi stau toţi în depărtare,
Căci aproape nu-ndrăznesc,
Când el dulce îi vorbeşte
Şi cu grabă o zideşte.

– „Astă glumă nu e bună,
Manole, iubitul meu;
Te gândeşte că sunt mumă
Şi că cresc pe fiul tău.“
Dar Manole tot glumeşte
Şi cât poate se grăbeşte.
Pân’ la piept el o zidise,
Şi ea dulce îi cânta,
Zidul tare o strivise,
Şi ea-n lacrămi înota.
Dar acum se isprăveşte,
Zidul mai o covârşeşte.

Asta fuse lecuirea
Zidul d-a putea ţinea;
Şi d-atuncea mânăstirea
Încetă d-a mai cădea.
Vânt, cutremur n-o sminteşte,
Uţa-n zid o sprijineşte.

Neagul-vodă cheltuise
Toat-averea, să credeţi,
Şi-ncă nu se isprăvise
Mânăstirea ce vedeţi.
Se boceşte ca muiere
Şi Manole îi tot cere.

Doamna Despa atunci scoate
Din urechi ai săi cercei:
– „Na, Manole, de se poate,
Prinde tu ce ştii pă ei,
Numai vezi de aureşte
Mânăstirea ş-isprăveşte."

Când Manole de pe cruce
Darul merse dă-şi luă,
Dan şi Iaşu-ncet se duce,
Scara-n mii că sfărâmă.
Pizma tot la rele naşte
Şi pe fraţi îi vrăjmăşeşte

Meşterul în turburare
Aripi îndată-şi lucră,
S-avântă cu o zburare
Ş-uite colo mi-ţi pică.
Stana lui cea mărmurită
Ne dă apă lămurită.

Poesii nuoe,
Buc., 1847.

ACVILA STRĂBUNĂ

Buciumul lui Zamolx sună,
Scoală, Acvilă străbună,
Scoate capu, te trezeşte,
Du-te de te-ntinereşte:
Du-te-n Pareng de te scaldă,
Că dă Mitra vremea caldă.

Fă-ţi apoi o avântare
Şi te-opreşte-n Furu Mare,
Şi-mi aţintă, fără frică,
Soarele ce se ardică!
Tinde lung a ta umbrire,
Cheamă-ţi fiii la unire;

Dă din aripi şi răcneşte,
Îi adună, le grăieşte
Că Traian plin de ardoare
Stă pe Omul *în picioare,*
Le trimite voie bună
Şi porunca-i aşa sună:

„Ce e astă împărţire
Şi a numelui smintire!
Că vlăşcenii, moldovenii,
Transilvenii, bănăţenii
Nu-s în tablele d-aramă,
Nici că-i ştie vechea Famă.

Pot să facă din Dacia,
Pe dreptate, România;
Dar românii au un nume
Pe cât vor trăi în lume.
Deci să-ncete poroclirea,
Dezertarea, dezunirea.“

Dă-te-n Istru-apoi, cu fală,
Ia p-aripi apă lustrală[1]
Şi te-ntoarce de-i stropeşte,
Şi pe toţi îi înfrăţeşte:
În străvechea Românie,
Decât fraţi să nu mai fie!

Paris, 25 martie 1856

Buciumul,
Paris. 1857, nr. 1 (10 III).

[1] De la fr. *eau lustrale* – de purificare.

RĂSUNET LA HORA UNIREI

De V. Alecsandri

Vin' să strângem mână-n mână,
Toţi c-o inimă română,
Şi să-ntindem danţ premare
L-a unirii-ne sărbare!

Piară cei ce ne-nvenină,
Trântori, viespe din stupină!
Între noi să nu mai fie
Decât fraţi şi veselie.

Măi dăbiţă moldovene,
Prinde-te cu mine, nene,
Ca să fim într-o unire
Şi la viaţă şi-n pieire!

În unire-avem putere;
Altfel nu putem, măi vere!
Şi duşmanul se sfieşte
Văzând pe român că creşte!

Suntem gemeni, măi fârtate,
Din părinţi într-o dreptate,
Ca doi ochi la semănare,
Ca doi brazi la înălţare.

Cum te chemi, aşa mă cheamă;
Ce te temi, d-aia mi-e teamă;
Îmi eşti frate şi-ţi sunt frate,
În noi doi un suflet bate.

Ai la Milcov cu grăbire,
Să-l secăm dintr-o sorbire,
Şi să tragem danţ premare
Peste vechile hotare.

Şi s-aducă sântul soare
Ş-acea zi de sărbătoare:
Danţu-n horă s-ocolească
Toată ţara românească!

Ascultaţi! Răsună valea!...
De pe Prut şi de pe Jiu,
Vin românii, negresc calea;
Vin în cete mii de mii.

Munţii i-ar surpa, d-ar vrea-o,
Că-s ca holdele de grâu!
D-ar fi Dunărea, ar bea-o,
Dar o poznă de pârâu!

Nu clipiţi în zi de Paşte,
Liliecilor spurcaţi!
Soboli, Cristuleţul naşte!
În pământ vă adâncaţi!

Câţi sunteţi cu frunţi senine,
Inimi calzi, de neam români,
Credeţi că-n unire-i bine;
N-avem teamă de păgâni.

Să ne facem ţară mare
Şi unită într-un stat!
Cine-i mare e şi tare;
Cine-i tare-i respectat.

Nu tot doine şi jelire,
Nu tot plâns şi suspinat,
Nu tot frică de pieire
La orice vânt a adiat.

Uite-n sus şi mergi d-a dreptul
Spre vrăjmaşul ce-o căta
Să-ţi nesocotească dreptul
Şi să calce ţara ta.

Dreptu-ne de apărare
Europa l-a prescris.
N-avem nici o-mpiedicare:
E-n tractatul din Paris.

Europa azi ne cere
Ce dorim să arătăm.
Fraţi, sculaţi-vă-n picere
Şi cu toţii să strigăm:

Cerem toţi şi vrem Unire!
N-aşteptăm nici un minut;
Mâine-om sta la chibzuire
Ce mai este de făcut.

Cel ce cere dezunirea
Nu-i bun nici stăpânitor;
Ala vrea în veci robirea;
E un mârşav trădător.

Buciumul,
Paris, 1857, nr. 2 (17 III).

VACA VĂDUVEI

Când Murgilă-ncurcă calea
Dup-al soarelui sfinţit,
De mugiri răsună valea
Şi Brânduşa mi-a sosit.
E ţâţoasă, e lăptoasă,
Clopotul i-l înţeleg,
Ea e mai devreme-acasă,
După dânsa nu alerg.
Curge laptele din uger
Ca un şipot, un izvor,
Şi Florica i-a strâns lujer,
I-a pus sarea în obor.
Viţeluşa Viorica
Saltă, saltă spre bordei,
Şi fetiţa mea Florica
Luptă, luptă de curmei;
Amândouă-alearg', aleargă:
Una-n blid, la dumicat,
Alta prinde, va să spargă
Ugerul ce i-am lăsat.

Iar Brânduşa linge p-una
Şi la alta cată blând,
Coarnele îi sunt ca luna,
Le mângăie tot mugind.
Când Ziorilă se deşteaptă,
Bag viţeaua în celar,
Şi Florica-n prisp-aşteaptă
Cu Brânduşa pe văcar.
Am vândut pe la Drăgaică
Doi juncuţi traşi prin inel,
Linşi ca rochia de chitaică,
Ş-astă-iarnă un viţel.
P-amândouă ea ne ţine,
Ea ni-i singurul venit
La orice nevoie vine –
O, nu-i cereţi ierbărit!

Buciumul,
Paris, 1857, nr. 4 (12 IV).

LA ROMÂNIA

I

Deşteaptă-ţi, Românie, orgoliul străbun,
Că iată sună ora, şi geniul cel bun
Să îmble început-a pe tot pământul tău.
Danubu-şi rupe vălu şi jugul său cel greu;
În Euxin răsuflă ca un imens izvor,
Cu patru braţe luptă s-ajungă la Bosfor.
Şi pe Carpaţi s-ardică bătrânul uriaş,
Ce doarme, de sunt secoli, pe vechiul său lăcaş.
E geniul Daciei, e zeul tutelar
Ce, din ruine-afunde, al Daciei hotar
Se scoală să măsoare „c-un milion de paşi“[1]*;*
Să vază de curg fluvii p-antideluvi făgaşi,
Eterne santinele, meniţi a ocoli
Titanii munţi Bastarnici, Marţ unde se ivi
Pentru întâia oară. Acvila, tresărind,
Vede pe Soare-Mitra că-i cată surâzând...

II

Opreşte, Soare-Mitra! Aci fu templu tău
Cel mare şi teribil, şi Cocheonul greu,
Şi zarabii-tereii, şi dacii pileaţi,
Discipolii lui Zamolx, pioşii săi juraţi!...

Priveşte aste feţe pârlite de dureri,
Acoperind cu trenţe slăbite mădulări,
Ieşind de prin bordeie afunde în pământ,
Ca fiarele sălbateci! Rosteşte un cuvânt;

[1] Eutrop., *Breviarium historiae Romanae*, lib. VIII, § II. – Sextus Rufus, *Breviarium de victoriis et provinciis*, VIII (n. a.).

Numeşte-le străbunii: pe Decebal, Traian,
Ion Aţan, Burilă, Corvin, Mihai, Ştefan;
Zi vorba: Libertate! *cătând în faţa lor,*
Şi vei vedea îndată pe marele popor!
Vei recunoaşte, Soare, dacă românii vin
Din fiicele lui Zamolx şi fiii lui Cuirin;
De e poporu-acela ce pe Danub jura,
Pornind la bătălie: „De nu va triumfa,
Să nu-şi mai vază ţara!“[1] *Vezi de poţi semui*
Aste măreţe feţe, ce răul chinui,
Cu-ăi de bătu pe Ciru, Darie, Lisimac,
Pe Filip ş-Alexandru; priveşte-i de se trag
Din Dromihet şi Sarmis, din Decebal cel brav,
Teribil Romii, care, decât a cădea sclav,
Bău cu cupa plină veninul pregătit.
O! Nu, nu zice, Soare, că dacii au pierit!...
Mai lungă veselie nu s-a sărbat în veci
Ca la concuista[2] *dacă: „O sută douăzeci*
Şi trei de zile Roma, în jocuri, sărbători,
Zecimi de mii de morţi, aleşi gladiatori,
Şi fiare diferite la unsprezece mii“.
Atât erau de groaznici ai lui Zamolxe fii!
Ei se-nfrăţiră numai cu-ai lumii stăpâni,
Şi dacii şi romanii născură pe români.

III

Nepieritoare gintă ce şi-a apropiat
Ce-avu mai mare-n sine poporul împărat
Şi dacul cel teribil care „nu se temea
D-alt decât numai cerul pe el de va cădea“.

[1] Junius-Philargyrius. *Georg*., II (n. a.).
[2] *Concuistă* – cucerire.

Neam care niciodată nu lăsa un moment
Făr-a lupta să fie liber, independent.
Bătu atâtea ginte, ce a le număra
S-ar osteni şi mintea a mai le recita.
Oricând şi ori cu cine românul se bătu,
Pe când era el liber, ruşinea nu avu.
D-ajunse, prin sistemul unei uşori robii,
Să-şi uite existenţa, tradiţiile vii
Ce cresc în generaţii prin multe recitări
Şi ne transmit torente a bunilor puteri,
Făcând eroi părinţii, străbunii uriaşi,
Care, plantaţi pe ceruri, privesc ai noştri paşi
Şi ţin în veci poporul, împins d-al său trecut,
Să frunte viitorul; d-ajunse ast popor
Prin lunga jefuire, prin lipsă, chinuiri,
Vicleana dezarmare ş-atâtea înjosiri
Făcute chiar d-aceia ce-odată-l invita;
D-ajunse-n astă stare, Soare, nu te mira:
Adesea, un nor numai în faţă-ţi s-a ivit
Şi toat-a ta splendoare se pare c-a pierit.
Ş-au fost şi timpi d-aceia, când iarna greu grinţa,
În care-uitase lumea chiar existenţa ta.
Tu însă eşti acelaşi, şi achilonii trec,
Azurul te arată şi vieţile se-ntrec,
Din planta submarină şi până la erou,
Să vie să admire splendoarea ta din nou.

IV

Fatală fuse ziua în care pronunţă
Mihai acest servagiu, şi-n el îşi îngropă
Şi neamul, şi pământul, şi-ntinse negrul văl
Pe toată România! D-atunci acest Babel
De ginţile barbare, şi umilinţa grea,
Şi nepăsarea crudă, şi ciocoimea rea.

V

Ca floarea neumbrită sub cerul arzător,
Femeie nencălzită de tânărul amor,
Copil pe care muma de loc n-a mângâiat,
Aşa poporul care trecutul şi-a uitat
Se uită împrejuru-i şi vede tot străin,
Îşi pierde conştiinţa şi se îndură-n chin;
Că-n lipsă de iubire şi-n veci în traiul rău,
Omul devine fiară, uitând şi Dumnezeu,
Şi ţară, şi familii, uitând şi chiar pe el.
Uitarea-i neştiinţă; neştiind nu poţi iubi,
Şi neiubind nu aperi; nu te-aperi, nu vei fi.

VI

De la Mihai încoace în darn ai luminat,
Măreţe Soare, ţara! În darn ai revărsat
A ta căldură dulce p-ast roditor pământ!
Se văietau părinţii, clipeau câte-un moment,
Dar demonul urgiei cerul de tot bloca,
Şi răul, în largi unde, pe patrie vărsa.

Manaful[1] *fără frică se năpustea turbat,*
Neamţul, vrăjmaşul Romei, de foame leşinat,
Grec, ţaru anticristul, rupea, nepedepsiţi,
Şi ţară ş-individe, de libertăţi lipsiţi.
Pe sclav în jefuire lesne îl poţi mâna
Să prade şi s-omoare, dar îns-a apăra
Onoarea lui şi ţara, un sclav nu va putea;
Şi sclav era românul când altu îl bătea.
Bunul fugea din ţară; şi fiii ei, rebeli,
Îi speculau onoarea la peţitori vicleni.
Sunt timpi când nu mai poate nici chiar Mihai cel Brav!
Căci patrie nu este unde poporu-i sclav!
Dar vine o idee ce popolii adopt,
Un Lazăr şi un Tudor, un patruzeci şi opt
Luceşte ca un fulger în neamul adormit,
Deşteaptă letargia, şi iată-l mântuit.
Idolul ce pierise, Patria, e pe cer;
Şi cultul ei, în inimi, printr-un divin mister,
Revarsă în torente credinţă şi amor.
Zambila deodată o vezi a învolta
Când raza ta cea dulce spre dânsa va căta.

VII

O, cât eşti de frumoasă şi jună, ţara mea!
Brunetă părăsită ce răul chinuia!
O, ranele de fiare îţi sunt de tot adânci:
Te-au chinuit cumpliţii pe cât ai fost pe brânci!..

[1] *Manaf (turc.)* – soldat turc.

....

Te scoală în picioare, vorbeşte-n glasul tău,
Vorbeşte fără teamă, c-ascultă Dumnezeu!
Aţintă-i şi-i îngheaţă dacă-ţi mai vin lingăi,
Mârşavi fără onoare, ceva plătiţi calăi
Şi-or vrea să-ţi ceară mâna pe care au trădat.
Fiica Romii ori ia popol, ori va sânge de-mpărat.
Zestrea ei acum e mare, stema i s-a legiuit,
Fiii ei acum sunt liberi, braţele s-au înmulţit.

VIII

Puneţi şapte zăcătoare de Cotnar şi Drăgăşani
Şi întindeţi masă lungă pe pârâul din Focşani!
Puneţi Acvila şi Uru lângă lancea lui Cuirin,
Marţ şi Ceres ne protege! Umpleţi cupele cu vin!
Fie una România şi tot fiul ei român!!!
Prinţi latini! Regina jună va un soţ, nu un stăpân!

Paris, 15 aprilie, 1856

România,
1857, nr. 34 (6 VIII).

INVAZIILE
(fragment)

IV

SALAHORUL

Bicele îmi crapă pielea,
Deger gol pe scuţ de gheaţă...
E departe încă schelea,
Şi-s flămând şi fără viaţă!...
Între blane ca fuioru,
Între muzici şi făclii,
Voi vă bateţi cu picioru,
Dănţuiţi pe rane vii.

Trageţi danţ pe rana noastră;
Noi ţipăm, voi hihotaţi!
Nu suntem de legea voastră!
De bani nu vă săturaţi!

O, soţia-mi e stârpită
Subt o crosnie[1] *de lemne*
În hordii, şi vineţită
Carnea-mi d-a bicelor semne!
Copilaşii-mi plâng acasă,
Bouleanii mi-au murit,
N-a rămas român în plasă,
Munca pe câmp ne-a pierit.

[1] *Crosnie* – povară.

Până când din astă pâine
Ce sudoarea mea produce,
Nici un pic măcar pe mâine
Românaşul să n-apuce!
Aste holde aurite
Îmbuiba-vor tot străin?
Ş-aste dealuri înverzite
Pentru dânsul varsă vin?

Lâna oiţelor mele
Pentru el se toarce-n dârstă?
Ş-oi răbda eu mult în piele,
Sila fie-mi fără vârstă?
Sufletul mai am în oase –
Pe dânsul, sfinte, mă jur
Că-n palatele frumoase
Chiar la glasu-ţi voi fi dur!

De cinci ani salahorie!
Trag cu pieptu-n jug ca vită
Vatra mi-a rămas pustie,
Ş-încă-mi cer ciocoii mită!
O, boieri cu noi d-un sânge,
Voivozilor pământeni,
Voi râdeţi şi ţara plânge
De la munte la bălteni!

Fiica voastră, cea nevastă,
Se goleşte la barbar,
Şi cu dânsul coastă-n coastă,
Joacă, beată de tovar.
Chiar bărbatu pe soţie

Şi-o trimite la străin
Să-i aducă din hordie
Un nişan[1]*, un post, un cin*[2]*.*

Juni posadnici[3] *– alivanta!*[4]
Cu zulufii hălăciu,
Îşi vând trupu şi amanta
La manaf başibugiuc[5]*,*
Şi părinţi cu hârci cănite
Şi de boale schilodiţi,
Mumele sulemenite
Şi cu dinţii înnegriţi,
Ţin veriga,-şi râd la uşă;
Şi băloşi, ascult suflând
Neamţu nalt, zbârcit-mătuşă,
P-un sân tinerel gemând.

N-aveţi ţară, n-aveţi lege,
N-aveţi inimă-omenească!
Între voi, n-avem ce-alege –
Piară brasla boierească!

Şi de e fatalitate
Să avem stăpânitor.
Vie din străinătate
Să vă bage în popor!

Paris, 1854

[1] *Nişan* – decoraţie
[2] *Cin* – rang.
[3] *Posadnic* – desfrânat.
[4] *Alivanta!* – exclamaţie ironică.
[5] *Başidugiuc* – (variantă pentru başbuzuc) – nume purtat de voluntarii turci din trupele neregulate.

APOSTROFĂ

Voi, ce strecuraţi ţânţarul
Şi cămila înghiţiţi,
Ce-n ochi nu vă vedeţi parul
Ş-un pai pe alţii zăriţi,
Lingăi de pe la domnie
Şi ambiţioşi pigmei!
Hrăniţi tot din calomnie!
Tartufilor! Farisei!
Voi, ce-mi veninaţi exilul,
Voi, mai cruzi şi mai barbari
Decât cei ce-mi iau căminul,
Ţara, muma, fraţi, surori;
Voi, cu care-n curăţie,
M-am sculat spre a lupta
Pentru astă Românie
Ce ciocoii o trăda!
Spuneţi – de aveţi credinţă
Cât grăunte de muştar
În ce-aţi jurat – e fiinţă
Care-n ast exil amar,
Cu mai multă bărbăţie
Ca mine a suferit?
Înfruntat-am cu mândrie
Relele ce m-au izbit?

Mi-aţi surprins vro nevoinţă?
Umilitu-m-am la răi?
Şovăit-am în credinţă?
Alergat-am la calăi,
La calăii ţării mele...
La ciocoi? – În ore grele,
Când necazurile curg
Cu boale, cu sărăcie,
Cu soţia suferind,
Cu ura, cu calomnia
În umbră-mi în veci grinţând,
Spuneţi! – care se alege? –
Părăsit-am ast stindard?
Mi-am călcat eu a mea lege
Ca apostol, sau ca bard?
Dar principuri voi nu cereţi;
Voi cătaţi un partizan
La ambiţia ce mergeţi;
Calea trasă de satan.

Paris, 1856

Poezii – Renaşterea României,
Paris, 1857.

PEDEAPSA CU MOARTE*

I

Gemea poporu-n curtea palatului dreptăţii.
Era o zi de august, şi gura răutăţii
Scrâşnea, se schilodea,
Voind să fete moartea. Sclipea-ntre dinţi mânia,
Plângea, rânjea schidoală, dar nu ieşea, pustia,
Căci legea o oprea.

O sală larg întinsă şi-n roşu îmbrăcată
Îşi răsfrângea coloarea prin raza sângerată,
Coloarea de tartar,
Pe searbedele feţe, bătrâne şi zbârcite,
Plecate către piepturi, cu frunţile-ncreţite,
Ţintând un act barbar.

P-un jeţ ascuns sta unul ce a-nsemnat păcatul
Pe-a inimii icoană: buhav, c-un ochi, spurcatul
Rânjea rânjit uscat.
Cu cap de cucuvaie, cu gheare mituite,
Cu ochiul tras în sticle, în sticle îndoite,
Chiora pe vinovat.

* Protestare contra pedepsei cu moarte, scoasă din legile ţării prin Regulamentul Organic, ediţiunea întâia, şi introdusă iarăşi, clandestin, prin a doua ediţiune a Regulamentului Organic. Portretul preşedintelui Divanului criminal este în strofa care începe:
„P-un jeţ ascuns sta unul“ etc. Cunoscut fiind prin această strofă, e de prisos să-l mai numim (n. a. Cu prilejul ultimei publicări a poeziei în *Trompeta Carpaţilor*, 1872).

Dup-amuţirea lungă citiră, mai citiră,
Îşi mai cătară-n barbă, gândiră, mai şoptiră –
Se scoal-ăl însemnat
Şi-ncepe să vorbească: – „Boieri! Eu zic să moară,
Să moară vinovatul; căci moartea înfioară
Şi trebui pilde-n stat.

Gândiţi c-avem şi suflet! Să facem răzbunare:
O cere omorâtul; o cere-n gura mare;
O cere din mormânt.
Pedeapsa o dă legea ca să se corecteze
Acel ce face crima – ca să se îndrepteze.
Eu nu vorbesc în vânt.

Eu nu sunt de părerea acelui Becaria;
Eu ştiu ce se cuvine; nu-mi place flecăria
Lui domnul Monteschiu,
Lamartine, Hugo, şaizeci dintr-o societate:
De-mi scapă-omorâtorul, eu voi, după dreptate,
Să-l osândesc în fiu.“

II

Pălit de o durere adâncă, nempăcată,
Pe care-o dă speranţa când este înşelată,
Greşită-ntr-al său plan,
Se dobora pe fiare, flămând, în baionete,
Cu mădulări rănite, cu coatele-ntre spete,
Un biet uitat ţigan!

Se clătina de boală, de crudă disperare.
Când hotărârea morţii citiră-n adunare,
Suflarea-i se curmă.
Copii, soţie, mumă, de loc i se iviră.
Se-mpletici să cază; da-n spăngi îl sprijiniră
Şi iar se întremă.

III

Gândiţi voi la durere? gândiţi voi vre odată
Că şi ţiganul ăsta e soţ, e şi el tată,
Va fi iubind ceva?
Se află şi într-însul dorinţa-naintării;
Căci firea nu a dat-o-n veci numai puterii;
E-n om, natura sa.

Cum vreţi voi ca ţiganul, ce-n hulă se târaşte,
Când vede libertatea a fiilor ce-o naşte,
A neamului său tot,
A lui şi a soţiei; când ştie c-o să fie
D-aci-nainte liber, asupra-i nu-i sclavie,
Stăpânii nu mai pot;

Va fi stăpân pe timpu-i, va râde cu natura,
S-o bucura de munca-i şi va simţi căldura
Ce domnul a sădit
În sânul de familii, în vorba asta: tată!
Să fie surd la toate? natura lui stricată,
Gândiţi că s-a răcit?

E crudă, crudă legea ce-apasă şi striveşte
Gândirea zeităţii, mister ce cârmuieşte
Materie şi spirit şi face de suntem!
Amor şi libertate sunt legea providenţei;
Sunt osia naturii; şi cin' le ia fiinţei –
Urgie! Anatem!

Statistica de crime nu poate să v-arate –
Pe când bântuia răul pe om, societate,
Opincă şi boier,
În zile de tortură, de ţepe, sugrumare?
Şi când era mai bine: în vremile barbare,
Sau azi când nu s-omoară, când n-avem nici hengher?

Gândiţi la instituţii, la şcoli, înnobilare,
La înlesnirea vieţii, l-a ţării destulare,
Ş-atuncea s-a stârpit
Şi crima, şi hoţia. E viţiul în prăvili;
D-aci se naşte răul. Curmaţi aceste stăvili
Ce revoltează omul şi cel mai liniştit.

Ş-apoi ţiganul ăsta e lucru, e avere,
Proprietatea voastră; el nu e în cădere
Să judece ca omul; nu poate a gândi;
E vită brută: n-are nici drept, nici datorie;
Incult ca dobitocul ce paşte în pustie;
Şi prăvilile voastre nu pot a-l osândi.

Când face vita moarte o osândiţi să moară?
El a privit ciocoiul cum bate şi doboară,
Lăsând pe zile morţii ţiganii ce-i robeşte –
Şi nu se face vorbă. I-au dat de băut bine,
I-au dat o armă-n mână, când nu era în sine,
I-au zis: „Omoară-ţi gâdea şi eu te ocrotesc.

Tu mâine vei fi liber, cu copilaşii-n pace;
Îţi dau de cheltuială, îţi dau orice-ţi va place,
Te-oi face negustor,
Te-oi face om pe lume; iar altfel – vai de tine!
Acum dar alege-ţi ca ce-ai voi mai bine:
S-omori sau să te-omor?“

Voi osândiţi ţiganul ce, beat d-a lui dorinţă,
A săvârşit o crimă. Gândiţi, în conştiinţă,
Cine este mai mişel:
Ţiganul ce omoară, omoară a da viaţă
Şi lui şi seminţiei – sau voi carii, de gheaţă,
Călcând şi instituţii, îl omorâţi pe el?

Voi osândiţi o crimă făcută în beţie,
În disperaţii crude, în patimi, în mânie,
Când omul e nebun;
Ş-apoi, cu sânge rece, în bine, fericire,
Nempinşi de loc de patimi, strigaţi c-o glăsuire
Că morţii îşi răzbun?

Strigaţi: să moară omul! Să moară-n agonie!
Vă duceţi la biserici? Nu-i asta barbarie,
Să fiţi neiertători?
Cârmuitori ai ţării şi ai societăţii,
Exemple-ai răzbunării şi ai moralităţii?
Chiar voi omorâtori?

Şi unde se sfârşeşte această răzbunare
După principul vostru? gândiţi voi o-mpăcare
În fiii ce trăiesc?
Voi singuri daţi exemplu şi-i invitaţi la ură,
Deschideţi rană nouă prin nouă lovitură,
Daţi sânge de privesc.

Când ziceţi vorba: moarte! Simţiţi oari cum vibrează
În mumă, fii, prieteni ce plâng şi sângerează;
Vedeţi-i stând la porţi
Cu gurile în aer, cu ochii fără viaţă,
Cu braţele spre ceruri; îi trec sudori de gheaţă;
Vedeţi? Ei sunt mai morţi!

Voieşti să dai exemplu, ş-omori un om ce plânge!
Voiţi să-mblânziţi tigrii, şi îi hrăniţi cu sânge!
Voiţi a-i corecta –
Şi îndemnaţi la crime! – O! cu brutalitatea
Nu se civilizează de loc societatea;
Căci crima naşte crimă, şi crima n-o-nceta.

Atâtea milioane ce daţi pe la poliţii,
La temniţi şi la paznici, la dorobanţi, miliţii,
L-atâtea născociri,
Nu pot ca să vă scape de astă barbarie?
Nu pot să ţie omul nebun, sau în mânie,
De relele-i porniri?

IV

Mulţimea s-adunase ca-n zi de sărbătoare.
Era o zi senină; era măreţul soare
Ajuns în culmea sa.
Juca pe câmp copiii, mulţimea făcea glume;
Sileau şi dregătorii ţiganul să sugrume –
Dar gâde nu era.

Puţin, şi dorobanţii un alt ţigan găsiră,
L-aduseră în bice, şi-n bice îl siliră
Să-nveţe-a sugruma.
Când se-nălţă ţiganul să scape de robie,
Răcneau şi fii, şi rude, răcnea a lui soţie
Şi soţul îşi chema.

Căzu de trei ori robul din ştreangul infamiei;
Văzu de trei ori moartea în munca agoniei:
Zbiera fără puteri.

Mugea-necat în sânge, cu ochii scoşi afară;
Se zvârcolea ca şarpe şi se zburlea ca fiară
Martirul în dureri.

Poporul, plin de scârbă, în groaza lui cea mare,
Era uimit de spaimă, şi fără răsuflare
Fugea necontenit.
Priveliştea aceasta el nu o mai văzuse
Încă de când cu turcii. De mult nu se produse
Revista[1] *de-ngrozit.*

V

Buzăul şoptea nopţii, spunea d-o grozăvie,
Plângea pe unde luna, şi câinii pe câmpie
Urlau neîncetat.
A doua zi, în aer, pe linişte, răcoare,
Sta, vânăt ca porumba, cu ochii albi în soare,
Ţiganul spânzurat.

Poezii – Naţionale,
Paris, 1857.

[1] *Revistă* – aici: spectacol.

CLĂCAŞUL

I

Oh! legaţi pentru vecie
De pământul unde stăm,
Plătim vecinică chirie
Şi pe apa care bem.
Nu avem nimic al nostru,
Tot în preajmă e străin!
Venim rupţi din lucrul vostru
Şi dăm peste-al lipsei chin.

Ca un dobitoc de muncă,
Ca copacul roditor,
Ca rodirea dintr-o luncă
Voi priviţi pe muncitor.
El şi fiii, şi soţie,
Boul, vaca şi viţei,
Toţi sunt zestre pe moşie:
Robi ai muncii, robi ai ei.

Sunteţi veseli când ne vindeţi
În arendă la cochinţi[1] *!*
Camătă pe muncă prindeţi
Pruncilor de la părinţi!
Bătrân, văduvă, copilul
Munca-le vă sunt datori;
Şi sudoarea lor, suspinul
V-aprind setea de comori.

[1] *Cochinţ* – ciocoi; grecotei.

După ce, prin asuprire,
Stoarceţi, ca proprietari,
Veniţi iar, ca stăpânire,
Născociţi la biruri mari,
Ş-apoi v-aşezaţi pe jeţe
Jefuind ca dregători! –
Zgripţori cu-ntreite feţe,
Jupuiţi pe muncitori.

II

Noi le suntem toat-averea,
Munca ne-o măsor cum vor;
Fiii noştri l-e puterea,
Ş-aste mâini, comoara lor.
Ei trăiesc în nelucrare;
Munca-ne de zece ani
Pun p-o haină de purtare,
P-un ospăţ, cu şarlatani.
L-a lor jicniţe, grânare,
Ca p-albine ne adun;
Când sunt pline de mâncare,
De tot ce-are ţara bun,
Gonesc musca, înfund uleiul,
Ne pun fum ca să fugim;
Ei iau mierea, noi bordeiul
Gol ca palma iar găsim.

III

D-astăzi, munca-ne e-a noastră
Ş-o schimbăm pentru pământ.
Mâncaţi voi ţărâna voastră!
Munca noi n-o dăm în vânt.
Şi, de vreţi s-aveţi cuvântul,
De vreţi a vă domiri:
Este-al braţului pământul,
A-l lucra, nu a-i robi.

Pâinea, fierul o rodeşte;
Tot cu fierul ne-o păstrăm;
Ea e-a celui ce-o munceşte,
Trântorilor n-o mai dăm.
V-am cerut, de milă, dreptul
Cu tocmeală între fraţi.
Nu vreţi? Ni-l ţinem cu pieptul,
Şi veniţi de ni-l luaţi!ţ

Paris, 1851, ianuarie

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

O ŢIGANCĂ CU PRUNCUL SĂU

LA STATUA LIBERTĂŢII
ÎN BUCUREŞTI

Uite, maică, şi surâde,
Uite, fiul meu iubit!
Râzi, că ziua ţi-e senină,
Râzi, că viaţa îţi e lină!
De stăpâni, cu bici de gâde,
Nu, tu nu-i fi chinuit!

Du la gură şi sărută
Ast bilet[1]*, ast sânt odor*
Ce-ţi dă drepturi şi dreptatea!
Faţa ta e libertatea;
Curcubeu de zi plăcută
E stindardul tricolor.

O, doamne! liber, oară,
Liber este fiul meu?
N-a să simţă el robia,
N-a să simţă tirania.
Viaţa tristă şi amară,
Viaţa care-am trăit eu?

[1] Biletul ce se emitea de comisia pentru eliberarea ţiganilor, în 1848, comisie din care făcea parte şi C. Bolliac.

Vezi tu, maică, ce icoană!
Aşa este Dumnezeu.
Asta-i sânta libertate
Stând şi dând la toţi dreptate!
Pe tirani i-a pus pe goană,
Ne-a spart lanţ şi jugul greu.

Jură-i, maic,-a ta guriţă
P-ast stindard, pe sânul meu:
C-o s-o aperi tu la mare,
C-o să-i fii un reazem tare,
Să-i dai viaţă şi credinţă,
C-o să-ţi fie Dumnezeu!

Patria, în libertate,
Ce te face cetăţean,
O să vază al tău sânge
Că ţi-l verşi, când s-o atinge
Legea ei ce dă dreptate,
Ca un nobil pământean.

Jur eu astăzi pentru tine,
Jur eu, maică,-n locul tău!
Jurământu-mi fie-ţi crezul!
Asta fie-ţi tot botezul
Ce te duce-n cer la bine,
Ce te mântuie de rău!

Jur să aibi recunoştinţă
Către fraţii tăi români,
Ce te scot azi din robie,
Te primesc'n a lor frăţie;
Uit-a noastră umilinţă,
C-am fost vite la stăpâni.

Să trăiască România
Ce ne ia în sânul ei!
Noi, ce nu eram în lege,
Din fii liberi nu ne-alege;
C-a ucis de veci robia
Şi cumpliţii farisei!

15 iulie, 1848

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

SE NAŞTE SAU SE FACE OMUL?

(fragment)

I

Ţiganul şi clăcaşul
Au fost gândirea mea.
Stăpânul, arendaşul
Şi legea lor cea grea
Muza mi-au pus în doliu.
Am râs un râs amar
Văzând acelaşi oliu
Ungând şi pe tâlhar
Ş-a lui proprietate;
Religia-ntărind
O crudă-mpietate
Şi iadu-ncurajind;
Rob cu stăpânul frate,
Stând în acelaşi şir,
Jurând la-altar dreptate,
Grijiţi dintr-un potir!
Nu e nedomirire,
Ci o credinţă rea,
Am zis, şi mântuire
În veci nu vom avea,
D-om aştepta să vie
Prin sânte predicări. –
Orice o fi, să fie!
Ne trebuiesc lucrări;
Căci popa e complice
Al vechii tiranii,
Ş-oricâte va s-explice
Ne-afundă în robii.

II

De p-atuncea, o credinţă,
Un cult mare, neclintit,
În întreaga mea fiinţă
Rădăcina şi-a-ntărit.
Şi robia, iobăgia,
Dijma, claca, birul greu,
Draci câţi fată tirania
Cu voia lui Dumnezeu,
Moartea, ocna şi tortura,
Şi podvada[1] *de-ngrozit,*
Iesmele ce-mi cunosc ura,
Iesme câte-am biciuit –
Îmi scrâşnesc, se pun în pândă,
Mi-arăt pumnii nencetat,
Mă amerinţ cu osândă,
Mă acuz de apostat[2]*.*
Şi ţiganul, şi clăcaşul,
Nencetat în umbra mea,
Mi-arăt spetile crăpate,
Fiarele ce îi dobor,
Spun pe fie-sa-n curţi c-o bate
Şi ciocoii că-i omor.
De-ntreb o privighetoare
Ce-o inspiră în cântări?
De nu doarme, ce o doare?

[1] *Podvadă* – cărăuşie impusă.
[2] *Apostat* – răzvrătire.

Plâns e glasu-i? Dezmierdări?
De ce buha-mi spune rele
Şi porumbii se iubesc?
Şi atâtea păsărele
Ce îşi spun când cirpesc?
De întreb zefirii seara
D-unde vin şi und' se duc?
Pentru ce e crudă fiara?
Fluturii cum se produc?
De pre unde-şi ia căldura
Acest soare-n veci aprins?
Cine-o fi ţiind măsura
În acest deşert întins?
Cine-mpinge astă bombă
Noaptea-n drum atât de lin?
Ce serbează astă pompă
De luceaferi în senin?
Brânduşaua, dimineaţa,
Cui surâde între ziori?
Cine a vopsit verdeaţa?
Dupe unde vin ăşti nori?
Micşuneaua adorată
Pentru ce s-a voalat?
Ş-astă roză parfumată
Împotriva cui s-armat?
Cine-nvaţă rândurica
Cum să-şi facă un locaş? –
Îmi strig flori şi păsărica:
– „Vezi-ţi de ţigan, clăcaş!"

Ş-atunci muza-mi, despletită,
La o uşă de bordei,
Geme, cheamă umilită
Prunci ce rod mălai de mei;
Sau, pe lâng-o vatră-n feţe
De ţigani ce n-au mâncat,
Plânge lâng-o frumuseţe
Ce biciul a sfâşiat.
De văz jună bălăioară
Cu ochi limpezi de azur
Că se-mlădie uşoară
În boaua[1] *de samur,*
Văz îndat-o copiliţă
Oltencuţă cu ochi viu –
Numai strenţe-a ei fotiţă –
Cum o bate un zapciu.
Mă gândesc la-atâtea rele,
La atâţi cumpliţi ciocoi
Ce-au văzut zilele mele
Făcând prăvili pentru noi!
Pe zefiri îmi vin suspine
De la-nchişii chinuiţi,
Şi pe râuleţ îmi vine
Plânsul celor jefuiţi.
....

Constantinopole, 20 martie 1850

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

[1]*Boa* – blană purtată după gât.

CÂNTEC OLTENESC

Leleo muică, rândurica
Nu mai poate, mitutica,
Că-i frumoasă dimineaţă,
Roua-i nasturi pe verdeaţă
Şi Zorilă-n răsărit
Joacă-n câmpul aurit.
Plec, mă duc la d-ăi ciocoi
Ce-şi bat joc şi-şi râd de noi.

Leleo muică, leleo doamne!
Prunculeţii-mi mor de foame.
Mor în Ţara Românească
Cea avută, cea cerească!
Codrul mândru c-a-nverzit,
Frunza mi l-a-mpodobit;
Mă duc să pândesc ciocoi,
Că prea mult îşi râd de noi.

Ce folos d-aşa câmpie,
De a ţării avuţie,
C-aduc aurul cu sacii,
Dacă parte n-au săracii!
Că din holda ce muncesc
Nici un bob nu folosesc;
Muncesc tot pentru ciocoi,
Copilaşii îmi stau goi.

N-au cămaşe, n-au mâncare,
Că şi biata mă-sa n-are.
N-are-a toarce, n-are-a ţese,
Şi din trenţe nu mai iese.
Că plătesc, plătesc, plătesc
Şi nu mai mă răfuiesc.
Tot e-n plată la ciocoi,
Lumea nu e pentru noi.

Într-o zi ne-a cere doare
Plată p-aer şi pe soare.
Că cer vamă şi chirie
Şi p-a fiarei vizunie.
Plătesc locul de bordei
Şi n-am nici mălai de mei.
O, ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce-am fi oar' de vină noi!

Anul tot în lucrul vostru,
N-avem timpuleţ al nostru.
P-o oiţă cereţi plată,
Fiindcă paşte, fiindcă fată.
Găini cereţi să vă dăm;
De n-avem, să cumpărăm.
Mai iertaţi-ne, ciocoi,
C-abia pielea e pe noi.

Până când să dăm în vară,
Doi copii îmi degerară;
Că-i coliba dărâmată,
Cerga d-arendaş luată.
De gâteaje am sfârşit,
Şi ciocoiul le-a scumpit.
O, ciocoi, ciocoi, ciocoi,
Ce ne frigeţi, vai de noi!

Că plătesc şi pentru vatră,
Pentr-un căpătâi de piatră,
Pentru tot ce e sub soare;
C-a zis Crist că dacă moare
Ăl d-a fost mai necăjit,
El e-n cer mai fericit.
Mai daţi cer pe la ciocoi
Şi pământ la d-alde noi.

Cristuleţe, mai ia-ţi cerul,
Că ne rebegeşte gerul.
Ia-ţi şi cerul, şi cuvântul,
Şi mai lasă-ne pământul.
Dă-mi cât poci măcar a sta,
Capul a mi-l rezima.
Mai du-n cer şi d-ăi ciocoi
Şi mai iartă-ne pe noi.

Leleo muică, dac-aş prinde
Hoţomani d-ăi de ne vinde,
Hoţomani de la biserici,
D-ăi ce ne tot fac la predici,
Să le spui ce-a zis Cristos
Pe când mi-ţi umbla pe jos
Şi da lumea la ciocoi
Ş-oprea cerul pentru noi!

Leleo muică, cucul cântă!
Vară verde, vară sfântă,
Codrului că plete-i creşte,
Pe voinic că mi-ţi umbreşte.
Umbra-i deasă-n cărpeniş,
Să m-aşez la un cotiş,
Să pândesc la d-ăi ciocoi,
Că prea sunt spurcaţi cu noi!

Leleo muică, măiculiţă,
Ia dă-mi toanta puşculiţă,
Că de an n-am mai cătat-o
Şi rugin-a fi mâncat-o;
Că de an n-am dat cu ea,
Ş-asta-i toat-averea mea.
Că mă duc la d-ăi ciocoi
Ce-şi bat joc şi-şi râd de noi.

Puşcă lungă ghintuită,
Din războaie dobândită,
Moştenire de la tica,
Tica ce nu ştia frica.
Că intra în cârjalâi
Şi da groază-n pazvantlâi.
Tata n-avea plug şi boi,
Se hrănea de la ciocoi.

Poterile şi catane
Îi zicea tot căpitane.
Când răcnea, scotea văpaie;
Nu-i sta nimeni în bătaie.
El mi-a zis când a murit:
– „Te-am crescut şi te-am iubit!
Pun'te-n pândă la ciocoi,
Că ei nu sunt fraţi cu noi."

Leleo muică, cucul cântă,
Voinic codrul s-avântă;
Frunza-i verde şi curată,
Parcă-mi văz nevasta fată.
Dar mă duc voinic şi viu
Şi nu ştiu d-o să mai viu,
C-oţomanii de ciocoi
Or fi poteri dupe noi.

Că ei fur în ziua mare
În Divan, în Adunare,
Fără frică de robie,
De bătaie, puşcărie;
Căci ei sunt privileghiaţi
Şi de prăvili apăraţi;
Brasle rele de ciocoi
Ce sug sângele din noi.

Când pleca în haiducie,
Copilaşii şi soţie,
Cu bătrâna lor bunică,
Îl ţinea plângând de frică.
El pe toţi îi săruta,
Flinta-n umăr ş-arunca,
Şi, luând-o spre Vulcan,
Zicea-n frunză pe Jian.

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

CIOCOII DIN REVOLUŢIE

(fragmente)

Num-opinca, sărăcuţa,
Numai ea nu ne-a-nşelat,
Numai dânsa, ea, micuţa,
Numai ea nu ne-a trădat;
Dar ciocoii guleraţi
Sunt la inimă spurcaţi.

....

Că eu bine-am spus, săracu;
Eu v-am spus numaidecât
Că n-ai să te-mpaci cu dracu,
De i-ai face orişicât:
Toţi ciocoii guleraţi
Sunt la inimă spurcaţi.

Ba c-om face, ba c-om drege,
Ba s-avem şi pe boier;
C-o fi bun de-l vom alege
Pin guvern, pin minister.
Dar ciocoii guleraţi
Au fost, cum am zis, spurcaţi.

Că-ncepur-a face fracţii
Ş-a lega pe opincari:
Într-o lună,-n trei reacţii,
Ne-au scăpat ăi măcelari.
Că ciocoii guleraţi
Sunt la inimă spurcaţi.

Şi noi tot cu evanghelii
Din balconuri predicam;
Tot spuneam parascovenii
Şi-i iertam, ne împăcam;
Dar ciocoii guleraţi,
Ei rânjeau, că-s rău spurcaţi.

....

Toat-opinca-n puşcărie;
Toţi legaţi, săraci lipiţi,
Zac în ploaie pe ghimie,
Pribegesc proscrişi, goniţi,
Iar ciocoii guleraţi
Râd de noi că-i credem fraţi.

Num-opinca, sărăcuţa,
Numai ea nu a furat;
Numai dânsa, ea, micuţa,
Numai ea nu a trădat.
Iar ciocoii guleraţi
Sunt spurcaţi şi veninaţi.

Braşov, 1848, 10 decembrie

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

HOLERA CIOCOILOR

Cu cât mergem înainte,
Libertatea-naintează
Dă holera în ciocoi;
Tot îngână la cuvinte,
A cârti nu mai cutează –
Rânjesc când ne văd pe noi.

„Ioite Poarta, Austria,
Ioite consuli, diplomaţii,
Slugi în care credeţi voi,
Că salută România,
Ne invit să fim ca fraţii,
Iubiţi, una între noi.“

„Să fiţi tot în capul ţării,
Să fiţi tot în slujbe bune,
Toate fie pentru voi.
Fiţi voi boldul-naintării.
Legile a fi mai bune,
Num-atâta cerem noi.“

„Să trăiască România!
Să trăiască libertatea!
Nu mai sunt de azi ciocoi.“

„Să... trăiască... la pustia!
Hî... cîhî... egalitatea...
Ce ziseşi c-o să fim noi?“

„Zi colea, cu voie plină:
Să trăiască România!
Nu e noi *şi nu e* voi.*“*
„Mă cam cearc-o holerină...
Am o colică, pustia!
Ce ziseşi c-o să fim noi?“

„Ştim ce-ţi trebuie, cocoane,
Şi de tuse şi holeră,
Şi de câte aveţi voi:
Sau la cochii-vechi[1] *otgoane,*
Sau, măcar vre o zaveră,
Ăsta-i leac pentru ciocoi.“

Bucureşti, 3 iulie 1848

Poezii–Naţionale,
Paris, 1857.

[1] *Cochii-vechi* – mezat.

EPISTOLĂ

LA D. K. A. K.

„Μὴν έλεύθερας ίδέαις,
ταῖς ὡραίαις τὸ καρασὶ,
τό κρασὶ καὶ ταῖς ὡραὶαις,
ψάλλε λὺρα μου χρσῖ!“

Π. Σοῦτξος[1]

Ei, prietene, ia spune-mi, din voiaj ce ne-ai adus.
Au, în ţară-ţi tot acelaşi te-ai întors precum te-ai dus?
Ai adus vro mantelică, vro lornietă, vrun lornion?
Învăţat-ai să-ţi faci haine dup-al Franţii frumos ton?
Franţuzeşte învăţat-ai cârlionţi să-ţi învârteşti
Şi, a l'imbesil, *crăvata mai cu* gras[2] *să potriveşti?*
Învăţat-ai acea sticlă într-un ochi a o ţinea,
A ochia frumos pe dame şi-n caleaşcă a şedea?
Învăţat-ai de se cade de odată a intra
În salonul unde-i cercul, sau de trebuie-a căta
Alte uşi mai indirecte, ş-aci, făr-a te simţi
Adunarea, cu încetul, să te vază a zâmbi?
Învăţat-ai de se cade sau de nu a saluta
La intrare, la ieşire – pălăria a-ţi fura?
Ştii, intrând la vre o damă, când mănuşi va fi purtând,
Cum să ceri ca o pisică, şi abia din ochi rugând,
Mânuşiţa să-şi golească şi apoi a-nainta,
C-o strânsoare lin simţită frumos a i-o săruta?

[1] „Nu liberele idei, frumoasele, vinul,
vinul şi frumoasele cântă tu, lira mea de aur!“
P. Sutzos *(gr.)*

[2] *Gras (fr. Grâce)* – graţie.

Dar când vei vorbi cu dânsa, învăţat-ai cum să stai,
Cum să joci prin geană ochii şi ca ce miros să ai?
Pieptul trebui scos afară, dosul dat mai înapoi,
Piciorul drept înainte şi p-ăl stâng să-l încovoi,
Pălăria-n mâna stângă, mâna dreaptă-ntr-un buton;
Astea, crez, vor exersate pân-a nu intra-n salon.
Ai băgat şi tu de seamă, când cu dama vei mânca,
Cum s-o-ndopi pe tot minutul, asieta[1] *a-i schimba,*
Cum să-i torni şi vin, şi apă spre a nu se osteni,
Şi cu toată-mbucătura, s-o-ntrebi cum se mulţumi?
Cea de gintilom *deviză ştii acum a combina*
Şi pe viziera voastră câte creste a săpa?
Ştii ce însemnează: nouă, şeapte, şase, cinci şi trei?
Ştii când trebuie piezişe şi când drepte să le-nchei?
Dar coroana de dasupra, când va fi de prinţ, câţi colţi
O să aibă? Dar de ducă, de baroni, de conţi, viconţi?
Cu un cuvânt, spune-mi: tonul, heraldic-*ai învăţat*
În această lungă cale pe pământ civilizat?

Aş! dar eşti tu om d-aceia? Mie-mi pare că te-auz
Făcând pasuri mari pân casă, când pe gânduri, când confuz.
Să-mi spui c-are Englitera maşini, prăvili ş-ast venit;
Canaluri, drumuri curate şi comerciul înflorit.
O să-mi spui c-au instituturi, şcoli şi făbrici, n-au cenzuri,
Şi că toţi muncesc p-acolo, nu se plimbă în trăsuri;
O să-mi spui cum că în Franţa iată ce s-a mai ivit,
Şi că-n Camera d-acolo iată ce s-a mai vorbit.

[1] *Asietă (fr. assiette)*– farfurie.

Cum că sunt ţăranii noştri asupriţi şi nenvăţaţi
Şi că nici că au să fie ocrotiţi sau apăraţi…
Şi o să te-aprinzi cu-ncetul, să te-ntinzi la ast cuvânt,
Să rosteşti deşarte vorbe, să azvârli cuvinte-n vânt;
C-ar fi adică mijloace şi ei viaţa a-şi vedea,
Neamul boieresc să scază, privilegiul a cădea;
S-avem legi şi şcoli ca lumea, şi teatru, şi tipar,
Să-nceteze ş-astă boală de paharnic, de pitar.
Voi sunteţi de vrajbă oameni, toţi sunteţi din Câmpineni:
Voi aţi merita, grămadă, s-o porniţi la Mărgineni.
Astea-s vorbe de un nobil? Ai tu sânge boieresc?
Tu, pare c-ai fi opincă: eşti din neamu rumânesc!
Auzi că să aibă drepturi un mojic, un opincar,
Rumânoiul de la ţară, muncitorul – un plugar!
Mâine-i zice că se cade şi în Cameră să-l bagi,
Şi să şează cu boierii când vorbesc despre iobagi!

Tu, d-ai fi precum se cade, ca cocon şi ca boier,
Era să aibi stare astăzi şi poate şi minister.
Fuşi comandir în oştire; întâi avuşi escadron
Şi pă urmă, după asta, comandaşi batalion.
Şi întâi, şi mai la urmă, tu îmblai tot cu cuvânt
Să înveţi pă soldat slujba: *nici o coastă nu i-ai frânt,*
Nu i-ai dezlipit ureche, n-ai scos ochi, de păr n-ai tras,
Nici măcar cu bobârnace *nu l-ai ciocănit în nas.*
Un ostaş, când va să bată, nu dă douăzeci şi cinci;
Strigă: „Toţi undr-ofiţerii! Daţi până veţi da pă brânci,

Soldatului mâncă-i hrana, leafa, nu-i da nici mondir;
Dă-i de muncă, dă-i bătaie, de eşti zdravăn comandir,
Numai munca şi bătaia ţine-n frâu pă un soldat;
Cât îl ţii flămând şi-n muncă, nu te temi de revoltat!“
Fuşi ispravnic la Brăila, la un port cel mai frumos;
Favorat şi plătit bine, cu speranţe spre folos;
Dar, ş-aci tot îndărătnic: Tu vreai a administra
După cum rezonul cere, după conştiinţa ta.
Dă la dracu conştiinţa şi te-apucă de câştig!
Lasă-te de propagantă, lasă-te de cei ce strig.
Ce-aveai tu dacă ţăranul, d-arendaş năpăstuit,
L-a-nşelat neguţătorul şi ciocoiul l-a căznit;
Că nu mai are opincă, n-o să aibă ce mânca –
Vino-ţi, omule,-n simţire! Asta nu e treaba ta.
Nu-i aicea stăpânire? Nu sunt prăvili? nu e domn?
Nu e ţara o grădină? *Eu mă mir cum tu n-ai somn;*
Culcă-te şi dormi în pace subt aceşti frumoşi tufani,
Lasă-ţi pung-asta deschisă; căci acuma plouă bani,
Cum ploua cârnaţi odată; starea-ţi faci din lucru mic;
Astăzi e tot meşteşugul: să ştii să nu faci nimic.
Ce-aveai tu s-opreşti potvada, să nu laşi pe negustori
Să mănânce săptămâna proştilor de muncitori,
Să strici vechile-obiceiuri, să pui a da îndoit
Câţi au jefuit opinca? – Eşti un om nesocotit.
Voi sunteţi vrăjmaşi ai ţării ş-ai neamului boieresc;
Vreţi să mojiciţi nobleţea cinstită *pă cal domnesc.*

Voi v-aţi pus să stricaţi lumea şi să spuneţi la ţăran
Că e şi el om în lume, dopotrivă cu un ban;
Voi şi barbe vechi, lăsate prin timpi, epoci... dar, să tac;
Căci aveţi naturi ciudate, cele bune nu vă plac.
Ce-atâta nemulţumire! Ce huliţi! Ce tot strigaţi!
N-aţi avut chiverniseală? *Nu sunteţi înaintaţi?*
Care alţi, atât de tineri, ca voi au înaintat?
Ce voiţi să fiţi? Ia spuneţi. Nemulţumitor! ingrat!
Vreţi să fiţi tot cu cordonuri? Domni voiţi să fiţi aleşi?
Dar, să mai vorbim greceşte ca să nu fim înţeleşi:
Ti! K'esi thelis na ghinis afendis? O, ho! O, ho!
Alos tha ghini afendis, alos. To ksero ego.[1]
Dar, destul vorbii în pilde; să-i lăsăm la Dumnezeu;
O să schimb acuma tonul: ăsta nu e felul meu.
Tu erai profet odată: îmi spuneai c-aşti montaniari[2]*,*
Când li se va scoate masca, o să văz că sunt muşari[3]*.*
Ce ciudată combinare! Se şopti că-n minister
O să fie o schimbare, şi că până la vister
O să se împarţă ranguri, şi, iată-i, plecaţi în jos,
Toţi se leapăd de opincă ca alţi Petre de Cristos.
Mi-a pierit orice speranţă, stricaţi suntem foarte rău;
Nu-i Obştească Adunare de când nu e unchiul tău.

Publica părere încă pân-acum nu s-a format;
Pilde nu sunt, tipar nu e, obiceiul e stricat –

[1] Aceste vorbe sunt zise de consolul Minciaki, care prezida la facerea Regulamentului Organic (n. a.). În traducere: „Ce! şi tu vrei să devii domn? Afară, afară! Altul va deveni domn, altul. O ştiu eu" (gr.).

[2] *De la fr. montagnard* – muntean, denumire dată grupei membrilor Convenţiunii, care manifestau o poziţie radicală.

[3] *Muşar (fr. mouchard)* – spion.

Ce speranţă de-ndreptare putem oară aştepta?
Să privim la ruinare? Trebuie a ne deştepta.
Să găsim şi noi vro armă; sau, cel puţin, un azil.
Ce ne îngrozim atâta d-o gonire, d-un exil?
Ce e astă amuţire? Până când să lăudăm
Tot ceea ce nu ne place? Până când să ne-nşelăm?
Cel puţin, o faptă bună, să-ncetăm a defăima,
Să-ncetăm a-ntreba p-alţii ce e bine-a lăuda,
Să-nvăţăm a fi ai noştri, să-nvăţăm a ne gândi;
O să pierdem, o să pierdem, până când vom izbândi.
Să păşim şi noi cu lumea; avem timpul ajutor.
Să ştim, cel puţin, a zice: ăsta-i bun judecător,
Ăsta este bun ministru, ăsta-i bun de deputat,
Ăsta poate fi profesor, ş-ăstălalt un avocat.
Până când, tot din grămadă, o să tragem la noroc?
Până când, ca în băjenii, să n-aflăm al nostru loc?
Până când ce a fost tata să fiu şi eu, neapărat?
Dacă tata fu de treabă, şi eu sunt un om stricat –
Dacă tata, dinprotivă, fu om rău şi ticălos,
Şi eu am capacitate, poci fi ţării de folos;
Numai pentru astă vină, că el n-a înaintat,
Trebuie ca eu din locu-mi să fiu astăzi depărtat?
Sau, dacă al meu părinte, printr-un chip particular,
A putut să-nainteze subt un domn de la Fanar,
Oară eu, care atuncea încă nu eram născut,

Am a lui îndemânare? Pentru toate sunt făcut?
Ce sunt aste ranguri multe, care nu se mai sfârşesc:
Conţipist, pitar ş-atâtea care mai nu le brodesc;
Văz că ies câte o mie pă tot anu-n sărbători,
Şi, de n-ei avea vreunu, nu poţi nici să te însori.
E o boală lipicioasă ce s-a-ntins între români,
Mai rău şi decât holera: face oamenii păgâni.
Să despoaie ziua-n uliţi, părinţii omor pe fii,
Ca să moştenească banii – taxa unei serdării:
Un serdar, măcar la groapă, decât viaţă fără rang
Să-i şopteşti că-l faci paharnic şi îşi pune muma-n ştreang.
Care oară e onoarea celor ce se poroclesc?
Nu mai ştii nici cum îi cheamă; nu ştii cum să iscălesc.
Aci-i zic pitar, paharnic – mâine, agă sau clucer;
Ieri ştiai că-i zic postelnic şi acum îi zic vister.
Nu mai spui d-al nostru-Apolon ce striga: – „Sunt în zadar!
Slăbiciuni sunt aste ranguri!“ şi acuma e pitar.
Nu-ţi vorbesc d-atâţi profesori ce virtutea tâlnesc,
Şi apoi declar, din suflet, fără rang că nu slujesc.
Ce mă pune în mirare este numai un bărbat
Care-l ştiu că este tare, nu e nicidecum stricat,
Care-avu şi cutezarea a trimite înapoi
Rangul ce îi oferiră, fără-a-l cere c-alţi ciocoi,
Ce declară simtimente şi virtuţi de un Caton
Şi s-arată, întru toate, democrat d-ai lui Platon –
Se-mbătă şi el dodată de ast otrăvit nectar
Al tiranilor? Ce dracu! – văz că şi el ăeî serdar.
Ce sunt aste lungi cordonuri? Aste cruci plântate-n piept?
Toţi sunt oară de vânzare? – n-aş voi să fiu nedrept –

Ei de sine îşi pun cruce, *sau de alţii-s la mezat?*
Sau, spre a li se şti preţul, de stăpâni s-au înfierat?
Pentru că văz osebire; nu sunt toate tot un fel:
Una mică, alta mare, ş-altele nici într-un fel –
Cu coroni, încolţorate. – Aş dori acum să ştiu,
Ăştia ce atât le poartă, ce-nsemnează crucea *ştiu?*
Ştiu ei pentru ce o poartă? ştiu ei cât o pângăresc?
Ştiu ce mare este crucea şi cum o nimicnicesc?
Ştiu că cel ce poartă crucea e apostol, mucenic,
Cavaler al libertăţii? – Mai staţi, oameni de nimic!
Odată, era şi crucea simbol sfânt, simbol frumos;
Dar acuma, cine-o poartă este Iuda lui Cristos.
Cine ia acuma crucea? Cel ce ştie sugruma,
Sau acel ce-n câmpul vrajbii mai mulţi oameni va trăda.
Dar acei ce primesc semne de pe la mai mulţi tirani,
Care, pentru şi-npotrivă sunt la cei dintâi tâlhari,
Astora ce-am zice oară? De vânzare, sau vânduţi?
Şi, la care dintre dânşii? Unuia, sau la mai mulţi?

Cată orice stat să aibă un mijloc a răsplăti,
Şi, din contra, iar să aibă altele a pedepsi;
Însă trebuie gândire spre a nu se profana
Nici pedeapsa, nici răsplata; trebuie a combina
Ca şi una şi ceilaltă să poată contribui
Oarecum ca să mai dreagă pe acel ce le-a primi.
Orice premiu de răsplată e căzut, e profanat
Când s-a dat acelor oameni care nu l-a meritat.

Idealul într-un premiu în veci preţurile-a dat:
Dafinii sunt buruiane când nu ştii cin' i-a purtat.
Se cuvine şi pedeapsa tot aşa a cumpăni,
Ca să fie cât şi vina; trebuie a gândi
Ca pedeapsa să servească oarăcum a corija,
A mai îndrepta morala, nu a o mai degrada.
În aceste argumente două neamuri izbutesc:
America pedepseşte şi inglizii răsplătesc.
Însă nici un stat c-al nostru n-a ştiut a se gândi
Cum să-şi strice el poporul. – Oară nu ne vom trezi!
Cel ce a furat găina e tot astfel pedepsit
Ca şi cel ce tâlhăreşte toată viaţa nelipsit.
Cei ce-au jupuit poporul sunt tot astfel răsplătiţi
Ca şi cei ce-au servit ţării ş-au ştiut a fi iubiţi.
Sau, mai bine, chiar din contra, cei oneşti sunt exilaţi,
Şi tâlharii-n capul ţării onoraţi şi lăudaţi.

Când ating această coardă, să mă crezi, mă revoltez;
Şi când văz c-aşa-o să meargă, simţ că mă înfiorez.
Înţeleg c-ar fi mai bine să fiu ceva mai sceptic,
Să mă îndoiesc de toate şi să nu mai văz nimic.
Un: ştiu şi eu! sau: ce-mi pasă! să fie tot ce răspunz
La oricare întrebare, pentru orişice abuz.
Să mă-nchizi în vre o casă, şi, pe gânduri rătăcind,
Să stau c-un poet în mână, când dormind şi când citind;
Pe-o hârtie poleită fapte mari se născocesc,
Să scriu imnuri, dedicaţii la cei ce ne stăpânesc.

Să fac o apologie, să scriu un panigiric
Acestor pitici gigantici şi l-alţi oameni de nimic.
Dar ce faci când ai un dimon care vine a-ţi striga
Că prin rău se scoate răul, că nu trebuie-a arăta
Viţiul nici în părinte, c-ai nevoie să goneşti
De aproape criminalul, eşti silit ca să izbeşti
Pă tâlhar d-a drept în faţă; cum că, pentru un boier
Nu e altă îndreptare decât un Robespierre?

Viu să mă deschiz la tine; – poate că e un blestem!
O idee ce mă roade, şi, aceea ce mă tem.
Este frica cum că-n viaţă-mi n-o să văz a-şi răzbuna
Aste trupe dezarmate! N-o să văz a se-nchina
Capetele pângărite la opinci de muncitor;
N-o să văz săteanul nostru a-şi fi el legiuitor!

Credinţa mea îmi spune că ast timp ne va veni;
Dar, până atuncea, oară, voi putea şi eu trăi?
Nu cumva va fi târzie ca Mesia[1] *ce-aşteptăm?*
Nu cumva ne minte răul, ca să facă să-l răbdăm?
Fie, căci până atuncea misia mi-o împlinesc:
Până când n-oi lua fierul, pana mea nu-mi părăsesc.

Collecţiune de poesii vechi şi noui,
Buc., 1857

[1] Vezi Ioan Evanghelistul 14–15 (n. a.).

REFLECŢIE

I

O, câte trebuinţe chiar omul şi le face,
Pizmaş pe sine însuşi, se las-a se târî
De patimi şi de pofte; îşi vinde a sa pace
Ş-aleargă el de sine sub jug a se vârî.

În veci fără simţire, trăiesc ca dobitoace,
Stăpâni îşi cată singuri, le zic că sunt păstori;
Ca vita fără voie la glasul lor se-ntoarce,
Şi gem, se-mpovărează subt asprii protectori.

Găsesc de fericire subt jug ca să trăiască;
Genunchii lor se-nmoaie şi capu l-e plecat,
Şi oricare povară sunt gata să primească;
Se-ntrec, sărut piciorul ce simt că i-a călcat.

Se bucur şi sunt veseli când capăt vreo poruncă;
Şi mândri de onoarea că sunt deosebiţi,
Alerg, cu mare falã, şi-n valuri se aruncă;
Îşi uit-a lor fiinţă la câte-s porunciţi.

La slujbe ruşinoase se-ntrec să le-mplinească,
Şi faptele cu falã ca merite îşi spun,
Şi tremur ca stăpânul să nu îşi necăjească,
Şi liberându-l, p-altu s-aleagă mai de bun.

Ce dulce e viaţa acelui ce trăieşte
Stăpân pe sine însuşi şi nu e-al nimului,
Se bucură de toate şi toate îi prieşte;
Natura, universul, întregi sunt ale lui.

Iar tristă este starea acelui ce se vede
Legat, că nu mai poate de sine-a dispoza;
Maşină fără suflet, nici ştie, nici prevede
De-i dreaptă acea lege ce vin a-i impoza.

Şi dacă vre o dată simţirea-i se dezgheaţă,
Îi cere socoteală de câte a făcut;
Sau va şi el o dată să schimbe astă viaţă,
Un glas din iad răsună, îi strigă: eşti vândut!

Departe toate astea! în turme ei trăiască,
Cu pielea şi cu viaţa tiranii a-şi hrăni;
Eu crez în Libertate, şi ea mă cârmuiască,
Nu-mi trebuie protector în lanţ a m-ocroti.

Departe astă viaţă de omul cel ce simte,
Rămâie pentru-acela născut automat,
Ce n-are-inteligință, nici poate da cuvinte
Spre ce veni în lume, spre ce fu întrupat.

Ce e acea onoare ce tremur a o pierde
La micele capriţe a unui îngâmfat,
Stăpân ce îi sugrumă şi nencetat îi crede
Născuţi pentru serviciu la câte a visat?

Ce este acel aur din care-şi fac podoaba
Spre fala unui mândru despot ce le-a luat
Şi sufletul şi mintea, şi le-a depus otrava
Ce-omoară-inteligința, ce cerul le-a lăsat?

Acel ce-n sărăcie nu poate să trăiască
El sclav a fost să fie şi sclav etern va fi!
Servească dar, de-i place atât să s-umilească,
Târască-se pe praguri, căci sclav el va muri.

II

Îmi place viaţa lină, speranţa înainte;
Şi-n locuri singurateci, în sine-mi mulţumit,
Să nu port acea grijă ce duc cei fără minte;
Să dorm îmi place pacinic, de cuget netrudit.

Şi pură, tot vergină rămâie a mea pană;
Să nu mă facă-n viaţă-mi de mine-a mă roşi.
Corupţia departe; tentaţii de satană
Să nu găsească-n mine cărare a veni.

Eu las societatea şi grijile ce-omoară
Pe toţi nesocotiţii ce-un bine-şi nălucesc,
Ce-aţint vre o himeră şi-n ea se dezonoară,
Ce-o duc în agonie şi-ntr-însa se sfârşesc.

Deştept cu aurora, să stau la o fântână,
Şi roua dimineţei pe fruntea mea căzând,
Să-mi cânte rândurica şi fluierul din stână,
Să văz cum naşte ziua şi turmele păscând.

Să văz pe muncitorul cum ţelina despică
Şi-n brazda lui adâncă să-l văz a semăna
Speranţa unei toamne; sudoarea lui ce pică,
Să-l văz privind-o vesel, când brazda-i va uda.

La pacinica murmură de-un râs ce şerpuieşte
Prin văile verzite cu unda-i de clistar,
S-adorm în murgul serii, când mierla fâlfâieşte
Prin frunzele stufoase a unui vechi stejar.

S-ascult privighetoarea pe când se dezmierdează
P-o cracă înverzită în noaptea fără nor,
Acolo unde laţuri şi puşcă nu cutează
Să tulbure-al ei cântec, să-i dea vre un fior.

Veniţi, iubite muze; etern să fiţi cu mine;
Să nu gândiţi vreodată că eu vă voi trăda
La câte vă degradă acei ce nu-s în sine
Şi vând pudoarea voastră, tiranii a cânta.

Veniţi, frumoase zâne! Cu voi eu toată viaţa
O patrie ş-amorul în pace voi cânta;
Cu voi eu împreună doresc să gust dulceaţa
Ce-o gust aceia numai ce ştiu a vă visa.

Collecţiune de poesii vechi şi noui,
ă1857î.

ARTICOLE

ARTICOLE LITERARE

[SCRISOARE CĂTRE C. NEGRUZZI]

Domnul meu,

Foloasele ce dă literatura la înaintarea civilizaţiei au fost simţite de toate naţiile în toate veacurile; şi înaintarea literaturei n-a crescut decât prin societăţi.

O adunare de mai mulţi cunoscători dă totdeauna drumul cel mai drept ideilor; o adunare de mai mulţi râvnitori găseşte frumosul literaturei, şi o adunare de mai mulţi lucrători îl face comun.

Un geniu sălbatec, prin societate se înnobilează; un duh nestatornic, prin societate se regulează: şi regula, şi statornicia au făcut totdeauna isprăvile.

Isprăvile literare fac civilizaţia, şi civilizaţia singură fericirea.

Un mai mare număr împreună dezbate ideile fiecăruia câştigate în parte, tăgăduieşte cele greşite, dezvoltă cele sănătoase şi dă suflet celor ce pot a se îndrepta.

Tot omul rezonează[1], toată ideea are un cuvânt, dar aceea e mai dreaptă, aceea e mai lămurită, care s-a pieptănat de mai multe raţii[2].

Omul ce nu şi-a comunicat ideile nu e niciodată sigur de dânsul.

Omul vra ca să placă, şi de place o află numai prin societate; cel ce nu s-a expus este totdeauna în îndoială, şi îndoiala e singura care descurajează.

Mi s-a întâmplat, domnul meu, a vedea mai multe producte şi traducţii literale la câţiva din prietenii mei, care

[1] *Rezona* – a judeca, a gândi.
[2] *Raţie* – raţiune.

mărturisesc că ar fi putut trece de cap-d-opere în starea literaturei noastre; şi neîncredinţarea autorilor în faptele lor le lasă nevăzute.

Am văzut mai multe romanţuri[1] lăsate pe la jumătate, mai multe poeme începute sau aproape a se isprăvi, mai multe bucăţi dramatice cu scenele neîncheiate, numai pentru că n-a avut autorul un al doilea rezon să-i corecte ceea ce a scris şi să-i deie o idee ce nu i-a venit pentru înainte.

Într-o societate literală, domnul meu, aduce fiecare mădular[2] rodul ce a strâns din cititul şi adunările ce a avut în parte, şi împreună cu micele-i băgări de samă le pune la mijloc; dau între ei prisosurile pe ceea ce le e de trebuinţă şi nu pierde nimic din ceea ce a aflat.

Nicidecum nu scade meritul unui autor dacă s-a împrumutat cu ceea ce i-a lipsit, căci a plătit-o cu ceea ce i-a prisosit: nimeni nu poate câştiga singur toate, şi nimeni afară din societate nu poate avea mai mult decât aceea pentru care a muncit, şi aceea mai nu totdeauna.

Într-o seanţă[3] literală aduce fiecare mădular aceea ce poate dobândi cu munca sa, norocită sau nenorocită, şi, preţ pe astă muncă, priimeşte toate roadele ce pot da ostenelile a o sută.

Pentru astă societate, domnul meu, ne e vorba. Văzând isprăvile societăţii „Filarmonice“, care, cu toate că alcătuită până în sfârşit de un de tot mărginit număr de bărbaţi, dar care într-un curs de doi ani săvârşi atâtea fapte gigandioase: un teatru în limba naţiei cu un repertoriu de nouăzeci bucăţi, cu o trupă mai formată în mai multe ramuri ale astei arte şi cu un parter în stare de a critica artiştii; văzând nobila flacără ce arde în cunoscătorii pământului nostru pentru întinderea luminilor, care e aceeaşi şi a civilizaţiei,

[1] *Romanţ* – roman.
[2] *Mădular* – membru.
[3] *Seanţă, seansă (fr. séance)* – şedinţă.

m-am sfătuit cu mai mulţi a mai deschide încă un drum prin care să putem păşi mai tare cătră dânsa, şi asta este o seansă a unei societăţi literale, al căreia glas este *Curiozul* ce vezi, care împreună cu teatrul şi colecţia autorilor clasici să ne împingă mai răpede la ceea ce desăvârşeşte şi fericeşte un norod – *luminarea.*

E vrednic de însemnat, domnul meu, câte nouă idei dete românilor societatea „Filarmonică“, şi nu le poate vedea fără numai acela ce a lăsat Ţara Românească de trei sau patru ani şi vine să o revază acum: am păşit atâta în trei ani cât n-am fi putut păşi în douăzeci, poate.

E frumos să vază cineva toată tinerimea aceea, care, cum fiecare ştie, se îndeletnicea, numea duh şi nobilitate cele mai ruşinoase fapte, cum acum numai suvenirea celor trecute le face groază.

Vede cineva toată tinerimea acea rătăcită a-şi număra ceasurile în care n-a rodit nimic, a nu socoti de petrecere fără numai minutele în care a avut un jurnal literal a citi, a cerceta orice noutate, a-i plăcea să se puie într-o poziţie de critic şi, în sfârşit, a-i veni şi ideea a se spune şi însuşi în critică.

N-aude cineva într-o adunare de trei decât a se întreba ce citesc, a căuta un autor cunoscut la câte trei, a repeta citaţiile ce au plăcut mai mult fiecăruia în parte, a discuta pentru neunimea gustului, a critica bucata ce s-a jucat aseară pe teatru, a discuta pentru calităţile artiştilor, a număra greşalele reprezentaţiei: cutare artist în cutare scenă era mai aprins decât o cerea momentul, în cealaltă era rece; gestul cutăruia nu exprima ideea ce declama; costumul cutăruia nu era al veacurilor ce înfăţişa; decoraţia cutare era d-un stil moresc, când trebuia să fie gotic; şi mai departe – scena cutare era prea rece, cealaltă rău aşezată; eroul bucăţii trebuia să fie în cutare loc mai brav, dincolo mai milos; caracterul cutăruia se schimbă, al

celuilalt e prea monoton; tiranul nu trage ura până în sfârşit; colo se schimbă interesul; actul cutare nu se isprăveşte bine; scena cutare trebuie ştearsă, cealaltă înainte, cealaltă la urmă. Ş-aşa vede cineva o mulţime de lume stricată a alerga pe drumul înnobilării, a-şi forma mai mult sau mai puţin gustul, şi, în sfârşit, vede cineva trei oameni la un loc, care petrec patru şi cinci ceasuri, folosindu-se în chiar plăcerile lor, în vreme ce înainte, aceiaşi trei tineri, sau trebuia ca în vorbirea lor să nască ceva, de care, cum am zis, s-ar îngrozi acum, sau să facă o frumoasă adunare de somn.

Astea sunt, domnul meu, parte din cele mai mici faceri de bine ale societăţii „Filarmonice“; celelalte le las, pentru că tot ce e mare se vede nearătat.

Mărturisesc, domnul meu, că n-am văzut până acum intrând în acest teatru nici unul din adevăraţii patrioţi, fie rumân, fie franţez, şi chiar rus măcar, care să aibă o cât de slabă scânteie de patriotism într-însul – şi care scânteie se găseşte mai totdeauna în tot bărbatul ce şi-a cunoscut originul său, şi lipseşte numai din aceia care n-au avut niciodată nici un pământ – care să nu lacrăme de mulţumire, văzând pintre uscatele desnervate gheare ale unei bătrâne tiranii, crescând carnea cea strivită a unei naţii.

Te-am cunoscut, domnul meu, prin scrierile dumitale, şi e de prisos a-mi cere escuze[1] de îndrăzneala ce iau: naţia noastră e prea mică în bărbaţi, dacă mărimea se poate înţelege în număr, şi de aceea trebuiesc căutaţi.

Am citit, domnul meu, totdeauna, împreună cu d-nul Eliad, corespondenţa dumneavoastră şi am râvnit la norocirea de a mă număra şi eu între prietenii dumitale, pentru că amirător ţi-am fost de la citirea celei dintâi scrisori.

[1] *Escuză (fr. excuse)*– scuză

Am citit, am recitit toate băgările de semă ce faci asupra limbii rumâneşti, şi m-am bucurat văzând în dumneata mijlocul prin care să ne putem înţelege mai bine cu moldovenii şi să nu mai lăsăm sfâşiată în atâtea dialecte o limbă ce are aşa de puţine mijloace a se cultiva.

Ţi-am citit toate ingenioasele poezii şi m-am bucurat văzând a se mai descoperi încă o coardă ce mai avea muză rumânească şi care era atât de puternică.

Am citit, în sfârşit, pe Maria Tudor şi am fericit pe Hugo că s-a făcut cunoscut rumânilor atât de norocit; aş fi vrut, domnul meu, să aflu dacă te mai îndeletniceşti la vreo dramă din ale astui autor, ca să nu fiu silit la urmă a-mi arde modestele traducţii, cum am ars începutul astei drame după ce am citit-o tradusă de d-ta.[1]

Ţinta astei scrisori nu este, domnul meu, ca să-ţi fac laude, căci ele umilesc pe cei ce le merită: faptele dumitale sunt destule ca să-ţi plătească ceea ce-ţi suntem datori noi.

Ţinta astei scrisori este a te pofti mădular la societatea literală, adică colaborator la Curiozu, şi a te ruga să mă numeri între prietenii dumitale.

Poate că te confuzi la atâtea titluri ce dau astui jurnal, fără a-ţi da nici o idee mai întâi despre dânsul. Asta este ca să ajungă un jurnal critic care să ne poată curăţi oareşcum limba de mărăcini, care a ajuns a se privi ca talente în autorii noştri.

Vezi, domnul meu, ca să încep deci, deosebirile ce sunt între termeni, frazele şi chiar zicerile micului număr de scrieri ce avem în limba noastră, şi mărturiseşte cât de bine ar fi fost când aste puţine cărţi, pe un simţ mai comun, cu o limbă mai corectă, n-ar fi fost aşa de mult originale; şi feliul ăsta de originalitate nu se poate tămădui decât printr-

[1] Eu am tradus până acum pe *Lucreţia Burgia* (i-am schimbat pe *o* din pricina calamburgului „Burgia“) şi pe *Angelo,* tiranul Paduvii *(n. a.)*

o neiertătoare critică a unei societăţi literale, care să fie şi chiar cenzura limbii.

Adaosul ce se dă la dânsul o să fie totdauna din acele scrieri la care se ostenesc tinerii noştri şi n-au mijloace a-şi publica faptele.

Toate cărţile ce se vor tipări din fondul astui jurnal au a se vinde numai cu singurul preţ al tipăritului, fără nici un alt adaos; între aste cărţi o să fie şi toate cărţile de învăţătură, trebuincioase în clasele noastre.

Asta e, domnul meu, jurnalul la care v-aş pofti colaborator şi societatea la care te numeri mădular, de vei binevoi.

Primeşte, împreună cu stima şi respectul meu, şi două numere ce au ieşit pănă acu, şi cu ele şi o foaie cu preţioasele dumitale versuri.

Al dumitale, plecată slugă,

KEZAR BOLIAC

836, ghenar, 25

Publicată postum, în Convorbiri literare,
XV, 1881, nr. 2 (1 V).

POEZIA POPULARĂ

Tot poporul are caracterul său, gradul său de simţitate şi felul său de gust în arte. Când va cineva să-şi facă o idee despre caracterul şi simţitatea unei naţii, nu trebuie să o cerceteze în saloanele aristocraţilor săi, unde toate simtimentele sunt îngânate şi unde spulberează ideile vagabonde şi bastarde ce ajung cosmopolite pe aripile luxului; trebuie să se coboare în fundul norodului, în matca naţiei; să vază traiul săteanului, afecţiile lui, şi în acest chip numai va putea zice că are o idee despre caracterul acelei naţii.

Trăsura însă cea mai caracteristică care poate da o idee fizionomistului filozof ce voieşte să studieze de departe o naţie oarecare, este poezia; poezia populară, a cării melodie, ritm, cantilină, expresii şi idei nu sunt nicidecum profanate de îngălarea imitaţiei streinismurilor şi de afectaţiile inimilor obosite şi roase prin atâtea deosebite role cu care au trebuit să se îmbrace spre a juca în astă comedie bizară pe care o numim înalta soţietate.

Eu dau acelui filozof o nuanţă din poezia populară a naţiei noastre.

O fiică rumâncă, ce îşi păzeşte viţeii în crâng, lucrează la umbră; iubitul său o vede şi vine lângă dânsa:

– Lele, gagă, ce faci, fa?

întreabă munteanul înamorat, cu aerul său imperial, şi fiica înamorată răspunde:

– Cos la cămăşuţa ta,
Cu mătase viorea,
Vinerea şi miercurea.
Aş cosea şi-n zi de Paşte,

Şi când Cristuleţul naşte.
Mă-i lua, nu mă-i lua,
Cămăşuţa-i tot a ta.
Dar d-aş şti că mă-i lăsa,
Singură m-aş spânzura
Pe marginea drumului,
De vârful aninului!

Veniţi, domnilor poeţi! Veniţi, toţi câţi vă ruşinaţi a lua să dezvoltaţi o temă naţională, ci căutaţi epigrafele dumneavoastră totdauna aiurea şi niciodată acasă. Veniţi să vedem ce zice munteanca noastră în cântecul său:

– Cos la cămăşuţa ta

Lucrez pentru tine; mă ocup de tine; îmi fac petrecerea îndeletnicindu-mă la un lucru al tău.

Cu mătase viorea

Vioreaua e floarea cea dintâi care ne vesteşte sosirea împărăţiei amorului; vioreaua e cea dintâi floare ce pune fata la ureche şi flăcăul în pălărie; viorele mi-ai dat când te-ai prins pentru întâia oară la horă lângă mine; faţa viorelei am ales-o şi eu ca să o pui la cămăşuţa ta.

Vinerea şi miercurea

Eu cos pentru tine şi în ziua de sfânta vineri, când este rău de ochi, şi în ziua de sfânta miercuri, când este rău de urât; las' să-mi pierz şi ochii pentru tine, las' să mă urască şi toată lumea; mie îmi e destul dragostea ta.

Aş cosea şi-n zi de Paşte,
Şi când Cristuleţul naşte

A-mi pierde ochii, însă, a mă face urâcioasă părinţilor şi lumii pentru tine, nu e destul. Mi-aş da şi sufletul în muncile răilor; nu m-aş gândi nicidecum că mâhnesc pe sfântuleţul, numai ca să poci face o mulţumire a ta.

Mă-i lua, nu mă-i lua.
Cămăşuţa-i tot a ta

Şi gândeşti că toate aste jertfe le fac cu vreun gând, cu vreo nădejde, voi să dobândesc cu ele vreun drept a fi odată soţia ta – nu. Tu eşti slobod ca aerul, poţi face ce voieşti... ceea ce te poate noroci... te poţi însoţi cu care vei voi... eu te voi binecuvânta şi mă voi mulţumi numai ştiind că am făcut jertfe pentru tine.

Dar, d-aş şti că mă-i lăsa,
*Singură m-aş spânzu*ra

Dar cu toate astea, dacă aş putea să prevăz că o să vie o zi în care să se stingă amorul tău pentru mine; dac-aş şti că o să sufer odată mâhnirea a te vedea în braţele alteia; dac-aş şti că fericirea ce simţ acum în amorul tău o să se schimbe odată în iadul părăsirii tale, ca să nu apuc să întâmpin acel minut dureros, ca să nu apuc să gust din otrava acelui pahar – eu mi-aş face seamă din vreme: m-aş omorî fără să mai gândesc că nici un creştin nu o să-mi zică un *Dumnezeu s-o ierte*, fără să gândesc că n-o să am parte de un mormânt pe care să poată plânge vreunul din aceia ce m-au iubit; ca să mă sfârşesc cu ideea că tu mă mai iubeşti încă.

Pe marginea drumului,
De vârful aninului

M-aş spânzura de laturea drumului celui mare, de vârful acelui înalt anin, ca să poată să mă vază drumaşii de departe şi să aibă vreme a-şi zice: „Poate că biata fată a iubit; poate că a fost nenorocită în dragostea sa!“

Acestea zice, domnilor, iubeaţa munteancă – codana cu ochii de şoim, pe care n-am văzut-o niciodată încadrată în versurile dumneavoastră.

Ritmul acesta se vede a fi instinctiv, ca să zic aşa, pentru poezia lirică, mai la toate limbile, şi tot acesta se simte că slujaşte de normă în toate horele şi cântecele noastre naţionale. Opt şi şapte silabe – când una lungă şi alta scurtă, când una scurtă şi alta lungă; de opt silabe, când versurile sunt plane, care se zic şi femeieşti, nu ştiu pentru ce, şi de şapte, când sunt troncate – bărbăteşti. Acestea sunt toate de şapte silabe; şi, deşi vreo două dintr-însele se par a fi de acelea ce se numesc sdrucioli, adecă cu tonul la propenultimă, însă luându-le bine seama, se văd că sunt toate troncate, mai vârtos când sunt cântate şi ţin toate această măsură: –È–È–È–

Vestitorul românesc,
VIII, 1844, nr. 8 (28 I).

CĂTRE SCRIITORII NOŞTRI!

Toţi meseriaşii, toţi neguţătorii îşi discută interesurile între dânşii şi fac asoţiaţii, fie de orice naţie, de orice religie – prejudiţiile încetează înaintea interesului comun. Nu e ruşine oare ca numai speculanţii de idei, numai aceşti eliţi ai inteligenţiei, care au toţi acelaşi princip – dacă nu şi aceeaşi ţintă – numai ei să fie într-un război vecinic, să se gonească neîncetat şi să nu se înţeleagă odată între dânşii? Nu s-ar putea oară ca această castă intelectuală de profesori, publicişti, filozofi şi poeţi să-şi dea mâna odată? Interesurile lor, atât materiale cât şi morale, n-ar merge mai bine atuncea? Gândească-se fiecare în parte, şi când vom aduna voturile, vom avea majoritatea.

De s-ar întreba fiecare dintr-aceştia – şi mai vârtos dintre cei din urmă – care îi este principul? – va răspunde fără îndoială: *iubirea de omenire.* De s-ar întreba însă şi prin ce şi-a exprimat acest princip, crez că prea puţini ar avea să arăte altceva mai mult decât câteva cântecele sau câteva visări amoroase. A trecut vremea Petrarcilor, domnilor poeţi! Veacul cere înaintare, propaganta *ideii cei mari*, propaganta *şarităţei*[1] cei adevărate şi care ne lipseşte cu totul. Că au dulcineele ochi negri sau albaştri, că este primăvara veselă şi toamna tristă, că este cald vara şi frig iarna – toate acestea le ştim, le ştim şi fără ajutorul d-voastră. Am voi să ştim unde s-a năpustit mai cumplit nenorocirea, unde munceşte mai tare durerea şi, prin puterea harpei d-voastră, să se coboare acolo mila celor

[1]*Şaritate* (*fr. charit*é)– caritate.

cu putere. Destul, domnilor, destul s-au cântat eroii cei barbari fumegând de sânge în câmpii măcelăriilor de turme de oameni, destul s-au cântat olimpii şi paradisii, acum a venit vremea păcii şi a realităţii, noaptea cruzimelor şi crepusculul îndoielelor a trecut; a dezmorţi pe cei striviţi şi a îmblânzi pe cei înverşunaţi încă – aceasta este misia poeziei şi a filozofiei veacului nostru; şi muza d-voastră se poate inspira tot aşa de bine în bordeiul muncitorului şi sub cortul ţiganului, ca şi în câmpul slavei, ca şi în locaşul arhanghelilor.

Vă plângeţi neîncetat că nu sunteţi destul consideraţi de stat, că nu aveţi destulă greutate în părerea publică şi că nu sunteţi iubiţi; ştiţi, domnilor, de unde vin acestea? Că nu sunteţi consideraţi de stat, este pricina că nu vă consideraţi chiar d-voastră; că nu aveţi greutate în părerea publică, este pricina că nu sunteţi consecvenţi în purtărele şi în scrierile d-voastră; că nu sunteţi iubiţi, este pricina că sunteţi egoişti... Era adoraţi profeţii, pentru că avea o ţintă, pentru că trăia adevărat în viitor şi nesocotea toate micşorărele şi interesurile vieţei lor celei private; era iubiţi trubadurii, pentru că era în adevăr cavaleri, purta deviza: *Prieteni ai nenorocirei*, şi era credincioşi devizei lor; tiranii îi linguşea, căci se temea de dânşii, şi apăsaţii li se închina, căci nădăjduia într-înşii.

Vă plângeţi neîncetat de cenzură; umblaţi de la unul la altul cu mâinele în pozunare şi spuneţi că cutare articol nu trece la cenzură, cutare poezie nu trece la cenzură; ştiţi pentru ce nu trece? pentru că nu voiţi d-voastră să treacă. Întrebat-a vreunul din d-voastră unde stă scrisă această namilă de spaimă şi care sunt pricinile ei? Nicidecum; daţi din umere ca fataliştii şi spuneţi că nu trece. Vă necăjiţi, daţi din picioare şi aşteptaţi pe maiestatea-sa Întâmplarea ca să vă treacă articolii la cenzura ce a venit fără să ştiţi cum şi de unde. Sfinţii nu mai fac minuni, domnilor: articolii d-voastră se mistuiesc de mucezeală supat, dacă

nu-i veţi proteja; şi, în zilele noastre, un scriitor fără tipar este un soldat fără armă, un căpitan fără comandă, mai puţin decât nimic; trage ura fără să facă folos, îşi face vrăjmaşi fără să-şi facă prieteni. Dar ştiţi şi alta, domnilor? mie îmi vine să crez că aşti articoli şi poezii ce nu trec la cenzură sunt numai fabule, şi iată pe ce îmi întemeiez ipoteza: Când se iveşte câte o faptă în care este o idee sau un simtiment oarecare – adică nu începe cu *frunză verde* şi nu isprăveşte cu *ah* şi cu *vah* rece ca gheaţa – vedem că intră de loc în domenul literaturei şi în trei zile a circulat în tot publicul cititor; ba încă şi mai mult: vine câte o putere magică care încântă, adoarme, şi te pomeneşti cu acea faptă tipărită fără să ştii cum şi ce fel, săpreî eăxempluî adevărul.

Adevărul este, domnilor, că în ziua de astăzi la noi nimini nu prea goneşte cu dinadinsul faptele talentului şi ale inimei, dar cine nu va să frământe, toată ziua cerne – zice proverbul. Vă plac numai leliţele, domnilor, şi linguşirele cele mârşave, care, după ce vă pierd moraliceşte, nu vă produc nimic, sau prea puţin lucru. Fiţi oameni cu inimă şi cu conştiinţă, domnilor, şi lăsaţi calculul, căci capitalul d-voastră, meseria d-voastră nu suferă calcul: cu cât mai mult veţi calcula, cu atât mai mult veţi păgubi. Vă văz pe toţi admiratori ai lui Lamennais şi Béranger, ai acestor doi apostoli mari ce au plecat pe deosebite drumuri ca să se întâlnească la acelaşi punct. Frumoase alegeri! în adevăr că sunt singurele geniuri credincioase misiei lor; dar aceşti doi poeţi filozofi n-au trecut cu vederea nici o nenorocire întâmplată în vremea lor, n-au lăsat nici o clasă a societăţii lor pentru care să nu se lupte a o ardica la demnitatea de *om*, nici un bun nelăudat, nici un rău nebiciuit, nici o durere necercetată; pentru ce nu îi imitaţi şi d-voastră, dacă îi admiraţi atâta?

S-au întâmplat potoape, domnilor, în care s-au topit stările şi s-au prăpădit vieţile atâtor oameni – mulţimi de

nuanţe tinere şi sfâşiitoare s-au ivit în această dramă de trei zile şi care a avut de scenă jumătate ţară; nici una n-a putut atinge inima d-voastră. S-au întâmplat focuri care au mistuit oraşe întregi; câţi părinţi de familie s-au culcat de cu seară în liniştea îndestulărei şi s-au trezit în deznădăjduirea desăvârşitei lipse! Verva d-voastră nu s-a prins nicidecum de acele lacrime mai arzătoare şi decât focul ce le pricinuise. S-au întâmplat cutremure ce au cotropit atâţia juni, atâtea nădejdi tinere sub dărâmături – grozave privelişti! Muza d-voastră şi-a aruncat ochii, a făcut o piruetă şi s-a întors cochetă iarăşi la treaba dumneaei; n-am văzut nemic, afară de câteva strofe, sublime într-adevăr, într-o poezie a d-lui Eliad.

Atâtea cruzimi în anii trecuţi, atâţia juni, atâţi părinţi de familie furioşi şi morţi prin temniţe – mâna de fier a intrat şi chiar în ceata d-voastră, a calomniat, a pus pete de necinste, a confundat cu criminelii de stat tovarăşăiî d-ai d-voastră, care purta pe fruntea lor semnele inteligenţiei, aceeaşi deviză ce purtaţi şi d-voastră, şi pe care îi ştiaţi în fundul conştiinţei d-voastră că sunt nevinovaţi şi că nu merită nici una din aceste calomnii, cu toate acestea nepăsarea şi egoismul d-voastră se desfăta în ospăţuri ca Raton în Parmazan. Când s-a întâmplat un asemenea lucru între meseriaşi sau neguţători, am văzut jelbi iscălite de toate braslele. Judicaţi carii îşi preţuiesc mai mult cinstea şi carii îşi cunosc mai bine interesul, aceştia ce n-ar merita dispreţul d-voastră, sau d-voastră, ce fiecare în legea sa sunteţi câte un campion al aristocraţiei, numai pentru ca să nu puteţi fi niciodată într-însa, şi vă mâncaţi neîncetat ca să nu puteţi niciodată nemic. Aţi văzut în sfârşit oboruri în care s-au închis turme de oameni şi s-au vândut fără condiţii, aţi auzit răcnetele mumelor şi ţipetele fiilor, dar, cu toate acestea, n-aţi socotit nemic vrednic de pana d-voastră cea nobilă, care v-a meritat strânsoarea de mână a stăpânilor.

Ei bine, domnilor, muzele d-voastră sunt vesele, sunt măreţe; nu vor să se coboare, nu vor să intre în amărunturi: le place să râză, iar nu să plângă, să laude, iar nu să defaime.

În lunele acestea s-a săvârşit o faptă mare într-o parte a României – unde aţi fost d-voastră de n-aţi auzit-o? În Moldova s-au slobozit toţi ţiganii mănăstireşti şi birul lor s-a hotărât a fi de aci înainte un fond pentru răscumpărarea ţiganilor boiereşti. S-a făcut şi mai mult: prinţul Moldovei a dat slobozenia la toţi ţiganii săi; a jertfit un venit de patru mii galbeni pe an. Cum vi se pare aceasta, domnilor? aci nu sunt vorbe, sunt fapte, şi fapte mari. Nici acestea nu le-aţi socotit vrednice de pana d-voastră? Bărbatul acesta, care s-a pus cu dinadinsul să şteargă pata robiei în singura naţie ce a mai rămas în Europa care să sufere robia, nu merită pentru aceasta două rime din partea d-voastră? Nu e nemic, domnilor. Aceste fapte trec din ziua ce se săvârşesc în domenul istoriei; ea le aşează la rangul lor şi ţese oreola cuvenită înpregiurul numelui săvârşitorului. Ea poate că va imputa într-o zi contimporanilor, ce au trecut cu vederea cea mai mare faptă ce a putut săvârşi un român în vremile acestea.

Ideea despre dezrobirea ţiganilor nu este îndoială că s-a copt întâi între munteni. În anul 1835, o disertaţie asupra robiei s-a trimis cenzorului, şi acesta răspunde autorului în termenii următori: „Abia mă lăsase frigurile şi disertaţia dumitale a făcut să mă întoarcă. Este mult adevăr într-însa, însă, judică şi d-ta dacă se poate tipări.“ La 1836, o scrisoare asupra ţiganilor, tot a acestuia, s-a adresat domnului maior Voinescu II, de pe care scrisoare s-a trimis o copie domnului Negruzzi, ce se afla atunci deputat în Camera Moldaviei, şi acesta răspunde autorului în termenii următori: „Am citit scrisoarea d-tale asupra ţiganilor, în

[1] *Scl* – şi celelalte *(n. r.)*.

care am găsit adevăruri filantropice şi vrednice de un om ce simte că e vremea a ne îndrepta… şcl.,[1] am şi făcut un proiect, pe care eram să-l supui Adunării… şcl., şi dacă s-ar încuviinţa măcar în parte, vei avea mulţumirea a zice că este fapta d-tale, şcl…“ Cel întâi boier ce şi-a dezrobit ţiganii a fost muntean, d. Ioan Câmpineanul, şi guvernul muntenilor a fost cel întâi care a aşezat ţiganii statului prin sate şi a dat act de întreaga slobozenie a lor.

Veniţi, domnilor! veniţi toţi câţi aţi pus o dată mâna pe condei porniţi de un simtiment nobil, profesori, jurnalişti şi poeţi, veniţi să facem pentru întâia oară o cauză comună cauza ţiganilor şi să ne luptăm pentru slobozenia lor; religia, interesul statului şi duhul înaintărei noroadelor ne vor fi în ajutor. Ţiganul întinde mâna, domnilor, şi reclamă în numele d-voastră drepturile morale ce aveţi în societate şi vă adjură în numele datoriilor ce vă impun aceste drepturi! Niciodată nu ni s-a înfăţişat o epocă mai favorabilă spre a ne putea şterge această pată; niciodată n-am avut un guvern mai luminat şi mai filantropic decât acum; pildele streine, ambiţia şi politica chiar a acestor ţări cere tâmpirea[1] robiei, ca să putem merita simpatia ce merită un neam ce îşi doreşte înaintarea şi voieşte a se civiliza. Formaţi societăţi, declamaţi, scriţi, lăudaţi, satiraţi, puneţi în lucrare toate resorturile intelectuale şi morale, şi robia cade, căci e căzută pe jumătate, şi d-voastră veţi fi binecuvântaţi de generaţiile viitoare ca nişte adevăraţi apostoli ai misiei cereşti, ai frăţiei şi ai libertăţii.

Foaie pentru minte, inimă şi literatură.
1844, nr. 40 (2 X).

[1] Aici cu sensul de: desfiinţare, zdrobire.

TEATRU DIN BUCUREŞTI

Ideea despre teatrul naţional a avut mai multe perioade de flux şi flux; acum este într-un desăvârşit reflux. Oare o să se realizeze vreodată visul acesta? Sub guvernul fanarioţilor, într-un teatru larg, cu trei rânduri de loje, se schiţa ideea de un teatru naţional. În timpul răzmiriţei, prin ţări străine, românii pribegi proiecta formarea unui teatru naţional. După răzmiriţă, când se aduna pribegii şi îşi afla domenurile pustiite, când nu erau încredinţaţi românii că vor avea trei zile de pace, se ocupau cu un teatru naţional, şi, într-o limbă mixtă şi incultă, se dedeau tragedii în româneşte în sala splendidă despre care vorbirăm. În anii trecuţi s-a format o trupă românească care a izbutit în mai multe ramure ale artei dramatice şi care număra în repertoriul său la o sută bucăţi de teatru într-un curs de optsprezece luni; şi acum, când drumurile înaintării s-au lărgit aşa de mult subt un guvern luminat, când publicul este mult mai preparat a gusta plăcerile unui teatru, când limba este atât de pură şi frumoasă spre a se arăta pe scenă, ideea despre teatrul naţional a amorţit cu totul! Aşteptăm prea multe de la guvern, şi guvernul singur nu poate ajunge la toate dorinţele noastre; a tolera întreprinderile folositoare şi trebuincioase este singura dovadă a dorinţelor progresive ale guvernului. Guvernul clădeşte un teatru, dar oare o clădire pentru teatru va să zică *teatru*? Este oare cineva de ideea că se poate improviza la un semnal oarecare o trupă de actori într-un popul în care nu s-a îngrijit nici un element propriu la aceasta? Mai-nainte

de a aduna cărămidă pe piaţa destinată pentru teatru, nu trebuie să ne gândim cum vom putea da viaţă acestui teatru? Unde este conservatoriul ce ne va da artiştii când se va ardica cortina? În doi ani zidirea este gata – câţi ani trebuiesc ca să se formeze o trupă?... Oare cea dintâi limbă ce se va auzi pe scena teatrului înălţat în Capitală, în cea mai frumoasă epohă de naţionalitate, va fi o limbă străină? Cele dintâi aplaude ce vor inaugura acest edificiu vor fi pe seama străinilor? – *Protestăm*.

Curier românesc,
XVII, 1845, nr. 18 (2 III).

COCONUL IORGU DE LA SADAGURA

comedie în trei acte de d. V. Alecsandri
Vineri, 14 dechem., în beneficiul d-lui Carageali

Putem zice că astă seară s-a făcut deplina înaugurare a Teatrului Naţional. Aceia carii au avut trebuinţă să treacă astă seară pe Podul Mogoşoaiei de la 6 ceasuri şi până la 11 pot mărturisi dacă societatea română se poate încălzi când este vorba de o idee naţională. Nici întemperia, nici noroaiele, nici noaptea cea neagră n-au putut să puie o stavilă generoasei soţietăţi a Capitalei. Toate clasele societăţii şi toţi străinii din Capitală – afară de agenţii diplomatici – au concurat astă seară la această solemnitate. Loja domnească a fost plină şi venirea îî. ll. prinţului şi prinţesei s-a salvat[1] de orchestră şi de publicul întreg. Nu credem că ţine cineva minte şandramaua lui d. Momulo mai plină de o lume mai înţesată decât astă seară. S-a gândit cineva la piesă? S-a gândit la actori? Cea mai mare parte nu cunoştea nici una, nici alta: s-a dat vorba că Teatrul Naţional prosperă şi a alergat fiecare să-şi dea dinarul. D. Toroc – care nu de mult a dăruit Teatrului Naţional o frumoasă garderobă – şi-a plătit astă seară biletul său de intrare cu cinci galbeni; d-lui Ionică lăutarul cu ceata sa – fiind trebuincioasă pe scenă – n-a voit să primească nici o plată pentru aceasta. Este o săptămână de când nu se mai găseşte nici o lojă slobodă, nici un benoar, nici un fotoliu… De este un simtiment, îl salutăm cu toată veneraţia; de este un capriciu al modei numai, îl binecuvântăm şi îi urăm duraţia.

[1] Salutat.

Oricum, Teatrul Naţional a prins rădăcină, şi îndoită laudă junilor actori carii s-au întemeiat fără nici un ajutor direct, fără nici o subvenţie! Ei s-au expus publicului, şi convicţia lor le-a asigurat reuşita. D. Ştirbei a fost cel întâi care şi-a abonat loja la Teatrul Naţional. În câteva reprezentaţii, galeriile, lojile şi benoarurile au fost goale în toată puterea cuvântului şi câţiva şcolari şi amploiaţii subalterni îşi aduceau sfanţul ca să poată bieţii actori să lumineze teatrul pe jumătate. D. Viest îşi mânuia – fără nici un interes pecuniar – bagheta magică, motivând arii naţionale care nu putea fi aplaudate decât numai de douăzeci persoane risipite în parter, şi cărora nu le prea da inima să aplaude din pricina frigului. Astăzi, însă, lojele şi benoarurile nu ajung ca să încapă nici clasele cele mai eminente ale societăţii. Dea domnul să avem un teatru în care să poată încăpea toţi aceia ce simt astăzi trebuinţa de teatru!

Din toate bucăţile *prelucrate* ce s-au dat până acum pe scena românească, acelea ce putem zice că au o intrigă şi sunt d-o alegere mai norocită pentru societatea noastră sunt: *Omul fără nume*, de d. T. Bolintineanul, şi *Două dueluri* de d. C. Negruzzi, care ne-a arătat că pana sa este deopotrivă şi pentru scenă, ca şi pentru novelă, ca şi pentru poezie. Putem însemna aci numai atât că şi dacă intriga bucăţii sale – *Două dueluri* – va fi luată, dar – fiindcă a voit să o românească – apoi scenele cu notariul au rămas în piesă cu totul eterogene.

Este vorba de farsă? Apoi *Coconul Iorgu de la Sadagura* este farsa cea mai farsă şi cea mai nemerită; într-o societate – amestec de toate naţiile şi de toate limbele – n-a putut fi o satiră mai picantă decât aceasta. Actorii au jucat astă seară toţi rolele lor în parte cu cel mai mare succes. Curagiu, d-lor actori! D-voastră atingeţi la treapta care vi se urează de atâta vreme de către aceia ce erau siliţi să asculte oficiul pe *letinie*.

Curier românesc,
1845, nr. 92 (17 XII)

POEZIA

I

Originea poeziei atinge leagănul civilizaţiei populilor. Omul – sălbatec la începutul său ca şi stâncele ce locuia, necunoscând alte trebuinţe decât paza lui, nutrit cu ierburile ce semănase mâna naturei subt picioarele lui, sau cu cărnurile bătânde ce rupea de pe fiarele sălbatice ca şi dânsul, rătăcit în veci, fără idei, crud mai mult sau mai puţin după energia trebuinţelor sale, după temperatura şi rodnicia locurilor unde îşi târa lunga sa copilărie – înceta de a trăi mai-nainte d-a şti c-a fost. Dar această stare a omului nu putea fi eternă, căci într-însul era germinele armoniei şi germinele armoniei este instinctul sociabilităţii. Tata a trebuit să se ţie pe lângă aceea ce purta rodul plăcerilor sale, şi fiiul pe lângă locul unde a văzut că au rămas oasele mumei. La glasul de bucurie sau de mâhnire au trebuit să concure pribegii cari s-au întâmplat înpregiur, căci acel glas purta o melodie, şi melodia atrage şi îmblânzeşte fiarele. Acum oamenii trăia în cete, căci astfel se apăra mai bine de intemperii şi fiarele ce-i ameninţa, şi îşi înlesnea mai bine trebuinţele. Ca să se înţeleagă între dânşii le-au trebuit sunete variate, şi toată ideea ce ei dobândeau trebuia să fie însemnată printr-un nou sunet, care sunet este o notă a armoniei.

Toţi se unesc că Gangul şi Indul au văzut mai întâi pe om a se deosebi de fiare şi a porni spre sociabilitate pe glasul armoniei. Mai toate alegoriile, fabulele şi maximile în care s-au depus primii grăunţi de morală ce s-a insinuit în populi prin spiritul religiilor şi-au avut izvoarele pe aceşti ţărmi, sau mai bine, s-au născut subt acest cer de pace unde inteliginţa umană a prins rădăcină pentru întâiaşi dată.

Cel întâi om, sau oamenii pe carii îi mai ţin minte tradiţiile – pe carii i-au numit rânduri-rânduri Brahma, Moisi, Amon, Odin, Apolon, Prometeu – au fost poeţi; şi glasul – prin care şi-au supus contimporanii, i-au strâns în societate şi au lăsat aforisme de frăţie şi morală între dânşii – a fost poezia. Prin poezie s-au transmis generaţiilor posterioare toate experiinţele ce raţia omenească şi-a tras din întâmplări şi din cercetarea naturei lucrurilor. Toţi legiuitorii vechimii au fost poeţi: se dovedeşte din legiuirile ce au consacrat prin poezie. Zoroastru a zis în poezie: „Să bată legea pe ingrat. Să se despreţuiască mincinosul." Indianul a zis în poezie: „Oameni, fiţi deopotrivă. Iubeşte virtutea pentru ea însăşi. Renunţă la fructul ostenelilor tale." Egipteanul a zis în poezie: „Onoară pe părinţii tăi. Trăieşte cu puţin." Minos a zis în poezie: „Legea declară infam pe acela ce n-are nici un amic". Solon a zis în poezie: „Fiiul ce nu apără pe tată-său să moară. Magistratul care se va îmbăta să bea otravă. Moarte soldatului laş. Legea dă voie oricui să omoare pe cetăţeanul care stă neutru în mijlocul vrajbelor civile. Omul fără bune obiceiuri să nu poată guverna". Primul legiuitor al Romei a zis în versuri: „Onoară mica fortună. Omul să fie muncitor şi ostaş." Anticii legiuitori druizi au zis în poezie: „Apăraţi muma voastră, patria voastră. Priimeşte femeia în consiliul tău. Onoară pe bătrân."

În Indii, în acele clime de pace, dulci, poezia este mai fantască, mai ideală şi în oarecare chip mai spirituală decât în orice parte a lumii. Religiile supernaturale s-au străbătut de brahmini. Zeii cei roşii şi albaştri, refletaţi din fenomenele naturei acelei clime, cu sute de braţe plană peste lumi; bunul şi răul se incarnează, îşi adun şi îşi comandă trupele de elefanţi, urşi şi maimuţe, şi dau bătălii pe pământ. „Vihnul, care trăieşte în cer, veşmântat în galben, cu brăţare de aur, călare pe acvila Vinuteia – precum încalică soarele pe un nor – cu darda sa în mână, se coboară, se încarnă – fără să părăsească cerul – în

fiul lui Dazarata, subt numele lui Rama, şi vine să se lupte în lume cu spiritele maline[1]."

Dar cu toate astea poezia fundează aci şi toate instituţiile sociale, şi toate ştiinţele. Prima condică, condica lui Manu, este scrisă în distihuri; cel mai vechi dicţionar cunoscut este în versuri. Şi mai mult încă: toate conjecturele în Indiile antice s-au făcut în versuri, şi cea mai sublimă morală se află în poezia indiană în versuri, mai-nainte de toate datele cunoscute: „Acela ce îşi împlineşte datoriile fără a ţinti la vreun interes, numai pentru amorul binelui şi al echităţii, este fără pată, întocmai ca şi floarea de lotos care iese curată din mijlocul apelor". „Câtă stimă merită acela care se poartă deopotrivă cu amicii săi ca şi cu inamicii, cu omul virtuos ca şi cu cel păcătos?"

Moisi, Osiris, Confuţiu, Minos au fost poeţi; şi ghimnosofiştii insulei Meroe au dezvoltat prin poezie cele dintâi principuri de înţelepciune.

Dar vulgul nu putea să vază în oamenii simpli ceea ce simţea că e mai presus de dânsul, şi deifică pe poeţi, atribuindu-le toate, sau parte din acelea ce poeţii atribuiau fiinţelor imaginate şi create de dânşii ca să poată conduce prin iluzii vulgul – preparat a răbda splendoarea luminilor – la glasul veritäţii şi la amorul binelui. Ca un spirit al inteligenţei, ca un conservator al omenirii, ca un dezvoltător al raţiei, poezia a păşit totdauna înaintea gradurilor civilizaţiei neamurilor, a concentrat hordele în societăţi şi a înnobilat credinţele şi traiul lor. Aci a aflat Europa civilizată poezia când i s-au descoperit întinsele locuri ale sălbatecei Americe. Când au dat europenii peste locuitorii acestui conţinut, i-au aflat formând şi dezvoltând societăţile lor subt linele şi puternicele aripe ale poeziei, în felurite adunări religioase şi războinice, animate şi celebrate prin cântece şi jocuri; şi acele scene surprinse pot fi o icoană vie a istoriei începutului civilizaţiei popullilor şi o manifestaţie neatacabilă a influinţei poeziei asupra formării societăţilor şi asupra

[1]*Malin (fr. maligne)* – rău.

înaintării neamului omenesc. Profeţii Iudeei, poeţii Greciei, scalderii goţilor şi bardii celtici au fost civilizatorii popului lor; şi tradiţiile, legendele şi cosmogoniile au sacrat numele lor pe cerul fiecăruia popul. Astfel capetele aprinse de amorul omenirii s-au deificat pe pământ; astfel *Vedas* şi *Biblia* au fost motivurile cele mai puternice ale civilizaţiei neamului omenesc; astfel Tirteii au îmbărbătat populii; astfel Arhilohii au biciuit viţiurile societăţilor şi au cerut reforme în legile şi în obiceiurile cele inculte, barbare sau învechite; astfel truverii şi trubadurii au deşteptat simtimentele cavalereşti.

II

Mai târziu, după ideea de superumanitate, după înlesnirea traiului, au trebuit să înceapă şi artele plăpânde şi nesigure la începutul lor, ca şi ideile la prima lor circulare în capetele omeneşti, ca şi poezia la începutul ei; şi aceasta o putem dovedi foarte lesne, urmând cosmogoniilor antice şi mai vârtos cosmogoniilor scandinave, în care se vede cum poezia clasificase toate dorinţile naturii umane şi personificase toate simtimentele binelui şi răului, pe când aceşti populi belicoşi n-avea nici o idee de plastică. Valhala, Hela şi Surtur se statorniciseră; Gor, Odin şi Freir erau creaţi de poezie; dar plastica nu era în stare încă să desemne nici o trăsură a lor. Nu vom face o vină dacă vom daghereotipa[1] aci trăsurile slăbite prin deosebite traducţii şi parafrazuri a portretului marelui Odin, descris în *Eda*, spre a da de gândire filozofului cât timp a trebuit să se cultive poezia în acei populi până să ajungă să purifice asemenea linii caracteristice şi pronunţate într-un portret: „El ştie să vindice boalele, să tâmpească paloşul inamicului, să facă a cădea lanţurile prizonierului. Căutătura lui opreşte săgeata în aer; el face să cază anatema peste ceia ce se revoaltă împotriva lui. Prin farmecul său el stinge flacăra şi amorţeşte ura în inima

[1] *Daghereotipa* – a reproduce.

inimicilor săi, el comandă vântului mării, el linişteşte valurile. Singura sa privire este un farmec care stăpâneşte spiritele maline. El ştie să dea viaţa unui om spânzurat; să arunce numai câteva picături de apă pe un prunc de curând născut, şi acela nu se va putea răni. În sfârşit, dacă voieşte să posede singur inima unei fetiţe cu mâinile albe, el ştie să supuie minţile ei după voia lui." Acesta este portretul marelui Odin în epopeea scandinavă, pe când cultul lui se celebra subt un stejar bătrân sau într-o peşteră apărată de intemperii prin grămădiri de bolovani gigantici rămaşi şi până în zilele noastre pe munţii bătrânei Scandinavii, ca să spuie secolilor tradiţiile belicoşilor ce nu cunoşteau nici arhitectura, nici pictura, dar care îşi fonda societatea şi legea pe cea mai măreaţă poezie. Când trebuinţele neapărate se împlinesc, omul îşi cată plăceri; şi aceste plăceri gustate o dată, ajung şi ele trebuinţe neapărate. Aceste trebuinţe ale omului civilizat sunt artele, sau, mai bine, arta.

Artele, fiind un efect al înnobilării omului, au o influinţă mai directă decât acele trebuinţe neapărate la conservarea corpului său; şi prin urmare direcţia ce vor lua artele, ţinta ce-şi vor propune se va resimţi în datine şi în costume. Artele au trebuit să se nască în urma zeităţii, cu mult mai târziu de poezie, care a dat ideea despre zeitate şi a dat artelor de lucru. Arta este totdauna imaginea ideilor poetice, care inspiră chiar ele pe artişti a le înfăţişa: şi, o faptă perfecţionată de artă este poezie, este însăşi ideea ce a întrebuinţat pe artist numai drept organ şi i-a dictat ea să-i dea ei o formă în materie sau pe materie. Fapta perfectată ce iese din mâna artistului este totdeodată şi creatorul, şi creatura artistului; şi Fidia a avut tot dreptul cuvânt să îngenunche înaintea statuei lui Joe ieşită de subt scalpelul său şi să adoare într-însa acea idee poetică ce a creat pe Joe şi a dictat scalpelului său întruparea lui. Artistul care ar imita mecaniceşte numai formaţiile naturei, fără să împlânte într-însele acea schinteie de poezie a lui Prometeu, acela nu e artist; este un meseriaş de materie numai, într-însul nu a viat[1] nici o idee poetică, şi prin urmare în fapta lui nu

viază nici o idee poetică; este o copie moartă. Răpitoarea frumuseţă a unui product de artă este o revelaţie a însăşi ideei poetice subt forme externe şi simţite.

În arte se pot vedea şi chiar diversele idei ce a dat poezia despre zeitate: prin arhitectură a întrupat şi a stabilit oarecum ideea zeităţii în colosurile templurilor; prin sculptură a expus zeitatea subt oarecare formă; prin pictură a colorat-o şi a spiritualizat-o ceva şi mai mult, şi prin muzică i-a dat maiestatea şi sublimul; iar pentru dânsa poezia – carea în toate vârstele filozofiei a fost pusă mai presus de plastică şi de muzică şi privită ca creator şi al plasticei, şi al muzicei – de câte ori a voit să exprime d-a dreptul printr-însa ideea zeităţii, şi-a conservat misterul a o reprezenta numai ideală – mister ce nu l-a putut împrumuta artelor. Numai poezia poate să coprinză şi să expuie toate ideile, toate simţiciunile şi toate cunoştinţele de care poate fi primitoare natura omenească; numai ea poate să se mlădie, să se varieze pe toate mişcările inimei şi să se întinză pe toate fugele sufletului. Un singur vers al lui Omer exprimă cât o faptă întreagă a lui Fidia, şi ceea ce exprimă o *Iliadă* întreagă nu exprimă toată plastica şi muzica împreună. Resorturile şi mijloacele poeziei sunt multe şi varii fără sfârşit; în ea poate să încapă spaţiul, eternul şi infinitul, căci toţi aceştia sunt fii ai ei. Ea nu urmează cutare sau cutare stil, cutare sau cutare şcoală, cutare sau cutare metod. Geniul poetic, care este spiritul universului, când binevoieşte a se incarna, n-are trebuinţă de învăţător sau de exemple; ideea şi materia, neprezentate încă, plană caos, tremurând înainte-i, şi el formează universuri; astfel s-au creat Olimpii, paradişii şi tartarii; Omirii, Danţii şi Miltonii n-au avut exemple. Poeziei nu-i poţi hotărî un stil, o şcoală, căci geniul nu se supune; când se coboară, el creează de sine şi prin sine însuşi, şi vulgul nu ştie nimic despre dânsul: îl huleşte sau îl adoară – simtimente ce se deşteaptă totdauna

[1]*Via* – a trăi.

în om despre fiinţa ce nu poate înţelege. Geniul nu stă la judicată. Schiller a înţeles pe poet mai bine decât Platon când i-a dat cerul, adică totul cu toate lumile dintr-însul, drept domen.

Nu mai este îndoială că Fidia şi Praxitele n-ar fi existat dacă nu i-ar fi preces poeţii carii să le dea de lucru. Arhitect, scultor, pictor, muzic sunt creaturi ale poeziei, carea este cartea morală, ideală şi spirituală a omului. Cât va trăi neamul omenesc, va trăi şi această nobilă facultate a sa, împotriva celor ce zic că a trecut puterea ei: puterea ei este împlântată în inima omului, şi când afecţiile, trebuinţele şi dorinţele lui vor schimba direcţia lor, ea va fi totdauna înainte mergător, spre a le înnobila, a le idealiza.

Nu trebuie să confundăm şi să mărginim poezia numai ca artă – are şi ea partea sa care se poate numi artă – însă aceasta este, ca să zic aşa, numai partea ce are în plastică şi în muzică, când îşi ia o formă şi o specie oarecare, adică se pune subt cutare structură de vers, îşi ia o melodie şi o cadinţă oarecare, îşi ia o fizionomie subt carea se arată simţurilor; însă şi atunci poezia este arta cea mai complectă, cea mai varie şi mai sublimă; ea îşi improvizează diversele calităţi şi are-a face totdeodată şi cu simţurile, şi cu inima; dă auzului ceea ce dă muzica, vederii ceea ce dă plastica şi inimei ceea ce nu dă nici muzica, nici plastica: acel sublim, patetic, melancolic, graţios şi buf, care o înalţă, o striveşte, o înmoaie şi o alină, o învie şi o înveseleşte.

III

Când omul a obiectivat, când a reflectat fiinţa conştiinţei sale, ideile, simtimentele, dorinţele şi indigenţele inimei sale, şi le-a dat o existenţă îndependentă afară din sine; când aceste direcţii ale conştiinţei, sau, mai bine, ale imaginaţiei omeneşti, au mers către o putere care afară din sine influenţează asupră-i; când a obiectivat simtimentul său de bunătate sau de iubire fundat în conştiinţa lui şi a trebuit să închipuiască existenţa unui obiect de adorat; când s-a manifestat – zic – ideea despre infinit, a fost lucrare numai a poeziei, a poeziei intime, gemenea imaginaţiei, înnăscute amândouă în fiinţa omului deodată cu omul, care îl disting de animal şi aşează în sufletul lui acel barometru al dorinţelor şi al cunoştinţelor, acel termometru al iubirei, al urei şi al tutulor patimilor de care e primitoare natura omului. Tot simtimentul în om este efect al imaginaţiei, al poeziei intime, şi acesta se mărgineşte, se îmflă şi scade după mărimea, puterea şi agerimea prismei poetice, sau după doza de poezie ce posedă individul; şi atunci numai va putea înceta puterea poeziei când omul va ajunge în complectă brutalitate.

Toţi filozofii, toate capetele gânditoare, de când dată[1] civilizaţia omului, s-au gândit şi au voit să dea o definiţie poeziei; dar nici Aristotele, nici Platon, carii i-au dat o direcţie atât de mărginită şi necomplectă, carii şi-au închipuit-o numai ca o ficţie a inimei; nici Horaţie, nici Boileau, carii au voit să o restrângă în regule silnice, nu au înţeles-o. Ea a fost în toate vârstele civilizaţiei omenirii un obiect de dezbateri, şi către care omenirea n-a putut fi indiferentă, precum n-a putut fi indiferentă la ideea de societate. Societatea este fiica armoniei, şi armonia este fiica poeziei. Cum putea fi indiferentă lumea de cauză, când nu era indiferentă de efect? Unii au pretins că imitaţia

[1] *Dată* – datează.

ar fi toată puterea poeziei; dar aceştia n-au cunoscut nici chiar toată puterea plastică a poeziei, poezia descriptivă. Dante şi Milton sunt destul ca să şteargă această idee greşită. Entuziasmul şi crearea sunt mai presus de imitaţie.

IV

Până când omenirea era jună, până când credulitatea vârstei ei trebuia să zboare pe entuziasm la alte lumi închipuite, spre a-şi lua exemple la viaţa reală, până când trebuia să-şi împarţă viaţa în cer şi pe pământ, până când fabula era neapărată la istorie şi miracolul la faptă, profeţii şi poeţii trebuia să se servească cu organele credinţelor create de dânşii, ca să conducă populii la glasul adevărului, al realităţii. Redobândirea drepturilor călcate trebuia prezisă de cer, şi întărirea braţurilor făgăduită prin miracole. Acum, însă, acolo unde societatea este matoră prin filozofie şi experiinţa lucrurilor, unde raţia s-a urcat pe tronul său, unde cerul s-a desfăşurat şi s-a ardicat ceaţa de pe pământ, unde viaţa este reală şi fericirea lămurită prin raţie şi hotărâtă în viaţă, unde fapta îşi cercetează preţul şi mişcarea interesul, poezia, ca o tutelă eternă a omenirii, trebuie să-şi reformeze cu totul mijloacele sale cele vechi, căci impuberul şi-a venit în vârstă şi raţionează. Aci s-au despărţit acum interesurile cerului de ale pământului, condicele cereşti de cele pământeşti, şi ea trebuie să fie numai filozofică, socială, umană şi politică. Când poeţii moderni se vor pătrunde de acest adevăr, când vor lăsa fabula şi vor da entuziasmului lor o direcţie pozitivă şi reală, atunci va pieri şi ideea că a trecut timpul poeziei; atunci societatea ce stă gata în marginea drumului şi rătăceşte din pricina lipsei conducătorilor, va ajunge cu înlesnire la ţinta ei, atunci şi ei, poeţii, vor recâştiga influinţa şi drepturile lor în societate şi vor simţi mulţumirea ce simte creatorul după săvârşirea faptei sale,

sau cel puţin acea mulţumire morală şi simţuală totdeodată, ce o are acţionarul când întreprinderea la care a contribuit prosperă şi îi produce totdeodată. Atunci nu vor mai fi numai un obiect de lux spre petrecerea aristocraţilor, vor fi mirarea populilor şi vor avea conştiinţa că suvenirea lor se va conserva, prin generaţii, curată, în viaţa ce vor da ei populilor viitori, precum s-au păstrat culturile poeţilor antichităţilor, prin fabulele ce au lăsat aceia populilor lor, până în zilele noastre şi se vor mai conserva încă până când lumea va mai şti ceva despre antichitate.

V

Nimic nu este mai demn de studiat, mai demn de luat în consideraţie pentru un adevărat filozof decât acea influinţă reciprocă a poeziei antice asupra caracterurilor, religiilor, guvernurilor şi chiar viitorului populilor, şi aceea iarăşi a climelor şi a caracterului omului asupra poeziei. În rasele cele mai afemeiate şi izolate ale climelor celor dulci de răsărit a prins teocraţia pură, cu acea sistemă funestă de izolaţie şi neştiinţă – mumă a superstiţiei şi a formării castelor inegale. În populaţiile cele numeroase şi unite ale acestor clime a prins autocraţia. Aci autocratul – fiu al divinităţii – este o fiinţă superumană, şi-ntr-însul se concentră puterea civilă şi religioasă; în populii nomazi, patriarşii sunt capi şi preoţi totdeodată ai numeroaselor lor familii, şi traiul, dorinţele şi poezia astor neamuri sunt mai mult simţuale. În populii cei tari şi belicoşi[1] ai climelor celor aspre de nord, poezia joacă alt rol: ea a lucrat mai puţin asupra organizaţiei autorităţilor, dar a domnit mai mult în imaginaţie şi a fost mai spirituală. Aci poezia împinge pe ostaş în bătălie şi îl face să-şi joace viaţa cu un dispreţ de necrezut. Nimic mai îngrozitor pentru un voinic decât moartea cea ruşinată în moliciunea patului, nimic

[1] *Belicos* – războinic.

mai frumos, nimic mai de ambiţionat decât moartea cea glorioasă a câmpului de bătălie. Nicăiri poezia n-a manifestat o mai perfectă egalitate între oameni decât în populii Europei. Singur curagiul face capii câmpilor, el singur împarte onorile şi consideraţiile. Valchirii veghează asupra câmpului şi primesc pe eroul murind, ca să-l transporte numaidecât în delicele răpitoare de Valhala.

Recunoştinţă, recunoştinţă la aceşti anticari învăţaţi, carii ardică cu încetul vălul opac ce acopere poezia neamurilor primitive. Din toate părţile, antichitatea cea mai ascunsă ne arată tezaurii inteligenţei sale, şi a căror existenţă nici că o bănuia părinţii noştri, sau îi socotea pierduţi pentru totdeauna. Indiile, Egipetul, Persia, America, China şi lumea gigantică şi poetică unde a domnit marele Odin au început să exploateze bibliile lor. Poezia va avea de aici-nainte izvoare de viaţă nouă şi îşi va prepara prin topitorul său o mare parte a materialului trebuincios la clădirea edificiului societăţii cei noi din ruinele edificiurilor primitive.

Recunoştinţă, recunoştinţă ingenioşilor sfredelitori ai fântânilor spiritului anticei umanităţi, care vor răcori şi vor fertiliza câmpiile poeziei cei noi, şi unde va merge să se adape tot filozoful studios. Onoare şi recunoştinţă societăţii de la Calcuta, expediţiei în Egipet, misionarilor în Asia şi Africa şi tutulor acelora carii se ostenesc spre descoperirea mundului[1] antic.

VI

[1]*Mund (lat. mundus*) – lume.

Pentru ce poeţii n-au astăzi în staturi influinţa ce avea în antichitate? Pentru căci atunci poeţii erau ai popului lor, iar nu ai castelor, pe care putem zice că le-au creat ei chiar în momente de entuziasm, pentru o virtute oarecare, şi carii au ajuns apoi să-i facă chiar pe dânşii – creatorii lor – să crează că ei nu sunt pentru altceva, decât numai ca să surâză şi să celebreze plăcerile şi crimele lor, şi că treaba lor ar fi să se ocupe numai cu cerul şi cu acele afecţii domestice şi amoroase, cu acele boale sau infirmităţi ale inimei omeneşti; pentru căci s-au lăsat să crează că sunt numai un fel de muzici, pictori sau baletişti şi proprii a se întrebuinţa numai spre petrecerea castelor aristocrate, împuternicite de dânşii; pentru căci corupţia şi slăbiciunea lor i-au adus în stare să ambiţioneze mai mult un loc pentru dânşii în aceste caste decât a le împrăştia pe dânsele în corpul cel mare al popului lor, unde natura lor îi face să fie adoraţi.

O, poeţi, veţi putea dobândi prea lesne cu poeziile voastre un loc în aste caste, în cercurile lor cele private, spre a le mobila saloanele, pentru ca să spuneţi basme copiilor şi versuri femeilor; iar în adunările lor politice, acolo unde se vorbeşte despre voi şi despre viitorul fiilor voştri, nu veţi intra niciodată, dacă o întâmplare norocită nu vă va fi pregătit acel loc încă până să nu se încarneze geniul în voi, sau dacă întâmplări deosebite nu vă va fi meritat aceasta cu de tot altfel de titluri. O! Poetul s-a ocupat prea mult cu cerul şi a ajuns să-şi piarză cu totul proprietatea pe pământ! Dară, domnilor, poetul a fost un mediator al pământului către cer numai până când pământul s-a aflat subt tutela cerului, unde l-a pus entuziasmul poeziei primitive; pământul s-a scăpat acum de cer, şi poetul trebuie să se considere numai ca un conducător al omului pe pământ, şi pentru ca aceasta să ajungă odată simţită de obşte, trebuie să se deştepte mai întâi într-însul. Dea artelor să copieze creaţiile sale precum

dă şi natura pe ale ei. Lase-se să fie organ al veseliilor generale la solemnităţi şi sărbători; dar să se gândească că el este altceva mai mult decât muzicul şi pictorul; este creatorul lor, mergătorul lor înainte. Muzicul şi dănţuitorul îl urmează de aproape, şi arhitectul, scultorul, pictorul se ţin după dânsul la o distanţă oarecare: poetul este geniul şi artiştii sunt talentul. Ideea ce va deştepta el, aceea a să zboare peste vulg, aceea a să invite şi a să dirige acel flux şi reflux al patimilor şi al dorinţelor popurilor.

Dacă artele în vechime au fost religioase şi belicoase, cauza a fost fiindcă poezia era religioasă şi belicoasă; dacă acestea au decăzut şi au devenit târâtoare şi coruptive, cauza este că poezia a decăzut, s-a făcut târâtoare şi coruptivă. Când poezia se va înălţa la demnitatea ei, când îşi va lua iarăşi în dreapta facla luminilor şi în stânga biciul slăbiciunilor şi al viţiului şi va vorbi în limba cea pozitivă şi înţeleasă de astăzi, atunci solemnităţile şi sărbătorile popurilor se vor face de către populi pentru populi, atunci şi artele frumoase vor recâştiga şi ele demnitatea lor, ca nişte credincioşi sateliţi ai poeziei.

Precum economistul utilizează luxul, aşa şi poetul trebuie să utilizeze poezia. Toată ideea ce naşte imaginaţia trebuie să fie utilă. Fabricantul caută machine spre a o întrupa, a-i da forme şi calităţi plăcute simţurilor, a o reproduce, multiplica spre o înlesnire şi spre o îmbunătăţire oarecare a vieţii animale. Poetul trebuie să caute – şi el în rândul său – mijloace a o face simţită inimei şi fanteziei vie şi pronunţată, să caute şi el un spaţiu de forme, a o reprezenta plăcută şi simţurilor, acestor comişi ai inimei şi ai raţiei. Dacă luxul materiei contribuieşte a înnobila pe om şi societatea lui, cu cât mai mult luxul raţiei! Poezia este luxul raţiei şi misia ei este să înnobileze raţia, precum luxul materiei nobilează materia.

VII

Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mişcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conştiinţă: schimbare a tutulor ideilor ce a avut până acum şi are astăzi omul despre lume. Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalităţii în societate şi să nimicească toate formele şi reformele sociale, politice şi religioase, prefăcând acea iubire numai teoretică de libertate şi egalitate în libertate şi egalitate practică şi actuală. Să întemeieze o singură credinţă religioasă în locul tutulor credinţelor învechite şi prefăcute până astăzi: aceea a raţiei şi a libertăţii. Să dezvolteze, să analizeze şi să popularizeze ştiinţele abstrate în practică vie.

Unde stă cea dintâi inegalitate socială? – În sclavia femeii. Emancipaţia ei dară este cel întâi element contribuitor la viaţa cea nouă. O emancipaţie întreagă, completă a femeii, preparată de la naşterea ei, printr-o creştere omenească, proprie a forma un cetăţean legiuitor, judicător şi executor – iar nu acea emancipaţie mijlocită, necompletă, dată de cristianism şi cavalerism şi manţinută cu dreptul de slăbiciune de la generozitatea omului. Nimic nu izolează mai mult pe om în societatea actuală şi nu îl face mai egoist decât familia şi interesurile de familie rău înţelese. Cel mai preţios tezaur ce posedă umanitatea este inima de femeie. În inima femeii se oglindez cu graţii cele mai dulci, cele mai nobile simtimente şi patimi ale umanităţii. Femeile sunt, fără contestaţie, de o mie de ori mai simţibile, mai tolerante, mai spirituale şi mai poetice decât noi; sufletul lor posedă o mai mare porţie din acea reflecţie poetică ce a căzut peste omenire la originea sa, şi graţiile formelor materiale ale femeii, mişcările-i vioaie, căutătura-i însinuitoare, organul şi elocuinţa ei convingătoare sunt cu mult mai energice şi mai puternice decât ale noastre. Ce înnobilare n-ar aduce femeia şi în legi, şi în

obiceiuri, când ar avea parte în societate! Cea mai frumoasă, cea mai bogată mină a omenimei stă neexploatată! Să emancipeze dar poezia pe femeie, să dea libertate amorului; să desfiinţeze toate iluziile pe care se mai reazimă viaţa cea religioasă şi politică a omului, să desfiinţeze cu totul lumea spirituală cea de dincolo, să desfiinţeze rânduielile poliţiei cereşti întinse peste viaţă şi toată justiţia secretă; să prefacă tot militarismul în cetăţean şi să stavilească spiritul de concuiste; să schimbe biserica în şcoală şi să organizeze dintr-însa o educaţie populară care să se întinză deopotrivă peste tot populul, şi clerul să-l prefacă în simpli învăţători ai populilor, în casele şi în câmpurile lor, în industria lor şi în morala practică; să facă ca populii, prin cultivare, să se organizeze şi să se cârmuiască de sine, să-şi administreze justiţia de sine în viaţa publică şi în dregătoria publică; să facă staturile libere şi proprietate comună a populilor, ca un product al tutulor membrilor statului, şi care product va creşte neîncetat prin activitatea, prin organismul viu al societăţii; să facă ca nici o parte a societăţii să nu stea în inactivitate la republică; să facă ca proletarul cel necultivat, cel lipsit astăzi de cultură spirituală şi de îndestularea materială să se aridice prin educaţia generală la cetăţeanul actual, la demnitatea de om; să facă ca totalitatea acestor cetăţeni, în adevăr liberi, să se împărtăşească de cele mai înalte interesuri ale statului lor – de legislaţie, judicătorie şi administraţie – fără să-i poată depărta altceva decât minoritatea vârstei sau infirmităţi netăgăduite; să facă a înceta această despărţire a populilor în două părţi inegale, antagoniste una alteia; să înceteze, zic, împărţirea populilor în cârmuitori şi cârmuiţi; să facă a înceta interesul cel privat al unei dinastii regale, domnitoare; să înceteze privilegiurile castelor de trântori, paraziţi şi privilegiaţi, şi tot populul şi dezvoltarea lui în toate părţile statului să alcătuiască un stat şi o naţie, să facă ca cultura pământului, industria şi

ştiinţele să fie comune, întinse şi dezvoltate pe cultul raţiei, fără preeminenţă şi fără misticism; şi în sfârşit, să facă vorbirea şi scrisul – care sunt expresia cugetării, expresia omului născut a fi liber – să zboare fără stavili; şi totdeodată să nu uite a pregăti fiece popul la ideea frăţiei generale, la ideea de cosmopolitism[1], ca ultimul ferice al locuitorilor globului. Aceste principuri sunt misia poeziei moderne, căci pe aceste principuri se va clădi edificiul societăţii cei noi.

Dar poezia nu va mai fi atunci – vor zice cei ce s-au obicinuit să vază figurând în poezie monstruri de îngeri, herovimi şi serafimi acoperiţi de ochi şi stârciţi între aripi. Însă poezia care atinge, poezia cea adevărată nu este acea în care mişuiesc spiritele necurate de p-aia lume. Poezia cea adevărată este aceea care vorbeşte inimei iar nu fantaziei numai. Natura va fi totdeauna aceeaşi şi fenomenile-i aceleaşi: aceiaşi meteori, aceleaşi câmpii florate, acelaşi cer stelat, aceeaşi lună, acelaşi soare, aceiaşi munţi, şi pe mări aceleaşi valuri. Trecutul şi viitorul vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei. Femeile vor fi tot astfel de frumoase, bătrânii albi şi venerabili, pruncii bălai şi drăgălaşi, şi afecţiile omului, amorul mai cu seamă, va dobândi o nouă agerime; şi amorul patriei va fi pronunţat şi simţit, căci omul va putea zice în conştiinţă că are patrie. Poezia ar avea atunci o scenă expusă fără control societăţii şi un forum în fiecare sat… Am auzi adesea într-însa:

„…la tombe et non l'affront!

[1] Aici în înţelesul de unire a popoarelor, în accepţia utopică, caracteristică autorului.

[2] „…*(mai degrabă)* mormântul decât ocara!
Mai degrabă fără cap decât cu o pată ruşinoasă pe frunte!
………………………………………………………
Nimic nu iau din ceea ce a acoperit ruşinea!" *(fr.)*.

Pas de tête plutôt qu'une souillure au front!
....
Je n'ai rien a reprendre où la honte a passé!"[2]

Indigenţile inimei omineşti şi-ar lua cu totul o altă direcţie şi armoniile fireşti şi-ar refleta armoniile morale în imaginaţia omului pe o natură mai pură, mai nobilă şi mai raţională. Fugile imaginaţiei omului civilizat al societăţii n-ar vaga[1] pe acele vapoare ale ignoranţiei omului incult, dar n-ar putea pierde nimic din poezia lor. Ruinele ar pierde fantasmele îngrozitoare ce plană peste ele, dar s-ar poetiza prin suveniri şi prin acea vagare meditativă a omului şi liberă de superstiţii; formulile rugilor şi a fermecilor omului barbar s-ar desfiinţa şi presimţirea, speranţa şi simpatia n-ar avea atâtea funeste rezultate; conştiinţa umană n-ar avea atâtea scăpări înaintea tribunalului ei, şi crimele ar fi numai rezultaturi ale unei infirmităţi morale.

Foaie pentru minte, inimă şi literatură,
1846. n-rele 27–30 (1–22 VII).

[1] *Vaga (fr. vaguer)* – a rătăci.

REVISTA LITERARĂ

Este de observat că, cu progresul unei societăţi, cu progresul politic, cu progresul social, progresează fatalmente şi literatura unei naţiuni. Am putea aduce multe exemple, dară să ne oprim numai în ţara noastră, ca să putem fi înţeleşi pe deplin de către toţi lectorii noştri, în ceea ce voim a zice.

Pe când se făcea progresul de la Neagu până la Matei Basaraba, luau şi arţile şi literatura avântul lor, se tipăreau condice de câte şapte-opt sute pagine in folio etc. Pe când se lua avântul politic şi social sub marele Şerban Cantacuzin, se traduceau, se compuneau şi se tipăreau mulţime de cărţi şi biblie *in folio* de câte o mie de pagine. Pe când se năştea domnul Tudor, se năştea şi Lazăr, se năştea şi Fotino, se renăştea Sf. Sava. Pe când venea 48, venea şi teatrul naţional, veneau şi poeţii, şi scriitorii, cari însemnară acea epocă în literatura noastră. Cu aceste evenimente mari, uriaşe, de astăzi, cari vor da atât de mult de lucru istoricilor şi poeţilor români, literatura română nu putea să nu se însemne şi ea, să nu se aducă şi întrînsa un eveniment.

Evenimentul literar al epocei sunt trei cărţi, cari, nu ne îndoim, îşi vor lua rangul lor, fiecare în genul său, mai presus decât orice s-a scris până acum în fiecare din aceste genuri.

Cea dintâi din aceste cărţi este *Somariu al istoriei generale a culturei* a d. Constantin Creţulescu, care, tradusă în celelalte limbe europene, s-ar saluta, ca şi autorul ei, de către toţi învăţaţii Europei; este o adevărată istorie pe scurt a civilizaţiunii această carte; este originală şi foarte concisă.

A doua carte este drama în cinci acte şi în versuri *Grigore-vodă* de d. A. Deparaţianu, singura dramă care pune piatra

fundamentală literaturei dramatice române. D. Deparaţianu a făcut cu drama sa o revoluţiune în versificaţiunea română şi în stil; sunt, în această dramă, versuri, expresiuni, caracterie, scene demne de Victor Hugo. *Grigore-vodă* este o dramă originală, trasă şi creată din istoria patriei; n-are nimic străin, n-are nici o imitaţiune. Dacă această dramă s-ar putea traduce în limba franceză cum să nu piarză mai mult de jumătate din frumuseţile ei, suntem încredinţaţi că artiştii francezi s-ar întrece s-o reprezinte pe scena franceză, încredinţaţi de succesul ei. Recomandăm această dramă domnului şi doamnei Pascali. Rolul lui Costache, dupe noi, s-ar cuveni d-lui Pascali, şi Rebeca pare că ar fi creată pentru doamna Pascali.

D. Deparaţianu, dupe ce a terminat colegiul în Bucureşti, s-a dus, cu propriele sale mijloace, la Paris, şi a făcut literele. Familiar cu limba spaniolă, trebuie să fie încă în memoria lectorilor noştri gingaşele şi elegantele romanţe, traduse în versuri româneşti, din versuri ispaniole, de către acest june plin de talent. D. Deparaţianu, proprietar, a preferit să se retragă, spre a se da poeziei şi vocaţiunilor sale literare, la mica sa proprietate. Am avut fericirea să cunoaştem noi de aproape pe acest june cu fruntea lată şi cu anima fierbinte. Auzindu-l adese vorbind despre ţărani, despre asupririle ce li se fac şi despre ignoranţa lor: „De ce nu te faci subprefect?“ – i-am zis odată – pentru că, dupe părerea noastră, subprefectul este cel ce pune mâna d-a dreptul la civilizaţiunea ţăranului. „A să mă fac“, ne răspunse, şi, peste puţin timp, aflarăm că d. Deparaţianu este subprefect în districtul Teleorman. N-a trecut mult şi ne-am informat că în şcoalele din plasa administrată de d. Deparaţianu, sunt foarte mulţi copii, şi că în timpul plebiscitului, d. Deparaţianu venea la prefectură cu registrele, pe cari nu se afla un singur NU. D. Deparaţianu ne făgăduieşte un romanţ original, creat de dânsul, care credem că-şi va lua şi el rangul său în literatura noastră.

A treia carte importantă, produsă în această epocă glorioasă a românilor, este *Ciocoii vechi şi noi* de d. Nicolae M. Filimon.

Această carte, împărţită în treizeci şi trei capitole, coprinde treizeci şi trei de tablouri vii ale stării societăţii noastre, de la Caragea până la Grigore-vodă Ghica. Fiecare portret din acest romanţ este un tip: nu-l mai găseşti nicăiri, pentru că o societate ca a noastră, mai vârtos din această epocă, nu se mai găseşte nicăiri. Dinu Păturică, eroul care duce toată intriga acestui romanţ, este adevăratul tip al ciocoiului, care a făcut *marţ* pe toţi fanarioţii. Toţi zicem, când voim să aruncăm dispreţul nostru asupra vreunui laş, asupra vreunui mizerabil, asupra vreunui trădător: *ciocoi*! Aceasta o zicem, însă, ştiind, prin tradiţiune, că toate infamiile sunt proprii ciocoiului. Nimeni însă nu poate pronunţa acest titlu, în conştiinţă de lucru, dacă nu va citi *Ciocoii vechi* de d. Filimon şi nu va vedea, de la începutul şi până la finitul său, pe ciocoiul *Dinu Păturică. Ciocoii vechi* de d. Filimon este un romanţ istoric de moravuri, plin de acţiune şi foarte moral. D. Filimon a ştiut să se folosească şi să folosească şi literatura română, din vocaţiunea sa pentru cetirea obositoare a hrisoavelor, a cronicelor şi a tuturor actelor şi documentelor vechi din ţară.

Recomendăm cu osebire lectorilor noştri lectura romanţului *Ciocoii vechi* de d. Nicolae Filimon, ieşit acum de sub tipar.

Pentru că suntem la literatură, şi la literatura istorică, fiene permis să aducem aminte ministrului Instrucţiunii Publice, poetului naţional al literatoriului emininte D. Bolintineanu, că ar trebui să-i fie milă de atâtea documente istorice şi literare, cari aşteaptă şi ele epoca lor, spre a-şi arăta valoarea. Dacă o zicem aceasta, ne socotim în oarecare drept, pentru că mult am alergat şi noi, mult ne-am ostenit şi mult ne-am expus, spre a aduna de prin monastiri şi spre a smulge din ghearele călugărilor greci, lade întrege, închise cu genunchiul, pline de pergamente şi de documente de tot feliul.

Ne permitem să arătăm vechiului nostru amic, în toată conştiinţa noastră, persoanele pe cari le credem noi capabile a regula aceste documente, spre a putea să se folosească dintrînsele istoria şi literatura noastră. Aceste persoane sunt: dd.

Grigorie Manu, A. Odobescu, Nicolae Filimon, Hâjdău şi Brezoianu.

I-am putea clasa pe fiecare cu atribuţiunile lui proprii; dară ne mărginim a zice numai că d. Odobescu ar pune mult gust la aranjarea şi la ilustraţiunea acestei lucrări atât de importante.

Ne mai permitem a spune că, dupe părerea noastră, d. Valentineanu nu face de loc pentru asemenea treabă, şi că – dacă, din norocire, d-lui nu va face nici un alt rău decât numai acela d-a alege câteva acte dupe gustul său, pe cari să le tipărească într-o carte pe care a tipărit-o d. Teulescu pe când se afla arhivar al statului, fără să poată, cel puţin, a clasa aceste documente, nu a le comenta, fără să poată descifra măcar datele cele vechi, şi, trântind pe ici-pe colea câte un *Foame Cantacuzin* – dacă, zicem, d. Valentineanu nu ar face nici un alt rău mai mare decât răul care a făcut d. Teulescu, ar fi o crimă, şi, negreşit că această crimă ar fi o nenorocire care nu s-ar putea imputa numai inocenţei d-lui Valentineanu.

Trebuie neapărat înfiinţată o comisiune serioasă alcătuită de cinci membri competinţi spre regularea acestor comoare descoperite, dară necercetate încă. Această comisiune apoi să facă parte, de drept, într-o societate istorică întinsă, la care să fie chemaţi toţi românii, toţi filo-românii cari au dat probe că s-au ocupat de istoria românilor.

Ne trebuie neapărat o istorie care să merite şi să fie tradusă în toate limbele europene şi aşezată în toate bibliotecele publice ale Europei.

Când pretindem locul ce ni se cuvine între naţiunile europene, trebuie să ne înfăţişăm Europei cu titlurile noastre. Nu s-a făcut o schimbare de minister, de când am intrat în ţară, să nu repetim, arătând ruşinea ce simte un român în conversaţiune cu oamenii luminaţi ai Europei, când îl întreabă unde poate afla istoria acestei naţiuni atât de întinsă – care joacă un aşa mare rol într-un şir de câţiva seculi, care se pretinde de o origine atât de nobilă – şi este silit să-i spună că ar putea afla câte ceva prin istoriile Turciei, ale Austriei, ale Rusiei, ale Poloniei ş-ale

Ungariei. Cine n-a simţit umilinţă când i s-a adresat vreun învăţat, vreun limbist european să-i ceară un dicţionar, un vocabular, o gramatică română, şi a fost silit să răspunză: dicţionar român, vocabular român nu avem; gramatică nu ştim pe care să recomendăm, căci avem vreo cincisprezece cari nu se acord între dânsele şi dupe cari scriu numai aceia cari le-au făcut?

Am repetit acestea cu toată ocaziunea; am cerut dicţionar român la toţi miniştrii Instrucţiunii Publice, şi nu ne îndoim că, în această mare epocă a României, limba română îşi va aduna capitalul şi-l va înregistra într-un dicţionar. Este destul pentru un ministru al Instrucţiunii Publice, în starea noastră literară actuală, să poată zice: „În ministeriul meu am pus bazele unui dicţionar român care lipsea cu desăvârşire". Iară cât pentru gramatică, nu putem cere imposibilele: o gramatică nu se va putea fixa decât numai dupe o înţelegere între toţi literaţii eminenţi români, de pe oriunde se vor afla, adunaţi în societate ad-hoc. Un ministru n-ar putea face aceasta; el ar putea-o provoca numai. Un dicţionar însă s-ar putea face şi numai prin stăruinţa ministrului; n-ar cârti nimeni, suntem încredinţaţi, din nici o stare, din nici o profesiune a naţiunii române, dacă s-ar cheltui de la 20 până la 30 mii galbeni pentru facerea unui dicţionar român, după care apoi să se tragă vocabularii cel puţin pentru toate limbele neolatine.

Buciumul,
1864, nr. 241 (10/22 VI).

[MISIUNEA POEZIEI]

La Iaşi apare o foaie literară, *Convorbiri literare*. Nr. 1 a fost scris cu îngrijire. Nr. 2 nu mai este o critică, este o diatribă. Nu am fi zis nimic dacă acest nr. nu ar fi lăsat să se trade[1] o intenţiune de a lovi în persoane şi dacă criticul nu ar fi pus înainte o idee care tinde a face din poezie o artă cu care să petreacă boierii. Autorele din foaia literară, care are aerul de a urî politica, face politică.

Nu am vroi nicidecum să venim la chestiuni personali. Nici laudele, nici injuriile unei foi literare nu pot nici adauge, nici scădea meritul poeţilor şi artiştilor munteni, mai ales când artiştii au lăsat lucruri în urma lor, şi criticii nu au făcut încă nimic în viaţă; când junimea ce se prezentă la soarele vieţei cată să vină recomandată de modestie. Dar ţinem a aşeza aici un principiu cu totul opus aceluia al junei foi literare: *libertatea artii.*

Care este intenţiunea acestei foi literare? A vedea muzele române mărginite a cânta „*frunză verde, ochii leliţelor, pre Tunsul* şi pre *Jianul*“; a se restrânge în acel cerc de idei care ar face să petreacă paraziţii, să ofteze duducele amorezate, să cletene capul cu melancolie matroanele şi să adoarmă o societate întreagă, îmbătată de parfumul narcotic şi fad răspândit din atâta „*frunză verde*“. Era un timp când un domn român regulamentat striga unui poet liberal, cu ocaziunea poeziei lui domnul Tudor: „Nu scriţi poezie despre Tudor; tractaţi subiecte mai nobili, tractaţi pre *Jianul*, pre *Tunsul*“.

[1] *Trade* – trădeze.

Iată şcoala ce foaia sus-zisă vroieşte să învieze într-un timp când cugetarea trebuie să fie liberă! Nu vroiţi ca poezia să-şi întindă aripele asupra cugetărilor politice, filozofice, sociale; vroiţi să fie ceea ce sunt literele sub guverne despotice? ceea ce era poezia sub tiranul Policrate şi Pisistrate? ceea ce era sub regimul lui Căpitan Costache şi celebrul Urzică?

„Ah! mă doare!
Ce te doare?
Anima mă doare!
Pentru care floare?“

În această iarnă, într-o adunare literară, unde politica de clice se îmbrăcase cu mantaua poeziei, un orator literat strigă:

„Poezia a murit!
Poezia a murit!!!“

Pre urmă zice că Heliade, Alecsandri, Bolliac, Negruzzi, Bolintineanu scriu politică. Apoi, revenind răpede, strigă iară: *„Nu! poezia nu a murit*! şi iată pentru ce n-a murit“:... atunci citează următoarele versuri făcute de dânsul:

„Până când lifte spurcate
Ţara vă vor ancala[1]*?*
Până când târguri şi sate
Le vor fi de haimana?“

Noi am tăcut în faţă cu aceste curiozităţi, căci persoana care zicea astfel este un om pre care îl iubim, şi nu am văzut aici decât un cuis de animă[2] deşteptat în murmura unei propagande reacţionare contra libertăţii cugetării în litere.

---

[1] Probabil de la *caler* (fr.) – a maltrata.
[2] De la lat. *quis de anima*, cu sensul de „părere personală“.

Iată şcoala ce tinde a face din poezia română o salată de *frunze verzi*.

Dacă redactorii foii literare ar fi înflorit pre timpul când Heliade scrise frumosul său *Măceaş,* poezie politică, ei ar fi zis că Heliade a prostituat poezia, că poezia este moartă!

Nu cugetă însă naţiunea noastră astfel. Naţiunea română vroieşte ca poezia română să îmbrăţişeze toate simţimintele sale, aspiraţiunile ei naţionale, politice, sociale; suferinţele ei naţionale, politice, sociale; să fie răsfrângerea a tot ce simte ea, a tot ce speră ea, a tot ce sufere ea: să scrie pentru ea, iară nu pentru *leliţe*.

Numai astfel va citi pre scriitori.

Vroiţi o dovadă? ei bine, pre când voi vă plângeţi de naţiune că nu cumpără scrierile cu *apă cu zahar*, această naţiune devoară scrierile poeţilor pre cari voi îi ultragiaţi şi cari au prostituat poezia, dupe şcoala de care este vorba aici.

Noi înţelegem aceste ciudate rătăciri; ele sunt consecuenţa nefericită a unui tablou general ce se desfăşură sub ochii noştri de mai mulţi ani: matematici, devenind judecători; medici, devenind judecători; jurisconsulţi, devenind ingineri; militari, devenind prefecţi etc. Negreşit că şi oameni cari nu au scris două versuri în viaţa lor trebuiau să devină critici în poezie.

Expresiunea este literară; ideea este politică, şi ce politică!

Lovirea are forma literară; în fond se dă persoanelor pentru persoane.

Politica în poezie, astfel cum s-a manifestat, arată ca o formă mai puţin nobilă decât ziarele politice, ca să merite blamul şi ura înverşunată a diatribelor zise literare? Pentru ce nu lovesc decât în poezie? De ce cruţă ziarele politice? A! pentru că tot ce se scrie în ziare dispare a doua zi şi pentru că ceea ce se scrie în literatură are ceva viaţă mai lungă!

Vă este frică de adevăr! Vă temeţi de satiră!

Critica nu este permisă decât asupra ceea ce este formă; ideele sunt libere, inspiraţiunea infinită, vocaţiunea divină; aceste din urmă nu sunt supuse la examen. Obiectele poeziei sunt multiple; spiritul poetic este în contact cu trei lucruri diverse: umanitatea, natura şi Dumnezeu. Poezia se îmbracă în evenimentele istoriei, în pasiunile umanităţii, în spectacolul naturei şi în contemplarea puterii infinite. Poetul poate să întărite admiraţiunea, spaima, simpatia, să te facă să plângi sau să râzi; totul este a exprima *bine*. Acest *bine* singur se poate critica din punctul de vedere al regulelor aşezate de pedanţi sau din punctul de vedere al îmbrăţişării ce află în public.

Poezia nu poate trăi decât cu condiţiunea de a crea în alegerea şi adunarea elementelor ce-i sunt date şi a aspira la concepţiunea unui ideal a cărui realizare o precurmă. Cum poezia dară ar fi creatoare, cum ea ar concepe un ideal cu intenţiunea de a-l realiza, când această poezie ar fi redusă să vegeteze între *frunză verde*? să lâncezească cântând ochii cei negri şi cei albaştri ai duducelor? când ea nu ar face nimica nou şi ar călca pre urmele deja bătute, tămâind pre puternicii zilei, imitând sau copiind? Acea poezie care n-ar răspunde la simţimintele poporului s-ar izola de popor, de naţiune, şi ar pieri.

Nu înţelegem amărăciunea cu care loviţi unele persoane. Să ne închipuim că sunteţi zei; că cu un articol în ziar veţi răsturna pre Heliade, Alexandrescu, Bolintineanu, Bolliac şi alţii, şi veţi face pre români să crează că ei au degradat poezia. Foarte bine! Dară atunci ce veţi pune în loc? aţi scris voi ceva? Nu! Luaţi orice număr din *România literară* şi comparaţi cu nr. 2 din foaia literară ce naşte acum; vă veţi mira de diferenţa ce există între una şi cealaltă, şi nu veţi crede că cea din urmă foaie este venită la viaţă cu 20 de ani în urma celei dintâi. *România literară* creează prin bucăţi de marmură templul poeziei; foaia

literară de astăzi nu face decât să dărâme templul. În dărâmare înţelegeţi progresul literaturei, domnii mei?

Nu, juni poeţi români! nu vă lăsaţi a vă încredinţa că poezia nu este alt decât a spune *frunză verde*, că politica este un venin omorâtor al vieţei. Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimelor, mizeriilor şi măririlor umanităţii; de a înălţa adevărul, dreptatea; de a nobila libertatea; de a se coborî în anima poporului, a căuta durerile lui, lacrimele lui; a fulgera pre apăsătorii lui cu fulgerul muzei, de a-i da curagiu şi energie, de a cere progresul, de a lupta spre a împinge neamul omenesc către ursite mai ferice; de a răzbuna o patrie când ea geme în prada apăsătorilor; este un puternic ajutor al moralei şi al civilizaţiunii, un inamic teribil al barbariei, al arbitrariului. Amar acelora cari deturnă poezia din calea ei şi vor să o facă instrument al moliciunii sufletelor, al depravaţiunii animei! Aceia nu şi-au cunoscut misiunea lor.

Trompeta Carpaţilor,
V, 1867, nr. 505 (30 III/11 IV).

LITERATURA ŞI LIMBA

Ne plângem de ce publicul nu mai ceteşte foile şi cărţile româneşti.

Nu se mai scrie româneşte. Vedeţi gazetele politice, literare, discursurile deputaţilor, proiectele de legi, tot ce se scrie încă, dacă aceste lucruri sunt scrise în limba română; dacă această *româno-franceză* o mai poate înţelege publicul român! Autorii singuri cetesc ce scriu, şi de multe ori ei însuşi nu înţeleg ce au scris ei însuşi. Biata limbă a părinţilor noştri este astăzi ceea ce era sub fanarioţi, atât că atunci era înecată de vorbe grece, şi astăzi este înecată de vorbe franceze. Zgârietorii de hârtie, sau în dominul politicei, sau al literaturei şi altele, nu mai fac decât să ia toate vorbele franceze şi să le pună o coadă românească. Icoană a spiritului de astăzi! Ei n-au învăţat limba românească. În şcoale nu se mai învaţă; profesorii ei însuşi nu o ştiu. Apoi este mai lesne să pui o coadă românească la orice vorbă franceză găseşti. Întâi că exprimi idee străine, ceea ce îţi dă dreptul a scrie chiar când nu ai şti, şi al doilea că toate neroziile ce poţi să spui, prezentate publicului sub o formă pre care el n-o înţelege, poţi să-ţi treci lipsa de idee sau să acoperi nedibăcia celor ce vrei să zici.

Ascultaţi, dragii mei cetitori români, ce zice o foaie românească şi literară din Iaşi, *Convorbirile literare*, prin vocea unuia care laudă pre d. *Titu Liviu*[1], nu autorul cel mare latin, ci pre un altul, contimpuran din Iaşi.

„Eldorado misterios, obiect etern de dispute, de dubiu. Etatea, sexul, temperamentul, regimul, climatul exercită

[1] Maiorescu.

influenţă pre moralul indivizilor. Stabilind în sistemă solidaritatea organologicei şi cranoscopiei, subordonată moralului la condiţiuni fiziologice determinate.“

A înnebunit lumea! A înnebunit lumea!

Nu este lucru de râs, o! români, să cetiţi voi în limba voastră românească aceste vorbe transportate din cărţi străine, cu coade româneşti?

Ei bine. Ceea ce este cu limba este şi cu politica. Românii nu mai sunt români în acea clasă care se zice: *inteligentă*. Poporul nu mai înţelege această limbă a veneticilor; nu mai înţelege nimic în literatură; nu mai înţelege legile făcute de oamenii cari nu au alt merit decât să traducă rău din limba franceză într-o limbă păsărească şi să nu înţeleagă nici chiar ei ce traduc.

Toate aceste idee ce se exprimă cu vorbe străine se pot zice cu vorbe române… dară cei chemaţi la aceasta nu scriu limba română. Şi dacă ar scri româneşte spre a fi înţeleşi, le-ar ieşi arama, li s-ar vedea sărăcia ideelor şi bunului-simţ.

Mai-nainte, chiar prin mahalale, se aflau cocoane bătrâne a cărora convorbire era plăcută, în limba ţărei – ştiau ce vorbesc, ce gândesc, ce simt; te încântau. Tot era natural, românesc. Astăzi auzi aceste tipuri şi ţi-e milă: insuflă ridicul din pricina vorbelor străine ce întrebuinţează şi nu le înţeleg, şi nu mai exprimă ideea lor. Cu o vorbă pre care nu o înţeleg exprimă o idee cu totul alta de ceea ce voiesc. Ceva ce face a râde: *etatea vârstii mele, desirul şi dorinţele noastre, inveată autonomia; are la animă minister,* în loc de *mister* etc.; *pardonaţi, domnule, pasiunea este o patimă; are spiritul plin de duh* şi alte expresiuni ce vădesc o societate în prada ignorenţei şi ameţelei, înainte-mergătoare ale pieirii societăţii.

Scriitorii chiar, care n-au idee de logică, de facultăţi, de simţuri, cari, scriind, amestecă unele cu altele, pun rezonul în animă, sentimentele în cap. Din cap, animă, cuvânt, sentimente, cugetări, fac o ciorbă.

Astfel este cu politica, cu şcoala, cu artele, cu meseriile: ignorenţa pretutindene dând mâna pretenţiunii cei mai neruşinate. Nu este nimic corect, nici politica, nici legile, nici literele, nici artele, nici chiar nenorocita tipografie ce nu scoate o coală fără a face greşele neiertate! Şi cu toate acestea sunt oameni cari găsesc toate bune şi admiră pre cei ce le fac. „*Un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire*."[1]

Era o hotărâre a se scoate din limbă toate vorbele slave. Regula nu s-a urmat. Se scot vorbele latine românite şi se înlocuiesc cu vorbe franceze. Împinşi de ignorenţă sau pedantism, încet-încet nu vom mai scri, nici vorbi româneşte, ci vom lua toate vorbele franceze şi le vom pune coadă românească.[2]

Vântul bate la străinism. Luăm tot ce are străinul rău la dânsul.

Naţiunea română va rămâne o naţiune de aborigeni[3], învinsă de străinii călcători, şi va pierde şi datinele, şi religia, şi limba, şi istoria. Una din cauzele acestui rău este în şcoale. Şcoalele nu dau instrucţiunea cerută nici cât da altădată colegiul „Sântului Sava".

Şcoalele sunt o chiverniseală pentru câţiva favoriţi ai guvernului; şi un mijloc de guvernământ astăzi. Simţimântul naţional s-a parodiat, limba română se parodiază.

Cât pentru poezia română, atât ideea cât şi forma, a rămas încă ce au voit să facă din ea câteva talente înainte de 1848.

[1] „Un prost va găsi totdeauna un mai mare prost care să-l admire" *(fr.)*
[2] Aversiunea lui Bolliac împotriva franţuzirii limbii dovedeşte o poziţie foarte înaintată în problema evoluţiei şi formării limbii române literare. Este exagerată, însă, atitudinea sa de aprobare a tendinţei de artificializare a limbii, manifestată în cadrul curentului latinist, care consta în eliminarea tuturor cuvintelor nelatine din vocabular, în special a slavonismelor.
[3] *Aborigen* – băştinaş, neaoş.

Acum nu se mai observă nimic. Nu vom vorbi de idee: aceasta vine de la Dumnezeu, şi când se închide cerul, ideele se sleiesc. Forma este nesuferită. Nici o regulă, nici o logică, nici ritm, nici măsură, nici eleganţă, nici graţie.

Ne veni de la Iaşi traducţiunea lui *Othello*. Să vedem ce este această traducţiune. Este ea dupe textul englez? ne îndoim. Am avea de criticat multe lucruri în privinţa fondului; dară noi credem că o traducţiune nu poate fi credincioasă niciodată. Nimic nu se poate traduce. Cu toate astea a traduce în versuri este şi mai neputincios.

Şi iată cum:

Traducţiunea română	*Textul ei*
Dar iată şi Brabantio cu marele Othello.	Iată vine Brabantio şi viteazul maur.
O, fiica mea!	Fiica mea! O, fiica mea! (nu mai este tot aceea).
Batjocorită este, răpită şi sedusă.	Mi-a silit-o, mi-a răpit-o, mi-o corupt-o. (*batjo- corită* nu este literar).
Căci nu putea natura, fiindcă nu-i lipsită, nici oarbă, nici *netoată*.	Căci natura nu este nici greşită, nici oarbă, nici scutită de simţ. (Vorba netoată de unde a luat-o traducătorul? A cunoscut pre netoţi? maurul nu-i cunoştea).

Această desfigurare a lui *Othello* urmează, nu numai pre toate paginele, dar o găseşti în toate rândurile. Nu mai este *Othello* al lui Shakespeare. Dară să vorbim de formă. Traducţia este în versuri nerimate sau albe, cum ne-au dat un exemplu Aristia şi Heliade. Însă nu versuri regulate, ca ale celor doi din urmă; versuri neregulate de 13 silabe, cu emistih; finele întâiului emistih este: când o

silabă accentuată, când plană; astfel este şi finele de la emistihul al doilea, contra regulei. Măsura de multe ori este neexactă şi accentuarea falsă. Două silabe accentuate, una lângă alta, în loc ca cea accentuată să urmeze totdauna pre cea plană sau cea plană pre cea accentuată. Această rădică armonia versurilor şi face ceva ce nu este nici proză, nici versuri, şi cu totul străin în natura limbei române, a cărei poezie cată să fie o muzică, chiar în tragedie. Versurile nu se mistuiesc; rămân în gât. *Othello* nu este încă tradus în limba română.

Păcătuirea cu vorbele franceze aici este desfrânată până a nu se mai înţelege ce a vrut să ne zică. Traducătorul nu este poet. Şi l-am ruga a traduce în proză, căci, pe lângă toate aceste abateri de la regulă, ghicim că are sarea scriitorului în proză.

Acest abuz de versificare este întins astăzi. Sunt oameni cari scriu în versuri fără să cunoască regulele lor, ca cei ce fac politică fără să ştie ce este politica! Nu este aşa, domnule Cârciumărescu?

Autorul lui *Erotocrit*, al lui *Longe-Bardo beţivul*, al lui *Arghir crăişorul*, al lui *Alexandru Machedon*, ce se bătea cu racii, Anton Pann, Momuleanu, Pralea şi alţii sunt cei mai cunoscuţi în popor, căci au ştiut a vorbi publicului în limba ce el o înţelege, în sentimentele de pre malul Dâmboviţei, nu de pre malul *Senei* şi al *Tamisei*. Ei au avut puţin şi poate prost a spune, dară au spus astfel cât tot ce au zis a fost înţeles. Pre noi, cari avem mai multe a zice decât ei, nu ne înţelege nimene, căci scrim în limba păsărească, ca să nu fim înţeleşi.

Trompeta Carpaţilor,
VI, 1868, nr. 621 (7/19 IV).

ARTICOLE POLITICE

[APĂRAREA REVOLUŢIEI]

Revoluţia noastră este ameninţată şi braţele ce ar trebui să o sprijine o părăsesc. Suntem ameninţaţi de invazii streine chiar în Capitală; şi cei ce jur în toate zilele în Câmpul Libertăţii că vor apăra Constituţia cu sângele lor s-au obosit ca libertatea în mijlocul muzicilor. Nu, fraţilor! O libertate aşa de ieftină luată nu poate avea rădăcină, nu poate trăi multă vreme. Libertatea este ca o femeie frumoasă şi mândră ce nu se dă curtizanilor ei decât numai atunci când îi vede făcând sacrificiuri mari pentru dânsa. Libertăţii nu-i e destul numai muzicile, tobele, invocaţiile şi proclamaţiile pompoase; îi trebuie hotărâre, statornicie şi sânge. Când ne-am sculat, n-a crezut nimini din noi că vom ajunge până aci. În sfârşit, din fatalitate în fatalitate, izbutirăm să împlântăm în toată România stindardul libertăţii, fără să întâmpinăm împotrivire. Ajunserăm să gustăm din rodul libertăţii fără multă osteneală, şi crezurăm, ca fatalistul, că dacă o vrea Dumnezeu vom fi liberi, iar dacă nu, vom rămânea iar în sclavie; sau făcurăm ca trândavul ce, lungit sub păr, zicea scurgându-şi ochii la o pară frumoasă: „Pică, pară, pică, că daca îi pica, aşa te-oi mânca, dacă nu îi pica, acolo îi şedea".

Amară ne va fi soarta în sclavia Regulamentului[1], după ce am gustat din delicele libertăţii, şi eternă va fi mustrarea

[1] Aici, ca şi în alte articole, Cezar Bolliac se referă la Regulamentul Organic, care, deşi a avut merite sub raportul organizării administrative a Ţărilor Române şi pregătirii Unirii, a constituit – cum spunea Marx – „un codice al muncii de clacă", întărind puterea boierilor, deci asuprirea maselor.

de cuget a acelora ce ne-au condus până aci, dacă ne vor părăsi mai înainte de a cerca şi cele din urmă mijloace pentru susţinerea suveranităţii ce ne-au dat, dacă, mulţumiţi de gloria că numele lor au fost câteva zile în gurile unui popol întreg, vor prefera a trăi spre a dormi pe nişte lauri atât de ieftin dobândiţi, decât a închide ochii ca adevăraţi eroi, spre a-i deschide ca să contâmple eternitatea cu o frunte demnă de cauza cea mare a libertăţii căria s-au proclamat de campioni!

E vorba astăzi de viaţă şi de moarte, de viaţa a două milioane şi jumătate de oameni, care viaţă va învia o naţie întreagă de opt milioane, şi de moartea acestor două milioane şi jumătate, care moarte va omorî această naţie întreagă, şi va face România mormântul poate numelui de român. Fost-a oară scris ca românul, ce zăcu atâtea secoli într-un somn atât de greu, să-şi dea cea din urmă suflare chiar în ziua când dete simptome de viaţă? Să moară chiar în mâinile acelora ce-l deşteptă? Dacă deşteptarea aceasta fu moartea, dacă numele lui nu se auzi în Europa decât numai ca să rămâie o hulă în gurile celor ce au simpatizat cu dânsul, ca o batjocoră în gurile tiranilor, atunci mai bine, de trei ori mai bine să fi murit România în litargia ei, pă nesimţite şi fără a mai face să se vorbească de dânsa.

Dar nu, tot mai e de sperat că dacă trădarea nu va fi la mijloc, România nu va pieri. Ea este belă, şi frumuseţea ei a interesat Europa întreagă. Suzeranul ei a recunoscut-o liberă şi a pus-o cu dânsul la masă. Marea Britanie, Austria, Prusia, Grecia i-au dat vizite formale, şi locotenenţa domnească-i sprijină tronul subt eliţii a două milioane şi jumătate de alegători. Sublimul suzeran ce a luat-o subt marea sa egidă nu va suferi nici o pată pe diadema ce i-a pus solul şi cumnatul său… Franţa, libera Franţă va saluta şi va întinde mâna elevii sale care nu ştiu să profite atât de

bine, şi s-o imite până şi în defecte. Nu, belă Românie, vrăşmaşii tăi chiar te privesc cu drag în avântul tău ce îţi luaşi. Prietenii şi fiii tăi, toţi două milioane şi jumătate, jurară pe sângele lui Crist şi pe sânta *Evanghelie* să te apere şi să te ţie liberă, luptându-se pentru libertatea ta *până la cea din urmă a lor picătură de sânge*. Acest jurământ s-a auzit în cer şi a făcut ocolul lumii. Conductorii tăi au conjurat aceasta când te-au deşteptat din litargie şi numele de trădător şi de sperjur nu sunt numele ce îşi vor alege liberatorii tăi.

Popolul suveran,
I, 1848 nr. 23 (30 VIII).

[VIN TOATE NAŢIILE]

Din zi în zi ungurii se întăresc şi trag simpatiile naţiilor ce înving. Sistemul de terorism ce auzeam c-ar fi având s-a întors astăzi într-o blândeţe şi toleranţă de necrezut, încât biruitorii se recunosc astăzi de către români şi saşi de fraţi adevăraţi, cu care trebuie să combată pentru salutarea comună împotriva iadului tiraniei. Armia ungurească devine astăzi o altă cruciadă în contra barbariei şi Ungaria locul unde se luptă monarhia cu democraţia. Aci nu mai e vorba de Ungaria şi Austria, aci e vorba de libertate şi de tiranie. În această cruciadă vine polonul, românul, italianul, croatul, dalmatul, toate naţiile din pomelnicul acela ce lungeşte titlurile coroanei austriece; toate naţiile adormite sub neagra şi palida egidă morfeică a gârbovului şi slăbănogului moştenitor al cezarilor; vin toate naţiile amorţite de gerul nordului, sângerânde de cnutul ţarului, îşi dau mâna, se înţeleg în acea limbă de lacrămi şi de durere şi pornesc în numele domnului să învingă satanii sau să moară, spre a nu mai suferi în robie. Am văzut, am văzut cu ochii mei mai mulţi soldaţi muscali şi nemţi fugind din rândurile tiranilor şi aruncându-să în braţele maghiarilor, spre a combate pentru libertate. Nu, nu este nici o naţie ce nu merită libertatea; germul simtimentului libertăţii este înnăscut cu omul ca şi simtimentul zeităţii; printre ignoranţa cea mai mare şi printre corupţia cea mai desăvârşită, acest simtiment divin trebuie să se ivească.

Veniţi, veniţi, fraţilor, în simtimentul acesta de libertate! E dulce şi nobil să combatem pentru cauza cea mare a

libertăţii! Veniţi, veniţi, românilor, toţi, ca să nu rămâie o pată aşa de urâtă pe o naţie atât de frumoasă, pe un nume atât de glorios! Nu e timp de tocmeală; noi nu suntem simbriaşi care să vindem cu dramurile sângele nostru la cel ce ne va da mai mult pe dânsul; suntem o naţie căzută, zdrumicată, uitată de lume în durerea şi nenorocirea noastră, şi avem să ne batem pentru a da simptome de viaţă, pentru a ne recomanda, pentru a ne răzbuna împotriva idrelor ce ne munceşte de secoli. Nu, fraţilor, nu e timp de calcul şi de tocmeală; tiranii se bucură şi vor să prelungească această neînţelegere între noi. Să nu mai tocmim vulpea din pădure; să nu ne mai certăm pe ceea ce nu are nimeni dintre noi. Veniţi să punem braţul cu toţii, toate naţiile apăsate şi strivite, spre a răsturna idrele înfuriate în agonia morţei, să ne redobândim puterea pierdută, şi apoi, apoi atunci vom sta să împărţim frăţeşte rodul luptelor noastre, dând fiecăruia partea sa, potrivit cu zelul şi vrednicia ce a arătat.

Espatriatul,
1849, nr. 5 (15 IV).

MOZAICUL SOCIAL

> „Magistratul, militarul, eruditul, muncitorul, comersantul sunt împreunaţi numai pentru că unii strivesc pe ceilalţi fără împotrivire; unirea lor, dacă aceasta merită ast nume, nu mai este concordie şi conformitate de voinţe; este o grămădire de cadavre îngropate unele peste altele.
> Cine zice *clase* zice opresiune, privilegiu, coaliţie de egoisme."
>
> *E. DUCLERC*

Ţara Românească a fost totdauna o ţară ce a diferit de toate celelalte ţări din lume.

Între Orient şi Occident, lângă marea cea mai capricioasă, între munţii cei mai variaţi, înconjurată de fluviul cel mai impetuos şi brăzdată de atâtea râuri, fiecare cu deosebit caracter, şi-a făcut şi şi-a păstrat o climă schimbătoare dar proprie, care nu se aseamănă cu a nici unei alte ţări: dă geruri în iulie şi năbuşeli în ghenarie; când o iarnă de Siberia, când o iarnă de Italia; dă rouă toamna şi brumă primăvara; când plouă cu lunile până şi broaşte şi peşti, când usucă apoi pământul până subt rădăcina plantelor; naşte vijelii turbate şi cutremure mari, care dărâmă clădirile; suflă tot într-un timp şi cu austrul, şi cu crivăţul, şi bate lumea cu pietre ca pumnul, din senin.

Prin influinţa astei clime extraordinare, Ţara Românească produce, atât în regniul inorganic al naturei, cât şi în regniul organic, speţii şi varietăţi ce nu le mai dă nici o altă ţară…

Natura este atât de minunată în legile ei, încât, când pune un sigiliu pe un tărâm, orice se va produce pe acel tărâm, tot o să se raporteze, atât în fizic cât şi în moral, la sigiliul ce a pus ea tărâmului aceluia.

Până şi societatea acestei ţări a trebuit să se formeze leit pe acelaşi tip. Câtă osebire este între munţii cei râzători ai noştri, care sunt mai presus de orice miasme şi epidemii grele, şi între mocirlele bălţilor Dunării şi ale lacurilor sărate ale Mării Negre, unde se nasc frigurile şi insectele înghimpătoare, tot atâta osebire este şi între deliciile şi fericirea saloanelor din Bucureşti, unde nu-ţi tulbură beatitudinea nici o îndatorire, nici o grije, şi între afundele bordeie de ţară, unde grindină bicele şi apasă nevoile de tot felul, fără nici o compensare; şi, prin câte regiuni trebuie să treci ca să ajungi din acest purgatoriu afund al bălţilor, în paradisul Carpaţilor, tot prin atâtea trepte sociale ai să te urci până să ajungi din mizeria bordeielor româneşti în splendoarea saloanelor boiereşti.

E cu putinţă! până şi chiar politica şi diplomaţia a trebuit să păstreze totdauna astei ţări stilul fatalului sigiliu ce i-a împlântat natura!

Destinul ei, de când ţine minte istoria, a fost să fie între barbarie şi civilizaţie. Mai civilizată decât Occidentul şi mai barbară decât Orientul în depărtata vechime; mai barbară decât Occidentul şi mai civilizată decât Orientul astăzi, a fost bariera barbarismului în timpii romani, teatrul luptei între civilizaţie şi barbarism în mediul ev şi apărătoarea civilizaţiei creştine, amerinţată de barbaria otomană, pe la începutul seculilor moderni…

Ea păstrează de mai bine de două mii de ani caracterul blând, leal şi ospitalier al patriarhilor ei, a păstrat şaptesprezece secoli sclavia importată prin concuista romană şi păstrează încă rămăşiţele servagiului din evul mediu.

Într-însa numai se poate vedea întocma costumuri descrise de Ovid acum două mii de ani, sculptate în reliefuri acum o mie şapte sute cincizeci de ani, alăturea cu tot ce produce mai nou, mai fantastic, mai aerian geniul parizian de astăzi şi modele Câmpiilor Elisiene; carul neschimbat al dacului alături cu cea mai elegantă caleaşcă, cu fapta de meşter a lui Branmayer[1].

În ea numai, ca nici într-o altă ţară, în nici un period istoric, se împarte societatea locuitorilor pământeni şi omodocsi în *şaptesprezece clase* sau caste, fiecare cu denumirea ei, cu calitatea sa proprie în bazele Constituţiei, înaintea legilor şi-naintea prejudiţiilor sociale. Din aste clase, sunt unele cu drepturile, prerogativele şi privilegiurile lor numai, fără nici un fel de îndatorire: nici să apere patria în contra invaziilor, ca nobleţa mediului ev, nici măcar să deservească altarul ca nobleţa antică; altele cu îndatoririle a plăti toate contribuţiile, a duce toate greutăţile statului şi ale claselor de mai sus, fără să se bucure de nici un fel de drept; şi altele iară, între cele de sus şi între cele de jos, fiecare în treapta sa respectivă, se bucur toate oarecum de câte un privilegiu oarecare, pentru oareşice îndatoriri în parte.

Ca să se observe în diferite condice ale legislaţiei noastre nuanţele conforme cu trăsurile distincte a fiecăria din aste clase în constituţia actuală a ţării (Regulamentul Organic), ar trebui să se scrie în drept încă pe cât s-a scris de când şi-a închipuit *Manu* indianul o condică de legi, în care s-a osebit pentru întâia oară o societate în castă, până la *Condica Napoleon*, în care s-au confundat iarăşi clasele societăţii înaintea legilor.

Spre a deseca însă această societate atât de bălţată şi a examina fiecare din părticelile ce compun ast *mozaic social,*

[1] Constructor de trăsuri din acea vreme.
[2] Autorul are în vedere aici grupuri sau categorii sociale.

trebuie meditare; să meditām dar, căci istoria constituţiilor va ţine socoteală de ast articol.

Mediul ev nu se mai reprezintă astăzi prin nici un alt stat în Europa creştină decât numai prin statul Ţării Româneşti.

Şaptesprezece clase sociale[2], fiecare cu denumirea ei proprie, cu calitatea sa proprie şi cu drepturile şi datoriile ei distincte înaintea legilor şi în condica ocultă a societăţii sunt foarte pronunţat despărţite înaintea legilor politice, municipale, civile, comerciale, criminale şi corecţionale. Aceste şaptesprezece părţi, de naturi şi calităţi diverse către societate, de corp către corp şi de individ către individ, după *căderile* fiecăria brasle, fiecăria clase din breaslă, fiecăruia rang din clasă şi fiecăruia individ din rang, compun *mozaicul social* ce analizez, căruia n-am putut găsi un nume mai propriu. Acestea dar se împart în genere în cinci brasle mari care s-ar putea zice regniuri[1], dupe natura lor, şi regiuni sociale, dupe căderile lor: brasla călugărească şi preoţească, care face un stat în parte, brasla boierească, care pluteşte peste celelalte, brasla negustorească şi a meseriaşilor în corporaţii, care se bucură de oareşicare drepturi, brasla plugarilor ăcareî singură sprijină tot statul pe grumajii ei şi brasla ţiganilor care, dezrobită de curând, nu şi-a aflat încă locul. Să lăsăm brasla călugărească, care face un stat spiritual în parte, deşi această braslă se bucură de imense drepturi politice în constituţia noastră, deşi domină toată viaţa civilă a societăţii întregi, deşi nu are un rol important în legile criminale, şi să vedem numai subdivizarea celorlalte patru brasle în clase, precum şi resubdivizarea claselor braslei boiereşti în ranguri, fiecare cu căderile şi precăderile lor.

1. Înălţimele-lor domnii şi luminăţiile-lor beizadelile.

[1] Termenii *breaslă* şi *regn* sunt impropriu folosiţi pentru: categorii sau grupări sociale.

2. Întâia clasă de boieri şi întâiul rang: excelenţiile-lor baş-boierii şi banii mari cu căderea a ocupa posturile de prezidenţi ai Statului administrativ extraordinar şi ai Înaltei curţi şi să-şi încarce cu cusături de fir galben hainele pe guler, pe piepţi, pe spete, pe poale şi pe mânici, cât or putea să ducă, să puie lampasuri de fir galben de o palmă lăţime pe pantaloni albi, să poarte sabie, pinteni şi câţi fulgi albi vor pofti la pălărie. Excelenţiile-lor marii vornici, marii logofeţi ai Dreptăţii, marii spătari şi marii logofeţi ai Credinţii, cu ceva mai puţine firuri albe în loc de galbene. Din astă clasă numai se aleg domnii, se numesc miniştrii şi se compune Divanul Înalt.

3. A doua clasă de boieri de întâiul rang: dumnealor marii vistieri, marii postelnici, vornici de poliţie şi alţii, cu ceva mai puţine firuri, tot albe, şi cu mai puţini fulgi pe pălării, ocupă câteodată şi ministerurile, şi foncţiile omonime cum şi Curţile civile, criminale şi jumătate Curtea Comercială, cum şi postul de director al Ministerului din Întru. Aceste două clase compun clasa de boieri de întâiul rang, care sunt toţi alegători şi de ales la Obşteasca Adunare extraordinară şi ordinară, fără să li se ceară a fi proprietar de ceva sau a fi fecior de boier. Rangul său îndeplineşte toate.

4. Întâia clasă din a doua clasă de boieri: dumnealor marii cluceri şi marii paharnici, cu firuri tot albe, dar foarte mult reduse, tot cu pantaloni albi, dar cu foarte înguste lampasuri, şi tot cu pinteni, fără fulgi. Pot ocupa posturi de directori de ministere afară de director al Ministerului din Întru, unde trebuie să fie cel puţin un agă. Ocupă secţiile departamentelor această clasă şi poate aspira la cârmuiri şi la prezedenţii de tribunaluri de întâia instanţă şi poate şi până a fi membri ai Curţilor din Craiova.

5. A doua clasă din a doua clasă de boieri: dumnealor serdarii, pitarii şi conţopiştii, cu prea puţin fir galben şi fără pantaloni albi, fără pinteni şi fără fulgi, infanteria cava-

lerilor, cum am zice. Ocupă mesele secţiilor din departamente şi aspir la posturile de întâia instanţă, de procurori la aceste tribunaluri şi de secretari de cârmuiri, ajutori, registratori, poliţari, şcl., şcl.

Aceste două clase care compun clasa boierilor de al doilea şi al treilea rang se bucură şi ele de drepturi politice: adică a fi alegător de deputaţi la Obşteasca Adunare extraordinară şi ordinară, de vor avea cinci sute stânjini moşie nezălojită, cu clăcaşi pe dânsa, şi a fi ales, dacă, pe lângă astă proprietate, va avea şi calitatea de *fecior de boier*. Ele sunt totdauna în dispută pe un drept onorific: cea întâi va să fie singură clasa de boieri de al doilea rang, şi cea din urmă clasa de boieri de al treilea rang: iar cesteilalte-i vine mai bine să se confunde cu ceilaltă şi să fie toţi boieri de al doilea rang.

6. Întâia clasă de boiernaşi: boieri de neam, singura nobleţă ereditară în Ţara Românească. Aci numai se mai găsesc odrasle din vechea nobleţă ce se luptă cu streinul şi nu caută de ce-i e cojocul, deşi ar fi fost de şapte palme în frunte, când acesta ar fi cutezat să-i calce moşia (patria, moştenirea).

Acea nobleţă naţională ce nu s-a decorat cu altă decoraţie de la strein decât cu sângele lui; această nobleţă este scutită de bir şi de bătaie, are dreptul să voteze în alegerile de subtcârmuitor, dacă va avea proprietate teritorială. Cu tot respectul pentru străbunii boierilor de neam, trebuie să spunem că ereditatea dumnealor este un princip eterogen cu totul în statul român.

7. A doua clasă de boiernaşi: postelniceii, întru toate drepturile, întocmai ca boierii de neam, dar a căror nobleţă merge numai, ca a boierilor, până la fiu.

8. A treia clasă de boiernaşi: manzâlii, cu toate privilegiurile celor dintâi două clase de boiernaşi, afară de scutirea de bir; ba încă, spre o distincţie de către birnici, plătesc o dată jumătate dajdia birnicilor. Ereditatea nobleţei

acestora este iară un lucru cu totul extravagant: dacă fiii lor nu-şi vor cere înnoirea nobleţei părinteşti în persoana lor în termen de şase luni de la însurătoarea lor, pierd dreptul a o mai cere şi intră la bir.

9. Cei ce exersează profesii (altădată: oameni cu deosebit caracter) au privilegiul a-şi exersa profesia şi a nu plăti nimic; despre ale bătăii însă nu se coprinde nicăiri că ar fi excluşi la împrejurări.

10. Clasa întâia de neguţători – plătesc patentă de întâiul clas şi au drepturi municipale, dacă vor avea proprietăţi în oraşe.

11. Clasa a doua de neguţători – plătesc patentă de rangul al doilea şi se bucură de aceleaşi drepturi.

12. Clasa a treia de neguţători – plătesc patentă de al treilea rang şi se bucură de aceleaşi drepturi.

13. Clasa corporaţiilor – fiecare dintr-însele cu osebite nuanţe de drepturi municipale, neapărate însă de pedepsele defăimătoare. Astă clasă face iarăşi un fel de stat ocult împărţit în diferite corpuri, fiecare cu statutele şi regulamentele lor. În aceste corpuri se conservă principiul reprezentativ bazat pe alegere. Tot în această clasă trebuie să pun şi pe ambele *obşti* de izraeliţi cu anomalia gabelilor[1].

14. Clasa birnicilor – cu îndatorire a plăti tot, a face toate greutăţile statului regulate şi neregulate, bucurându-se de un singur privilegiu: să nu poată fi bătut de către subtcârmuitor în pricini mici corecţionale decât numai până la douăzeci şi cinci nuiele deodată, şi acele nuiele să nu fie mai groase de un deget. De câte ori însă se poate repeta pe zi această operaţie, legiuirea a uitat să prescrie. Celelalte

[1] *Gabelă* – impozit pe sare.

[2] Legiuirea din 851 a schimbat numirea de *juraţi*, pentru că se apropie prea mult de *juri*, în *deputaţi*, care n-are nici un înţeles analog cu natura juraţilor *(n. a.)*.

feluri de bătăi sunt abuz, şi aci vorbim numai despre cele legiuite.

Organizaţia satelor noastre ar fi foarte frumoasă dacă bazele şi asigurarea ei ar fi protejate de legi. Satul nostru este o adevărată comună, având în substanţă un stat complet bazat pe alegere. Sătenii se adun pe fiecare an la casa de sfat a fiecăruia sat. Aleg întâi un pârcălab care este *revizorul* ce adună dajdia satului şi o încredinţează subtcârmuitorului. Numesc trei juraţi[2] aleşi, care sunt în princip *juri* şi coprind în germeni în corpul lor toate ramurile judecătoreşti. Aleg epitropi ai satului carii sunt magistraţii comunei, priveghind la veniturile şi cheltuielile ei şi chibzuind împreună cu ceilalţi foncţionari ai satului la trebuinţele generali şi împreună cu juraţii la pătulul comunei, care iarăşi este o instituţie prevăzătoare. Numesc un ulterior care este păstrătorul comorii comunei. Numesc un vătăşel care face poliţia în sat, şi un logofăt care este cancelierul şi arhivarul satului.

Toate aste frumoase instituţii însă sunt desfigurate atât de către proprietari cât şi de către guvern. Ce ar fi când s-ar apuca să facă cineva numai istoria pătulelor şi a cutiilor satelor!

Toate înaltele personagiuri de mai sus sunt date în dispoziţia unui epistat al proprietarului moşiei sau al arendaşului, care, după ce îşi face singur când vrea şi cum vrea dreptate, cere şi spre ajutoru-i câte unul sau câte mai mulţi dorobanţi de la subtcârmuitor; şi acesta este dator, logiceşte vorbind, să dea dorobanţul fără opunere, oricând i se va cere: căci puterea lui, fiinţa lui chiar, emană de la proprietar; şi s-ar socoti foarte logiceşte subtcârmuitorul un rebel, un apostat principelui fiinţei sale dacă ar cugeta să se opuie cererei şi voinţei proprietarului ce l-a ales pentru ca să fie al lui. Acest arbitru absolut între proprietar şi sătean este numai imagina proprietăţii şi nicidecum a muncei; prin urmare săteanul nu poate pretinde nicicum

sprijinul dreptăţilor sale de către subtcârmuitor. De aceea şi toată astă erarşie de dignităţi săteşti sunt expuse a fi bătute de către dorobanţii ce au să urmeze întocmai după dictarea epistatului moşiei. Instituţia subtcârmuitorului este curat proprietarul guvernalizat.

16. Clasa ţiganilor de vatră destinată pentru meseriile domestice ale curţilor boiereşti; sufletul lor se preţuia după gradul de industrie al individului.

16. Clasa ţiganilor de laie, subtîmpărţită în trebi cu diferite consideraţii, potrivit meseriilor lor; preţuiţi de Regulament în genere *doisprezece galbeni sufletul*. Guvernul dinaintea celui din urmă-i aşezase prin sat, guvernul din urmă i-a liberat iară spre vagabondagiu, guvernul actual plăteşte pentru dezrobirea lor sume imense foştilor proprietari ai acestor suflete, pentru că guvernul subt care s-au dezrobit n-a calculat să facă despăgubirea dezrobirei potrivit venitului ce avea acei proprietari de la robii lor, ci, luând litera Regulamentului, pe care dumnealor chiriarchii regulamentalişti l-au păzit totdauna cu *sfinţenie* când le-a venit bine, a dat proprietarilor un capital care să le aducă un venit cel puţin înzecit mai mare decât al proprietăţii lor omeneşti. Aci este un caz să complimentăm acel guvern, atât pentru îngrijirea de tezaurul public cât şi pentru capacitatea sa economică. Vistieria va simţi mult timp durerile acestei rane.

17. Clasa netoţilor, robiţi acum câţiva ani, dintr-un simţimânt de umanitate boierească, de către câţiva boieri pe care nu-i voi numi, spre a-i vinde Vistieriei cu prăsila lor în cincisprezece ani câte zece galbeni sufletul. Mare sacrificiu în interesul umanităţii! În timpul robirei netoţilor, astă clasă vagabondă se compunea, dupe cum se zicea pe atunci, de vreo douăzeci mii individe. Puind creşterea acestui număr în curs de şaisprezece ani, de la robirea până la dezrobirea lor, de unul la patru, i-a găsit dezrobirea în număr de douăzeci şi cinci de mii; câte zece galbeni

sufletul, este o gratificaţie făcută câtorva boieri din tezaurul public de două sute cincizeci mii galbini.

Aceste sunt părticelile ce au compus mozaicul social al Ţărei Româneşti. Regulamentul Organic l-a mai sărăcit de câteva nuanţe cu naturi diferite care împodobea şi mai bine buchetul: *brăslaşi, ruptaşi, companişti, secutelnici, poslujnici ş.c.ş.c.ş.c.*

Astfel inegalităţile sociale în ţara noastră fură călcate pe inegalităţile tărâmului; astfel caracterul naţional se formă pe aceste inegalităţi, astfel moralul se modelă pe fizic.

Să vedem acum dacă ast sigiliu fatal al naturei se reflectă pe toate feţele, pe îndoiturile societăţei noastre – în viaţa publică, în viaţa privată, în viaţa intimă.

Vie cel mai îmblat turist şi arate un alt oraş în lume care să se asemene în ceva cu capitala românilor, cu acest oraş orientalo-occidental; civilizat în barbarismul său, barbar în civilizarea sa; cu acest Bucureşti încântat şi încântător, cu acest vârtej perpetuu de plăceri în durere, de mulţumiri în necazuri, de frumuseţi în oribil; cu acest eden al musulmanilor...; unde schimnicul îşi uită parimanul[1] şi diplomatul îşi uită misia cu care a venit; unde bărbatul de stat devine ţingău, bătrânul se întoarce în copilărie şi junele se usucă; unde başibugiucul se îmblânzeşte şi neamţul se poate sătura; cu acest oraş de contrast, zic, sărac, dar care înavuţeşte pe oricine vine într-însul; umple cu aur geamantanele trecătorilor, unora pentru că ne sunt amici, altora pentru că ne sunt inamici; care are o vistierie nesecabilă, de unde iei necontenit

[1]*Pariman, parimier* – carte bisericească cuprinzând fragmente din parimiile lui Solomon.
[2] Bosco, renumit scamator italian.
[3] *Şasor* (*fr. chasseur*) – servitor în livrea de vânător.
[4] *Parat* (*fr. paré*) – împodobit.

milioanele ca buchetele de flori din pălăria lui Bosco[2], din care curge aurul fără să vezi pe unde mai intră, precum curge lichidul din butelia încântată a acestui geniu escamator.

Aci numai, ca nicăierea, vezi între palatele strălucite o şandrama de scânduri putrede care se surpă, şi între două şiruri de case frumoase, o uliţă strâmtă cu gropi de noroi până în burta cailor. Aci o curte spaţioasă cât să zideşti un oraş într-însa, dezgrădită, cu o casă într-un stil bizar în ruină, în fundul curţii, cu o caleaşcă şi o înhămare superbă la scara şovăită, cu un arnăut de fir, cu un lacheu chiulotat (izmenit), crevatat şi mănuşat, cu un şasor[3] împănat şi spădat în capul scării pe care se coboară o damă parată[4] de bal în orele dimineţei, strângându-şi şi ardicându-şi fustele în toate părţile spre a nu se împle de noroiul de pe scară; aci o casă gentilă cu o curte frumoasă grilată, într-un stil parizian modern, în care intri, te sui pe scară, deschizi o uşă, mai deschizi şi alta, mai deschizi încă una şi abia dai peste o ţigancă ciufulită, sculată din somn, desculţă şi trenţăroasă, care-ţi deschide uşa la iatacul coconiţei, fără să te întrebe cine eşti; şi aci iară, dintr-o căsuţă sprijinită cu proptele, dintr-o curte de uluce putrede, iese o toaletă în dantele şi pene, răsturnată într-un echipagiu cu nişte armăsari ce preţuiesc mai mult decât toată casa şi împrejmuirile din care ieşiră.

Meargă cineva duminica în grădina Cişmegiului şi numere de va putea costumurile numai ale orăşanilor ce vin în astă grădină. Parisul este vestit de mulţimea limbilor ce se vorbesc într-însul; mă prinz că numai în Cişmegiu se vorbesc mai multe limbi decât în tot Parisul.

În proporţia oraşului Bucureşti, nu este nici un alt oraş în Europa care să aibă aparenţa unei aşa mari activităţi; va fi mare lucru însă dacă doi la sută din aşti indivizi ce furnică pe podul Mogoşoaei în trăsuri, călări şi pe jos merg la vreo treabă. Nicăiri în lume nu poate fi luată petrecerea drept

treabă serioasă şi treaba serioasă drept petrecere ca aici. Când unii dorm, alţii mănâncă, alţii ies la plimbare pentru poftă de mâncare, alţii la plimbare pentru digestie, alţii la plimbare sculaţi de pe somn; când o cancelarie lucrează, cealaltă nu s-a deschis încă, cealaltă s-a şi închis. Dacă capul unui departament a învăţat în Franţa, mănâncă la şase ore, vine la cancelarie la două ore şi toţi subalternii, toţi câţi au afaceri la acel departament trebuie să-şi reguleze timpul după cum şi l-a regulat ministrul; dacă, după câteva luni, vine la acel departament un ministru care a învăţat în Germania, el mănâncă la două ore, vine în minister la unsprezece, şi toţi subalternii, toţi câţi au afaceri la acel departament au să-şi reguleze timpul după cum şi l-a regulat ministrul; dacă ministru n-a-nvăţat nicăiri, mănâncă când i se face foame, vine la departament când i se urăşte acasă, şi toţi subalternii, toţi câţi au afaceri la acel departament au să pândească mişcările ministrului acasă la el şi să profite de momentele favorabile.

Aci numai a putut să vază cineva un om înfăşat în ceacşiri[1], anteree, giubele[2] şi binişe[3], târând papuci galbeni în picioare şi ducând în cap un balon imens de hârşii[4], încins peste un şal de cinci oca cu sabie şi peste binişe cu cordoane şi decoraţii ce se iau în câmpii lui Marţ de către cei mai ageri campioni ai luptei.

Aci numai poate vedea cineva un militar judecător, din judecător administrator şi din administrator iar militar; un matematic judecător, un jurist militar etc.

Aci numai vede cineva o nobleţă care se zice *mare*, este d-întâiul clas, îşi apropiază legislaţia printr-o majoritate absolută asigurată la Cameră, şi-apropiază

[1] *Ceacşiri* – pantaloni turceşti largi.
[2] *Giubea* – haină de postav, largă şi lungă până la călcâie.
[3] *Biniş* – haină boierească de modă turcească, lungă până la călcâie şi îmblănită pe margini.
[4] *Hârşie* – piele de miel.

magistratura cea înaltă a ţării numai cu dreptul că n-are origină, că născătorii ei n-au fost nobili; numai cu dreptul că nu posedă nimic şi striveşte pe nobleţea cea mică, numai pentru că aceasta are o origină, este născută din nobil şi posedă avere:

„Boierii d-întâiul rang, pentru ca să fie mădulari Obşteştii Adunări extraordinare, trebuie să fie născuţi români şi aşezaţi în România; iar cei de al doilea rang*, pe lângă acestea, să fie stăpâni pe o moşie de cinci sute stânjini cu locuitori.*" – Regl., art. 4.

„Obicinuita Obştească Adunare, subt prezidenţia mitropolitului, se va alcătui:

– De trei episcopi eparhioţi: al Râmnicului, Buzăului şi Argeşiului.

– De douăzeci boieri de întâia treaptă, care trebuie să fie pământeni dupe vechiul obicei şi să aibă vârstă cel puţin de treizeci ani.

– De nouăsprezece deputaţi de prin judeţe, şi unul pentru oraşul Craiova. Aceştia se vor alege dintre *stăpânii de moşii* tot din acel judeţ, şi vor fi *boieri, feciori de boieri,* având vârsta de treizeci ani deplin.

– Toată suma patruzeci mădulare." – Regul., art. 45.

Iată acum că în ţara aceasta, nobleţea cea mare, ca să fie mare trebuie să n-aibă nici origină nobilă, nici avere; şi nobleţea cea mică, ca să fie mică, trebuie să aibă o origină nobilă şi o avere teritorială de cinci sute stânjini lăţime, cu oameni şi alte acareturi pe dânsa.

După Regulament, domnul ţării trebuie să fie fiu şi nepot de nobil, să fie pe viaţă şi ales cu vot universal. „Somnul *se orânduieşte* pentru toată viaţa lui… Să fie din familia a căria nobilitate să se suie cel puţin la moşul său…" – Art. 26. „Aşezământul de la Acherman întărind dritul[1] ce au

[1] *Drit* – drept.
[2] *Baseţă (fr. bassesse)* – ticăloşie.

boierii împreună cu *obşteasca voinţă a locuitorilor* a alege pe domnii Moldaviei şi Valahiei…" – Art. I. Care din foştii domni a fost fiu şi nepot de nobil, care a fost pe viaţă, care a fost ales cu vot universal ş.c.

Noi facem legi ca să nu se ţie, facem şcoli ca să nu se poată învăţa într-însele, facem tot ce nu voim să fie.

Ne vine un tânăr care a învăţat matematicile – e bun de procuror la Divan.

A ieşit un militar din miliţie – e bun de judecător la Comerciu.

Ne-a venit un pictor – e bun de poliţar.

Ne facem grădini frumoase şi mergem să luăm aer acolo unde s-asfixiază lumea în praf.

Toată lumea cere să aibă un teatru bine luminat – noi, cât intrăm în teatru, cea mai întâi treabă ne este să stingem lumânările. Suntem orgolioşi şi ne umilim mai jos de toate baseţele[2].

S-a distins un inginer în meseria lui – îl poroclim pitar (jimblar); s-a distins un medic – îl poroclim paharnic (sofragiu); s-a distins un judecător – îl poroclim clucer (chelar); s-a distins un ministru – îl poroclim vornic (portar).

Aci numai vezi o damă care o cunoşteai acum câţiva ani doamna A. Altul îţi spune că este doamna B., altu susţine că este doamna C., altu susţine din contră că este doamna D. Şi toţi au dreptate: doamna A. d-acum patru ani a fost d-na B. anţărt, d-na C. an, şi este d-na D. estimp. Dar d-nul A., d-nul B., d-nul C. sunt în relaţii amicale astăzi cu d-nu şi d-na D.! – nu este nici o necuviinţă: d-nu A., d-nu B., d-nu C., sunt fiecare cu doamnele lor astăzi şi sunt în relaţii de amicie cu d-nu şi d-na D., cari, însuraţi de un an, au patru copii fraţi ce se cheamă cel dintâi A., al doilea B., al treilea C. şi al patrulea D. Nu e nimic, d-na D. a rupt cu dd. A., B., C. numele bisericeşte.

D-na X., văduvă de zece ani, vine în adunări cu semnele căsătoriei într-însa şi cu un copilaş de trei ani care îi zice

maman! Nu e nimic, d-na X. este fiica lui d-nu X., face parte din societatea cea mare, din lumea cea bună, asemenea bunătate nu-i poate atinge onoarea, nici că poate dezonora onorabilile familii ce o primesc.

Acestea sunt unele din trăsurile ce caracterizează *familia* în România. Teorii oculte, cercetări absurde nu mai facem; arătăm numai ceva din cele ce se văd în lumea parată în saloane.

Anomalia tărâmului se refletă în toate: în caracterul naţional, în legi, în obiceiuri, în moravuri, în opinii.

Acum, însă, că ni se fabrică o constituţie în centrul lumei civilizate, de către legiuitorii cei mai mari ai lumei de astăzi, pututu-s-a învăţa fatalitatea? emancipatu-ne-am de subt acest sigiliu împlântat pe noi de natura acestor ţări? Mi se pare că nu.

Am rămas tot *autonomi*, ne zicem *Principatele Unite* – în dezunire; cu o cameră electivă pe şapte ani şi cu un fel de lucru aşa cum nu mai este nicăirea – un corp extraordinar numit de domni şi ales de camere; vom avea un guvern reprezentativ bazat pe un cens neauzit – pe un cens în lipsă de contribuţie ce ar fi precedat censul, pe o avere cerută mai mare spre a fi alegător decât spre a fi ales!? Stările nu sunt cunoscute de fisc, şi nici c-au avut trebuinţă să fie cunoscute pentru că n-avea nici un interes să le cunoască. Ce o să se ia de normă pentru verificarea veniturilor arătate? Actele de închirieri, arenduiri n-au fost verificate până acum de nici o autoritate. Va să zică censul este bazat numai pe *conştiinţa supusă la o formulă.*

Glorie celui etern că scăparăm şi d-astă dată ţara noastră să rămâie cu *deosebit caracter* între toate ţările din lume!

Naţionalul,
I, 1858, n-rele 73, 74 (21 VIII, 25 VIII).

PRINŢ STREIN

Norocita *inspirare* a românilor din toată România liberă a alege în unanimitate pe domnul Alexandru Ioan I, domn a lor, a mântuit ţara de toate consecuinţele ce urma să atragă realizarea ideii de un prinţ strein în capul nostru.

Nu e român a cărui inimă să nu fi sângerat când pronunţa ast remediu eroic la lângoarea şi piroteala în care şedea căzută patria.

Un prinţ străin nu putea să facă o educaţie naţională. Religia lui era diferită de a poporului său: era să vie cu întipăririle unei creşteri aristocratice între moravurile democratice ale românilor; era să infiltreze o eterogenitate între guvern şi guvernaţi; era să înstreineze armia, care este o adevărată guardie naţională astăzi, de la sânul poporului, prin întroducerea de capi streini, prin moravuri bastarde spiritului ei; era să avem un guvern rudă cu streinii şi strein către naţie, care să facă pe patriot sărbătoarea şi să râză de patriotismul românilor şi de orice pornire naţională în toate lucrările, care să facă numai paradă de amorul său către ţară, şi, în fond, ast amor să fie iubire de mumă vitrigă. Dorinţa cea mare a Unirei, dorinţa a avea un guvern care să facă autoritate şi să curme anarşia, să curme ura care creştea între clase egale în civilizaţie şi diferite prin privilegiuri înaintea legilor, temerea de conflicte între aste clase care să se dezvoalte în vrăjbi civile, setea de ordin şi dreptate în întru şi de naţionalitate recunoscută în afară au adus pe român să ceară ceea ce nu ar fi dorit – prinţ strein.

Afară de câţiva pătimaşi de domnie, al căror viciu împieliţează înaintea ochilor lor himere zâmbitoare încă, care pun persoana lor peste naţie, egoismul lor peste patrie şi interesul lor privat material peste interesul ţării, nimeni alt nu mai poate cugeta la o turburare a lucrurilor. Sunt monstruri care-şi taie o opincă din spinarea vacii, pe picioare, fără să se gândească la durerea şi la paguba ce cauzează, şi care arde o casă ca să poată apuca şi el o bagatelă din incendiu, dar asemenea monstruri sunt rari.

Negreşit că sunt unele cabinete care n-au văzut cu ochi bun fapta cea mare a românilor; negreşit că aste cabinete învită la protesturi, la greutăţi împiedicătoare mersului celui din urmă al lucrurilor, ca să se poată pretexta o complicare în diplomaţie, o conferinţă nouă, o mărginire timporară *a domnului* numai la guvernarea unui principat, la anularea unei alegeri – şi atunci, încă o căimăcămie de cumpărat, încă un prilegiu a linge ce bruma a mai roit vistieria şi particularii, încă ceva invazii cu feluritele lor geliruri[1].

O! sunt, se găsesc oameni carii să se facă instrument streinului, cătând în perspectivă şirul acestor atrăgătoare bunătăţi, şi mai vârtos când li se şopteşte, unuia: dumneata porţi fes, eşti credinciosul sultanului, maiestatea-sa a şi spus-o că eşti bun pentru asemenea treabă. Ş-apoi... mănânci şi carnea nefriptă ş-asta face să te bucuri d-o bună opinie în cabinetul Marei Britanii, care speră să întinză şi în ţara d-tale sistemul britanic în Orient. D-ta, iară, porţi perucă şi asta place foarte bucuros graţiosului kaiser. Cabinetul Vienii lucrează de mult pentru d-ta, fii dibaci a procura ocazia ca să-ţi putem dovedi cât de nalt eşti pus în opinia maiestăţii-sale ş.c.l., ş.c.l.

Toate astea însă sunt moscul[2] ce se dă murindului spre cea din urmă întonare a nevrelor sale. Trecutul îşi dă suflarea cu toţi îngerii lui şi cu tot spiritul său, şi viitorul,

[1] *Gelir, ghelir* – chilipir.
[2] *Mosc* – substanţă cu miros pătrunzător.

plin de viaţă, surâde deopotrivă şi celor ce-l doresc, şi celor ce se tem de dânsul.

Ne-am ales domnitorul în unanimitate, şi ideea de prinţ strein nu mai este permisă nici chiar *măriei-sale*. Domnia electivă nu se poate transmite, căci nu este moştenită, nici luată cu sabia.

Alegerea noastră a fost conformă cu autonomia noastră recunoscută de puterile garante, în tractatul de la Paris, a fost conformă cu dorinţa naţională pentru Unire, exprimată acum un an în unanimitate de amândouă Adunările române, chemate de Europa şi alese de naţie într-adins pentru aceasta, cu *mandat imperativ*, este conformă cu spiritul convenţiei care prescrie tendinţele noastre spre unire. Alegerea noastră ardică greutăţile ce să năşteau la ideea de prinţ strein, din rivalităţile dinastiilor europeane: - De unde să iasă acest Petru care să ţie cheia Orientului? – cum şi greutăţile ce urma să se nască din neînţelegerile şi rivalităţile a doi domnitori cu aceleaşi prerogative, care să-şi cate preponderenţa în reazăme din afară, păgubitoare naţionalităţii şi autonomiei, şi în intrigi din întru, slăbitoare legilor şi concordiei sociale.

Alegerea noastră dară este favorabilă naţionalităţii românilor, societăţii noastre, politicii europeane şi diplomaţiei cabinetelor. Ea curmă totdeodată intrigile coteriilor din întru şi împacă interesele cabinetelor mai mult sau mai puţin.

Dar Turcia încruntă văzând că pierde oarecum nişte drepturi ce nu avea; dar Austria să spăimântă de fantasma închipuită de frica ei; dar Englitera se posomoraşte văzând că scapă cinci milioane de oameni din regimul monopolului său de speculări în Orient; toate astea nu se simt de loc în balanţa *garanţiei* în care de ceilaltă parte este dreptatea, hotărârea a cinci milioane de români, voinţa şi sprijinul Franţei, al Rusiei, al Prusiei şi al Sardiniei.

Fapta noastră este o faptă săvârşită, care trebuia să se facă şi care s-a făcut întocmai după cum se cuvenea a se face. A fost bine concepută, bine săvârşită. Ne-am întărit naţionalitatea, am făcut Unirea şi am scăpat de prinţ strein. Mai puţină grijă dar pentru grijile streinilor şi mai multă energie şi unitate pentru întărirea faptei noastre şi pentru dobândirea consecuinţelor fericite ce avem să tragem din fapta noastră.

Fii bine încredinţată, junime cu inima fierbinte, că bănuielile şi temerile ce auzi şoptindu-se pe la auzul tău sunt născociri ieşite din sfatul de noapte al cabinetului vreunei clice, este suflarea rece din plămâni cadaveroşi, din inimi de gheaţă, care ar vrea să tampereze zelul tău de naţionalitate, amorul tău de patrie, prin răceala mormântului în care au vegetat ei de când s-au născut.

O, doamne! când ne vom împăca cu oamenii aceştia care strigă *pace* şi seamănă *răscoală*! Când va veni timpul ca sărutările noastre frăţeşti să nu fie întâmpinate cu sărutări de Iudă! Când vor ajunge oamenii aceştia să simţă trebuinţa a avea o patrie liberă şi tare! Pururea fi-vor oameni carii o să conspire cu streinul în contra ţării sale! Nu e mijloc de îmblânzire! Necontenit or să prigonească pe aceia carii vor să le dea, numai cu sacrificiul lor, o patrie gratis!

Voi ne prigoniţi, ne sărăciţi, ne calomniaţi, ne întemniţaţi, ne exilaţi. Răsplata lui Dumnezeu asupra voastră şi asupra fiilor voştri! Noi, din fundul temniţii, din mizeria exilului, vă vom da o patrie fără voia voastră şi vă vom lăsa cum v-am lăsat totdauna să-i mâncaţi voi bunul. Oameni de materie, luaţi materia; căci noi, oameni de spirit, purtăm cu fală cununa de spini şi nu ne propunem nimic alt decât gloria că v-am dat o patrie.

Românul,
III, 1859, nr. 16 (7/19 II).

MONSTRUOASA COALIŢIUNE

În fine, de bine, de rău, tunsă, rasă, trecu adresa, şi, după legi, trecu cu majoritate. Trecu însă cam cum am fi voit noi să treacă: fără să poată impune ţărei un minister din coaliţiune, din fosta majoritate a Camerei, din reacţiune. Acum sperăm că se va putea alcătui ministerul afară din reacţiune, fără să se calce tipicul, fără ca acest minister să se poată zice că nu este constituţional, că nu este din majoritatea Camerei.

Coaliţiunea, oare, acum că şi-a sfârşit treaba, mai are vreun rezon a fi, sau se va risipi ca să-şi vină fiecare acasă?

Adresa a trecut cu 52 voturi contra 5. Dar mai este ceva. Pe lângă 5 voturi constituţionale contra adresei, mai sunt încă 50 voturi contra ei neconstituţionale, prin abţinere, şi prin abţinere motivată. Acum, 5 voturi constituţionale şi 50 voturi semiconstituţionale, fac 55 de voturi constituţionale şi semiconstituţionale contra adresei, şi 52 voturi constituţionale pentru adresă: *Nous avons remporté une défaite*![1]

Noi nu mai trecem în coloanele acestui număr adresa, astfel precum s-a votat şi s-a trămis domnitoriului, pentru că au publicat-o toate celelalte ziare. Vom da-o însă în numărul viitor, când sperăm să avem mai mult spaţiu; pentru că este o piesă istorică care nu poate lipsi din corpul ziarului nostru.

Acum, să ne întoarcem la oiţele noastre, precum zice francezul.

[1] Am câştigat o înfrângere!

Această agreaţiune spontanee între oameni de diferite credinţe, cu interese opuse, cu diferite datine şi obiceiuri, va slăbi partita naţională, cel puţin, dacă nu va mai aduce şi alte rele.

Indivizii pot veni, prin convicţiune, dintr-o partită în alta, precum au şi venit mulţi din reacţionari în partita liberală şi viceversa. O partită întreagă, însă, să treacă dodată din extrema reacţiune în extremul progres este cu neputinţă. Aceasta ne-ar duce să credem că legitimiştii, căzuţi de 80 de ani, cari trăiesc de 80 de ani cu credinţele lor, ca cucuvaiele în ruinele afundate din cartierul Saint-Germain, au venit dodată să se facă toţi într-o zi republicani.

Apoi dacă optzeci de ani de goane sângeroase, de evenimente de tot felul au trecut peste aceşti legitimişti, şi ei nu s-au smintit în credinţele lor, cum voim noi ca *toţi reacţionarii noştri de frunte*, într-o singură zi, să devină egali în aspiraţiuni liberale cu cei mai înaintaţi oameni ai noştri? Ce fel! închinătorii de idoli se găsesc într-o zi toţi discipuli ai lui Crist? Sclavii tiranilor patriei, ei liberatori ai patriei! Conducătorii învaziunilor se ardică şi pun ei piepturile lor stavilă învaziunilor! Cei cu *capetile pe tipsii* înaintea străinului ardică astăzi aceste capete semeţe în faţa lui! Cei ce au jefuit ţara, au călcat în picioare toate instituţiunile ei, au târât-o de păr, au prostituat-o străinilor, vin astăzi să onoare această ţară şi *să-şi plece capul* înaintea ei, întorcând spatele deodată străinilor la cari îşi plecau capul până ieri?

Fie, să credem şi-n această metamorfoză spontanee. Dar unde sunt faptele? Ce au făcut aceşti oameni spre a ne putea fi permis să ne înşelăm, de bună voie măcar, cu dânşii?

O! coaliţiunile au izbutit adesea la aceea ce au visat; pentru că mai multe forţe unite într-un punt dau rezultatul dorit. Dar pe urmă? Ce au adus totdauna coaliţiunile după săvârşirea faptelor lor? Nenorociri! Totdauna o coaliţiune

a adus, după săvârşirea norocită a faptei sale, tocmai contrariul de ceea ce produce o revoluţiune, şi totdauna când coaliţiunile s-au amestecat în revoluţiuni, au degenerat aceste revoluţiuni în rezbele civile, în rezbele nenorocite.

Noi nu ştim unde poate duce o coaliţiune monstruoasă ca aceea ce vedem astăzi între oameni cari ne-au înşelat totdauna şi între oameni devotaţi şi cu animă.

Am văzut adesea coaliţiuni făcute sub devize salutarii în aparenţă; am văzut în Francia coaliţiuni între roialişti[1] deghizaţi, prefăcuţi democraţi de porunceală, între patrioţi falşi, între intriganţi abili, între oameni corupţi şi între un mic număr de oameni curaţi, sinceri, dar creduli, cari aveau o greutate prin puritatea lor: am văzut asemenea coaliţiuni sub devize pompoase, plecând de la principii mari şi ajungând apoi a târî la eşafod pe oamenii cei mai mari, pe oamenii de geniu ai Franciei, pe oamenii cari prin curagiul lor asiguraseră Republica şi mântuirea lumei, plantaseră arborele libertăţii, nivelând naţiunea în faţa dreptăţii şi a drepturilor.

Am văzut o altă coaliţiune plecând din mai multe puncte asemenea cu cea dântâi, condusă de un soldat cutezător, care să stingă cu suflarea geniului său, cu ascuţitul săbiei sale, rămăşiţele murinde ale Republicei, răsuflarea cea din urmă a libertăţii: şi am văzut apoi, după cincisprezece ani, acel imperiu colosal, ieşit dintr-o coaliţiune de ambiţioşi pe ruinele Republicei şi ale libertăţii, că se zguduie de o coaliţiune alcătuită de trădători de patrie; ş-apoi iarăşi, ca fatalitate prescrisă, după alţi cincisprezece ani, am văzut o altă coaliţiune alcătuită de burghezi vanitoşi, numai calcul egoist, şi de patrioţi numai animă dar imprudenţi, gonind cu neomenie rămăşiţele rasei lui Ludovic XIV. Ce s-a mai urmat cu coaliţiunile în Francia de la Carol X şi

[1] Regalişti.

până astăzi, spuie-ne-o oratorii noştri versaţi în istoria Franciei şi cari sforăie după tribuna noastră avantagiile unei coaliţiuni monstruoase…

O repetăm: coaliţiunea monstruoasă de astăzi nu poate duce la nici un rezultat bun nici naţionalitatea, nici libertatea noastră; şi ni se sfâşie anima când vedem talentele cele mai eminente, oratorii cei mai mari ai naţionalităţii şi ai libertăţii române urcându-se pe tribuna naţională ardicată de revoluţiunea de la 48 faţă-n faţă cu tronul României, că se pun în serviciul reacţiunei şi că se sforţă din toate puterile spre a spăla trecutul condamnaţilor de naţiune, spre a-i pregăti, spre a-i face proprii să mai vie încă o dată în stare a strivi principiile dobândite în 48 şi a înăbuşi şi chiar vocea acestei tribune.

A! d-lor oratori, d. Brăiloiu patriot mare; d. Catargiu, Buda al ciocoilor, mântuitorul patriei! d. Otteteleşeanu egal în virtuţi şi în patriotism cu Câmpineanu! Nu vă temeţi că într-un moment de impietate vă va strivi plafonul pe tribuna de pe care blasfemaţi[1]?

Oratorul, care faptă a eroului său voieşte să constate?

Voit-a oratorul să facă aluziune şi la o *condică neagră* înfiinţată de generalul Chisselef? Voit-a oratorul să mai facă aluziune şi la… Opreşte, d-le orator, ascunde-ţi eroii, nu-i mai spune anume… Ş-apoi, cer iertăciune, d. orator n-are nici un drept să laude pe d. Otteteleşeanu, căci d-lui nici n-a iscălit, nici n-a votat adresa. D. Otteteleşeanu, care a făcut toate faptele cele mari pe cari oratorul este oprit de *cuviinţă* a le numi, n-a avut coragiul să iscălească adresa. D. Otteteleşeanu dă ceaiuri, dejunuri, dinele, baluri strălucite, dar iscălituri, nu.

Vie aceşti nobili aliaţi ai noştri, vie aceşti ai noştri *amici-inimici*, dea probe că au intrat cu curăţenie de animă în templul nostru, că se închină fără viclenie la altarul nostru;

[1] *Blasfemie* – defăimare; hulă.

dea-ne probe că s-au pocăit; înceapă la fapte; voteze o lege electorală proprie a ne aduce o Cameră naţională, prin care lege să nu se excludă din partea activă a naţiunei o mie la unul; voteze o lege prin care să se dea o palmă din patrie fiecărui român, dumnealor, cari până ieri voiră să dea întreagă, cu ardicata, astă patrie a românilor, coloniilor nemţeşti; voteze o lege pentru o instrucţiune în adevăr publică, generală, gratuită şi obligatorie pentru tot românul; voteze o lege pentru adevărata armare a ţărei, după sistemele despre cari s-a vorbit atâta; voteze o lege prin care să se asigure libertatea individuală, să se asigure domiciliul fiecăruia: al fostului ban ca şi al păstorului din munte; voteze libertatea gândirei, a parolei şi a scrisului fără frâu; voteze acele legi cari prepară civilizaţiunea, cari fondează patriotismul, şi atunci fie încredinţaţi că noi aceştia, cari *niciodată nu am lins unde am scuipat*, ne vom închina până la pământ înaintea d-lor şi vom binecuvânta poate şi chiar această coaliţiune hazardoasă. Vom zice: aceşti foşti ai noştri amici politici au prevăzut mai bine decât noi; au fost mai docţi decât noi în ştiinţa politică. Până nu vom avea însă asemenea dovezi, vom striga din toţi plămânii noştri: această coaliţiune este monstruoasă, este născătoare de rele, ferească-se tot românul de dânsa.

Dar domnul Brăiloiu ne-a spus-o destul de lămurit până la ce grad s-au convertit d-lor: *Aş respecta şi o parte şi alta* principiile *lor respective pe bazele majorităţii invocate ca constituţională de pe tribuna acestei Camere, majoritate pe care a aborat-o*[1] *naţiunea întreagă până ieri, cu tot dreptul cuvânt.*

A început să se vază care o să fie productele acestei coaliţiuni, din nenorocire; fostul ctitor al monastirilor poroclite Brâncoveneşti a început să vie cu petiţiuni la

[2]*Abhorrer (fr.)* – a urî.

Cameră şi să ceară de la dânsa, în virtutea acestei coaliţiuni, ca să se rădice dreptele sechestre puse de către guvern pe o avere care nu poate plăti nici a treia parte de ceea ce este datoare. Constata-se astăzi patriotismul d-lui, de către foştii corifei ai stângei, şi mâine o altă petiţiune va cere să i se întoarcă şi toate monastirile ce s-au luat de sub administraţiunea sa, pentru că d-lui de aicea înainte are să facă cu dânsele tot fapte patriotice. Am mai spus-o că circulă în mare număr un fel de dare de socoteală a d-lui ctitor, care s-a şi luat, spre a se acredita sub marea egidă a celor infailibili.

Nu, noi am dori o Cameră care îndată să ceară socotelile a trei domni, socoteli peste cari s-a aruncat câte un văl în anii din urmă, tot de către nişte asemenea coaliţiuni.

Noi voim o Cameră care să constrângă pe guvern să adopte o politică naţională; care să-l provoace la fapte mari, demne de o naţiune latină, din care cinci milioane se bucură de statul lor liber.

Buciumul,
1863, nr. 15 (20 II).

[VOTUL UNIVERSAL]

Ziarul *Românul*, organul principal al coaliţiunii monstruoase, stăruieşte în păcatele sale, silindu-se să infirme votul ce dau cetăţeni din Capitală pentru *votul universal*, şi, prin urmare, contra Camerei oligarhiei. Înţelegem că se sperie monstrul la ivirea acestei idei, la tunetele depărtate cari anunţă venirea unei tempestăţi, unui diluviu în care prevede că are să se înece neapărat. Avem proba însă cea mai palpabilă că nici minciunile, nici calomniile, nici ameninţările nu pot duce în rătăcire simţul cel bun al cetăţenilor, instinctul naţional. Voturile curg la administraţiunea şi direcţiunea acestui ziar, şi un june cu o frunte lată, care veni cu alţi cinci camarazi ai săi să-şi depună cărţile lor, apostrofă pe un amploiat al administraţiunii care voi să le spună că d. Negri a plecat din Bucureşti: *onorabilele d. Negri, domnule, a fost un pretext, noi venim să depunem cărţile noastre pentru votul universal.*

Mai multe simptome de înălţare de animă, de simpatie a claselor instruite pentru soartea ţăranilor inculţi am avut ocaziune să le vedem zilele acestea.

Ne ocupăm cu aşezarea listelor de persoane cari au cerut *votul universal* cu această ocaziune şi le vom tipări spre a se ruşina, dacă aceasta ar fi cu putinţă, cei ce zic şi repet că aceste cărţi, prin cari se cere *votul universal*, s-au adunat de către poliţie.

Dară să presupunem, să presupunem că poliţia îndeamnă pe oameni să ceară *votul universal*. Apoi, domnilor de la Caimata, puteţi aspira domnia-voastră, ultraliberali, ultrademocratici, precum vă numeaţi odată,

puteţi aspira la o altă fericire mai mare pentru patria dumneavoastră decât la acea ca însăşi poliţia, expresiunea *răului*, expresiunea *arbitrariului* şi a tiraniei monarhice, să devină atât de democratică încât să îndemne pe oameni – ea însăşi, poliţia – să ceară votul universal?

Dară şireţii, proşti de mult ce sunt vicleni, îşi pierd cumpătul când, în desperarea lor, dau peste vreo sofismă care şi-o cred salutarie, şi traversează, cu această sofismă în frunte, toate pieţele, fără să observe că ridiculul, râsul, bătaia de joc se ţin dupe dânşii! Ascultaţi comedia: dupe ce dumealor, frăţia de la Caimata, au întrebat pentru ce *onoare* d-lui Negri? găsesc în numărul de luni că: „D. Negri, fiind reprezentant al domnitoriului în străinătate, cerându-se votul universal pe cărţile de vizită destinate pentru d. Negri, cerem cu aceasta ca reforma electorală să ni se facă de către străini“. Aceasta se loveşte ca *nuca-n părete*. Apoi, când trecea d. Negri la Constantinopole, reprezentant numai al Moldovei înainte de îndoita alegere a domnitoriului – când se dede acel strălucit banchet şi se primi d. Negri, care trecea la Constantinopole – pe cărţile de vizită ce i se depuneau şi i se trămiteau nu se scriau *Unirea* şi altele – ni se pare şi întinderea votului? Atunci dederăm noi oare comision d-lui Negri ca să ne aducă Unirea şi legea electorală de la Stambul? Apoi, când cereaţi pe cărţile voastre de vizită, domnul mai ştie câte şi mai câte, de pe la toţi… conţii; când alergaţi cu părul vâlvoi, cu torţele şi cu masalalele[1] la spinare din conţ în conţ, ce făceaţi voi atunci? nu cereaţi de la străini cele ce vă trebuia? Dară dupe moartea Catargiului, cu acea jalbă pe la conţi… hm?

Dacă, cu ocaziunea întoarcerii d-lui Negri de la Constantinopole, cetăţenii Capitalei au crezut că ar fi timpul să mai repete această dorinţă naţională cerută de revoluţiunea cea mare de la 48, cerută prin petiţiunea de la 11 iunie,

[1] *Masala* – făclie.

subsemnată de 400.000 locuitori ai ţărei; dacă au crezut, zicem, cetăţenii din Capitală că, cu întoarcerea iubitului agent al domnitoriului, ar fi bine să se mai repete această cerere naţională – pe care, din toate ziarele, numai *Buciumul* din când în când o repetă – ca doară, ajungând la auzul domnitoriului, spunându-se domnitoriului de către agentul său, să se poată grăbi venirea acelei mântuiri, acelei vieţe de veci pe care bunul simţ, instinctul naţional o numeşte *votul universal*, este aceasta o dovadă că cerem legea electorală de la străini?

Ce mai zice monstruosul organ al monstruoasei coaliţiuni? Zice că votul universal să se ceară în Câmpul Libertăţii. Apoi, în Câmpul Libertăţii s-a cerut votul universal prin petiţiunea de la 11 iunie, care s-a făcut fără voia voastră şi fără ştirea voastră chiar; căci dacă prindeaţi de veste, nu se făcea nici aceea. Şi apoi, ca cea din urmă scăpare, zice organul reacţiunii că, dacă s-ar propune votul universal de vreo persoană oficială, atunci ar intra în *discuţiune*! Ce fel! Mai este de discutat, domnilor stacojii de la Caimata, votul universal?! Şi vă trebuie negreşit persoane oficiale cu cari să-l discutaţi?! Apoi, mai persoană oficială decât poliţia! Nu spuneţi voi că poliţia a adunat cărţile astea? Poftim, d. C. A. Rosetti, discută cu d. Munteanu: d-lui este pentru votul universal; pune-te vizavi de d-lui şi discutaţi.

A! a venit timpul care n-am fi voit să vină, a venit timpul să intrăm serios în luptă, pentru că faptele au să înceapă, şi ambiţioşii incapabili trebuiesc alungaţi şi staviliţi în acţiunea lor de a paraliza lucrarea, singurul lucru de care sunt ei capabili. Aceia cari, din ştiinţă sau din neştiinţă, au încurcat lucrurile în revoluţiunea cea mare din 48; aceia cari, în toată emigraţiunea au cheltuit toţi banii – adunaţi din Moldova şi Ţara Românească, destinaţi pentru lucrări naţionale – în bancheturi şi conspiraţiuni vătămătoare politicei noastre naţionale; aceia cari, de câte ori au avut o

putere în inimă, au vândut-o sau au trădat-o ciocoilor; aceia cari s-au împotrivit pe sub mână la unirea Principatelor; aceia cari au făcut tot ce le-a stat prin putinţă ca să nu se facă îndoita alegere în persoana domnitoriului; aceia cari s-au împotrivit pe ascuns la orice fel de îmbunătăţire a soartii săteanului; aceia cari se împotrivesc azi pe faţă la votul universal – aceştia trebuiesc neapărat alungaţi de la orice acţiune naţională; pentru că misiunea lor, capacitatea lor va sta şi de aci înainte tot în ce a stat şi până acum: *a paraliza tot şi a nu concepe nimic; a dărâma tot şi a nu construi nimic; a strica tot şi a nu face nimic.*

Cunosc lectorii noştri defectul nostru cel mare de a nu zice o vorbă fără s-o întemeiem pe acte. Începem dară de la început printr-un act confiat[1] nouă, printr-un act al aceluia a cărui ţărână o aşteptăm peste câteva zile să se aducă între noi; începem c-un memoriu inedit, necunoscut de nimini până acum, al răposatului Nicolae Bălcescu, scris şi subscris de mâna lui în cele din urmă zile ale sale, când marele bărbat de stat, când marele istoric român îşi făcea testamentul său politic vorbind în faţă numai cu dumnezeul său, în braţele căruia se chema.

Dăm pasage din memoriul Bălcescului confiat nouă, nevăzut de nimeni până astăzi, dară pe care-l putem arăta oricărui om serios ne-ar cere acest sacrificiu. De nu tipărim astăzi întreg acest memoriu, cauza este că n-a venit timpul. De tragem dintr-însul aci numai aceste câteva pasage, cauza este că presimţim acţiunea naţională că se apropie, vine de sus, vine de la tronul providenţial ardicat de naţiune, şi ne-am crede culpabili ca, în ajunul acţiunii, să nu facem tot ce ne va sta prin putinţă spre a nu lăsa reacţiunea să năbuşească sau să paralizeze acţiunea.

Avem martur conştiinţa noastră şi ţărâna amicului nostru N. Bălcescu, că nu o facem aceasta nici pentru

[1] *Confiat* – încredinţat.

răzbunare, nici pentru injuriile, calomniile, infamiile ce au aruncat adversarii noştri necontenit opt luni de zile în faţa noastră, prin ziarele lor, prin agenţii lor, prin foile lor cele cinice şi impudice, prin scrisori anonime pe toată dimineaţa, pline de injurii şi ameninţări de tot feliul, din cari, de la un timp încoace, formăm un dosar spre constatarea lealităţii lor.

Ne vom explica despre toate. Astăzi le dăm numai un avertisment şi le promitem că, dacă nu vor mai combate măcar numai *votul universal*, ne vom opri aci. Vom îneca în noi, printr-o resignaţiune de care ei sunt incapabili, toate ultragiile ce ni se aruncă cu mâini pline şi cu gurele în spumă, fără animă şi fără conştiinţă. O facem aceasta numai spre a putea întâmpina un rău de care presimţim în adâncul nostru că avem să fim ameninţaţi. Adversarii noştri, lăpădaţi de religiunea naţională întemeiată în 48, călcând jurămintele lor revoluţionare, ăsuntî puşi astăzi d-a curmeziş, cu vrăjmaşii seculari ai patriei, ca să împiedice realizarea bunului suprem, care, dupe noi, este *votul universal*, pentru susţinerea căruia am jurat în 1848. Pentru preîntâmpinarea răului ne credem datori, în faţa imaginii celei sacre a patriei noastre, să începem lupta cea mare, spre a alunga de la altarul ei pe toţi impostorii. D-om fi făcând vreun rău, îl facem crezând că facem bine, şi patria şi umbra amicului nostru ne vor ierta.[1]

Buciumul,
1863, nr. 119 (3 X).

[1] Urmează reproducerea pasajelor din memoriul lui Bălcescu, sub titlul: *Fragmente din lucrurile şi oamenii din 1848 – de N. Bălcescu.*

[APLICAREA LEGILOR]

Iată pentru a treia oară funcţionând votul universal, şi în alegerile consiliilor judeţene, n-a fost nici mai puţin matur, nici mai puţin serios, nici mai puţin nezgomotos, de pe cât a fost liniştit şi grav când a funcţionat pentru prima oară la darea plebiscitului şi pentru a doua oară în alegerile consiliilor comunale.

Atât alegerile delegaţilor cât şi alegerile membrilor consiliilor judeţene s-au petrecut, mai în toată ţara, dupe cum aflăm de pe la corespondenţii noştri, cu acelaşi tact şi majestate cu care s-au petrecut în Capitală.

Reacţiunea, înfruntată la alegerile municipale, a crezut de cuviinţă să nu se mai arate la alegerile consiliilor judeţene. Redusă şi în ţara noastră acolo unde sunt reduse în toate ţărele reacţiunile când trece în toată răpeziunea sa şioiul[1] acţiunii, astă-unadată, ar zice cineva, judecând dupe reacţiunea din Capitală, că reacţiunea din România s-a mărturit învinsă şi nu s-a mai expus ridicolului, nu s-a mai expus înfruntării din partea opiniunii publice. Reacţiunea urmează să nu se fi arătat nicăiri, căci dacă nu s-a arătat în Capitală, este probabil ca, din instinct sau prin înţelegere prealabilă, să nu se fi arătat nicăiri.

Mândria celor ce s-au născut şi trăiesc pentru muvement[2], pentru muvementul ideelor în masele poporului; aceia cari au crezut totdauna pe poporul român în stare a preţui şi capabil a se folosi de drepturile ce şi-a dobândit popoarele cele mai renumite antice şi moderne, liberul exerciţiu al facultăţilor lor, toţi aceia cari iubesc poporul

[1] *Şioi* – şuvoi.

[2] *Mouvement (fr.)* – mişcare, circulaţie.

român şi cred într-însul, în inteliginţa şi-n capacitatea lui, trebuie să fie mândri că-şi văd visul cu ochii, că văd pe acest popor din care au ieşit ei, pe acest popor român, atât de nedrept calomniat de către asupritorii şi sugrumătorii lui, că dă un dezminţit în faţa soarelui, tuturor acelora cari şi-au permis să-l calomnieze de nedemn, incult şi necapabil.

O zi numai a încetat biciul de pe dânsul, o zi numai i-a încetat impilarea la munca silnică, o zi numai n-a mirosit, n-a respirat fumul de ardei din cocinele tiranilor săi seculari, şi iată-l în picioare, ager şi mintos, liniştit şi generos, mergând cu pas triumfal în marşul ce i se motivă de la tronul alesului, suveranului şi părintelui său! Mare eşti, Doamne, şi minunate sunt faptele mânelor tale!

Unde sunt pigmeii, spăriaţi de mărimea şi tăria lor, din frazele altor pigmei mai ghindoci decât dânşii? Pentru ce aceia cari strigau libertate! egalitate! îşi pun cenuşe în cap şi-şi astupă ochii când văd astăzi funcţionând, când văd în toată splendoarea lor pe aceste două mari divinităţi ale omenirii, libertatea şi egalitatea, trăgând danţul cu toţi românii de pe dânsele din Cerna până în Prut şi din vârful Carpaţilor până în Dunăre? Pentru ce se ascund cei ce invocau libertatea şi egalitatea, când libertatea şi egalitatea intră în căminul lor şi-i invită la ospăţul cel mare, la banchetul la care se veselesc 5.000.000 de români? Pentru ce? S-o spunem noi: pentru că aceştia invocau libertatea şi egalitatea numai ca să impizmească tirania; pentru că aceştia chemau numele libertăţii ş-al egalităţii, precum impii[1] cheamă în deşert numele domnului; pentru că ei n-au crezut în ceea ce au profesat; pentru că n-au putut niciodată să-şi facă idee despre ceea ce invoacă; pentru că, egoişti şi scurţi de vedere, ei cereau numai egalitatea lor cu cei ce erau puşi de către legi peste dânşii; pentru că ei, când cereau libertatea individuală, o cereau numai pentru

[1] *Impius (lat.)* – fără religie, nelegiuit.

că ei erau geloşi de libertatea de care se bucurau cei puşi peste dânşii de către legi, fără ca vreodată să fi măsurat adâncimea poporului, pe care legile injuste pusese din josul lor; pentru că ei vedeau numai infamia celor ce-i striveau pe dânşii şi nu măsurau niciodată infamia lor asupra acelora ce legile lăsaseră din josul lor; pentru că vorba *popor*, în gura lor, era o ficţiune la a cărei realizare acum li s-a luat văzul.

Este o calamitate publică împroprietărirea săteanului, zic aceia cari cereau în 1848 împroprietărirea săteanului, tot cu atâta cunoştinţă despre significarea vorbei, cu câtă cunoştinţă au coconiţele de mahala de significarea vorbelor ce pronunţă când vorbesc *radicale*. Apoi dacă este o calamitate publică împroprietărirea săteanului – şi *public*, negreşit că înţeleg şi acum d-lor ceea ce înţeleg lipscanii în anunţiurile prin cari cheamă la pene şi la dantele *pe onor public* – dacă împroprietărirea săteanului este o calamitate publică, apoi ce gândeaţi că cereţi pe când cereaţi împroprietărirea săteanului? Cum era să se facă împroprietărirea săteanului fără să se ia pământ de la aceia cari aveau tot terenul ţărei proprietate a lor? Voiaţi să împroprietăriţi pe săteanul român în lună?

Dupe ce aţi susţinut, pe când vedeaţi că se apropie realizarea acestei idee uriaşe, că se atacă principiul proprietăţii, principiu pe care voi nu-l respectaserăţi niciodată, aţi fugit în toate unghiurile, v-aţi zvârcolit în toate părţile, pentru ca uriaşul să nu pună mâna pe voi; şi odată apucaţi de piept de către acea mână pe care n-o mai puteaţi abate, aţi mărturit, fără conştiinţă de ceea ce mărturiţi, că împroprietărirea săteanului este necesitatea existenţei naţionale şi v-aţi plâns numai de modul cel generos al despăgubirii, iarăşi fără conştiinţă, căutând prin felurimi de sofisme, care de care mai absurde, să justificaţi contra justiţiei. Care mod de despăgubire aţi fi voit? La care ţară să alergăm ca să căutăm modurile de despăgubire ce v-ar fi plăcut? Iată Austria, vecina şi idoala voastră; şi vă dăm

pe Austria ca mai aproape, pentru ca să nu mergem nici în Rusia, nici în Prusia, nici în Francia... Austria, care a împroprietărit pe sătenii săi în vecinătatea noastră, luat-a ea oare alt temei de despăgubire decât acela care s-a luat la noi? Pământul sau munca s-a luat drept temei de despăgubire în Austria? Să v-o spunem noi: s-a luat munca, munca pentru un pământ care s-a recunoscut că este al aceluia ce-l munceşte. Şi voiţi să ştiţi şi modul acestei despăgubiri? Iată-l: dupe ce s-a preţuit valoarea muncii, esigeată[1] pentru pământul dat ţăranilor, s-a făcut acea valoare în trei părţi; o parte din trei s-a găsit de cuviinţă să nu se plătească de loc; o altă a treia parte se plăteşte de către stat; şi cealaltă a treia parte se plăteşte de către tot venitul fonciar al ţărei, adică, prin analogie, de către toţi micii împroprietăriţi şi de către toţi marii proprietari. V-ar plăcea?

Noi nu am fost şi nu suntem de părere că ar fi trebuit să se facă şi la noi precum se face în Austria; şi încă, cei ce cunosc ideele noastre ştiu că noi, deşi am admis totdauna o despăgubire a clăcei, iar nu a terenului, tot am fost de părere că ar fi fost bine, ţinându-se socoteală de multe consideraţiuni, ăcaî răscumpărarea muncei, deşi fixată prin legile făcute chiar de aceia cari cârtesc, să se claseze în patru categorii: munte, podgorie, câmp şi baltă; am recunoscut şi noi, însă, că lucrarea ar fi fost complicată, că timpul de robie s-ar fi prelungit şi că această robie nu mai putea fi de loc compatibilă cu libertatea individuală, cu libertatea comunelor şi cu votul universal.

Răul nu este mare. O lege generală care nu izbuteşte, la aplicarea ei, decât în interesele unuia la câteva sute, este legea cea mai dreaptă, mai cu seamă când vorbim de o lege socială, unde interesele sunt atât de complicate şi atât de diferite.

[1] *Exiger (fr.)* – a cere, a impune.

La noi dară despăgubirea s-a făcut în modul cel mai legal, pentru că la câteva sute de proprietari abia se găseşte câte unul care să sufere, şi pentru care ar fi fost cu neputinţă un remediu.

Unde mai găseşte acum refugiul reacţiunea cârtitorie, care se lasă pe vine cu toată greutatea ei, în vântul acţiunii, în şioiul progresului? Găseşte că prea se execută răpede legea. Noi, cari am strigat totdauna că se fac legile şi nu se execută, că se fac legile şi rămân pe hârtie, mor de la concepţiunea lor, strigăm acum că prea se execută răpede legile! că ar fi trebuit câţiva ani pentru aplicarea acestei legi, sperând că, cu prelungirea, poate, va mai aduce Dumnezeu vreo invaziune, vreo comisiune care să ne scape de astă lege.

Atâta suntem de orbiţi în a crede ceea ce ne place, încât nu putem vedea că, nici chiar dacă tratatul din Paris ar fi numai o literă moartă, nici chiar dacă invaziunile ar mai fi posibile… neamţul nu poate să osândească ceea ce s-a imitat de la dânşii; că chiar sublima Poartă, legitima noastră suzerană secularie, a recompensat prin cele mai înalte ordine ale sale pe toţi aceia cari au jucat un rol activ la facerea şi executarea acestei legi, care lege este întâiul articul din actul cel mare naţional de la 2 mai; şi că reacţiunea, sperând într-una ca aceasta, în ceva care ar întoarce lucrurile, speră în ceea ce n-o poate ajuta şi face întocmai ca cel ce se îneacă când se apucă de însuşi părul său ca să scape.

Să spunem o propagandă a reacţiunii, pe care am descoperit-o noi înşine, abia câteva zile, mergând la Ploeşti.

Mergeam pe jos, respirând aerul dimineţei. În dreptul unui sat, pe care este de prisos a-l numi, o grupă de două-trei familii de săteni se repauza lângă foc în capul unei porumbişte. Cu cât ne apropiam în dreptul lor, cu atât ne simţeam obiectul curiozităţii lor. Un bătrân cu barba căruntă se sculă şi înaintă spre drum; îşi scoase punga din brâu şi căută într-însa o iască, pe care voi s-o aprinză

la ţigara noastră; pretext, negreşit, ca să poată schimba câteva vorbe cu un bătrân care avea aerul a veni din Capitală.

Până să se aprinză iasca, ţăranul cel matur măsură de sus până jos pe cel ce scrie acestea.

Neîncrederea ţăranului în haina albastră este proverbială.

– Da' ce faci aci, moşule?

– Curăţim la ăl porumb.

– S-a făcut bun porumb estimp?

– Nu prea, domnule; dară, slavă lui Dumnezeu, tot s-a făcut.

– Ei! apoi n-or să fie toate bune, moşule.

Atâta fu destul inteligintelui sătean ca să înţeleagă cu cine are a face, şi scărpinatul său în cap instinctiv îi ardică căciula la jumătatea capului şi i-o puse pe o ureche.

– Vi s-a măsurat pogoanele p-aci, moşule?

– Nu încă, domnule.

– Da' de ce?

– Apoi se cam codesc proprietarii.

În timpul acesta cei de lângă foc se apropiaseră mai toţi ca s-asculte conversaţiunea.

– Bine, nici prin vecinătate nu s-a măsurat încă?

– Ba, prin vecini, unde au fost proprietarii mai buni, s-a măsurat şi oamenii biet îşi ară acum, că ştiu unde să-şi are.

– Oare să fie adevărat, domnule? strigă alt sătean din grupă; ale oamenilor să rămână pogoanele astea cari se măsoară?

Ne silirăm să-l convingem despre adevăr şi desluşirăm cum acest domnitor, pe care l-a trămis Dumnezeu ca pe îngerul său cel bun, ca să facă dreptate în ţara românească şi să aducă la îndeplinire toate dreptele cereri făcute în anul 1848 de către poporul român, le-a şi adus pe toate la îndeplinire… Le-am desluşit cum asupritorii lor au căzut cu jelbe, cu închinăciuni şi cu daruri din vistieria ţărei, pe la turci… şi pe la nemţi, de au băgat limbele în ţară ca să nu lase a se face dreptate săracului la 1848.

– Ia spune-ne, domnule, că se vede că ai milă de noi; să nu fie adevărate astea care ne spun ciocoii? ne întrebă bătrânul a cărui încredere se vedea crescând.

– Care, moşule?

– Adevărat să fie că s-au supărat împărăţiile pe domnul nostru că ne-a dat şi nouă câte o palmă de pământ, că trămit acum comisari ca să cerceteze şi apoi or să trămită iară oaste ca să strice astă lege?

– Cine v-a spus astea, moşule?

– Apoi, de, domnule, aşa ne spun; şi zice că să nu ne mai străgănim să tot măsurăm, că toate astea o să rămână tot nimica, ca şi când cu libertatea, şi că vai de creştinii cari or apuca să măsoare.

– Bine, dară ispravnicul şi zapciul plăşii nu v-au desluşit legea şi că una ca aceasta ce spuneţi ar fi cu neputinţă?

– Nu i-am întrebat, domnule; dară d-lor văd că silesc destul să se măsoare pogoanele şi să se dea oamenilor; dară pe la noi se tot codesc proprietarii.

Desluşirăm pe cât puturăm starea lucrurilor, imposibilitatea celor ce propagă reacţiunea; îi îndemnarăm să are cât or putea mai mult, căci nici într-un chip nu le va fi spre pagubă, şi dobândirăm binecuvântarea lor. O femeie jună, care ne aţintise fără clipă de când începusem a vorbi, scoase machinaliceşte din sân un porumb ce rămăsese verde, şi ni-l întinse, fără să zică nici o vorbă.

Iată în ce chip se face propaganda reacţiunii prin ţară; iată pentru ce în unele părţi îndoiala nu lasă pe creştin să-şi caute de lucru; iată pentru ce zicem că toţi agenţii administraţiunii, toţi agenţii ordinei ş-ai prosperităţii trebuie să cate a combate în toate părţile aceste insinuiri viclene, criminale, ale reacţiunii.

Săteanul nostru, incult, precum a avut interes să şi-l păstreze ciocoiul, neavând nici un ideal, neputând în starea lui a gusta şi a preţui o idee abstractă, reduce tot ce vede la pozitivul ce este în stare să pipăie, şi, plebiscit, vot universal, independinţa comunală, consilii judeţene, toate câte vede el le rezumă într-o singură idee: a avea

proprietatea lui. Şi d-aci plecând, încredinţat că proprietatea i se dă numai din voinţa domnitoriului contra voinţei asupritorilor săi seculari, merge cu ochii închişi la vocea guvernului domnitoriului şi nu crede, nu ascultă, nu aşteaptă nimica de la foştii săi asupritori.

Iată pentru ce votul universal în unanimitate se pronunţă în toate părţile în sensul guvernului; iată pentru ce reacţiunea, amăgitorii poporului, sunt despreţuiţi în toate părţile, şi toţi corifeii ei cad la toate alegerile, oriunde se propun.

Ziceţi d-voastră, foşti stâlpi ai ţărei, şi d-voastră, falşi liberali, că votul universal este condus cu biciul? că votul universal duce la anarhie, la despotism? că votarea unanimă a actului din 2 mai a fost de frică?… Nu frica, ci instinctul duce aceste 5.000.000 de popor omogen la vocea suveranului său. Comparaţi voi înşivă doliul şi sinistrul universal pe ţară de la promulgarea Regulamentului Organic, cu veselia, cu fericirea generală, cu bucuria frenetică în toate părţile de la promulgarea statutului din 2 mai, şi calculaţi înşivă, dacă veninul revoltat nu vă năbuşeşte facultăţile mintale, judecaţi voi înşivă dacă acest popor a fost făcut pentru tiranie sau pentru libertate, dacă instinctul, care devine din ce în ce o credinţă, dacă credinţa în domnitor, sau biciul şi temerea de bici conduc lucrurile de astăzi.

Votul universal a funcţionat în toată libertatea şi plinătatea lui pentru a treia oară acum, şi nici un vot nu s-a rătăcit spre a se aluneca unui reacţionar, astă dată, când experiinţa a început să lucreze alături cu anima; nici unul din aceia cari au strigat *libertate* şi *egalitate* şi au hulit împroprietărirea şi votul universal n-a fost ales nicăiri, spre a se trece în rândul acelora cari au să preşează la prosperarea judeţelor în parte şi dintre cari are să se aleagă în corpul ponderator pentru lămurirea legilor, pentru crearea şi dirigerea finanţelor, împreună cu Camera, pentru afacerile înalte de stat. Nici unul; şi dacă experiinţa a făcut atâta

progres de la întâia exersare a poporului în votul universal, la votarea plebiscitului, până la a doua exersare a votului universal, la alegerile comunale, şi până la a treia exersare a votului universal, la alegerile consiliilor judeţene, negreşit că votul universal va fi şi mai bine administrat de către poporul român în a patra funcţionare a sa, în alegerile pentru Cameră.

Cei mai modeşti, cei mai cu pudoare dintre reacţionari, afişând că le place tot ce face domnitoriul pentru poporul şi pentru statul român, găsesc numai defectul că guvernul domnitoriului prea a dat toate aste libertăţi dodată unui popor nedeprins cu libertăţi, şi duc grija că atâtea libertăţi dodată vor asfixia pe român.

Am putea să aducem exemplele cu miile, să facem comparaţiuni evidinţi că poporul român este mai apt şi mai inteligint în exerciţiul constituţiunii democratice întrege, de pe cât au fost privilegiaţii inteliginţi în exerciţiul reglementelor şi convenţiunilor oligarhice. Am putea să probăm până la evidinţă, cu acte autentice, dară credem de prisos, pentru că orice va vorbi cineva cu reacţiunea este pierdere de timp; ea este incapabilă de convicţiune. Şi de aceea sfârşim astăzi prin a da lectorilor noştri, spre satisfacţiunea patrioţilor celor adevăraţi şi spre dezminţirea calomniatorilor poporului român, un singur act dintr-o mie, un singur proces-verbal al unui primar dintr-o extremitate a României, al unui primar opincar din vârful muntelui, ţinut cu colegii săi în faţa comunei care l-a ales, pe care proces-verbal îl dagherotipăm fără a-i sminti măcar o virgulă[1].

Buciumul,
1864, nr. 297 (20 X)

[1] Urmează textul procesului-verbal asupra celei dintâi „şedinţe a consiliului comunei Bătrânii, 1864, septembrie 8".

ÎMPĂMÂNTENIREA PRINCIPELUI DE HOHENZOLLERN

Alta s-a mai ivit acum, altă idee nouă au mai născocit fabricanţii de idee, altă idee mai absurdă decât toate ideele cari au ieşit din capetele lor: să dea împământenirea principelui de Hohenzollern, să-i dea împământenirea după ce l-au numit domn.

Apoi o astfel de împământenire se dă ea numai aşa, de un guvern provizoriu cu o adunare anonimă, contra căreia protestează chiar membri ai guvernului prin organul cel mai guvernamental, prin foaia proprie a guvernului? Pentru că s-a dat împământenirea d-lui Vegezzi Ruscalla, italian care a muncit zecimi de ani ca să facă în Europa cunoscute originile noastre, drepturile noastre, ţara noastră, literatura noastră, se poate da împământenire oricui şi oricum, fără nici o raţiune şi fără nici o formalitate? Apoi chiar prin aceasta, a voi să daţi împământenirea străinului pe care l-aţi numit domn, nu recunoaşteţi voi înşivă că un străin nu poate fi domnul românilor? Apoi adunarea aceasta, de poruncească în cea mai mare parte a ei, nu va avea pe nime într-însa care să râdă la o aşa propunere? Cari sunt serviciile ce a făcut României principele de Hohenzollern? Este acest nume popular în România ca al domnului Ruscalla, Girardin etc.? S-a reclamat această împământenire de către recunoştinţa publică, de către românii cari au aflat despre faptele sale neinteresate? Sunt destule titlurile acestui principe pentru noi – că este amicul d-lui Ion Brătianu; pentru că spună oricine de a mai auzit vorbindu-se de numele acestui principe în România până acum o lună de zile, cu întoarcerea d-lui Ion Brătianu în ţară din

călătoria sa de turist dupe principi disponibili, cu *Almanahul de Gotha* în mână?

De unde mai ieşi şi această idee cu care mai ameţesc *marafetliii* pe oamenii cei simpli, cari n-au avut timpul şi ocaziunea a se gândi adeseori la asemeni afaceri politice? Dura-va mult şirul acestor comedii? Această adunare, în care au putut să se strecoare câţiva bărbaţi maturi şi cu amorul patriei, nu va fi oare în drept să pună un capăt şi să ceară guvernului a scoate pe oameni din aceste frământări, din aceste rătăciri cari pot să ducă la adevărată pieire?

Noi tot nu credem serioasă astă idee, dară, pentru că am văzut atâtea idee nesebuite adoptându-se de către oameni cari până acum se socoteau oameni serioşi în ţară, ne temem să nu îşi ia şi această idee un corp de care să se impare[1] impostura spre noi sacrificări, spre recrutare de noi victime.

Deci, spre ştiinţa tuturor celor ce nu ştiu: articolul 13 din Convenţiune prescrie hotărât şi fără echivocitate că domnul României trebuie să fie român, născut muntean sau moldovan, din părinţi români născuţi moldoveni sau munteni; trebuie să fie de 35 ani împliniţi; trebuie să aibe venit în pământ de 3.000 galbeni pe an; trebuie să fi servit în funcţiuni înalte ale ţărei zece ani, sau să fi făcut parte în vreo adunare.

Întrebăm noi, cari pe drept cuvânt am primit cu aclamările cele mai sincere Convenţiunea, pentru care d. C. A. Rosetti, deputat pe atunci, era încântat, şi pe care d-lui, librar-editor, s-a grăbit cel întâi s-o tipărească cu *amoare* în mii de exemplare pe cari le vindea câte 7 şi 8 sfanţi exemplarul; întrebăm dacă această Convenţiune era rea, antinaţională, pentru ce făcea şi atunci d-lui un aşa comerţ

[1] *Impara (fr. s'emparer)* – a se agăţa.
[2] *Cişit* – vânzare, desfacere.

cu lucruri antinaţionale? Întrebăm pe d. C. A. Rosetti, numai pentru ca să-şi treacă marfa, ca să facă cişit[2] la prăvălie striga la toţi trecătorii că cine nu-şi cumpără şi nu învaţă pe dinafară Convenţiunea nu e român, nu are patrie? Pentru ce coaliţiunea invoca cu atâta spargere de inimă susţinerea Convenţiunii când s-a atacat de către Cuza în părţile ei cele oligarhice şi antinaţionale?

Oricare naturalizare, p-a mică sau p-a mare, veţi oferi-o majestăţii ce voiţi să creaţi, nu-i poate fi de nici un folos şi va mai adauge un ridicul asupra voastră, cari nu recunoaşteţi nici datinele, nici natura, nici religiunea, nici legile ţărei voastre; cari, dupe ce aţi vândut opinca iarăşi privilegiului, arvuniţi şi ţara întreagă străinului!...

Trompeta Carpaţilor,
IV, 1866, nr. 419 (10 V)

ARHEOLOGIE

PEŞTERA DE LA OBÂRŞIA IALOMIŢEI, PEŞTERA CU OALELE, COMOARA DIN CUMPĂNA CIOCÂRLĂULUI, VALEA CASELOR ŞI MORMINTELE DE PRE VULCANA MARE

În toate domină moda; şi cine crede că moda are puterea ei numai pre bulevardele Parisului, de unde-şi întinde şi-şi împărţeşte ordinile ei pre câte cinci părţi ale lumii, preste lumea civilizată, semicivilizată şi chiar barbară, şi ordonanţările ei preste pungile celor mai avari, aceia cari cred că moda domină numai preste lumea civilizată, sau care aspiră la civilizaţiune prin eleganţă şi galantarie exteriori şi prin afabilităţi sociale, se înşeală.

Moda operează în ştiinţe, ca şi în industrie, ca şi în arte; şi aci tocmai, în ştiinţe, este fortele ei, rivalizând cu însuşi Isis, şi bizuindu-se să-i rădice una câte una toate vestirile ei, toate vălurile ei, şi s-o arate goală, în neputinţă să-şi mai acopere, să-şi mai ascundă ceva.

Clio, zăpăcită, îşi vede spusele ei despreţuite.

Moda nu mai voieşte istorie, va preistorie, anteistorie, unde biata Clio nu mai ştie nimic. Să cedăm modei; să facem şi noi preistorie, anteistorie, cu riscul a cădea în antiistorie.

Moda s-ar putea zice *civilizaţiune*, dacă n-ar fi câteodată contra civilizaţiunii, şi civilizaţiunea s-ar putea zice *perfecţiune*, dacă adesea n-ar fi atât de bizară.

Frumos este să asiste inteligenţa la această luptă încăierată a modei „civilizarea“, zeitatea coruptă modernă, cu „Isis“, zeitatea mistică a antichităţii. Această luptă încăierată a modei-Ştiinţa cu Isis-Misterul în secolul acesta s-a văzut mai crâncenă decât în oricare alt secol, de când

[1] Datează.

geniul-omul luptă cu succes contra geniului-natura, de când dată[1] primele anunţuri ale civilizaţiunii, de când ţine minte istoria sau menţionează tradiţiunea.

În adevăr, mari şi miraculoase concuiste a făcut geniul-Omul, divulgator, contra geniului-Natura, mistificator!

În ceea ce ne priveşte, în acest articol nu intră să arătăm diferitele concuiste ale geniului uman prin dezvoltarea germenului lucidităţii, plantat în om mai înainte de toţi vecii, pre când omul creat cu lumea se bălăbănea în luptele intelectuale cu animalele staţionare în instinctul lor, cari astăzi nu mai sunt şi cari au mai rămas spre a se putea vedea unde a fost omul şi unde este acum, unde au fost şi unde au rămas ele.

În ceea ce ne priveşte, în acest scurt articol, din care ştiinţa şi laboarea ar întinde volume, şi unde ne constrânge bezonia[1], pentru că politica şi futilităţile trecătoare ne reclamă imperios tot timpul, nu este să aprofundăm aci, sfredelind în zecimele, în sutimile de secoli, şi poate că aş zice şi în miile de secoli, dacă umbrele judecătorilor lui Galileu nu ar fi prea aproape de mine, dacă nu m-aş teme de blamul celor ce păstrează chivotul textului strict al cosmogoniei noastre biblice, lăsând să-i scape tot simţul alegoric şi păstrându-i numai corpul fără suflet.

Indianului i-a trebuit cinci mii de ani numai pentru pregătirea materialului şi elementelor cu care să-şi clădească lumea; japonului i-a trebuit douăzeci de milioane de ani ca să-şi aşeze cosmogonia. Şi sunt popoare care te duc de mână să-ţi arate peştera din care au ieşit oamenii, albii şi negrii, şi peştera din care a ieşit soarele şi luna.

O! negreşit că nu diferite şcoale de geologie, de antropologie, de etnologie se vor aminti în acest scurt articol, pre care ni-l inspiră un moment de repaus silit de ploaie în torente în *Peştera cu Oalele*, în muntele *Lespezei*, din josul muntelui *Şeaua*, pre care-l ocoleşte *Podul cu florile* în faţa

[1] De la fr. *besoin* – nevoie.

Lacului Roşu, unde se scaldă, se luptă şi se împreună vulturii, şi cu care comunicau odată locuitorii acestor vârfuri prin drumul zis din neştiinţă al tatarilor, ale cărui urme rezistă de mulţimi de secoli tuturor vânturilor, cam pre la jumătatea distanţei între Petroşiţa şi peştera cea mare cu schitul de la obârşia Ialomiţei.

Nu pre această hârtie de pre care şterge urmele creionului stropirile ploaiei cu băşice ale uraganelor, se pot trata asemenea subiecte, pre care nemuritorii atleţi ai ştiinţei celei noi, ai cercetării originilor şi progresului omului prin originile şi revoluţiunile globului, au deschis această eră în alte condiţiuni.

Doi-trei lustri sunt mai cu seamă de când această mare ştiinţă, ştiinţa omului despre sine, ştiinţa omului despre originile lui, despre concuistele lui, a început să-şi ia un corp serios, să-şi aşeze baze solide ca acelea ce regretă Arhimede că nu le are spre a-şi putea pune bârna cu care să mişte lumea.

În toată Europa, şi mai ales în toată lumea, putem zice, să găsesc monumente, trăsure ale inteligenţei, ale imaginaţiunii, ale industriei umane, pre cari ştiinţele moderne de cari vorbim le numesc *anteistorice*.

Când se începe acest period, aceste perioade lunge, adânce în vechime, adânce în vârsta globului, şi poate şi contimporane cu dânsul, cu toate revoluţiunile lui, nu poate nimene preciza, nici prin aproximativ, decât cu vorbele vage de *antediluviane*, *preistorice*, periodul de piatră brută, periodul de piatră cioplită sau lustruită, periodul de bronz, periodul de fier.

Când însă începe periodul de piatră brută, rămâne încă un mister în luptă crâncenă cu toate cosmogoniile.

Apoi, acestor perioade nu se poate preciza nici chiar măcar oarecum localităţile începutului lor! Tot aceea ce se poate vedea şi închipui prin aproximativ, din diverse combinări şi diferite comparaţiuni, este că instinctul conservării şi al confortabilităţii, perfectibile în om, s-a

dezvoltat pre oriunde s-a ivit omul, pre aceeaşi raţiune, fie în sălbatecul antichităţii, fie în sălbatecul modern. Atât numai antropologia, etnologia şi biologia au putut demonstra până acum.

Difere oricum şcoalele autorilor germani, şi mai cu seamă englezi, cari au adâncit mai mult în studiul influenţelor selecţiunilor naturale asupra dezvoltării omului; raţioneze oricât aceste sfredelitoare geniuri asupra unităţii sau diversităţii omului primitiv, sau oamenilor primitivi; raţioneze naturalistul englez, filozoful german şi anticarul scandinav cât de mult asupra localităţii unice sau localităţilor diverse unde s-a ivit omul, sau s-au ivit oamenii; fie omul acelaşi lucru, prefăcut din alb în negru, în arămiu, în galben, sau plumbatic, sau rămână el în rasele lui speciale; fie el o specie sau rasă – geologii nu pot să nu convină că omul este vechi ca pământul, precum spune şi cosmogonia biblică, şi că pământul – cu tot respectul către scriptura sântă – numără şi va număra de mai multe zecimi de ori, de mai multe sutimi de ori poate, acele 7.000 de ani consacraţi fatal vârstii globului de către sânta scriptură.

Să lăsăm pre etnologi în disputele lor dacă omul este o specie în unitatea rasei sale şi este acelaşi, sau dacă omul este un gen despărţit în mai multe specii, diversitatea primitivă. Să zicem numai că aceleaşi trebuinţe, aceleaşi nevoi au căutat aceleaşi înlesniri prin aceleaşi expediente, impuse de necesitatea locală pre ţărmii mărilor, pre mărginile râurilor, pre câmpii şi pre munţi.

Să lăsăm pre Tylori, pre Grawfurzi, pre Valaci etc., să discute asemenea cestiuni, şi să ne ocupăm de aceea ce avem înaintea ochilor, pentru că nu vom şti niciodată ce au fost şi cum au fost acei oameni cari au asistat la formarea Carpaţilor noştri, şi ale căror oseminte fosile le găsim prin despicăturele şi prin diluviul văilor acestor munţi, amestecate cu ale mamiferelor, cu ale reptilelor, cu ale păsărilor poate, şi cu moluştele, specii sau ordine cari nu mai există astăzi; pentru că nu vom şti nimic despre cei

ce au asistat la formarea şi la erupţiunile Mării Negre, la cataclismurile şi mai vechi poate decât cele trei menţionate pre locurile ocupate mai în urmă de către eleni zişi argieni, dintre cari cel dintâi se urcă la o mie de ani în limbagiul vulgar înainte de războiul Troiei, la acele cataclismuri despre cari abia mai atesta câţiva vulcani stinşi şi afundaţi pre tromba acestor munţi cari arată pre vârfurile lor fosilele de vieţuitoare ale adâncurilor mărilor. Milezii, zişi mai întâi carii, poate că vor fi lăsat ceva din omonimia lor în numele acestor munţi; negreşit că n-au ştiut însă nimic nici ei despre oamenii ce au locuit aceste locuri cu alte forme, cu alte clime.

Ş-apoi câţi secoli şi cât timp nemăsurat a trecut din epoca când dacul a făcut cea dintâi concuistă, bătându-se cu ursul şi doborându-l, luându-i pielea spre a se acoperi el cu dânsa de injuriile uraganelor şi de asprimea viscolelor şi luându-i vizunia spre a se adăposti el într-însa, până când să ajungă în învestmântarea perfectă şi de lux chiar, precum îl vedem pre monumentele ce au scăpat până la noi? Ce timp nemăsurat a trebuit să treacă de când femeia lui, canibală poate, năştea prin scorbure, prin vizunii şi prin peşteri, până când s-o vedem învestmântată la perfecţiune, cu coafura elegantă, cu marame luxoase şi înfăşându-şi copilul, precum vedem pre reliefurile Coloanei Traiane?

Câţi paşi a trebuit să facă civilizaţiunea, dezvoltarea inteligenţei şi a raţiunii în pruncia ei, mergând d-a buşele; câte generaţiuni au trebuit să treacă, spunând câte ceva abia una alteia, de când dacul se bătea corp la corp cu ursul cu ciomagul numai, rupt din pădure, numai cu atâta măiestrie ca şi a ursului – până la perfecţionarea arcului cu săgeţi şi cu pene colorate, precum ni le descrie Ovid, până să-şi facă acea pavăză ovală cu aşa ornamente, până să-şi facă acel stindard balaur, cu atâta măiestrie încât să se umfle şi să se restrângă în suflarea vânturilor, acel bucium, acele trompete cu cari se deştepta văile, până să perfecţioneze

acea formidabilă *Arpi,* care înspăimânta pre germanul barbar, pre iasigul mai cult decât germanul, pre sarmatul mai cult decât iasigul, şi însuşi pre romanul care înspăimânta el lumea – aceasta nu cred că vreun istoric, sau şi chiar vreun filozof serios se va hazarda vreodată să o spună. Civilizaţiunea în vechime n-a putut să progreseze cu paşii cu care a progresat şi progresează în timpii moderni, şi cu cât ne vom urca mai sus în aceste vechimi, cu atâta trebuie să vedem această civilizaţiune învârtindu-se şi reînvârtindu-se în cercuri viţioase, staţionară şi bătând apa în piuă. Omul izolat, omul rar, abia ici şi colo, omul contemplând natura numai, fără idee măcar să o studie, s-o explice, ştie puţin să spună urmaşului său. Nu ştim dacă dacul primitiv, din stânca lui, avea altă cugetare când se întâlnea cu semenul său din cealaltă stâncă decât să-l omoare şi poate să-l şi mănânce; necum să cate a se înţelege cu dânsul prin ceva semne sau sunete, nefixate prin nici o convenţiune, spre apărarea lui în comun de fiare, de intimperie şi de foame.

Am putea zice că pasul cel mai însemnat ce se face în fiece fel de industrie, gradul de experienţă ce se obţine cu orice lucru în timpul nostru într-un an de zile, în timpii despre cari vorbim, comparaţiune ţinută despre natura lucrului şi natura experienţei care ar putea fi imperceptibile la noi, au trebuit poate secoli, dacă nu zecimi de secoli, ca să se poată face de către omul fără de idee, fără exemple, de către omul izolat al acestor adânce antichităţi.

Fi-vom mai ştiutori ocupându-ne şi chiar numai de omul postdiluvian al Carpaţilor? Ştim noi ceva mai mult despre aceia pre carii îi numim daci, decât cele ce au putut parveni până la noi prin fragmentele scăpate din diluvii timpurilor istorice ale câtorva istoriografii greci şi ale istoricilor latini, cari au făcut cunoştinţă cu dacii tocmai atunci când dacii îşi da suflarea în apogea lor?

Reliefurile cele pre marmure, cele reprezentate pre bronzuri şi pre plumburi turnate, mulţimea monetelor regilor

celor din urmă ai dacilor, Coloana Traiană şi arcurile lui Septim Sever până la Constantin ne spun îndestul că aceşti daci ajunsese un popor cultivat, ager în rezbeluri şi mintos în timpi de pace – precum Xiphilin ne spune despre Decebal – cu o religiune cultă, cu industrie spre învestmântare; un popor agricol, în fine, cu locuinţe, cu legi şi religiune, şi încă cu o religiune în care domina nemurirea sufletului şi respectul morţilor.

Timpul ce a trebuit să treacă de la dacul în scorbure şi în peştere până la dacul în case, în ogrăzi, în cetăţi, precum îl vedem pre coloană, ar fi să-l calculăm poate cu aceleaşi măsure în această adâncime morală cu care calculă geologul în adâncimile stratelor pământului.

Aceea la care am putea aspira noi ca să ştim să spunem îndată, ar fi poate numai distincţiunea, clasarea în bloc a diferitelor obiecte ce găsim la fiece pas pre văile apelor noastre, pre coastele, pre vârfurile chiar cele mai eminente ale Carpaţilor. Să putem zice cu oarecare siguranţă: „Acest monument este mai vechi decât celălalt şi acela mai vechi decât acesta, pentru că acesta conţine rămăşiţe cari trădau ştiinţa frământării şi arderii lutului, conţine dovezi de ştiinţă în olărie la un grad înaintat, conţine obiecte cari trădau ştiinţa lucrării fierului, conţine dovezi de cunoştinţe agricole, pre când celălalt nu conservă decât o îngrădire de pietre naturale, cu un ciment foarte slab, o olărie foarte grosolană, fasonată cu mâna şi uscată fără foc; nici un indiciu de cunoştinţe agricole, câte ceva de bronz şi unelte de pietre, aşchii de silex, dalte şi săgeţi numai de piatră, bine făcute şi cu măiestrie lucrate; şi pre când iarăşi celălalt nu se compune decât de ocoluri de pietroaie, preste cari sunt suprapuse lespezi şi pietre enorme, pre sub cari nu se găseşte nici o fărâmă de ciment, nimic de metal, nici un ciob de olărie, ceva pietre rotunde numai, cari par găsite şi aduse într-adins, şi din cari nu poate trage cineva nici măcar că praştia ar fi fost cunoscută pre când se adunau aceste pietre. Cel mai mult dacă s-ar putea găsi câte o piatră

de gârlă frecată cu mâna omului, oarecum, de alte pietre, spre a i se da o formă care s-ar putea presupune c-ar fi servit drept armă!“

Ţara noastră este plină de antichităţi istorice, şi mai plină de antichităţi anteistorice, a căror vârstă nu vom afla-o decât numai când arbitrariceşte vom crea perioade, lăsându-ne şi noi şioiului pornit; zicând şi noi: epoca de fier, epoca de bronz, epoca de piatră lustruită sau neolitică, epoca de piatră brută sau paleolitică; cu toate că afară de paleolitică, noi, în conştiinţă, am cam confunda aceste trei epoce, cel puţin la noi, nu spre a găsi fierul pre când nu era aflat decât bronzul, nu spre a găsi bronzul pre când nu se cunoştea şi nu se dedea forme decât pietrei, cu cari n-ar putea fi contimpurane ca arme şi ca unelte decât oasele, cornurile sau defensele mistreţilor, ci spre a arăta că neolitica şi osăria s-a perpetuat, întrebuinţată în epoca de bronz, cu care iarăşi, împreună, s-a perpetuat întrebuinţată şi în epoca de fier. Şi în această regiune de idee să clasăm şi noi într-o altă sferă de idee, monumentele noastre anteistorice, precum se clasează în Scandinavia, în Scoţia, în toată Europa şi în toate părţile lumii pre unde se găsesc de către voiagiorii cei mari, de către anticarii cei renumiţi.

Aş putea zice ceva despre această mulţime nenumărată de movile şi moviliţe, despre cari ne spune Omer că erau privite ca antichităţi şi chiar în timpii lui, ca „*morminte ale eroilor*“, şi de cari este plină ţara noastră din malurile Dunării şi până în culmele Carpaţilor; piramidele Egiptului negreşit n-au fost rădicate la altă idee decât aceea în care s-au rădicat şi aceste movile. Diferenţa este în munificenţa faraonilor şi obscuritatea locuitorilor acestei ţări, în imensele mijloace ale regilor Egiptului şi în cele slabe ale dacilor, în materialul şi artele deşteptate de 4.000 de ani în Egipt şi în starea de cultură în care s-au aflat locuitorii acestei ţări. Acestea însă au şi ele diferitele lor vârste, cari vârste nu se pot nici distinge, pentru că, ca să poţi ghici ceva despre dânsele trebuie să le despici. Aş putea poate

zice ceva, dară aceasta numai când timpul şi mijloacele mi-ar permite să consacru subiectului special măcar o vară.

Am despicat prea puţine ca să pot spune aci altceva despre ele, decât că sunt unele morminte dace şi altele morminte romane, şi încă că am constatat într-o movilă că preste un mormânt dac a fost un mormânt roman. Înălţimea şi piticia acestor movile provine, dacă nu şi din adâncimea vechimii lor, din importanţa sau din neînsemnătatea rămăşiţelor persoanei sau persoanelor ce conţine. Cu cât movila este mai mare, cu atât personagiul a fost mai însemnat, cu atât mai mulţi asistenţi la îngroparea lui au aruncat pietre şi pământ preste dânsul, cu atât mai mulţi trecători au aruncat câte un pumn de pământ spre adaos, spre creşterea mormântului lui. În multe movile sunt şi câte mai mulţi îngropaţi; în unele se găsesc şi paturi de cărămizi mari romane, pre cari a fost întins cadavrul. Am numărat până în 6 rânduri de cărămizi, suprapuse fără nici un ciment. Sub un asemenea pat, săpând ca la ŭ de metru, am găsit un mormânt dac; şi l-am definit astfel pentru că într-însul n-am găsit nici ulcele, nici lampion ca în toate cele romane, ci numai o daltă de bronz şi alta de piatră.

În general antichităţile noastre romane abundă pre malurile Dunării, şi de aci pre râuri în sus, pre munţi pre lângă cari trec şosele romane. Antichităţile dace însă au aceasta drept caracteristică că ele sunt aşezate tot pre înălţimi şi încă, cu cât sunt mai sus pre laturile gârlelor, cu atât le găseşti pre vârfuri dintre cele mai anevoie de suit, până şi pre culmele cele mai eminente ale Carpaţilor; de aci negreşit că le-a venit numele de acvile, pre care li-l da grecii, şi al doilea că cele pre înălţimile mai mari urmează să fie cele mai vechi, pentru că sunt cele mai sălbatice, cari nu trădau nici o cultură şi cari arată învederat starea omului în vânătorie pură. Acestea sunt în regiunea brazilor şi mai sus, în regiunea molifţilor. Cele în regiunea fagilor arată o dezvoltare de cunoştinţe şi poate că le-am putea numi ale epocei păstoreşti a dacilor, precum şi cele în regiunea

stejarilor, ca în Teleorman, Vlaşca etc., pre malurile Vedei, Călniştei, Neajlovului etc., unde olăria abundă, unde se găsesc instrumente de fier şi alte indicii de civilizaţiune, grâne carbonizate, râşniţe şi altele, cari indică fără contestare epoca agricolă a dacilor, se pot numi ale epocei agricole a dacilor.

În general, ruinele noastre din Ţara Românească se pot împărţi, precum am mai zis şi în alte dăţi, în patru categorii: ruine dace până la Traian, ruine romane de la Traian până la Aurelian, ruine barbare de la Aurelian până la imperiul Româno-Bulgar, ruine române de la Aţan prin Valahia mică din timpul banilor şi mai precis de la Negru-vodă până la Constantin Brâncoveanu.

O hartă indicatoare de toate aceste patru feluri de ruine aflate până acum, străbătute în tot lungul ţărei de valul Traian (?) şi de drumuri romane, în diferite sensuri, am început-o de mult; dară cine ştie cine o va săvârşi.

Pre dânsa indic pre tot anul diferitele ruine ce descoper, însemnând pre cele dace cu galben, pre cele romane cu roşu, pre cele barbare cu verde şi pre cele române cu albastru.

Pentru că dară actualmente moda voieşte cercetarea epocelor *anteistorice,* să ne ocupăm şi noi puţin de aceste epoce, lăsând docamdată clasicitatea epocelor noastre istorice la o parte.

În preajma Târgoviştei negreşit că urmează să fie cele mai necontestate monumente şi numiri rămase din trei secoli mai cu seamă, cei mai frumoşi secoli ai românilor, pre când reşedenţa domniei şi a oamenilor eminenţi a ţărei era în Târgovişte; de aceea, urcând din Târgovişte, de la Biserica Domnească, unde este mormântul lui Matei Basarab, marelui general şi marelui legiuitor al României, pre Ialomiţa, la distanţă de o oră, a să îmtâmpini Doiceştii cu ruinele lor, rămăşiţe ale caselor de plăcere ale familiilor domneşti, unde-şi trămiteau negreşit copiii cu doicele la aer curat; apoi frumosul râuleţ Beizadelul, Râul Doamnei,

Plaiul Domnesc etc., etc., apele cu pucioasă, unde negreşit, ruinele, cari se văd abia pre malurile din dreapta Ialomiţei unde sunt izvoarele apelor acestora, vădesc diferite epoce în cari s-au zidit locuinţe pentru personagii ce veneau să-şi cate aci sănătatea.

Din sus de Şerbăneşti, pre dreapta Ialomiţei, este o localitate care se cheamă *Valea Caselor*. Am crezut că şi aci să fie o suită de suvenire domneşti, precum am văzut ţinându-se şir de la Târgovişte până la Pucioasa şi mai sus; însă lucrul mi-a schimbat ideea. Aci nu este nici un vestigiu modern. O încungiurare a unui mal cu o zidărie stranie atestă o vechime mai adâncă decât a domniilor şi nu este romană. Această zidărie care susţine pre alocurea malul şi se întinde în sus şi care se mai întoarce o dată, pre cât am putut vedea, prin întrul încongiurării, este formată de pietriş mărunt de gârlă, frământat în humă mai mult vânătă şi de o grosime pre alocurea de un metru, pre alocurea şi mai mult. Nici un indiciu de cărămidă sau de olărie, deşi n-am putut face săpăture ca să pot spune aceasta mai sigur, pentru că tot acest ocol stă acoperit de cătină, de arbuşti diferiţi şi de copaci, şi pentru că ploua şi mă grăbeam să trec în sus, la localităţi ale căror numiri îmi promiteau mai mult. Merită însă să se oprească cineva aci, fiindcă acest fel de ciment, şi astfel întărit, eu n-am întâmpinat aiurea.

De la Valea Caselor am dat prin Ţâţa la Petroşiţa, localitate istorică ca loc de retragere a mai multor domni şi pentru cele întâmplate pre aci în revoluţiunea de la 1821 şi în revoluţiunea de la 1848, cu arestarea lui Heliade etc. În Petroşiţa am făcut cai şi am găsit oameni cu târnăcoape şi cu sape ca să urc la Cumpăna Ciocârlăului, unde se zice *la Comoară*. Suind ca la o oră şi jumătate, şi călare şi pre jos, am ajuns la locul zis mai sus. Este o zidire necontestat dacă, pre un loc ferit de toate părţile, tocmai sub vârful ce se cheamă Cumpăna Ciocârlăului, pre care vârf sunt şi aci vestigiuri dace.

Locul unde se cheamă *la Comoară*, deşi acoperit de toate părţile, se poate vedea că ar avea o circumferenţă mai mult de 100 de paşi. Punctul unde mi s-a părut să fac o cercare de ceva săpăture a fost tocmai acela care neapărat trebuie să fie loc de morminte. Pietre mari aduse, potrivite pre natura lor şi lipite cu ciment de var pur, puţin nisip, indică o epocă mai cultă a dacilor. Nu pot spune tocmai încă dacă aceea ce se cheamă lapte de piatră, de care se găseşte cu profunziune în două peşteri de sub obârşia Ialomiţei, n-a intrat şi acesta ca element în acest ciment.

Olărie n-am găsit în zgârieturele ce am făcut abia, pentru ca să nu stric lucrul şi pentru că noaptea nu-mi permitea să mai stau. Ploua şi tare. În preajmă însă şi pre loc chiar, am găsit două fragmente de aşchii de silex, custure de piatră, precum le numesc pre aci aceia cari le găsesc adesea. Am mai găsit şi un instrument făcut dintr-un vârf de stalactit tare, mai ascuţit şi potrivit prin frecătură pre alte pietre şi devenit în coloarea ţigării de Havana. M-am mulţămit a constata aci o zidărie dacă şi a lua o bucată din acest ciment.

Această cetate dacă o clasează între cetăţile din regiunea fagilor.

Dacă la *Valea Caselor* ar putea cineva să spere ceva descoperiri interesante, apoi la *Comoara* din Cumpăna Ciocârlăului desigur că osteneala nu are să fie nerăsplătită.

Puţini au săpat pre aci, şi poate că se va fi găsit ceva dupe vremi, căci încercările de săpăture sunt foarte vechi, de i s-a pus numele *Comoara*. În această epocă, deşi silexurile ar nega, dară cimentul probează o epocă în care dacii au putut avea şi obiecte de valoare şi bani chiar. Precum am mai zis-o, ar fi o greşeală dupe mine a mărgini întrebuinţarea aşchiilor de silex, cum şi a altor unelte de piatră, numai în epocele pre când nu se lucrau metalurile. Aceste custure de silex, precum şi săgeţi, toporaşe, ciocane şi altele, de care am găsit mai multe prin diferite cetăţi dace, pre unde am găsit multă olărie şi obiecte de bronz, şi chiar obiecte de fier, şi care grâne carbonizate, mai ales

mei şi orz, au putut să serve cel puţin la curăţiri de piei şi alte trebuinţe casnice, chiar pre atunci când dacul îşi făcea arme perfecte de fier.

Este rău să se permită a se face săpăture neregulate prin asemenea locuri pre unde ar trebui numai ştiinţei să se permită a scormoni. Ce n-am avea în muzeele noastre cari să atragă pre toţi ştiutorii Europei la studiul lor, dacă măcar câteva din aceste cetăţi dace, cari au mai putut scăpa neşterse cu desăvârşire până la noi, ar fi bine păzite până când Ministerul Instrucţiunii Publice, sau acest Comitet Arheologic din Bucureşti, care în adevăr nu prea înţeleg pentru ce s-a numit şi nu prea ştiu ce a făcut în curs de 6 ani de când este numit, nu va putea să ia măsuri ca să se facă într-însele săpăture regulate.

Ar fi bine să se păstreze aceste relicve mult mai interesante şi pentru noi şi pentru ştiinţele arheologice decât cele romane, cari rezistă prin soliditatea lor şi cari nu au ce să ne mai spună, decât cele ce ne-au tot spus până acum, că sunt clădite de străbunii noştri din legiunile romane, cari au venit aci să transplânte pre malurile Dunării civilizaţiunea adusă de pre malurile Tibrului, în epoca cea mai înfloritoare a Romei, civilizaţiune cunoscută, studiată, devenită clasică pentru tot omul care ştie carte.

Civilizaţiunea dacică şi diferitele vârste ale acelei civilizaţiuni poate interesa lumea ştiinţifică astăzi şi ne-ar face pre noi interesanţi acestei lumi. Da, am mai zis-o şi o voi repeta până când voi putea fi auzit, că misiunea noastră este să dăm istoriei timpii dacilor până unde ei pot intra în istorie, şi să dăm şi ştiinţelor arheologice pre omul Carpaţilor preistoric, anteistoric.

Din Petroşiţa am mers prin comuna Moroenii, cele din urmă case cari mai sunt pre aceşti munţi, şi de unde este cu neputinţă de a mai sui cineva altfel decât călare sau pre jos: am urcat pre *Plaiul Domnesc* d-a stânga Ialomiţei, am suit pre muntele *Priporul*, apoi pre muntele *Brânduşele*, care se poate tălmăci din limbele celte *Doamnele* sau

Crăiţele, pentru că *Bran* în acele glose însemnează crai, rege, şi prin urmare *brânduşa*, regină, crăiasă, doamnă. Curtezanii vechimii au consacrat frumoasele flori „crăiţele“ soţiilor crailor, şi curtezanii antichităţii au consacrat frumoasele flori „brânduşele“ soţiilor branilor; astfel, nu departe de *Muntele Doamnei,* este acest munte al *Brânduşelor,* şi tot în aceşti munţi se ştie că se găsesc şi muntele lui Bran, sau coasta lui Bran, şi muntele lui Crai, vârful lui Crai.

Aci, în muntele *Brânduşele*, a trebuit să poposim, pentru că d-aci trebuia să coborâm, ca să urcăm muntele Orzea, care cine ştie şi el al cui nume poartă, ca dupe dânsul să coborâm la Ialomiţă, pre care să o trecem ca să urcăm pre muntele Lespezei, din josul muntelui Şeaua, pre care muntele Lespedei se află *Peştera cu Oalele.*

Din muntele Orzea până la *Peştera cu Oalele* calul nu mai poate să meargă, coborâşul este răpede şi gârla plină de bolovani. A trebuit să urcăm în sus pre Ialomiţă cu piciorul, până să putem găsi loc ca să trecem gârla pre bolovani, sau punând lemne din bolovan în bolovan. Apa venea mare şi tulbure, dară aveam oameni buni cari cunoşteau bine locul.

Aci se încep adevăratele nevoi; plouă de varsă, nici închipuire de vreo potecă măcar, şi muntele Lespezei tare şi drept ca peretele pre aceste locuri. Trebuia să te sprijini de un brad ca să te avânţi spre altul, să te întăreşti pre un colţ ca să te poţi agăţa de altul. Astfel, aproape de o oră, urcam vreo zece inşi pre acest munte către acea localitate care se cheamă *Peştera cu Oalele*.

D. Manolescu, subprefectul acestei plăşi, a fost în adevăr admirabil, mai cu seamă în aceste ore foarte dificile. Am spus că ploua de vărsa. Tot bagagiul şi restul trupei, în care şi dame, rămăsese în muntele *Brânduşele*, la o slabă adăpostire.

Am ajuns în fine pre şesul muntelui. Numele nu m-a înşelat şi osteneala mi-a fost răsplătită.

Ca să dau o idee arheologilor despre primul aspect al acestei numite peştere, le recomand desenul „*dolmanul danez*“ şi „*cercul de pietre sepurcrale*“, fig. 98 şi fig. 99, din admirabilul urvagiu *Omul înainte de istorie* al lui Sir John Lubbock.

În adevăr, un asemenea lucru eu n-am întâlnit până acum, în 14 ani de când frământ în toate verele vârfurile şi văile munţilor noştri. În adevăr că aci se vede cineva în faţa unei clădiri de uriaş, în adevăr că omul a trebuit să fie tare în braţele şi spetele lui ca să apuce, ca să aşeze, ca să construieze asemenea locuinţă p-asemenea locuri, fără machinărie, fără unghi, fără cumpănă, fără mistrie; negreşit că oamenii aceia au trebuit să fie vârtoşi în muşchi şi tari în credinţă; tari în credinţă, pentru că aci repauză şi se află cenuşa morţilor lor.

Preste pietre mari, un lespede pietroi formează un acoperemânt preste două încăperi, una de 15 picioare lungime şi 8 picioare largul, c-o intrare şi cu o ieşire împotriva intrării de 7 palme, înalte şi largi de trei palme; bolovani mari drept praguri şi câte un alt bolovan ca treaptă de coborât într-una. Intrând în întru acesteia, pre deschizătura de către apus, la dreapta, este un bloc de piatră în formă pătrată, altar negreşit, înălţime de 4 palme şi tot atâtea de câte 4 laturile. Pre acest altar numai cenuşă şi cioburi amestecate cu un fel de nisip, pre care l-au băgat aci vijeliile, negreşit, pe timp de secetă. D-aci numirea acestei capişte, *Peştera cu Oalele*. Oalele le-au spart dupe vremi oamenii care vor fi intrat să se adăpostească aci, dacă nu şi ceva romani în goana dacilor sau şi unii şi alţii, din toate undele de barbari ce va fi rătăcit p-aci hazardul în curs de câteva mii de ani.

Am luat câteva din aceste hârburi, toate vinete[1] şi albite pre dinafară şi am strâns şi o cătăţime din acea cenuşă, sacră pre când soarele Mithra era Dumnezeu, pre când

[1] Caracteristică dacă în olărie, zisă *celtă* de anticari (n. a.).

Zamolxe era profetul său, pre când boul Urus era simbolul divin; sau poate şi mai de dinainte de toate acestea, pentru că unde istoria nu vorbeşte, îndoiala şi ipoteza sunt singurele cari pot să creeze în imaginaţiunea noastră afirmări conjecturale. Albuliul de pe aceste oale este negreşit exalarea leşiei cenuşei dintr-însele. Aceasta am observat-o în mai multe ocaziuni. Tradiţiunea spune că sunt bătrâni cari au apucat aci multe oale întregi: erau unele pre trei picioare şi în mărimi deosebite. Negreşit că nenorociţii cari au zdrobit aceste relicve au căutat bani în cenuşa ce conţinea aceste oale. Acum însă cestiunea nu mai este aci. Descoperirea cea mare este că dacii acelei epoce, cel puţin, pre când aceste capiste îşi da oficiul divin, dacii-şi ardeau morţii.

Iată o descoperire atestată, necontestabilă.

Ştim prea bine că omul de când a început să difere de animale prin afecţiuni şi simţimânte, a fost în toate părţile ambarasat[1] de ceea ce avea să facă cu obiectul iubirii lui, cadavru lângă dânsul. Palestina îngropa cadavrul dându-l viermilor. Egiptul îl usca în nisip sau îl bălsămea spre eterna conservare. Grecia-l ardea spre a-l întoarce elementelor, şi India-l purta în spinare până putrezea.

Adus-a din Grecia Zamolxe în Dacia modul arderii cadavrelor? sau acest mod s-a imaginat şi aci precum s-a imaginat şi în Grecia? Faptul este că dacii, ca şi romanii mai în urmă, îşi şi îngropau, îşi şi ardeau morţii. Oricâte scheleturi s-a întâmplat să găsesc prin cetăţi dace, nici unul nu mi s-a părut de femeie.

Ardeau oare dacii pre femeie şi îngropau pre bărbaţi? Timpul şi cercetările serioase vor putea să dezlege această importantă cestiune.

Faptul este că aci, în această capiste dacă, şi pre acest altar din capiste, sunt mulţime de oale sparte, cari au servit

[1] De la fr. *embarrassé* – încurcat, nedumerit

drept urne ce au fost pline cu cenuşă, negreşit nu cu cenuşă de lemne, ci cu cenuşă de om.

Plouă de varsă şi începe a fi târziu.

Alături cu această sală, despărţită printr-un zid format dintr-un singur bloc de piatră şi acoperită numai cu acelaşi bloc de piatră care acopere şi prima sală, în formă de tindă, de umbrar aci, este o altă sală mai mică decât cea dântâi, fără altar într-însa şi fără nici o îngrădire.

A încetat ploaia. Seara este aproape. Ar fi un Sacrilegiu să se facă cercări de săpături nesocotite într-un asemenea loc. A dormi aci este cu neputinţă. A trebuit să plec luând cu mine numai cenuşă şi câteva hârburi din vasele sacre ce au conţinut-o, şi silind să mă întorc unde rămăsese bagagiul şi restul companiei, spre a merge d-aci să ajungem, cât de târziu, la Peştera de sub obârşia Ialomiţei, care era capătul excursiunii mele.

Aceasta s-a şi făcut, pentru că oricum omul coboară mai iute decât se suie, mai vârtos pre un aşa alunecuş, şi curând am putut fi la ceilalţi ai noştri, spre a urma potecele la *Schitul de la Peştera*.

Din muntele *Brânduşele* am trecut în muntele *Surlele*, care în adevăr are un ecou mai mare decât ceilalţi munţi; apoi în muntele *Dichiul*, apoi în muntele *Oboarele*, unde păstorii transilvani aduc vacele lor, apoi în muntele *Nucetul*, apoi în muntele *Blana*, apoi în muntele *Lăpticiul*, apoi în muntele *Cocora*; apoi am coborât la Ialomiţa, am trecut gârla şi ne-am îndreptat pre strâmtoarea ce duce la Peşteră.

Luna era splendidă precum nu se vede decât de pre munţi, şi stâncile pre cari le despică Ialomiţa, zgomotoasă la obârşia ei prin bolovani, butinci monstruoşi de marmure şi grăniţi, se rădicau în forma brazilor, pre o lature şi alta a gârlei, în săgeţi de catedrale gotice imense pre cer.

Pentru a treia oară mă vedeam sub această boltă înaltă, neagră şi afundă, care recheamă interiorul catedralei Parisului, şi în fundul căreia se prelungeşte, printr-o intrare strâmtă, altarul mistic al acestui templu. De două ori am

venit aci la Sinaia peste muntele Furnica, pre unde am şi întâmpinat trei mese mari de piatră în diferite distanţe, cărora n-am putut ghici altă destinaţiune decât c-au servit ca altare de sacrificii. Altfel, despre poziţiuni, vederi şi frumuseţe naturale, drumul pre unde am venit acum, urcând Ialomiţa, este incomparabil mai variat sub toate privirile. Ora era zece, şi vreo patru-cinci călugăraşi, palizi şi gârboviţi încă de juni în această umezeală aburoasă şi în acest urlet etern al cataractelor Ialomiţei, semănau nişte druizi surprinşi în capistea lor.

Lumânări aprinse în toate părţile. Lăutarii pre cari îi luasem de la băi, ca să văz efectul lor pre aceste vârfuri, cântând, trei doamne elegante şi vreo zece domni, cari au voit să mă însoţească de la băi în această excursiune, printre vreo treizeci de ţărani, primari şi dorobanţi, amestecaţi, căutând şi cerând fiecare câte ceva, era negreşit pentru aceşti bieţi călugări deşteptaţi la miezul nopţii în aşa zgomot, o adevărată invaziune de spirite necurate.

Lăutari aci unde nu s-a auzit poate decât din când în când bucinul tânguios sau fluierul duios al vreunui păstor! Naiul, vioara şi cobza, aci unde nu s-a auzit decât răguşitul „doamne miluieşte“! Femeie cu eleganţa bucureşteană aci! De unde au venit? Pre unde au venit? Lucru curat nu poate fi! Ispitele diaboleşti ale lui s-tul Anton nu puteau fi mai tentatoare. Un călugăr desculţ, cu potcapiul până preste sprâncene şi preste ureche, îşi făcea semnul crucii, stârcit în sucmanul său îmblănit, în dosul altarului bisericuţei, ce s-a făcut aci de vreo câteva zecimi de ani sub acoperişul intrării în Peşteră.

Până să se aşeze lumea, până să se facă foc într-altă scorbură a Peşterei, care ţine loc de cuhnie, până să se facă demâncarea, razele dimineţei – pre stânca imensă şi ascuţită din faţa schitului, albind crucea plântată acolo de un călugăr fanatic, care nici că mai trăieşte – ne-a apucat cu ceaiurile în mână, ascultând cum se suie răsunetul naiului pre unde coboară Ialomiţa.

În data din urmă când venisem la Peştera Ialomiţei, îmi trăsesem oarecum planul cum s-ar putea pătrunde în interiorul acestei peştere miraculoase, plină de legende şi de tradiţiuni, despre care fiecine spune câte ceva şi nu ştie nimene nimic.

Stareţul, pre care nu l-a putut doborî gerurile a 26 de ierne şi umezelele a 26 de vere, mi-arătă două găuri făcute de ingineri nemţi la gura unde este strâmtoarea ce nu lasă să intre cineva în peştera mare.

N-am înţeles de loc ce au voit să facă aceşti ingineri *nemţi*, precum le zice stareţul, cari au făcut aceste găuri, pre cari le-au umplut cu praf de puşcă, ce n-au ştiut nici cum să-l păzească ca să nu se ude atâta cât să nu mai poată lua foc. A vrut să spargă în sus stânca, când ea este aci de o grosime adâncă şi nu putea izbuti la altceva decât să diformeze lucrul, care are o formă? Nu este nevoie să se spargă strâmtoarea în sus, când Peştera este astupată aci de pietriş de stâncă (*gravier*), prăvălit de izvoarele din întru ale Peşterei şi căzut prin surpături de pre boltirile Peşterei. Şi ce ar fi folosit o lărgire în sus, când Peştera este plină de apă? M-am mirat de ideea acelor ingineri şi m-am pus să execut planul meu, care consta în a deschide un şanţ de la gura Peşterei până unde să se poată da curs apei spre Ialomiţă, şi apoi a trage afară cu sapele tot potmolul de pietriş de stâncă, grămădit pre din întru la gura Peşterei; şi astfel, dând drumul apei şi deschizând din jos gura, să se lărgească intrarea.

În vreo 6–7 ore de lucru, a 15 oameni numai, s-a făcut şanţul prin pietrişul peşterei exterioare, s-a tras o mare parte din pietrişul grămădit la intrare, s-a pornit din întru apa afară şi peste 2 ore de scurgere am putut intra în Peşteră şapte oameni, cu oarecari greutăţi însă. S-ar mai putea adânci încă de 1 metru intrarea, dupe cum am observat, şi s-ar putea seca cu desăvârşire apa din întru, nerămânând decât aceea care va fi curgând din mici izvoare. Cu oarecare greutate, dară, am intrat şapte oameni în întru, cu făclii în

mâni; şi, dupe o anevoinţă ca de vreo trei-patru stânjeni prin strâmtoare şi apă, ni s-au lărgit bolte imense prin cari am putut înainta prin o apă scăzută, ca la 200 metri şi mai bine, în diferite sensuri, printre stalactiţi mari şi în diferite forme. Şi negreşit că am fi putut înainta şi mai mult dacă frigul nu ar fi fost aşa iute, dacă oamenii nu ar fi tremurat prea tare în apa rece ca gheaţa, dacă nerăspunderea celor de la intrare la strigările noastre nu ne-ar fi dat temerea că poate să ne rătăcim şi să nu mai nemerim pre unde am intrat, deşi puneam semne pre cât puteam pre unde treceam, şi dacă nu ni s-ar fi tot stins făcliile, încât, într-un rând abia rămăsese 3 din 10 aprinse.

La întoarcere, cam pre la jumătatea distanţei ce parcurasem, un braţ de haos se făcea spre dreapta. Cu toate luminările aprinse am putut vedea terenul solid şi o apă limpede, ca de o palmă numai, tremurând pre lespezi albe de piatră.

Am lăsat doi oameni la cotitură ca să nu rătăcim şi am înaintat pre această adâncime.

La vreo douăzeci de paşi am văzut că se formează o terasă pre o înălţime, unde ne-am putut urca pre un fel de treaptă. Pre terasă nu era apă; era o mulţime de oase de diverse mărimi, amestecate într-un noroi galben.

Ce m-a frapat mai mult aici au fost cărbunii ce am văzut amestecaţi prin oase.

Cum s-a putut face foc aci şi în ce stare a fost această Peşteră pre când s-a putut face foc într-însa? Am luat şi câţiva cărbuni.

Dară de ce aceste oseminte nu sunt risipite prin Peşteră şi sunt astfel grămădite numai la un loc şi amestecate încă şi cu cărbuni?

De unde acest noroi galben cleios numai aci? Este el noroiul cărnurilor de pre oase care nu s-a putut nici scurge, nici spăla, fiind localitatea astfel cum să-l conţină şi să-l conserve? Coloarea lui îmi recheamă pre a ţărânei formată în cuburi mici şi poligoni în cele două sarcofagii pre cari

le-am deschis acum un an, unul la Celei şi altul la Reşca; atât numai că aci umezeala l-a topit, l-a unificat şi numai pre deasupra avea aspectul unui desen cu arabescuri uşori, din cari ieşea oasele în diferite forme. Acest noroi galben-roşu devenea mai compact în fund. Am observat, cât am putut, să văz vreun craniu, sau căpăţână, şi n-am văzut nici unul, deşi negreşit trebuie să fie mai în fund. Regret că nu am făcut o colecţiune de diferite cranii ce am găsit adeseaoară, mai cu seamă prin diferite săpăture pre la cetăţi şi morminte dace. Ba n-am conservat nici acele două craniuri întrege de femeie romane, îngropată una în timpul lui Caracalla şi alta în timpul lui Commod, pre cari le-am găsit foarte intacte în cele două sarcofage.

Am luat fiecare câte cât am putut din aceste oase şi câtva noroi cu cărbuni, îmbarasaţi de făcliile ce ţineam în amândouă mânele şi de câţiva stalactiţi, le-am coborât dupe acea terasă largă ca de 14–15 picioare, şi ieşirăm unde ne aştepta cei doi oameni ce lăsasem în urma noastră. Strigarăm d-aci cât puturăm, toţi împreună, şi nici un răspuns de la gura Peşterei. Eram siguri cu toate acestea că n-am rătăcit, pentru că găseam la tot pasul semnele ce lăsasem. Este bine în asemenea împregiurări să se lege cineva cu sfori de braţ, ca să comunice cu cei de afară. Preste câteva minute, dupe ce am mai făcut câteva ocoluri, lăsând totdauna oameni cu făclii în urma noastră, am ieşit afară.

O oră şi 40 minute a durat această călătorie, pre care n-a mai făcut-o nimeni până la noi, cel puţin în timpii noştri.

Sunt convins că numai în 5–6 zile, 10–20 oameni inteligenţi şi voioşi ca aceştia ce am avut astă dată ar putea izbuti să lărgească gura Peşterei cum să poată intra oricine, să scurgă toată apa din întru şi să dea de lucru naturaliştilor şi arheologilor noştri cari se ocupă de epocele anteistorice.

Negreşit că deschizându-se intrarea Peşterei, prin rădicarea pietrişului până la pragul său solid şi natural, s-ar scurge toată apa dintr-însa şi izvoarelor vii din întru s-ar putea da o direcţiune cum să-i lase părţile zvântate, umede numai din picătura care am observat că cade în mai multe

părţi, şi care negreşit că, pre când este secetă sau îngheţ afară, urmează să fi încetând.

În întrul acestei Peştere sunt mai multe strâmtori şi mulţi stalactiţi, dară este foarte întinsă, şi neapărat că această Peşteră a urmat să fie refugiul atât al omului cât şi al animalelor prin timpii cei mai aspri dinafară, pre când aci putea să găsească o adăpostire uscată şi călduroasă.

Negreşit că nu numai în acest loc, unde am găsit noi, urmează să fie oase, şi negreşit că oamenii cari au intrat, din cari mulţi se vede că au şi rămas într-însa, n-au fost cu totul goi şi fără nici un obiect, fără nici o unealtă, fără nici o armă de apărare cu dânşii.

Calculeze dară atât arheologii cât şi naturaliştii noştri ca ce fel şi câte descoperiri s-ar putea face când această Peşteră ar deveni practicabilă în toate adâncimile ei.

Sper că Comitetul Arheologic îşi va impune datoria să stăruiască a se trece în bugetul anului viitor 5 sau 6 mii lei măcar pentru această treabă, iară dacă aceasta nu se va putea, cred că este bine ca noi, membrii acestui Comitet, să contribuim spre a se putea face această lucrare, care ar putea să devină un nou subiect de discuţiune în cercurile savanţilor în mai multe specialităţi.

Dupe această concuistă, voioşi cu toţii în giurul oaselor aduse de p-aia lume – ba că acesta este de om, acesta de urs, acesta de nu ştiu ce – admirând stalactiţii duri şi coloraţi ca agatul, cum nu se mai găsesc nici într-o altă peşteră pre la noi, am petrecut o seară foarte agreabilă, o noapte foarte urâtă, şi a doua zi am plecat, dupe un ocol, pre la strungă, unde am găsit diferite scoici împietrite, care se zic p-acolo „*paserile împietrite*“, am pornit pre urmele noastre, şi, pre o ploaie straşnică, care ne-a grămădit cu lăutari cu tot într-o stână, dupe o călărie cam silită, am ajuns spre seară în Petroşiţa.

Sunt case încăpătoare, curate şi gazde bune în Petroşiţa.

Gazda mea, d. Nică Burlac, necontenit membru în consiliul judeţean, este un ţăran avut şi civilizat, are o soţie demnă de dânsul şi un îngeraş de copiliţă la carte. Mi-a

dat ospitalitatea de care simţeam trebuinţa dupe patru zile de osteneală şi dupe patru nopţi de neodihnă.

Cam târziu am putut profita de această ospitalitate, pentru că doamnele şi domnii au mai deschis aci un bal la care a concurs tot satul, încât, bal sus, bal jos, ar fi fost de minune, dacă corpul n-ar fi reclamat necontenit repaus.

Veselia era mare în curte şi pre uliţă; lăutarii de oraş sus şi lăutarii săteşti jos cântau de foc şi se bea vin în curte nemilostiv. Între lăutarii săteşti era şi o artistă, Mariuţa, care cânta cu cobza şi din gură. Un lucru însă foarte trist: am ascultat ore întregi la cântecele acestora şi care de care mai desfrânat. Am privit un joc de bărbaţi, mai cu seamă aci, unde gesturile şi figurele erau foarte obscene. N-am auzit în fine o vorbă în toate aceste cântece care să exprime altceva decât blestemăţie şi căderea femeiei. Nimic de amor, nimic de amicie, nimic de patrie, nimic de vreo iubire de acelea cari înalţă anima şi nobilează sufletul.

A doua zi de dimineaţă s-au plătit toţi oamenii câţi au luat parte la această excursiune, fie ca lucrători, fie ca călăuze pentru locurile ce căutam, fie ca proprietari de caii ce fusese trebuincioşi. Plata s-a făcut în parte în mâna fiecăruia, dupe cererea lor proprie, iară nu prin autorităţile locale, şi tot ce s-au adus, fie spre hrană, fie spre agrement, au fost plătite cu prisos.

Un pădurar mi-a adus un ciocan de piatră, necontestat din epoca de piatră lustruită; foarte elegantă formă. L-a găsit, mi-a spus, prinzând păstrăvi în Ialomiţioară, mai jos ceva de dreptul *Cumpenei Ciocârlăului*. A mai găsit, îmi spuse, şi un fel de săgeată de o piatră frumoasă, în altă zi, tot prinzând peşte, dară a înfipt-o într-un loc până să-şi isprăvească vânătoarea, şi când a cătat-o n-a mai găsit-o. I-am plătit ciocanul, în mirarea tuturora, cu 12 sfanţi, şi i-am făgăduit un napoleon pre săgeată, dacă o va găsi. Custure de piatră zicea el şi alţii că se găsesc adesea. Despre un alt ciocan de piatră, mai mare şi mai frumos, mi s-a

spus că-l are oarecare, dară acel oarecare l-a dat unui alt oarecare şi acela nu este acasă. O altă piatră d-o formă ciudată, pătrunsă cu două găuri egale încât să bagi degetele printr-însa, mi-a dat-o d. subprefect Manolescu, căruia i-a dat-o un sătean. Această piatră însă mi se pare mai mult un joc al naturei decât un rezultat al industriei spre vreo întrebuinţare oarecare.

Negreşit că mai multe obiecte de piatră s-ar putea găsi şi fără să se facă săpăture print-aceste locuri, pre unde dacii se vede c-au avut reşedinţe importante, şi nu ar fi rău dacă s-ar recomanda căutarea şi adunarea lor. Un lucru numai să se observe bine: să nu se ia nimica fără plată, ci să se plătească astfel, din contra, cum să facă impresiune şi celui ce l-a găsit şi celor ce au văzut cum a fost plătit.

Ni s-a şoptit de către un preot că un primar ar fi având un foarte frumos obiect de o foarte frumoasă piatră; am comunicat aceasta d-lui subprefect, de a cărui bunăvoinţă şi stăruinţă inteligentă nu am avut ocazie să mă îndoiesc, dară dupe toate investigaţiunile ce a făcut, mi-a spus că, deşi dase în urma lucrului, iarăşi i-a pierdut urma; se bizuie însă a-l găsi.

O altă persoană a venit să-mi spună, cu mare mister, că el a văzut acest lucru, că este mare de o palmă, verde ca matostatul, găurit, ascuţit, etc.; dară că pre acest lucru nu voi putea pune mâna prin autorităţi, ci numai dumnealui va face să-mi vină lucrul acasă la Bucureşti, pre care să-l plătesc bine dacă voi să mai capăt ceva. Am subscris la toate condiţiunile şi acum aştept pre omul misterios să se ivească cu lucrul cel minunat.

Este însă ceva şi mai important, despre care mi-a vorbit un om care vedeam că ştie ce spune: „o placă de marmură groasă şi grea, mărime de 2 palme în lung şi în lat, pre care sunt sculptate în relief trei figure, una care înjunghie un bou şi alte două cari stau în picioare. Câtetrele figurele cu căciule ţurcăneşti în cap. O are oarecine, care vrea să o vândă cu 20 de napoleoni; s-a găsit tot în preajmele *Cumpenei Ciocârlăului*, într-un vălcel, dară persoana care

o are nu poate să o arate acum şi nu vrea să i se ştie numele.“

Am jurat să păzesc secretul, am promis să dau suma cerută, şi aştept cu nerăbdare să văz ce lucru este, pentru că şi acesta tot aici la Bucureşti a să mi se aducă. Neapărat că este o versiune mithriacă.

Unul din fragmentele de cremene albă ce am găsit la Cumpăna Ciocârlăului este interesant, pentru că este partea cu *bulba* a custurei, adică partea aceea care se înfigea sau se lega în lemnul ce servea de mâner la aceste custure; este interesant, pentru că, deşi din cremene se poate scoate aşchie prin strângere sau prin izbire, nu se poate însă scoate părţi adâncate fără ca adâncătura să se prelungească şi această parte de custură cu bulba făcută spre a se putea înţepeni tare în lemn, are asemene adâncime. Custura este foarte curioasă dupe mine, care mi-a trecut prin mână până acum foarte multe asemenea custure de cremene.

Este lucru de profund studiu să vază cineva cum aceste aşchii de silex, găsite fie în Irlanda, fie în Elveţia şi în Danemarca mai cu seamă, sunt aceleaşi fără nici o osebire, atât în materie cât şi în fason, cât şi în procedarea spre fasonarea lor, cu cele ce se găsesc prin toate localităţile pre unde necontestat au locuit dacii.

Să mă cerc aci să dau numirile ce cred mai apropiate acestor diferite obiecte de piatră mai adaptate cu lucrul, cel puţin observând forma, dacă nu voi putea ghici tocmai întrebuinţarea lor.

La noi se găsesc mai multe obiecte de piatră decât de bronz prin localităţile dace; sau, pot zice şi mai mult, pot zice că bronzul se găseşte foarte rar în comparaţiune cu obiectele de piatră; de aceea obiectelor de piatră simţ trebuinţa să dau mai întâi numirile. Şi de dau numirile arbitrar acestor obiecte, indicându-le pre cât se poate forma, este ca să pot fi înţeles de către cei ce le găsesc.

[1] Să fie înţeles că de câte ori zicem „silex“, înţelegem „cremene“ *(n. a.)*

1. Cele ce se numesc *eclats de silex[1]* prin cărţile de arheologie, traduse de mine „aşchii de cremene“, le voi lăsa cu această numire pre cât timp forma acestor aşchii nu-mi va arăta dacă au servit drept cuţit, drept săgeată, sau drept altceva determinat.

2. Cele ce se zic, cu un nume impropriu, dupe mine, în general *hâches de silex*, le voi numi, conform formei lor, pre unele „dalte“ şi pre altele „topoare“, împărţind daltele în mari şi mici, pentru că până acum două mărimi numai cu aceeaşi formă am văzut la noi. Cea mică, niciodată mai lungă de trei degete şi mai lată de două degete, n-a putut servi decât vârâtă într-un lemn, fie ca cap de lance, fie ca orice alt spre a răni cu dânsa.[1] Cele mari cari nu trec în lungime de o şchioapă şi în lăţime de un lat de mână, cari au şi ele, ca şi cele mici, acelaşi fason, lătăreţe şi ascuţite la un capăt, şi bulbate, adică inegale la capătul celălalt, se pot împumna foarte bine fără nici un alt mâner, şi servi în chipul ce servă pumnalul.

Posed în colecţiunea mea două magnifice specimene de aceste *dalte mari* de silex: una neagră şi alta albulie, căreia nu i-am putut găsi asemenea nici într-un muzeu din câte am vizitat. *Daltele* cele mici se găsesc foarte des, mai ca şi *custurele* de silex, pre când *daltele* cele mari se găsesc foarte rar.

3. Ceea ce se numeşte *dague* sau *lance* nu am găsit încă la noi, spre a le putea da o numire conform lucrului. Un singur fragment am găsit în cetatea de la Calofireşti, unde am săpat acum un an, dară acest fragment se poate bănui numai că ar fi dintr-o dagă sau dintr-o lance de piatră. Fragmentul meu este de cremene vânătă.

4. Ceea ce se găseşte la noi adeseori, cu mult mai rar însă decât custurele, sunt *săgeţile de piatră*, şi cari se numesc de către simplicitatea ţăranilor „săgeţi de trăsnet“. Am

[1] Un mare lux se vede că era cu aceste dalte. Posed una de o frumuseţe nespusă *(n. a.)*

văzut câteva d-asemenea săgeţi pre când nu le căutam; de când le caut, însă, numai una am putut găsi, de silex, albulie în galben, întocmai cu desenul fig. 92 a lui Lubbock. Admirabilă lucrare. Este numai de 2 degite lungime, tăiată cu măiestrie pre amândouă feţele, ascuţită şi dintelată în colţişori pre amândouă laturele, scobită din jos şi prelungindu-se în doi craci proprii a se înfige sau a se lega în lemnul săgeţii. Această săgeată lucrată cu mare fineţe, cu o eleganţă admirabilă, o posed în colecţiunea mea.

5. O altă armă de piatră s-a găsit acum trei ani în preajma cetăţii din munţii Mehedinţilor, numită „Zidina dachilor“, pre care am vizitat-o acum un an şi unde n-am avut timp să sap pre cât trebuia. Acest instrument, de rezbel, negreşit, care se poate împumna de la mijloc, este ascuţit rotund de o parte şi ascuţit lătăreţ de partea cealaltă, pre ambele feţe. Are întocmai forma figurei 71 din Lubbock, pre care o dă sub numele de „*hâches de pierre*“ găsită în Irlanda. Eu scot şi această formă din categoria topoarelor, neputând-o clasa fiindcă numai una am văzut, pre care o posed eu, care să se poată zice din epoca de piatră lustruită.

O alta în forma ei, pre care mi-a arătat-o un amic, este cu totul naturală, fără să trade nici o tocitură prin frecătură, de vreo parte a ei; zic acestei arme, docamdată, foarte impropriu „*târnăcop de piatră*“, pentru că cu târnăcopul ar putea semăna mai mult, dacă ar avea o gaură la mijloc precum are târnăcopul. Târnăcopul meu este de serpentină şi foarte intact. Mai posed şi un alt asemenea târnăcop, din epoca de piatră brută sau paleolitică, pre ale cărui laturi se văd pronunţat frecături spre a se putea împumna.

6. Dau sub numele de *topoare* toate acelea arme de piatră cari, în deosebite forme, sunt ascuţite sau la o parte sau de amândouă părţile, sau ascuţite numai de o parte, şi gogoneţe sau numai rotunde de cealaltă parte, cu o gaură la mijloc spre a i se pune coadă. Am văzut şi am avut dupe vremi mai multe diferite topoare de piatră. Sunt câţiva ani de când am dat şi la muzeu două asemenea toporaşe,

împreună cu două măciuce de piatră. Actualmente posed eu două asemenea topoare, şi d. Nicolae Kretzulescu unul. Altele nu cunosc la noi. Câtetrele aceste topoare sunt de piatră neagră bătând în verde, în diferite forme elegant lucrate.

7. Sunt măciucele de piatră. Acestea se găsesc în diferite forme şi mărimi, de diferite pietre. Am văzut odată una de silex. Sunt toate rotunde sau colţorat rotunde, sau în muchii rotunde, toate găurite la mijloc.

8. Între armele de piatră negreşit că putem clasa şi pietrele fasonate pentru praştie, rotunzite într-adins, ca pumnul de mari, de cari se găsesc în mare număr prin toate localităţile ocupate de daci. Am găsit una de silex, crăpată însă în două; este la muzeu.

Tot între aceste pietre pentru praştie trebuie să clasez şi altele mai mici, rotunzite de natură pre prunturi, dară adunate într-adins şi grămădite la câte un loc. Am găsit mai cu seamă de aceste pietre mici, de praştie mai toate, ca nuca de mari, adică variind oval între cea mai mare nucă şi cea mai mică nucă, la Calofireşti în Teleorman, unde am săpat într-o cetate dacă, şi în Mehedinţi la Cetatea latinilor, care, precum am demonstrat-o an, este necontestabil cetate dacă. Toate aceste pietre sunt de silex negru şi adunate mai mult pre ţărmuri şi plaje de mare, decât pre prunturi de gârlă. Am dat mai multe la muzeu; posed şi eu în colecţiunea mea.

9. Mai este încă un fel de instrument care abundă pre la toate localităţile locuite de daci şi totdeodată şi pre la ruinele romane. Acest instrument este o piatră găurită, lătăreaţă, mai îngustă sau mai lată, mai lungă sau mai scurtă, totdauna găurită însă, despre care piatră arheologii zic că ar fi servit spre a se îngreuia plasa sau năvodul pescarilor. Aşa ar fi, şi nu pot avea o altă părere dupe câte se găsesc, făcute chiar şi de cărămidă pre marginile Dunării şi ale gârlelor mai importante. Dară prin vârfii munţilor, prin văile unde păstrăvul se prinde

cu mâna, ce avea să facă plasa sau năvodul? Am dat multe de acestea de piatră şi de cărămidă, arsă şi nearsă, la muzeu. Posed una însă în colecţiunea mea, care s-a găsit la *Zidina dachilor* şi care este de toată frumuseţea. Este mai lungă de o palmă, lătăreaţă, de piatră vânătă tare, ascuţită foarte potrivit, spre o parte, şi găurită foarte regulat spre cealaltă parte, cu o gaură cât să intre degetul cel mic. Forma obiectului şi locul unde s-a găsit nu opresc de a nu-l clasa între armele de piatră, şi a-l numi, dupe forma lui, *dagă*.

Asemenea pietre găurite sunt multe. Vreo două din colecţiunea mea, d. Alexandru Odobescu, care se ocupă la noi special cu epocele anteistorice, le-a şi dus acum un an la congresul arheologic ce s-a ţinut la Copenhaga. Nu aveam atunci acest admirabil specimen. Între aceste pietre lătăreţe şi găurite, spre a nu lăsa să se amăgească amatorii ce le-ar căuta, trebuie să disting pre acelea cari se găuresc natural, pre prunturi, de izbirea puternică a vreunui şipot sau curent răpede, în partea cea mai slabă a pietrei, şi care cu timpul o pătrunde, formând într-însa o gaură, foarte regulată uneori. Acestor pietre le zic ţăranii, când le găsesc, „pietre prin cari bea curcubeul apă“. Puţin însă voind să observe cineva, poate face foarte lesne osebirea între cele găurite de mână de om cu vreun instrument, fie şi chiar tot de piatră, şi cele găurite de natură.

Cea mai frumoasă şi aceea care ar putea înşela şi mai mult că ar fi găurită de mână de om, este una cu două găuri foarte egale într-însa, pre care am spus că mi-a dat-o d. subprefect Manolescu, găsită pre pruntul Ialomiţei.

Asemenea pietre găurite se pot împărţi dară în trei categorii după părerea mea: ca arme, ca greutăţi pentru plăşi şi năvoade şi ca unelte întrebuinţate la pânzărie sau ca capete de drugă, sau ca alte unelte care nu şi-ar mai fi având astăzi analoage. Şi este foarte probabil ca femeile vechimii să fi profitat la trebuinţele lor casnice şi chiar de pietrele găurite de apă pre prunturile gârlelor, care s-ar fi

găsit în toţi timpii. Celelalte instrumente şi obiecte diferite de piatră cari se găsesc câteodată şi cu diferite forme, de la pietrele între cari s-a strivit meiul pre când nu se făcuse râşniţa, şi de la pietrele pentru spălarea corpului, cari se găsesc totdauna alături cu oseminte dace, până la undreaua ingenioasă cu ureche, toate aceste instrumente nu mă cerc să le descriu aci unde am vrut să enumăr numai armele de piatră, să le clasez oarecum şi să le dau câte o numire proprie sau mai potrivită cu formele lor spre înţelesul românilor.

Când voi putea aduna mai multe de aceste obiecte mă voi cerca să le specific oarecum.

Tot astfel nu mă pot ocupa aci nici de obiectele de os, de corn şi de dinţi, sau *defense*.

Aşadară, armele de piatră care s-au găsit până acum la noi, pre cari le-am văzut, din cari am dat eu la muzeu şi din cari posed eu în colecţiunea mea, sunt acestea:

1. Aşchie sau custure de cremene.
2. Dalte mari de cremene sau de altă piatră.
3. Dalte mici de cremene sau de alte pietre.
4. Suliţe de cremene sau de alte pietre, din cari am găsit însă numai un fragment.
5. Săgete de piatră.
6. Târnăcop de piatră.
7. Topoare de piatră.
8. Măciuce de piatră.
9. Pietre mari de praştie.
10. Pietre mici de praştie.
11. Daga de piatră, în fine, pe care o numesc astfel foarte impropriu, dară n-am cum a-i zice.

Obiectele de bronz, necontestabil din epoca de bronz, se găsesc şi de acestea multe pre la noi; dară, am putea spune dacă aceste obiecte s-au fabricat aici, sau au venit fabricate aiurea, precum am putea asigura pentru unele, cel puţin dintre cele de piatră? Ele au asemănare cu cele cunoscute sub numele celte, daneze, şi irlandeze chiar.

De unde, ne-am întreba, modelurile irlandeze în Dacia? dupe ce ne-am da un rezon oarecare despre cele celte şi despre cele daneze.

Am mai multe specimene în colecţiunea mea, găsite toate în ţară până pre dincolo de Carpaţi şi prin partea orientală a Transilvaniei.

Când vorbim oare despre atestările lui Esiod şi Omer în privinţa bronzului ce a precedat fierului, şi în privinţa fierului ce a urmat imediat bronzului prin războaiele Greciei pre coastele Asiei Mice, ştim ceva dacă pre atunci în celelalte părţi ale Europei erau cunoscute fabricările acestor metale?

Şi dacă în celelalte părţi ale Europei nu ar fi fost cunoscute aceste metale, putem noi încredinţa că nici în părţile noastre n-au fost cunoscute?

Dacă cu înlesnirile comunicaţiilor moderne, o aflare, o invenţiune, în Englitera sau în Franţa, ajunge cu anevoie cunoscută în părţile chiar ale Europei mai înapoiate, cum am putea presupune că aflarea fabricării bronzului şi a fierului s-ar fi întins imediat, sau în acelaşi secol măcar, din centrul civilizaţiunei epocei în Europa până la extremităţile inculte ale Europei?

Astăzi, chiar, locuitorul munţilor, păstorul şi pădurarul ştie el ceva despre ceea ce trece de mai elementar în privinţa invenţiunilor în Bucureşti, chiar în Capitala ţărişoarei sale?

Au putut să treacă mulţi şi foarte mulţi secoli până când locuitorii Carpaţilor să poată vedea vreun produs din aceste metaluri, aflate cu un secol mai înainte de Omer şi Esiod, pre părţile despre care vorbeşte Esiod şi Omer.

De la rezbelul Troiei până la August, când a început să se zică în lumea civilizată câte ceva despre daci, sunt 12 secoli, şi comerciul Mării Negre, al acestui *pont*, care se zicea înainte *Axin* în loc de *Euxin*, adică neprimitor, sunt dovezile cele mai mari că pre coastele ei se ţinea întins prin Persia din fundul Indiilor cu aceste părţi de locuri.

Să mă hazardez să fac o supoziţiune, mai cu seamă că aci vorbim afară de istorie. Este ştiut, se crede cel puţin de către mulţi arheologi, că metalurile s-ar fi scos din pământ şi s-ar fi fasonat spre întrebuinţare mai întâi în Orient. Care parte a Europei ar fi fost în stare să primească mai întâi aceste descoperiri binefăcătoare ale Orientului, decât Dacia, care face pragul între Orient şi între Occident, pentru că de unde vor fi găsit dacii arme ca să se poată bate cu Darie, cu Alexandru şi cu Lisimah, şi ce fel vor fi fost aceste arme multe? Negreşit că aceste arme nu puteau fi venite toate din străinătate. Negreşit că, spre a putea ţine război aproape un secol, cu romanii chiar, cari stăpâneau din timpii lui August până în Dunăre şi până la gurele Dunării, a trebuit să aibe dacii arme multe şi bune.

Încă până astăzi muzeul nostru nu posedă o colecţiune de acele arme ale dacilor şi nu le-am fi cunoscut nici forma, dacă nu ne-ar fi conservat-o Coloana Traiană. Să căutăm întâi aceste arme, să adunăm multe, şi apoi să cătăm a le clasa şi a le despărţi pre epocele mai întâi istorice şi apoi anteistorice.

Civilizaţiunea la noi a venit pre două părţi: pre ţărmii Mării Negre, din Persia şi India, în antichitate; şi pe Dunăre, mai în urmă, prin Tracia şi Macedonia, din Grecia. Necontestat însă că prima civilizaţiune ne venea din Indii prin Persia şi prin Meothida, până încă să nu înceapă a ne veni cealaltă prin Macedonia şi Tracia. Istorie sau legendă, argonauţii au găsit pre daci civilizaţi la gurele Dunării, având şi chiar templuri.

La spate aveam Sarmaţia şi Germania, mai inculte cu mult decât noi. Aşadară, să vedem cine a venit prin Persia cu coiful frigian şi cu zeul Mythra cu tot cultul lui, şi din Indie cu *Paserea Măiastră* etc.? Asupra acestei întrebări aş putea răspunde atunci când, adunate multe, foarte multe obiecte de piatră, s-ar face cercetări asupra materiei din care se compune fiece obiect şi asupra originii lui.

Dupe aceasta, ce a urmat să ne vină d-a dreptul din Orient şi ce a început să ne vină prin Macedonia şi Tracia?

De unde scoteau dacii atâta argint pentru atâta numerariu şi cum de numerariul lor nu era nici aur nici aramă?

Cum ştiau ei să lămurească acest argint astfel precum îl vedem în abundenţă în timpii din urmă ai dacilor, care la început era bilionul cel mai grosolan, scos negreşit astfel din pământ; şi pentru ce toată moneta lor era numai de argint, imitaţiuni dupe diferitele monete de argint ale Traciei şi Macedoniei, pre cari monete din mare greşeală d. du Chalais le atribuie Panoniei, pre când Panonia şi-a avut moneta ei foarte distinctă care nu se poate confunda nici într-un chip cu a Daciei?

De unde vine aceasta că monetele cele mai vechi ale Daciei sunt de *billon*, argint, aramă şi puţin aur, de multe ori şi plumb? Cu cât înaintează rămâne argintul foarte lămurit şi se găsesc mulţime de monete dace, drachme, didrachme şi tetradrachme mai ales, imitaţiuni, dară localizate. Şi cu acest argint monetar în Dacia, nu găsim monetă de aur sau de aramă decât străină Daciei, precum monetele de bronz ale Macedoniei şi ale regilor Traciei şi monetele de aur ale lui Lisimah, ale lui Alexandru III al Macedoniei şi ale tată-său, Filip al II-lea etc. Pentru ce dacii bătea monetă numai de argint, când ei aveau şi aramă şi aur, şi poate în abundenţă, căci zică cine orice va zice, zvârcolească-se oricât vor putea arheologii noştri, vasele de aur de la Pietroasa sunt vase dace cu stil dacic pentru un cult din Dacia.

Aveau dară dacii aur, aramă, cum şi fier, necontestat, precum aveau şi argint. Întrebuinţau însă aurul în ornamente şi spre serviciul divin, argintul pentru monetă, arama pentru arme şi vase de casă, şi fierul asemenea pentru arme şi plugărie. Un fier de plug de bronz l-am găsit eu în cetatea dacă de la Nedaţi în Vlaşca, plasa Glavaciocul, pre la 1858 şi l-am dat la muzeu, şi o seceră

de bronz pre care o conserv în colecţiunea mea. Dovadă că dacii întrebuinţau arama şi la plugărie.

Fierul subţire al armelor s-a pătruns de rugină şi a pierit; cel gros al plugăriei a rezistat, şi poate preste douăzeci de instrumente de fier am depus numai eu în muzeu. Bronzul, arama, care rezistă, ni se iveşte foarte des prin locuinţele dacilor, în diferite obiecte de rezbel şi de căsnicie.

Nu sunt însă de părere că obiectele de piatră ce găsim sunt toate fabricate mai înainte de a se fabrica metalurile de către daci, care fabricare poate să fie foarte veche, poate să fie chiar şi de pre atunci de pre când Esiod vorbea de aceste metaluri. Este atâta fineţe, desemn şi măiestrie în fabricarea unora din obiectele de piatră găsite la noi, că este cu neputinţă să se fi fabricat într-o aşa adâncă vechime, până adică să nu se cunoască aci fabricarea metalurilor. Şi apoi, afară de silexuri, cari şi-ar permite fabricarea prin strânsoare sau prin ciocnire cu alt silex, sunt celelalte din deosebite pietre, tari şi în aşa fasonuri că nu se poate presupune măcar că n-ar fi ieşite din instrumente de metal şi încă din instrumente perfecţionate.

Paleolitica-şi are toate rezoanele a se presupune în lipsa totală a fierului şi a bronzului, fie găsite în diluviu sau în tărâmuri postdiluviane. Neolitica însă cu greu să se poată clasa înaintea tuturor metalurilor. Ea urmează să se fi fabricat şi în epoca de fier chiar; şi la noi s-au fabricat multe arme de piatră, pentru că se găsesc cu mult mai multe decât armele de bronz.

Întrebarea este cum de aceste arme de piatră, cum de aceste arme de silex sunt întocmai ca acelea cari se găsesc şi prin Helveţia, şi prin Scandinavia, şi prin Irlanda şi Scoţia? Şi apoi, cum de cele mai multe arme de silex din Europa veche se potrivesc aşa de bine cu cele găsite în America, şi chiar cu cele ce se fabrică astăzi prin popoarele sălbatice ale diferitelor părţi ale lumii? Acestea sunt observările cari pot să confunde pre etnologi.

Iară cât pentru cercetarea epocei civilizaţiunii dacilor, necontestat că ea dată cu gradul ei în toate aceste patru epoce. Monumentele ce găsim din câte aceste patru epoce vădesc aceasta necontestat.

Acum, aceste epoce fi-vor ele contimporane pentru toate localităţile? Negreşit că nu.

Dacia, trebuieşte ea să se coboare cu aceste epoce ale ei la timpii acestor epoce în celelalte părţi ale Europei? sau să se urce a şi le căta pre acolo de unde-i venea ei prima civilizaţiune, în Orient?

Fost-a Dacia mai întâi în contact cu civilizaţiunea din Europa, din Grecia şi Italia, sau cu civilizaţiunea din Orient? E lesne să zicem: Zamolxe s-a dus în Grecia, s-a civilizat robind la Pitagora şi s-a întors ca să civilizeze pre daci. Dacă acestea poate îndestula pre arheolog sau pre etnolog, când mai cu seamă găseşte aci trăsuri de civilizaţiune mainainte de toţi Pitagorii?

Dacia a avut şi ea civilizaţiunea înnăscută şi pre înalt dezvoltată: o civilizaţiune pelasgă sau şi antipelasgă din Orient, şi apoi o civilizaţiune traco-greacă venită mai târziu. Civilizaţiunea ei proprie, în natura şi caracterele ei, a absorbit civilizaţiunile venite de aiurea, încât a făcut că dacii, când s-au putut cunoaşte, s-au găsit cu o civilizaţiune aparte, cu un stil al lor aparte, încât dacii să fie un popor distinct, nici indian, nici egiptean, nici persan, nici grec, atât în viaţa lui cât şi în costumul lui, cât şi în armarea lui, cât şi în religiunea lui.

Da; când Iasson a găsit gura Dunării cu cinci limbi spre a se scăpa într-însa de goana regelui Colchidei, a găsit la gura Dunării un popor blând, cultivat, cu religiune nobilă şi agricol, cu legile lui făcute de dânsul şi respectate de către dânsul, care s-a înfiorat la sălbatica crimă concepută de fiica regelui Colchidei şi săvârşită de cel mai ilustru principe al Greciei. Iasson şi Medeia nu erau atât de civilizaţi pre cât erau dacii, în acele vremi în cari Esiod şi Omer se sforţă să stabileze o istorie grecilor pre tradiţiuni.

Pre una din stâncele din stânga Tulcei urmează să se fi agăţat capul şi mânele nenorocitului Absirte ca să mai împiedice răpeziunea goanei ce urmărea pre aceşti ilustri criminali, atunci pre când în lumea civilizată a Europei, în Grecia mai ales, numai prin crime se consacra virtutea.

Da; aci, între daci, a trebuit să se rădice mai pre urmă acel oraş fortificat *Thomi* (pentru că eroul *Thomos* este o ficţiune, deşi-l consacră monetele Thomei), purtând în numele lui suvenirea celei dântâi crime văzute aci, şi care mai târziu, dupe XIII secoli, era destinat să privească expiând, încetul cu încetul, opt ani de zile, crima sa cea mare, poetul Ovid: acel ciocoi clasic al vechimii, care pentru egoismul d-a se mai putea scălda în eboşuri pre lângă desfrânata princesă, fiica lui August, a deificat pre cel dântâi monarh, stabilindu-i un cult şi constituindu-se el preot al acelui cult. Oraşul zidit în memoria unei crime atroce trebuia să vază expiând într-însul cea mai mare crimă ce a putut face un om contra umanităţii, crima de *les-umanitate*, crima *Monarhia* în Europa, care tiranează lumea de 19 secoli, aproape, în numele dreptului divin: al dreptului divin, dat monarhului de către ciocoi ca acel mizerabil care a fondat şcoala.

Da; din Thomi privea cel mai frumos geniu al secolului lui August pre dacii bărboşi, pileaţi, cu saricele pre ei, trecând călări pre Dunărea îngheţată ca să ia ce le trebuia din Moesia romană, căutând cu aceasta necontenit gâlceavă Romei, pre care au sfidat-o necontenit un secol întreg, până să vină marele general Crinitu Ulpiu Traian pre tronul Romei, chemat de către slăbănogul Nerva cu două versuri ale lui Omer, prin cari preotul Chrisis chema răzbunarea lui Apolon contra danailor. Traian veni în Roma spre rădicarea ei şi spre nimicirea dacilor.

Din Tulcea privea Ovid şi admira pre războinicii daci, cu armele lor perfecte, cu săgeţile lor veninate şi cu pene viu colorate, pre cari colori ştiau femeile dace să le scoaţă

din buruiene şi rădăcine, meşteşug pre care nu l-a pierdut femeile Daciei nici până astăzi.

Aci a scris Ovid acea lungă poemă, subiect dacic, scris în versuri în limba dacă, poemă pre care o cetea el dacilor, şi plângeau dacii: poema despre care vorbeşte el atâta către amicii săi din Roma, în *Tristele* şi *Ponticele*, dară care poemă din nefericire n-a putut ajunge până la noi, spre a putea şti şi noi ce limbă era aceea a dacilor, în care scria Ovid poeme întinse, în care ţinea Zeuteu cursuri de ştiinţe naturale şi în cari vorbea Zamolxe despre nemurirea sufletului.

Acea limbă a dacilor a pierit cu toată istoria dacilor, rămăşiţele ei s-au confundat în dialectele şi glosele legionarilor romani, precum obiectele deprinderilor dace s-au confundat în obiectele deprinderilor romane şi le găsim amestecate prin ruinele romane, şi chiar prin unele ocoluri dace; dovadă că găsim prin ruine obiecte necontestat romane amestecate cu obiecte necontestat dace, şi din epoca de fier şi din epoca de bronz, şi chiar din epocele de piatră, silexuri fasonate în custure şi dalte etc., etc.

Convin deci că civilizaţiunea dacă a fost târzie, a mers încet, şi că nici n-a ajuns la gradurile celorlalte civilizaţiuni ale altor popoare din vechime, din antichitate, pre cari le admirăm în rămăşiţele lor *anteistorice*, precum în India şi Egipt, şi în rămăşiţele lor istorice, precum în Grecia şi în Italia. Susţin, însă, cu documentele în mână, că civilizaţiunea dacilor este foarte veche şi contimpurană poate cu cele mai vechi din Orient.

Trompeta Carpaţilor,
1870, nr. 846 (20 VIII/1 IX).

REFERINŢE ISTORICO-LITERARE

EMINESCU: La Cezar Bolliac moartea fizică n-a fost decât încheierea morţii lui intelectuale, intervenită acum câţiva ani deja. Bolliac a fost un prozator energic, un publicist din cei mai citiţi şi mai preţuiţi. Pana sa a fost în serviciul intereselor naţionale astfel cum le înţelegea şi le-a rezolvat Vodă Cuza. Marea monografie asupra *Mănăstirilor zise închinate* e nu numai o scriere înavuţită cu documente autentice, cari ne ajută a reconstrui şi-a împlini cu colori vii conturele istoriei noastre, însemnate de cronicari, ci totodată o operă care a avut însemnătatea ei de politică practică şi au contribuit a rezolva cestiunea secularizării moşiilor mânăstireşti. Atât *Buciumul* cât şi *Trompeta Carpaţilor* au fost în vremea lor ziare foarte mult citite, scrise fiind în graiul viu al poporului, cu acel bun-simţ şi cu acea bogăţie de locuţiuni şi figuri, cari ele abia dau un caracter curat naţional şi propriu limbei noastre. A fost pururea un inamic neîmpăcat al emancipării precum şi a imigraţiunii evreilor, o cestiune în care nicicând nu se putea transige cu el.

De mortuis nil nisi bene. Dacă bărbaţii care ne părăsesc au partea lor de erori comună la toată suflarea omenească, când părăsesc arena de luptă, cată să ne aducem aminte numai de serviciile mari ce le-au adus cauzei publice şi o facem aceasta cu atât mai mult, când vedem că acele servicii nu consistă, ca la multe din reputaţiile uzurpate, din închipuirea greşită ce şi-ar face-o opinia publică despre ele, ci sunt reale, adevărate, au lăsat urmări binefăcătoare ce subzistă până astăzi.

27 febr. /11 mart. 1881

Mihai EMINESCU. *August Treboniu Laurian şi Cezar Bolliac,* /în *Timpul*, anul VI, nr. 45, 27 febr./11 martie 1881, p. 1.

IORGA: … Om foarte bine înzestrat în ce priveşte lărgimea cercului său de vedere, energia în exprimarea sentimentelor, mlădierea în tratarea temelor celor mai deosebite, entuziasmul

unei forme de un idealism înalt, în sfârşit, bogăţia de cuvinte şi uşurinţa de vers, el scrie în aceşti ani (până la 1848 n.n.) cari sunt şi cei mai buni ai talentului său, o întreagă operă poetică. ă...î

Bolliac e fireşte – aşa cerea vremea şi aşa cerea şi firea sa – poetul libertăţii, duşmanul privilegiilor, osânditorul boierilor...

N. IORGA. *Istoria literaturii române în veacul al XIX (de la 1821 înainte)*. Buc. 1908, vol. II.

IORGA: Cezar Bolliac e un vehement poet social la începuturile sale, capabil de a da în versurile lui, adesea necorecte, dar pline de avânt, expresia unor dureri reale, dacă nu şi a soluţiilor necesare pentru a îndrepta relele timpului.

N. IORGA. *Istoria presei româneşti*. Buc., 1922.

POPOVICI: În vremea lui şi după el s-a trecut cu mult peste nivelul poetic al operei sale, dar fondul ei a fost un generator puternic de idealuri, care au luminat multora zarea viitorului. Ea însemnează unul din punctele cele mai ridicate din istoria socialismului român şi, în acelaşi timp, deschide larg perspectiva unor ţinuturi neexplorate încă decât în mod incidental. Mulţi scriitori se vor îndrepta, în urma lui, în direcţia asta. În mijlocul lor se fixează Eminescu, cu dimensiuni de artă superioară.

D. POPOVICI. *Poezia lui Cezar Bolliac,*/în *Viaţa românească,* anul XXI, nr. 11-12. 1929.

CĂLINESCU: Numai abundenţa a stricat lui Bolliac, care de altfel face dovada unei mari imaginaţiuni şi a unei amplitudini lirice excepţionale. *Meditaţiile* în proză sunt încă prea despletite, cu invocaţii în modul Ossian şi Lamennais:

„Înger grabnic al tarelui cabinet! Sol urâcios al iesmosului lăcaş! Negru ministru al tribunalului răsplătitor! Repede Fulger purtător de întuneric! Noptoasă, spăimântătoare, nevăzută săgeată, ce desfiinţezi fiinţele! Unde duci tu vieţele ce scoţi din trupuri? pe care pământ transporţi aceea ce nu ştii purta? Cu ce mijloc poţi tu duce cu tine acea lumină, a cărei faţă tu n-o poţi vedea?“

Dar în versuri ne izbeşte aptitudinea viziunii grandioase exercitată în chip fericit atât în descrierea unui bal de carnaval,

feeric ca un desen de Johannot, notând efectele lustrelor şi a oglinzilor şi a acelui moment – :

Când o căldură dulce de samur, catifele,
Sub draperii bogate de stofe de dantele,
        V-adoarme pe-un divan;
Când mii lumini ascunse în lampe colorate
Răsfrâng şi vă-nmulţeşte-n oglinzile-ardicate
        De jos până-n tavan; –

cât şi în evocarea furtunii haotice pe munţii de cremene:

Îmi place s-ascult vântul tunând din mal în mal;
Îmi place să văz capra sărind din piatră-n piatră,
Îmi place s-aprinz zeada pe o întinsă vatră
Şi cerbul pe-o sprânceană să-l văz fără rival.

Să stau la obârşia gârliţii de cristal,
Mai rece decât gheaţa, şi-n unda-i cea măruntă
Să văz suind un păstor şi lostriţa căruntă
Mai iuţi decât săgeata, pe piatra de metal.

S-ascult la păsări triste ce noaptea se deştept;
S-ascult tempeste negre departe-ntărâtate,
Şi prăvălind copacii, torente-nfuriate,
Şi văile să urle de un potop ce-aştept.

Şi trăsnete în cremeni izbind neîncetat
Să umple tot eterul de aburi de pucioasă,
Să surpe în prăpăstii o stâncă scorboroasă,
Să zbiere pe ea ursul de groază spăimântat.

În contemplarea solitudinilor poetul pune o solemnitate sacră:

De este vreun lac pacinic, de este vreo pădure,
Bătrână ca pământul, ce n-a văzut secure;
De este vreo livede de flori şi de miros,
În care saltă iepuri şi presuri ciripeşte,
Şi prepeliţa paşte, cârsteiul şerpuieşte
Şi-insecte purpurate plec spicul undoios, –
Poetul le priveşte cu-o sfântă bucurie,
În orişice nuanţă ceteşte-o poezie.

Ajuns la inevitabila temă a ruinelor

Prieteni, priviţi zidul acela chinezesc,
Şi templii, elefanţii, colosuri egiptene,
Pagode suterane, pagode indiene,
Ce se mai lupt cu timpul ca neamul omenesc,

Şi spuneţi, unde-i omul ce-odată le-a zidit?

Bolliac o reînnoieşte, prin deplasarea unghiului de vedere în viitor:

Trei mii de ani vor trece şi alţi pitici turbaţi
Vor popula deşerturi acuma neumblate.
Ca mâine Paris, Londra pe pietrele surpate,
Şi vor spune epopea la altfel de-nvăţaţi.

Reluând scena biblicei Susana la baie, poetul desvăluie o artă decorativă vrednică de un Th. Gautier. Tabloul e amănunţit, sclipitor arheologic. ă...î

Bolliac are nu numai ochi de pictor, dar şi darul efluviilor verbale. Cutari versuri, indiferente în conţinut, adevărată morişcă de interogaţii, sunt de o inexplicabilă graţie:

Şi ce-ar fi poezia
Când n-ar fi frumuseţea?
Ce-ar fi şi-un muritor
Când n-ar simţi amor;
Ce-ar fi şi veselia,
Când n-ar fi tinereţea;
Ce-ar fi nişte comori
La cei din închisori;
Ce-ar fi măreţul soare
La cel ce vederi n-are
Sau geme-n chinuri;
Ce-ar fi o moştenire,
Ce-ar fi o fericire,
Ce-ar fi a ta simţire
La cei fără simţiri.

Albastra ta privire

E-atât de-atingătoare,
Ca şi un cer senin.

Lungele „epistole“ sunt în spiritul lui Alexandrescu şi osândesc odată franţuzirea ca Faca. ă…î

În mersul discursului se descoperă intrări ce vor fi în atenţia lui Eminescu:

O să-mi spui că-au instituturi, şcoli şi fabrici, şi au ceasuri…

Voi sunteţi vrăjmaşi ai ţării şi-ai neamului boieresc.

Ca gazetar, Bolliac aduce idei, nu profunde însă limpezi, informaţie, decenţă şi când trebuie o excelentă artă de gravor istoric. Dovadă descrierea Bucureştiului în *Mozaicul social*.

G. CĂLINESCU. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. Bucureşti, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1941, p. 234-236.

MUNTEANU: Om al unei împătrite vocaţii, Bolliac a participat alături de cei mai de seamă contemporani – prin activitatea lui politică, publicistică, literară şi ştiinţifică – la toate luptele care s-au încheiat prin crearea statului şi culturii noastre moderne. Dar nu numai atât. Fiind, în acea vreme, cel care a militat mai stăruitor pentru încetăţenirea preocupărilor sociale în domeniul poeziei, preconizând şi teoretic o creaţie pusă deschis în slujba idealurilor de dreptate şi libertate ale poporului, autorul *Silei* şi al *Clăcaşului* a adus un aport specific la dezvoltarea literaturii române, pe drumul care e astăzi al tuturor scriitorilor noştri. Iată prin ce rămâne Bolliac un exponent vrednic al marii sale generaţii, pe care o recunoaştem parcă în chemarea lui patetică: „În popor, fraţilor! Acolo este mântuirea, puterea, onoarea şi gloria noastră!“

Dacă nu i-ar aparţine decât aceste cuvinte – şi încă tot ar trebui să ne amintim de el.

George MUNTEANU. *Introducere* la ediţia *Cezar Bolliac, Opere (Clasicii români)*. E.S.P.L.A., 1956.

PAPADIMA: Forţa de atracţie şi valoarea operei sale literare stau, în primul rând, în fierbintea ei aderenţă la tot ceea ce a însemnat frământare şi avânt în zbuciumata istorie a poporului român dintre anii 1830 şi 1877. În această epocă de constituire a statului modern românesc, Bolliac a fost unul dintre cele mai

înalte exemple de scriitor-cetăţean şi a contribuit apreciabil, prin opera sa de poet şi gazetar, la clarificarea spiritelor şi ideilor celor mai avansate ale timpului său.

Cu toate enormele sale stângăcii de limbaj – impuse pe de o parte de înseşi oscilaţiile procesului de formare al limbii literare moderne, iar pe de altă parte de abuzul de elemente ale vorbirii din câmpia dunăreană, cultivate programatic pentru a da un cât mai pregnant aer de autenticitate scrierilor sale –, Bolliac e un artist cu o puternică personalitate, atât ca poet, cât şi ca prozator. Ca poet, el a contribuit hotărâtor la trecerea de la tonul solemn al meditaţiilor lui Heliade şi ale lui Grigore Alexandrescu, vizibil în poeziile cu caracter elegiac ale începuturilor sale, bunăoară în *O dimineaţă pe Caraiman*, spre poezia de violente arderi interioare, de profundă revoltă socială, de dramatică confruntare a poetului cu societatea dominantă a epocii lui, spre lirismul scrisorilor lui Eminescu:

… Să mă-nchiz în vreo casă şi, pe gânduri rătăcind,
Să stau c-un poet în mână, când glumind şi când citind;
Pe-o hârtie poleită fapte mari să născocesc,
Să scriu imnuri, dedicaţii, la cei ce ne stăpânesc;
Să fac o apologie, să scriu un panegiric,
Acestor pitici gigantici şi l-alţi oameni de nimic.
Dar ce faci când ai un dimon care vine a-ţi striga
Că prin rău se scoate răul…

Aceste versuri din *Epistola la D.K.A.K.* prefigurează poezia lui Eminescu nu numai prin tonalitatea lor muzicală aparte, dar şi prin lumea lor de idei şi sentimente.

Tehnicianul literar e tot atât de interesant ca şi protestatarul social. Mai puţin decât în modelarea sonoră a versului sau a expresiei prin imagini, Bolliac a contribuit hotărâtor la îmbogăţirea şi perfecţionarea formelor strofice în poezia românească a primei jumătăţi din secolul trecut. În plus – în poemele sociale care i-au constituit gloria de scriitor –, Boliiac a creat şi o serie de arhitecturi poetice complexe, la limita dintre liric şi epic. *Carnavalul* şi *Fata de boier şi fata de ţigan* sunt fundamental lirice, pledoarii patetice împotriva inegalităţii sociale şi pentru respectul faţă de om. Dar pledoaria, construită pe procedeele antitezei, se desfăşoară în tablouri succesive, care dau impresia desfăşurării vieţii însăşi, adică au o anumită amploare învecinată cu epicul. ă…î

Ţiganul vândut înfăţişează de asemenea – prin monologul liric – desfăşurarea unui proces sufletesc, care începe cu amintirile vieţii familiale a robului, trece la expresia zbuciumului provocat de separarea de ai lui prin vânzare şi se încheie prin constatarea lapidară, de către poet, a morţii acestuia pricinuită de durere. *Muncitorul*, construit tot pe tehnica lirică a monologului, pe aceeaşi schemă ca şi *Ţiganul vândut* – începând cu evocarea bucuriilor traiului în familie şi încheindu-se cu moartea prin suferinţă fizică şi psihică –, este epic, prin relatarea întregii vieţi a eroului, de la copilărie până la temniţă. În *Sila*, descrierea de fapte şi stări de către poet se îmbină cu scurte monologuri ale personajelor, care dau acţiunii o încordare aproape dramatică, precum în scena intrării oamenilor stăpânirii în bordei. ă…î

Pedeapsa cu moartea e structural epică, relatând peripeţiile unei judecăţi nedrepte şi ale unei execuţii inumane, dar tonalitatea ei e profund lirică, prin participarea intensă a sentimentelor poetului, prin comentariul său patetic din centrul poemului, în partea a treia. În *Ocna,* tehnica evocării de către poet a coborârii în infernul dantesc al ocnei, relevând un viguros artist al poeziei descriptive, se îmbină cu monologul în care un condamnat povesteşte uciderea fără voie a soţiei sale, începând iarăşi cu rememorarea copilăriei în familie, a idilei de dragoste şi apoi a crimei săvârşite în vis, ambele elemente ale arhitecturii poemului fiind şi lirice şi epice în acelaşi timp.

Bolliac a exercitat o largă influenţă asupra liricii sociale a urmaşilor săi, nu numai prin ţinuta lui fermă de poet combatant, nu numai prin realitatea lumii de fapte, sentimente şi idei pe care o afirmă poeziile lui sociale – adesea simple articole politice versificate –, dar şi prin aceste forme artistice, construite anume pentru a impresiona, pentru a zgudui sufletele. Această înrâurire se observă mai ales în literatura mişcării socialiste, spre sfârşitul secolului al XIX-lea, fiind vizibilă la poeţii *Contemporanului*, ca N. Beldiceanu, C. Mille, ş.a.

Prozatorul Bolliac se confundă cu gazetarul – cu publicistul în cel mai înalt grad, adică formulatorul de principii, vehiculatorul generos de idei şi pamfletarul neîndurător în condamnarea celor ce le contrazic – fie în însemnările lui asupra literaturii, fie în critica teatrală, fie în relatările de călătorii arheologice. Pe toate însă le domină verva pamfletară a ziaristului:

„Prin ce să-şi lămurească suveranul conştiinţa spre a uza la trebuinţă de veto sacramental, când toate părţile le aude numai prin miniştri? – Prin presă? Apoi miniştrii n-au presă? Şi încă ce fel de presă! – Prin curtezani? Apoi capul curtezanilor nu este ministrul? Ale cărui cheotori de frac sunt mai rupte decât ale primului ministru? – Prin amici sinceri? Un suveran nu are decât linguşitori; şi linguşitorii nu se gândesc zi şi noapte decât cum să nu strice cheful suveranului!“.

Prin această prezenţă continuă şi dinamică în publicistica noastră timp de patru decenii, prin răsunătoarele lui campanii de presă, Bolliac e primul nostru gazetar, în sensul modern al cuvântului. Publicistica lui, plină de mişcare patetică a ideilor, a deschis drumul ziaristicii lui Eminescu, caracterizată prin profunzimea filozofică a analizei sociale.

Ovidiu PAPADIMA. *Cezar Bolliac,* în Istoria literaturii române, II. De la Şcoala ardeleană la „Junimea“. Bucureşti, Editura Academiei, 1968. P. 340-342.

ROTARU: Bolliac este însă un scriitor ce crede fierbinte în cauza dreptăţii celor mulţi şi în triumful „raţiei“. După el, toate eforturile gândirii omeneşti trebuie dirijate pe acest drum. Poezia, în care vede principala pârghie a progresului, este chemată să lupte împotriva tiraniei, pentru eliberarea omului din sclavie, pentru emanciparea femeii, pentru înlăturarea adversităţilor rezultate din ignoranţă. Ea trebuie – exagerează Bolliac – să se lepede de mitologie şi de visarea gratuită, să nu mai cânte dragostea sau natura, ci să se devoteze cu totul cauzei nobile a evoluţiei ascendente a societăţii (articolul *Poezia*). Cu o asemenea concepţie estetică, Bolliac devine poetul cel mai „social“ dintre toţi paşoptiştii. Versurile lui sunt însă adesea reci şi prozaice, preocuparea de conţinutul ideologico-politic stând pe primul plan al atenţiei, când, spre pildă, vrea să exprime în stil direct revolta iobagului:

Oh! legaţi pentru vecie
De pământul unde stăm,
Plătim vecinică chirie
Şi pe apa care bem. ă…î

Acelaşi caracter revoluţionar – declarat deschis, în repetate rânduri, de către ziaristul Bolliac – îl au şi alte numeroase

poezii: *La muza mea*, *Carnavalul, Fata de boier şi fata de ţigan, Ţiganul vândut*, *Muncitorul*, *Sila*, *Vaca văduvei* şi multe altele. După exemplul lui Alecsandri, mare admirator al poeziei populare – ca toţi contemporanii de altfel – Bolliac compune şi în stil folcloric. Motivul haiducesc şi anticiocoismul apar însă la dânsul mult mai apăsate, violent tendenţioase. ă…î

Bolliac a entuziasmat pe Eminescu, cel din *Epigonii* („Bolliac cânta iobagul ş-a lui lanţuri de aramă"), dar şi pe ziaristul de la *Timpul*, care, luând în atâtea dăţi apărarea ţărănimii, scria într-un articol de prin 1882: „Numai răposatul Bolliac a mai scris poate cu atâta convingere ca noi în chestiunea aceasta… cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea şi cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai ţăranul, acest unic şi adevărat popor românesc". A fost aprobat apoi de scriitorii de la *Contemporanul*, în frunte cu Gherea care chiar declară, la un moment dat, a fi continuatorul lui Bolliac în câteva din punctele principale ale esteticii sale. S-a bucurat, în fine, de atenţia mai mare a istoricilor literari de după 23 august 1944.

Mai interesante sunt, sub raport artistic, satirele propriu-zise ale lui Cezar Bolliac, unde violenţa verbală colorează versul. O *Epistolă* la *D.K.A.K.* ar fi putut inspira pe Eminescu întrucâtva, în chipul cum este apostrofat filfizonul picat de la Paris:

Ei, prietene, ia spune-mi din voiaj ce ni-ai adus,
Au, în ţară-ţi tot acelaşi te-ai întors precum te-ai dus?
Ai adus vro *mantelică*, vro lornietă, vrun lornion?
Învăţat-ai să-ţi faci haină dup-al Franţii frumos ton?
Franţuzeşte învăţat-ai cârlionţi să-ţi învârteşti
Şi, *à l'imbeçil*, cravata mai cu *gras* să potriveşti?
Învăţat-ai acea sticlă într-un ochi a o ţinea,
A ochia frumos pe dame şi-n caleaşcă a şedea?

Greşeala satiricului, pe lângă fatalele stângăcii în versificaţie şi unele vulgarităţi de limbaj, este de a se face judecătorul de drept al acuzatului, de a declara că-şi va împlini „misia" până la venirea acelui Mesia izbăvitor de rele şi că va părăsi „pana" numai spre a lua în mână „fierul" răzbunării.

Cu multă vreme înainte de Macedonski, vizitând minele de sare de la Telega, Bolliac cânta infernul vieţii ocnaşilor, în aceleaşi imagini danteşti. *(Ocna)*. ă…î

De fapt, spre a restitui pe Bolliac în drepturile sale de poet, trebuie spus că în cazul lui, ca şi mai târziu în acela al lui

Macedonski, avem de a face cu un temperament byronian. În *Meditaţii şi poezii* (1835), deci mult înainte de 1848, debutul şi-l făcea sub semnul *Nopţilor* lui Young, dar şi sub al altor influenţe, cum s-a arătat, între care Byron, Lamennais, Lamartine, Victor Hugo. În cea de a IV-a *Meditaţie* intitulată *Sinucidul,* sarcasmul lua formele răzvrătirii împotriva divinităţii, prevestind pe Mureşan al lui Eminescu. ă…î

Byronismul e mai de substanţă în versurile unde se cântă natura sălbatică, în mijlocul căreia poetul ar voi să se retragă ca un ermit. ă…î

În sfârşit, este locul să spunem că Bolliac este primul şi marele cântăreţ al Bucegilor, pe care, se pare, îi explora, nu numai ca turist, ci şi ca arheolog, avansând ipoteza, nu cu totul inverosimilă, că vechii daci îşi aveau aici unele din sanctuarele lor. Ideea nu era cu totul originală, dat fiind că aproximativ în acelaşi timp Asachi cânta Ceahlăul pe aceleaşi considerente. Deosebirea e că Bolliac, fără a căuta neapărat să se sprijine pe elemente de mitologie, reale sau inventate, se dovedeşte un poet al grandiosului naturii montane mult mai talentat decât Asachi:

Pe-aicea uriaşii ai Daciei cei crude
Săgeata otrăvită zvârlea din mal în mal,
P-aicea umbla umbra lui Zamolx ce s-aude,
P-aici încura calul viteazul Decebal.
(*O dimineaţă pe Caraiman*)

Ion ROTARU. *O istorie a literaturii române,* vol. I, *De la origini până la 1900.* Bucureşti, Editura Minerva, 1971. P. 173–178.

SCARLAT: Plasat, printr-un cvasiunanim consens, în raftul al doilea al Bibliotecii (termenul este folosit aici în accepţiunea de alegere iar nu de depozit de cărţi), Cezar Bolliac este mult mai des citat decât citit. Lucrul este dovedit şi de raritatea editărilor, ca şi de cea a studiilor mai ample care i s-au dedicat.

„Ascendentul" numelui asupra operei se explică, parţial, prin caducitatea evidentă a exact laturilor care au fost cel mai adesea amintite: poezia şi studiile de arheologie. Poezia i-a fost umbrită de cea a unor contemporani de talia lui Grigore Alexandrescu sau Ion Heliade Rădulescu, iar studiile de arheologie l-au incitat pe Alexandru Odobescu la scrierea răsunătorului pamflet

Fumuri archeologice scornite din lulele prehistorice de un om care nu fumează, capodoperă a literaturii satirice româneşti... Se ştie că acelaşi Bolliac îl va incita, în mod similar, pe Ion Luca Caragiale. Vom avea prilejul să vedem că „provocările“ acestea repetate s-au datorat faptului că Bolliac a fost unul din reprezentanţii tipici ai generaţiei sale, gesturile, atitudinile şi scrierile lui fiind simptomatice pentru o întreagă mentalitate de grup. Importanţa lui istorică poate fi percepută în toată complexitatea ei numai printr-o abordare *globală* a personalităţii creatoare.

Uneori, însă, a face elogiul ansamblului echivalează cu un „verdict“ negativ asupra aspectelor particulare ale operei. De aceea, în cazul lui Bolliac, suntem datori să arătăm că există două aspecte ale operei sale – pamfletul în proză şi teoria poeziei – prin care scriitorul rămâne unul dintre reperele de neocolit din istoria literaturii române. Dacă ar fi scris numai două texte (*Mozaicul social* şi *Răspuns la articolul „Poezie*“) şi tot ar fi durat în istoria literaturii naţionale. I-a fost dat să se risipească însă, în mod fecund, e drept, dar sterilizator, dând impresia superficialităţii, sporită de cultivarea cu insistenţă a obiectivării Efemerului în scris: gazetăria. Bolliac este tocmai prin aceasta un reprezentant tipic al generaţiei sale, al cărei destin a fost parcă arderea permanentă, nimicitoare. Mistuirea fizică a Bălcescului şi cea intelectuală a lui Bolintineanu sunt polii acestei combustii urieşeşti de energii puse în joc de generaţia care avea să rupă definitiv cu letargia fanariotă, punând bazele României moderne. Iar faptul că cei care – precum Bolliac – au atins bătrâneţea fizică au fost vehement contestaţi de contemporanii mai tineri a fost, într-un fel, opera... lor. Căci tocmai ei fuseseră dinamizatorii organismului naţional; revoluţionarea fusese atât de profundă încât, singur, prestigiul de „anteluptător“ nu mai era suficient spre a te impune în faţa unor fii (spirituali) din speţa lui Titu Maiorescu.

Aşadar, ceea ce-l defineşte, privit în ansamblul activităţii sale, pe Bolliac, este demonul mistuirii permanente (mistuire fecundă, căci şi erorile lui – incitante – au fost, poate, necesare) şi caracterul reprezentativ al operei. ă...î

În momentul formării spirituale a lui Cezar Bolliac, se simţeau tot mai mult la gurile Dunării influenţele sosite de pe tărâmurile străbătute cu uimire şi cu folos de dumnealui

Constantin Radovici din Goleşti, pornit în Evropa să-şi aşeze feciorii la învăţătură.

Firea iscoditoare a Golescului cel bătrân anunţa ambiţii şi iluzii de tip nou la Porţile Orientului. Aspiraţiile vor deveni program politic pentru generaţia fiilor lui Constantin Radovici, generaţie căreia îi aparţine şi Cezar Bolliac, „căuzaş" alături de fiii Golescului.

Participant activ la zavera cea mare, insurgent prin natură, practic în intenţie dar utopic în realitate, Bolliac a constituit un permanent „ferment" intelectual. Radical fiind, a dezlănţuit admiraţie neţărmurită şi uri pătimaşe. Confundându-se cu aspiraţiile generaţiei sale, al cărei exponent perfect a fost, şi „prinzând" perioada construcţiei lucide (Maiorescu, Odobescu ş.c.l.), epurată de exaltări, a avut nenorocul să suporte şi atacuri de nu-l vizau în exclusivitate.

Un studiu asupra paşoptismului (şi, deci, asupra bazelor ideologice şi instituţionale ale României moderne) ar putea să înceapă cu analiza atentă a activităţii lui Bolliac, la care sunt relevante meritele şi, deopotrivă, erorile. Ridicularizarea de către Caragiale este, implicit, o recunoaştere a valorii lui reprezentative. Graţie radicalismului care l-a caracterizat, a atras permanent atenţia asupră-i[1].

E bine să nu uităm că tatăl său a fost un aventurier; căci şi fiul s-a aventurat, la propriu, în domenii pline de neprevăzut…

Politica l-a subjugat de tânăr, într-o măsură mult mai mare decât pe un Grigore Alexandrescu, bunăoară, conferind vieţii sale acea frenezie pe care am constatat-o în repetate rânduri. Dar tocmai această frenezie perpetuă, care nu i-a îngăduit detaşarea atât de necesară poeziei şi ştiinţei, l-a ajutat să devină unul din marii gazetari din istoria noastră. Pionier în poezie, arheologie, ideologie literară şi activitate filo-dramatică, Bolliac rămâne o valoare certă în domeniul presei. Supunându-se regimului efemerităţii scrisului (regim pe care-l impune statutul însuşi al gazetarului), autorul a estompat – involuntar – tocmai

[1] În deja citatul articol *Poezie* (1845), Heliade arăta că Bolliac nu te poate lăsa indiferent: „Nu-l poate vedea nimeni fără a-i aţinta băgarea de seamă; la chipul lui deodată omul se simte mişcat sau de dragoste sau de ură; indiferent nu poate rămânea". Observaţia a fost valabilă şi pentru scrierile sale.

defectele scrisului său: prolixitate, bombasticism, grabă în redactare.

N-a atins, în scris, perfecţiunea; dar a fost om al epocii sale şi – mai mult încă – o imagine a acesteia obiectivată în scris. Din sarcofagul descoperit, Bolliac reconstituia un trup; din operele sale, putem reconstitui aspectul unei epoci. Iar cum aceasta s-a dovedit una fundamentală în dezvoltarea civilizaţiei noastre, scrierile lui îşi vor menţine, şi de aici încolo, interesul.

Mircea SCARLAT. *Prefaţă* la *Cezar Bolliac, Scrieri, I,* Bucureşti, Editura Minerva, 1983. P. V–VI; LV–LVI.

SCARLAT: Cea mai clară încercare de a se sustrage Efemerului o întâlnim în lirică. Lucrul se explică prin încrederea deplină pe care Bolliac o avea în nemurirea artei în general şi a poeziei în special. „Numai literatura trece naţiile la nemurire", îi scria Cleopatrei Ghica, în 1841 (II, 17)[1]; tot atunci, considera firava fiinţă a poetului drept singura capabilă a se opune uitării. ă…î

Voinţa primă a lui Bolliac a fost ca, prin scris, să se ridice deasupra Efemerului. Până pe la treizeci de ani, artistul este sfâşiat între căutarea seninătăţii şi imposibilitatea practică de a o atinge. Temperamentul său tumultuos, impulsiv (prin 1835 l-a provocat la duel pe Aristia; v. II, 448), atitudinea întotdeauna radicală, partizană, pătimaşă, ca şi risipirea fecundă în atâtea activităţi l-au făcut să tânjească spre liniştea meditativă, căreia nu-i acorda, totuşi, răgazuri şi pentru care, la urma urmei, nici nu era făcut (detaşarea necaracterizându-l). ă…î

Poetul n-a avut acea „voinţă suverană" de care vorbea şi pe care o vedea capabilă să-l ajute a se birui. Temperamentul îl obliga să creeze sub regimul Efemerului, în timp ce convenţia artei romantice îl îndemna să se manifeste sub cel al absolutului. Astfel se explică discrepanţa frapantă între volumu-i de debut şi restul operei. Neavând, în 1835, un public real, şi-a creat unul utopic, în faţa căruia să-şi declame *Meditaţiile*.

Primul volum (*Operile lui Cezar Bolliac. Meditaţii*) ar putea conduce la „etichetarea" eronată a creaţiei sale lirice, a cărei dezvoltare nu a confirmat aspectul cărţii de debut. În *Meditaţiile*

[1] Mircea Scarlat face trimiteri la ediţia Cezar Bolliac, *Scrieri,* I, II, Bucureşti, Editura Minerva, 1983

din 1835, autorul adoptă o convenţie la care va renunţa mai târziu, când va opta în chip tranşant pentru lirica socială; este extrem de grăitor, de altfel, faptul că el nu şi-a retipărit nicicând *Meditaţiile*. ă...î

Debutul lui Cezar Bolliac s-a produs în perioada în care tocmai se inaugura în literatura română proza lirică (pe care curând o va ilustra şi Alecu Russo), subminând în chip insolent asocierea poeziei cu versificaţia. Radical ca întotdeauna, Bolliac se impune ca reper, volumul său de debut constituind, în epocă, „singurul grupaj coerent de proză lirică în vastul câmp al „meditaţiei“. Proza poetică românească a epocii cunoaşte în *Meditaţii de Kesar Bolliac* singura operă care, deşi inferioară ca valoare scrierilor similare ale lui Asachi, beneficiază de arhitectura proprie.“ În plus, autorul oferea contemporanilor săi „un model de sensibilitate literară „modernă“.ă...î

Moda romantică îi impunea poetului nostru refuzul Efemerului; nu-i de mirare, în acest caz, că el face în *Ermitul* elogiul izolării ascetice. Poetul este reprezentativ pentru penetraţia convenţiei literare romantice la noi (de notat că la marii poeţi ai epocii – Cârlova, Alexandrescu, Heliade – „rezistenţa“ fusese mai mare). Se cuvine să subliniem, de altfel, calitatea de *colportor de motive şi teorii romantice,* favorizată de o foarte intensă activitate publicistică şi motivată de necesitatea imperioasă de a-şi găsi un public cât mai larg. Este mult lamartinianism în *Rechemarea – :*

(Să viu pe aste maluri, să văd astă dumbravă,
Să calc aste colnice fără a-mi repeta
Plăcerile d-atuncea, ş-a uitării-otravă
În inimă-mi s-o facă a nu mai palpita?)

efectele de acest fel putând fi depistate şi în alte poezii, fără a conferi artistului o personalitate distinctă.

În *Ermitul* găsim cultul „sălbăticiei“ romantice. Se conturează imaginea înspăimântătoare a unei naturi dezlănţuite: în „râpa cea noptoasă“, zgomotul produs de „râul mugind într-un abis“ se asociază aceluia provocat de „vântul tunând din mal în mal“. Poetul îşi arată preferinţa pentru spectacolul „tempestelor“ întărâtate, al „torentelor înfuriate“, provocatoare ale potopului aşteptat. O atare dezlănţuire ar înspăimânta şi sălbăticiunile pădurii:

Şi trăsnete în cremeni izbind neîncetat
Să împle tot eterul de aburi de pucioasă,
Să surpe în prăpăstii o stâncă scorboroasă,
Să zbiere pe ea ursul de groază spăimântat.

Iată însă că tocmai o atare dezlănţuire apocaliptică este văzută drept singura capabilă a oferi liniştea sufletească:

Şi liniştit în mine, când preajma văz turbând ă…î
Îmi place să-mi las gândul să zboare neoprit.

De sorginte romantică este şi voluptatea de a se afunda în trecut:

Îmi place s-afund gându-n al timpului noian,
Al vremilor trecute, al celor ce-or să vie,
Şi-n ele să renască ca într-o mare vie,
Cum spun că renasc vulturi în ape din Iordan,

care va primi, la Cezar Bolliac, şi o motivare politică.ă…î

Aceeaşi maiestruozitate a viziunii o reîntâlnim în poemul *O dimineaţă pe Caraiman*, ilustrativ pentru această direcţie a scrisului lui Bolliac. De-ar fi lipsit obositoarea prolixitate, acest poem (conţinând un foarte frumos vers: „Şi buciume din stâne s-aud pe vânt venind“) ar fi putut fi unul dintre cele mai bune scrise în epocă. ă…î

În pofida prezenţei unor superbe imagini menite a sublinia liniştea instaurată în sufletul contemplatorului (luna planează deasupra lumii adormite „Ca barcă de lumină în ocean senin“), natura nu este la Cezar Bolliac senină, aşa cum va fi în *Pastelurile* lui Alecsandri. Pentru Alecsandri, natura este liniştitoare; cu totul altfel apare în cele mai bune poeme ale lui Bolliac: stihinică, înfricoşătoare, bântuită de furtuni şi cataclisme, toate corespunzând frământărilor sufleteşti. În final, zbuciumul poetului este obiectivat în versuri demne de marele romantism:

Ca o ruină vie ce ar simţi mugirea
A mării furiate, a cerului turbat,
În lutu-mi ce se surpă se turbură gândirea
Şi inima-mi vesteşte răstimp înfricoşat.

Simţ globul că se mişcă şi cerul se clăteşte…
Torentele-i de flăcări asupră-mi vor cădea?…

E iadul înainte-mi; e mort orice trăieşte:
Sunt cobe eu a lumei sau lumea cobea mea?…

Bolliac ar fi putut deveni un mare poet al stihiilor, al uriaşelor cataclisme, al convulsiilor geologice. Splendoarea naturii este asociată cu pericolele virtuale. ă…î

Deşi s-a încadrat (şi) în convenţia poeziei intime şi elegiace, Bolliac nu era pregătit, temperamental, pentru o astfel de literatură. Mai în spiritul vocaţiei sale profunde este specia satirei, unde întrezărim destul de clar „mâna“ celui ce a scris *Mozaicul social*. În *Epistolă la D.K.A.K.* abundă muşcătoarele ironii la adresa lumii mondene. ă…î

În mai puţin de un deceniu, poetul s-a dezis total de modul în care, la început, înţelesese poezia şi rosturile ei. În 1835, mărturisise în prefaţa volumului de debut: „eu nu-mi propui în scrierile mele să tămăduiesc boale morale, să îndreptez lumea cu umărul. Mi-a plăcut să-mi fac nişte visuri dulci şi să mă rătăcesc într-o lume ideală. Am scris fără ţintă şi fără şâr, şi n-am făcut decât să presar nişte idei vage şi să le încălzesc cu un simtiment căruia singur nu ştiu ce nume să-i dau“. (I, 6). „Fără şâr“ va mai scrie, nu o dată, şi mai târziu; „fără ţintă“, nu… ă…î

Înţelegerea poeziei ca expresie a sentimentului (poemul *O lacrimă* este grăitor în acest sens) o întâlnim, încă, în 1843, în prefaţa volumului *Din poesiile lui Cesar Boliac*. Afirmă acolo că „ideile poeţilor“ sunt „mai totdeauna“ sentimente („care simtimente sunt simptomele unei patimi“) (II, 23). „Inima“ îi părea mai importantă, în poezie, decât „rezonul“ (raţiunea), iubirea fiind considerată principalul izvor de inspiraţie (II, 25).

După 1840, concepţia sa despre poezie se modifică destul de repede. Pragmatismul poetului devine tot mai pronunţat, ca şi ambiţiile-i doctrinare. Şi chiar dacă, în 1845, se definea drept „poet contâmplativ“, autoopunându-se lui Heliade, decretat „poetul practic“ (II, 40), caracterul contemplativ al liricii sale dispăruse de câţiva ani buni, opţiunea pentru poezia angajată în problematica socială fiind tranşată. Şi definitivă. ă…î

În contextul literar al epocii, Bolliac impune ideea revoluţionară a necesităţii lărgirii domeniului de inspiraţie, printr-o „democratizare“ accentuată a temelor: muza poeţilor „se poate inspira tot aşa de bine în bordeiul muncitorului şi sub cortul ţiganului, ca şi în câmpul slavei, ca şi în locaşul

arhanghelilor“ (II, 31). Lărgirea domeniului poeticului era, totuşi, unilaterală, scriitorul nostru nedepăşind limitele poeziei sociale. ă…î

Susţinând militantismul poetic, Bolliac promova şi o atitudine activă faţă de tradiţie, cerând modificarea opţiunii făcute de contemporanii săi: „A trecut vremea Petrarcilor, domnilor poeţi! Veacul cere *înaintare*, propaganta *ideei cei mari*, propaganta *şarităţei* cei adevărate şi care ne lipseşte cu totul. Că au dulcineele ochi negri sau albaştri, că este primăvara veselă şi toamna tristă, că este cald vara şi frig iarna, toate acestea le ştim, le ştim şi fără ajutorul d-voastră. Am voi să ştim unde s-a năpustit mai cumplit nenorocirea“ (II, 30–31). Iată şi o convingere care motivează opţiunea lui Bolliac pentru tematica socială: „a dezmorţi pe cei striviţi şi a îmblânzi pe cei înverşunaţi încă, aceasta este misia poeziei şi a filozofiei veacului nostru“ (II, 31). ă…î

Intuind (şi, nu o singură dată, dovedind) dependenţa literaturii faţă de societate şi având calităţi de ideolog literar superioare celor de poet, Cezar Bolliac propune în termeni categorici reformarea poeziei: ea ar fi datoare – şi capabilă – să provoace, pe lângă „o reformă totală de conştiinţă“, şi „o schimbare a tuturor ideilor ce a avut până acum şi are astăzi omul despre lume“ (II, 68). Prin articolul din care am citat (*Poezia*, 1846), Bolliac se dovedeşte primul doctrinar important al poeziei sociale în literatura noastră. Era convins că poezia „trebuie să-şi reformeze cu totul mijloacele sale cele vechi“ (II, 64) şi că „ea trebuie să fie numai filozofică, socială, umană şi politică“ (II, 65); de aceea cerea poeţilor să dea „intuziasmului lor o direcţie pozitivă şi reală“ (II, 65) şi să vorbească „în limba cea pozitivă şi înţeleasă de astăzi“ (II, 68). Visul său era ca poezia să-şi ia „în dreapta facla luminilor şi în stânga biciul slăbiciunilor şi al viţiului“ (II, 68). Cât de departe suntem de principiile enunţate în prefaţa volumului de debut, imprimat cu numai unsprezece ani înainte!

Schimbarea era radicală şi ea îl determina să atribuie poeziei meniri din cele mai bizare. ă…î

Ideile sunt mai concis prezentate într-un articol din 1867 (Misiunea poeziei), ceea ce dovedeşte că schimbarea la faţă de care am vorbit a fost, într-adevăr, definitivă: „Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizerielor şi

măririlor umanităţii; de a înălţa adevărul, dreptatea; de a nobila libertatea; de a se coborî în anima poporului, a căuta durerile lui, lacrimile lui; a fulgera pre apăsătorii lui cu fulgerul muzei, de a-i da curagiu şi energie, de a cere progresul, de a lupta spre a împinge neamul omenesc către ursite mai ferice; de a răzbuna o patrie când ea geme în prada apăsătorilor ei" (II, 80–81). Capabilă a face atâtea minuni, poezia îi apărea drept „un puternic ajutor al moralei şi al civilizaţiunii, un inamic teribil al barbariei, al arbitrarului" (II, 81).

Mircea SCARLAT. *Introducere în opera lui Cezar Bolliac,* Bucureşti, Editura Minerva, 1985. P. 71-81, 96, 108–113.

NEGOIŢESCU: Cel mai nedreptăţit poet preeminescian, dintre cei descalificaţi de Maiorescu (îi recunoaşte însă valoarea de prozator) este Cezar Bolliac, a cărui reparaţie avea s-o facă doar, într-un târziu, G. Călinescu. Deoarece Bolliac nu e doar un remarcabil teoretician al lirismului: pentru el (la 1846), ca romantic exclusiv, poezia înseamnă activitate orfică, adică total umană şi pragmatică, deşi izvorând din adâncimile sensibilităţii estetice. Lirismul a creat civilizaţiile, iar expresia sa verbală a dat naştere tuturor artelor. ă...î

Paşoptistul înfocat care era Bolliac a rămas în conştiinţa posterităţii îndeosebi prin politizarea lirei sale, devenită activ instrument al democraţiei, de la grija pentru soarta ţăranilor şi muncitorilor, la lupta pentru emanciparea femeii, dezrobirea ţiganilor, crearea unei industrii naţionale etc. Numeroase din versurile sale cu caracter social alcătuiesc un bun început la revolta meditativă de mai târziu a lui Mihai Săulescu, ele devin însă literatură abia când se înrudesc cu satira contemporanului Grigore Alexandrescu (*Epistolă – La D.K.A.K.),* ori se înalţă la reflecţia moral-socială a acestuia; despre „om": „El are facultate tăria a străbate/ A măsura eternul, a-l strânge, compacta, /A descompune corpuri şi globuri depărtate"; despre poet: „Ca o ruină vie ce ar simţi mugirea /A mării furiate, a cerului turbat, /În lutu-mi ce se surpă se tulbură gândirea /Şi inima-mi vesteşte răstimp înfricoşat.//Simţ globul că se mişcă şi cerul se clăteşte... /Torentele-i de flăcări asupră-mi vor cădea?... /E iadul înainte-mi; e mort orice trăieşte; /Sunt cobe eu a lumei? Sau lumea cobea mea?..."; tonul profetic se constrânge la demnitatea măreaţă dată poetului vates: „Dar eu, ca sentinelă-n perpetuă

durere, /Aţint, încrunt vederea pe-al timpului compas". Ideile şi acţiunea sa le-a plătit bardul nu o dată, cu puşcăria, cu surghiunul („în Camceatka României") şi nu e de mirare atunci, pentru un condei care, înrudindu-se cu alt contemporan, Bolintineanu, în a cânta ruinarea civilizaţiilor, că nu se poate reţine de a trece de la reflecţie: „Şi unde este bunul d-aici de pe pământ?/ Unde-l cătaţi, prieteni? în lupte sângeroase? / Saraiuri desfătate? în biruinţi pompoase? /În inventări măreţe, pe-al fanteziei vânt" – la aplicaţia ce ascunde fortuna labilis sâmburele anticapitalist: „Ce s-a făcut virtutea lui Lafayette de ieri? /A lui Rotschild avere? a lui Rousseau gândire? – Căutaţi-le ţărâna! aflaţi vro osebire? – /Ori pe Traiani cunoaşteţi din Neroni sau Tiberi?" Un diamon politic îl agita. Există la Bolliac de asemeni înrudiri hasdeiene, viziuni ale asperităţilor stâncoase („prin munţii cei plumbateci"), în *Ermitul*, în *O dimineaţă pe Caraiman,* cu trecerile spre Philippide, cu versuri şi strofe notabile:

Şi buciume din stâne s-aud pe vânt venind…

În urmă-mi catedrale de talii uriaşe
Ce din tărâmuri fierte potopul a zidit…

sau:

Eshil le-ar zice iaduri, adâncuri sfărâmate,
În care el priveşte pe Jupiter trăsnind
Giganţi şi Ecatonhiri, Titani care îl bate,
Zvârlind în ceruri munţii şi p-Adis greu rănind.

Cuprinzătoare, gama lui Cezar Bolliac include deopotrivă anecdotismul didactic pitoresc al lui Anton Pann şi naturalismul (ca în *Autopsie*, sau, cu tentă socială, ca în *Ocna*) estet (cu senzualitatea lascivă în decor parnasian din *Suzana*) al lui Macedonski. Estetismul macedonskian poate duce până departe, la preţiozităţile lexicale cu care ne deprinde astăzi Leonid Dimov (*Odă la baia lui Ercule*): „Izvor de viaţă nouă şi demn d-orice cântare, /De unde-ţi vine cursul cu astă fierbântare, /Lichidul gumvital? /Pucioasă, fier ce-mprimă în marmură calaiul, / Prelins din Etna este, sau Ecla-ţi ţine traiul, /Ce ocne de metal?"

Proza poetică din *Meditaţiile*-i de debut (1835), mai turbure decât cea a *Cântării României*, va fi continuată de Bolliac, în sensul literaturii, adică al expresivităţii beletristice, chiar şi în

importanta sa operă ziaristică, viu axată pe ideologic. Patriotismul nedezminţit i-a determinat tribulaţiile carierei: „Am lăsat şcoala pentru armată, am lăsat armata pentru litere, am lăsat literele pentru publicitate; voi lăsa publicitatea forţat de această lege draconică şi imorală pentru ştiinţă. Mediocru în toate, nu-mi voi îngropa „talantul“ până când voi putea face uz de dânsul“ – „ştiinţa“ fiind arheologia, cultivată din concepţia profundă că moda s-ar putea numi civilizaţie, de n-ar fi uneori potrivnică civilizaţiei, iar civilizaţia s-ar putea numi perfecţiune, de n-ar fi adeseori atât de bizară – cum însuşi zice, reluând apoi termenii prin straturile morfologiei spiritului: „Frumos este să asiste inteligenţa la această luptă încăierată a modei, „civilizarea“, zeitatea coruptă modernă, cu „Isis“, zeitatea mistică a antichităţii. Această luptă încăierată a modei-Ştiinţa cu Isis-Misterul în secolul acesta s-a văzut mai crâncenă decât în oricare alt secol, de când geniul-omul luptă cu succes contra geniului-natura...“ (*Peştera de la obârşia Ialomiţei*). De fapt activitatea prozastică principală a lui Bolliac e cea publicistică (pe care o exaltă în diverse rânduri, ca esenţială civilizaţie, izvorând din necesitatea omului de a se expune public), căreia îi conferă rolul de seamă de a crea *opinia publică*. Iată cum, în mentor literar, el e adus să ceară scriitorilor a reflecta realitatea socială, ca promotor emoţional – de pildă, slobozirea ţiganilor – şi salută foarte pertinent, la apariţie, *Ciocoii vechi şi noi* de Filimon, după cum condamnă *Convorbirile* recent inaugurate, drept „şcoala ce tinde a face din poezia română o salată de frunze verzi“ (curând însă, va adopta ideea „formei fără fond“ şi, cu anii, se va apropia, politic, de ramura junimistă a conservatorilor). ă...î

Capodoperele ziaristice ale lui Cezar Bolliac sunt, desigur, prin construcţie şi preciziune expresivă, *Mozaicul social* (ironie pitoresc dezvoltată ideologic) şi *Libertatea presei* (idealism lucid, de o nobilă străvezime ideatică, prin patosul intelectualului). Stilistul exact, care îndrăzneşte să zică „a daghereotipa“ pentru „a cita întocmai“, se înflăcărează câteodată imagistic, atunci când vorbeşte de tiranii şi privilegiaţii de tot felul ce fortifică pe Titanii pe care Jupiter nu-i mai poate trăsni: ei sporesc cetele Demonilor, pe care Arhanghelii nu-i vor mai putea opri să cotropească cerul, – ori când exclamă profeţind: „Amar acelor oameni din popor cari se vor lăsa a se amăgi de vorbele şirete

ale ciocoilor! amar acelora cari îşi vor unge părul lor cu untul-de-lemn al păcătosului! Ei vor servi, fără să ştie, cauza tiraniei unei clase împotriva poporului şi vor vinde pe fraţii lor precum Iuda vinde pe Crist fariseilor! Hanan şi Caiafa osândind pe Crist (poporul) se scuzau cu vorbe foarte frumoase şi patriotice înaintea poporului din Ierusalim. Ei ziceau că moartea lui Crist este scăparea patriei evraice; că Crist, prin doctrina lui poporană, tinde a aşeza despotismul său. Ce zic alta decât aceasta, apărătorii coaliţiunii? Nu strigă ei, în foile lor grase, că a se da poporului român dreptul de a se amesteca în lucrurile ţărei ar fi a aduce tirania guvernului? Astfel zicea Hanan şi Caiafa, ucigând în Crist pe poporul Iudeei.“ (*Camera actuală, mumă vitregă*!)

I. NEGOIŢESCU. *Istoria literaturii române, volumul I (1800–1940)*, Bucureşti, Editura Minerva, 1991. P. 68–71.

PIRU: Secretar al guvernului provizoriu revoluţionar la 1848, luptător pentru Unirea Principatelor şi principal susţinător al reformei agrare din 1864, Cezar Boliac (1813–1881) a debutat în 1835, cu un volum de *Meditaţii* în proză şi versuri, sub înrâurirea poeziei preromantice engleze şi franceze (Young, Lamartine). În culegerile de poezii ulterioare (1843–1857), el devine un poet social, inaugurând în literatura noastră poezia politică pusă în serviciul ideilor de libertate naţională şi socială, care au constituit platforma de luptă a revoluţionarilor de la 1848.

Într-un articol din 1846, *Poezia*, Boliac susţine, inspirându-se din Saint-Simon, Fourier, Owen, Proudhon, Victor Hugo, că poetul are misiunea de a desfiinţa tirania religiei în societate, de a stăvili spiritul militarist („de concuiste“), de a întrona libertatea statelor, proprietatea comună şi republica. O atenţie specială dădea Boliac proletarului, poezia fiind datoare „să facă ca proletarul cel necultivat, cel lipsit astăzi de cultură spirituală şi de îndestularea materială să se aridice prin educaţia generală la cetăţeanul actual, la demnitatea de om“. În sfârşit, poezia mai avea misiunea de a contribui la restabilirea egalităţii tuturor cetăţenilor în faţa legilor, la încetarea împărţirii popoarelor în „cârmuitori şi cârmuiţi“, la abolirea monarhiei, la desfiinţarea privilegiilor castelor de trântori şi paraziţi, la repartiţia egală a muncii şi la asigurarea libertăţii cuvântului.

Încă de la începuturile ei, conformându-se acestui crez, poezia lui Boliac are un caracter militant, cum se poate vedea din *Carnavalul, Sila, Ţiganul vândut, Muncitorul* (după *Une voix de prison* de Lamennais), *Epistola la D.K.A.K.* unde condamnă exploatarea nemiloasă a iobagilor şi a robilor ţigani. Mărginindu-se acum la o atitudine de compătimire, Boliac va îndemna în timpul revoluţiei şi chiar după aceea la răzvrătire pentru a răsturna vechea orânduire putredă (*Ciocoii din revoluţie, Clăcaşul*). Din păcate, poeziile manifest sunt scrise neglijent, de unde aprecierea lui Bălcescu: „ce mauvais poète Boliac…" Se pare că poetul era conştient de insuficienţa artistică a versurilor lui. Îi plăcea totuşi să se considere mai mult un reformator social decât un poet, cum rezultă din poezia *Se naşte sau se face omul?,* scrisă la Constantinopol în 1850:

Ţiganul şi clăcaşul
Au fost gândirea mea.
Stăpânul, arendaşul
Şi legea lor cea grea
Muza mi-au pus în doliu.

Maliţiosul Eliade îl poreclise, „Sarsailă", ca şi pe C.A. Rosetti. Hasdeu însă, mai generos, îl socotea „un Ercule al prozei române".

Al. PIRU. *Istoria literaturii române*. Bucureşti, Editura Grai şi suflet – Cultura naţională, 1994. P. 56–57)

MICU: Insuficient a fost (şi încă mai este) apreciat Cezar Bolliac (25 III 1813 – 25 II 1881), unul dintre cele mai dinamice şi fecunde spirite ale epocii sale: poet, teoretician literar, memorialist, ziarist, traducător, arheolog, militant şi gânditor politic. Personalitatea lui se exprimă doar parţial în „meditaţiile" prozopoematice de inspiraţie mai mult livrescă, preromantică (Young, Ossian, Rousseau, Gray, Legouvé ş.a.) cu care poetul a debutat, în 1835; ea clocoteşte în versurile, publicistica şi oratoria sa. Autor al unor articole redactate în stil de manifest literar, precum *Poezia, Către scriitorii noştri*!, *Răspuns la articolul „Poezia"* (al lui Heliade), *Misiunea poeziei*, Bolliac pledează în ele, cu patos, pentru angajarea poeziei în serviciul idealurilor nobile, civico-morale, ale umanităţii. „Naţiunea română – susţine el – vroieşte ca poezia românească să îmbrăţişeze toate

simţămintele sale, aspiraţiunile ei naţionale, politice, sociale, suferinţele ei naţionale; să fie răsfrângerea a tot ce simte ea, a tot ce speră ea, a tot ce sufere ea; să scrie pentru ea, iară nu pentru *leliţe*". Aprig convins că „poezia cea adevărată este aceea care vorbeşte inimei, iar nu fantaziei numai", poetul consideră că „este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mişcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conştiinţă: schimbarea tuturor ideilor ce a avut până acum şi are astăzi omul despre lume. Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalităţii în societate ă…î, prefăcând acea iubire numai teoretică de libertate şi egalitate în libertatea practică şi actuală". Amestec de romantism activ, revoluţionar, luminism, democratism radical, socialism utopic, ideologia lui Cezar Bolliac e, în aspectul estetic, eminamente romantică, îndatorată concepţiei lui Victor Hugo. Văzând în poezie o forţă a naturii („centrul inimei noastre") şi, având în vedere că natura nu e perfectă, Bolliac refuză estetica normativă, infirmând preceptele poeticii clasice prin marea poezie universală refractară canoanelor: „Verseturile epopeii evreieşti ă…î, epopeea indiană, egipteană, persană, chineză şi scandinavă – acele lumi de poezie nu s-au făcut după regulile d-lui Boileau; şi Iov şi Faust sunt rebeli cu totul artei lui Boileau şi aforismelor ei, dar cu toate acestea există ă...î Shakespeare şi Hugo vor trăi, domnule Boileau, fără regule, precum trăiesc Osianii şi se renasc în toate limbele fără să fi avut limbă făurată la fabrica d-tale".

Fidel acestor principii, chiar dacă nu cu o inflexibilă consecvenţă (a dedicat, şi el, nu puţine strofe unor „leliţe"), Cezar Bolliac, s-a vrut, şi a fost realmente, asemenea lui Hugo, principalul său model, „ecoul sonor" al epocii şi al societăţii, cântând mai mult decât oricare alt poet român din secolul al XIX-lea pe „coarda de aramă". Cu ale sale lungi poezii *Carnavalul* (după Hugo), *Fata de boier şi fata de ţigan*, *Ţiganul vândut*, *Muncitorul*, *Sila*, *Clăcaşul* ia naştere în literatura română poezia de denunţare a inechităţii şi oprimării sociale. Temperament frenetic, eruptiv, ca orice *poeta-vates*, Bolliac nu evită discursivitatea, face adeseori uz de termeni abstracţi, de formule demonetizate, adoptă clişee, perorează cu o înverşunare inocentă, traversează cu nonşalanţă mlaştini de prozaism, şi, totuşi, intermitent, din negrele sale stihuri ţâşneşte, ca din stânca lui Moise, un val de poezie. Cu o retorică gazetărească, denunţătorul ororilor inerente societăţii feudale obţine efecte

lirice în virtutea gândirii analogice şi a puterii de a plasticiza, stârnite (ca la Juvenal şi Hugo) de „muza Indignare“. În *Clăcaşul* de exemplu, ineditul poetizării rezultă din bisemia sinecdocei „fierul“: „Pâinea, fierul o rodeşte; /Tot cu fierul o păstrăm;/ Ea e-a celui ce-o munceşte; /Trântorilor n-o mai dăm.“ „Muza indignării“ fiind, la poetul nostru, ca la Nekrasov, în acelaşi timp şi „muza tristeţii“, ea îi apare, nu o singură dată, întocmai precum contemporanului său rus, sub înfăţişarea fetei din popor biciuite, aceasta fiind, în citata *Fata de boier*..., o ţigancă: „Priveşte bine chipu-i: ochi, frunte, mână, gură, /Picior, piept, braţe, mijloc şi oricare trăsură /Făcută-a de plăceri; /Dar însă toate astea într-o cumplită stare: /Zdrobite rău de bice şi roase-adânc de fiare, /Pârlite de dureri“. În general vorbind, Bolliac versifică la nivel de artă îndeosebi atunci când, asemenea, mai târziu lui Hasdeu, se exercită în zugrăvirea de scene atroce când, în orice caz, pictează tablouri sobre, mai mult sau mai puţin sumbre, privelişti de o măreţie sălbatică: „Îmi place s-ascult vântul tunând din mal în mal, /Îmi place să văz capra sărind din piatră-n piatră, /Îmi place s-aprind seara pe o întinsă vatră /Şi cerbul pe-o sprânceană să-l văz fără rival.“ (*Ermitul*). Un asemenea peisaj îi aminteşte de timpurile dace: „Palaturi milioane din vârstele titane /Pârlite, ruinate, stau negre încruntând, /Rămasuri tari, semeţe, antideluviane, /Ce-şi râd de timp, de secoli, vecia străbătând. /P-aicea uriaşii ai Daciei cei crude /Săgeata otrăvită zvârlea din mal în mal, /P-aicea umbla umbra lui Zamolx ce s-aude, /P-aici încura calul viteazul Decebal“. (*O dimineaţă pe Caraiman*). Propensiunea spre masiv, spre grandios, spre intens (mai ales spre intensul terifiant) e aplicată, cu notabile rezultate artistice în *La Maior Ion Voinescu II*, una din cele câteva „epistole“ demne de Alexandrescu şi care, prin unele dintre componente, premerg „scrisorilor“ eminesciene, prin altele „nopţilor“ lui Macedonski, în *Pedeapsa cu moartea*, *Ocna* şi alte piese. Un poet cu asemenea posibilităţi nu putea să nu fie înzestrat şi pentru satiră, fapt verificabil prin parcurgerea unor bucăţi ca *Trădătorul* şi *Lepădatul*, compuse cu un dar al imprecaţiei heliadesc: „Etern s-auzi în giuru-ţi pas rar că te goneşte! /S-auzi murmurând râuri şi să te frigi de sete! /Mergi, mergi până-n tartaruri/ acolo te primeşte /Al tău prieten Iuda, sugând pe om pe spete, /Cum Dante l-a văzut“. Prin contrast, Bolliac rezervă cititorului şi surpriza de a i se revela ca făuritor de „émaux et camées“, ca artist parnasian *avant le lettre*. Biblica

Susana merge la baie şi, de sub cămaşa lungă puţintel „sumeasă“, se vede „greu, plin de catarame în chip de semilună, /Păşind cu gravitate, piciorul care sună. /De zale-n-congiurat; /De zale tot de aur, de cătărămi lucrate /De onix şi rubinuri, pe funde mari, lăsate /Pe-o pulpă de-ncântat“. (*Susana*).

Ca prozator, Cezar Bolliac s-a realizat nu doar în vasta şi deosebit de variata activitate publicistică (tot atât de diversă şi combativă ca a lui Hasdeu), desfăşurată atât în propriile gazete (*Curierul, Espatriatul*, *Buciumul*, *Trompeta Carpaţilor*) cât şi în multe altele, ci şi, mai ales, în memorialul de călătorie (*Din itinerariul d. Bolliac*, 1845), încărcat de informaţie, scris cu vioiciune şi sensibilitate. Mai puţin personal, probabil, în piesele de teatru, originale şi localizări (*Matilda*, *Moartea lui Abel*, *Tăierea boierilor la Mănăstirea Dealului*, *Radul Vodă*), care nu s-au păstrat, scriitorul a fost şi unul dintre întemeietorii arheologiei româneşti, precursor al lui B.P. Hasdeu prin preocuparea pentru antichitatea dacică.

Dumitru MICU. *Scurtă istorie a literaturii române, I. De la începuturi până la primul război mondial*. Bucureşti, Editura Iriana, 1994. P. 186–189)

SUMAR

POEZII

ARTICOLE

ARTICOLE LITERARE

ARTICOLE POLITICE

ARHEOLOGIE